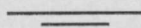

SUOMEN MUINAISMUISTOYHDISTYS

KANSATIETEELLINEN
ARKISTO

V

MIT DEUTSCHEN REFERATEN

FORSSA 1942
FORSSAN KIRJAPAINO OY.

SUOMEN MUINAISMUISTOYHDISTYS

KANSATIETEELLINEN
ARKISTO

V

—

FORSSA 1942
FORSSAN KIRJAPAINO OY.

Toimitus:

T. I. ITKONEN

KUSTAA VILKUNA

SISÄLLYS:

1. T. I. Itkonen:	Suomen ruuhet	1—172
	Referat	I—XV
2. Hilikka Vilppula:	Luuvariihi, sen levinneisyys ja eri tyypit Suomessa	1—62
	Referat	I—II

KANSATIETEELLINEN ARKISTO V: 1.

SUOMEN RUUHET

1-, 2-, 3- JA MONIPUISET SEKÄ LAUTARUUHET
KIVIKAUDESTA VUOTEEN 1940.

T. I. ITKONEN

FORSSA 1941

Forssa 1941. — Forssan Kirjapaino Oy

I. PURTILOT ELI YKSIPUISET RUUHET.

1. Muinaispurtilot.

Löytöpaikat.

(1) Löytöpaikka ja -syvyys, 2) työ, jossa ruuhi löytyi, ja löytövuosi, 3) pohjan ja kokkien muoto ym. huomattavat ominaisuudet, 4) mitat: p. = pituus, l. = leveys, s. = syvyys, 5) säilytyspaikka, 6) mahd. vanhemmat ruuhilöydöt.)

Aitolahti. 1) Hurmajärvestä, n. 1 m syvältä, rutapohjaisesta maasta, 2) vedenpintaa alennettaessa, laskuojan kaivuussa 1934, 3) kuperapohj., keulassa alaskoukistunut nirkko, 4) p. 509, l. 47, s. 42 cm (ulkopuol. mitoin), 5) Hämeen museo, n:o 1376, 6) päällä oli 2 muuta ruuha, jotka hävitettiin.

Alavus. 1) Sydänmaan k., Ahvenjoen niemekkeestä, n. 400 m Niittylän talosta alaspäin, lietehiekkasta, 170 cm syvästä, 2) joenperkaustyössä 1933, 3) tasapohj., 4) p. 350, l. 30, s. 15 cm, laita 2,5, pohja 4 cm paksu.

Alavus. 1) Seppostenmäki, Vasikkahaan lähde, 2) 1937, 3) keskiosan kappale (mahd. kuitenkin juottoruuhin?), tasapohj., 4) p. 130, l. 33, s. 13 cm.

Antrea. 1) Sokkalan k., Kolinajokeen laskevasta lamesta; perä veden alla, keula syvällä soisessa rantapenkeressä, 2) joenperkaustyössä 1935, 3) tasapohj., keulassa nirkko, 4) p. 250, l. 65 cm.

Artjärvi. 1) Lamminlammesta, Lammilan t. maalta, 3) keulakappale, nirkollinen, 5) Artjärven kotiseutumuseo, n:o 305.

Askola. 1) Huuvarin k., Ali-Nikulan t. maalta Tiiläänjärven rannasta Palokallion kohdalta vedenrajasta, 2) 1937, 3) kuperapohj., mol. kokissa lyhyt nirkko, jossa keulapuolella vaakasuora reikä, peräpuolella päältä viistoon lyöty tappi, 4) p. 485, l. n. 60, s. n. 30 cm.

Askola. 1) Juornaan k., Valkjärven rannasta 3 ruuha, 2) 1938.

Bromarf. 1) Grundsund, suosta n. 50 cm syvältä, 2) 1936.

Dragsfjärd. 1) Skinnarvikin ratsutilan maalta, Flyängin suosta, keula 80, perä 20 cm syvältä, 2) 1921, 3) poikkiperä,

Kuva 1. Ruuhen kaivaus. Espoo, Suna. (FM, XVII, s. 13).

siinä koverrettu istumasija, taempänä poikittain iso 4-kulm. reikä, 4) p. 396, l. 48, s. 37 (sis. 21) cm, 5) Kemiön museo.

En o. 1) Kaltimon seudun metsälampien pohjassa »kuutteja», 3) koverretut polttaen ja teräaseella; yhdessä siipipuut.

Espoo. 1) Södrikin k., Sunan t. maalta, Långsnärsträskistä, n. 25 m:n päässä vedestä, 60—65 cm syvältä liejusta, 2) turvetta kaivettaessa 1909, 3) kuperapohj., mäntyä, keulassa pieni nirkko ja vaakasuora reikä, lähellä perää keskellä pohjaa pieni pyöreä reikä, 4) p. 430, l. 56, s. 31 cm, 5) Kansallismuseon esihist. os., n:o 5336. (Kuva 1).

Espoo. 1) Niemenkylä, Niemen kartanon maalta, Putkarträskin rannasta 80 cm syvän mutakerroksen alta, 2) 1920, 3) alta kupera pohjakappale, poikkihakattu, 4) p. 240 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 6774.

Espoo. 1) Ruuhilammesta, 2) 1932, 3) kuperapohj. ruuhen kokka, 4) p. 180, l. 55 cm.

Espoo. 1) Nuuksion k., Rantamalan t. maalta, Heinästenlammesta Sahajärveen laskevan puron pohjasta, 1 m syvästä, 2) sillanperustaa kaivettaessa 1932, 3) kokan kappaleita.

Espoo. 1) Nuuksion k., Rantamalan t. maalta, Heinästenlammesta, 2) 1938, 3) kokat tylpät, pohjaa tasoitettu, 4) p. 470, l. 60, s. 25 cm. — II: 1) s:n, 2) 1939, 3) keula suipohko, kuperapohj., 4) p. 354, l. 53 cm.

Espoo. 1) Vällskogin kartanon maalta, eräästä järvestä, 2) joitakin vuosia takaperin, 3) polton jälkiä.

Espoo. 1) Kirkonkylästä pohjoiseen, Bambölen tiestä oikealle, erään lammen (Skogsträskin?) pohjalta, 2) 1933, 4) p. n. 350 cm.

Espoo. 1) Kaukalan kartanon maalta, Kolmpersträskistä, uuden maantien läheltä, 2) 1934.

Espoo. 1) Kolmpersträskin rannalta, 2) 1937, 4) p. 3—4 m.

Espoo. 1) Bodomjärven pohjoispään läheltä, mudasta, 2) 1934.

Eura. 1) Neittamojärven Tapolanlahden luota, 100 m nykyisestä rannasta, 2) 1910, 4) p. 5 m, l. 91 cm, 5) Satakunnan museo (?), 6) paikalta ennemminkin löydetty ruuhenjäännöksiä.

Eurajoki. 1) Kaukomäen k., ent. Lamminjärven niityltä, n. 50 cm paksun turvekerroksen alta, saven t. saviliejun päältä, 2) ojankaivuussa 1920, 3) hyvin laho, kokat pyöreähköt, 4) pituus yli 4 m, l. alkuaan n. 50 (latistuneena 60) cm.

Eurajoki. 2) 1924, 5) Satakunnan museo (?).

Eurajoki. 1) Pappilan k., Keojärven maatumasta n. 1 m syvästä, 2) ojankaivuussa 1931, 4) p. n. 5 m.

Eurajoki. 1) Lutan k., Luittilantaustan maalta pinta-kerroksen alta, 2) 1936, 4) p. n. 6 m, l. n. 1 m, 6) samoilta paikoin löytynyt ennemmin ruuhi.

Eurajoki. 1) Luvian rajalta, Hämejärvestä, 50 cm paksun turvekerroksen alta, 2) 1938, 3) kuperapohj., toisessa laidassa keskipaikkeilla ja keulassa reunan lähellä reikä; ruuhi oli alasuin, sen alla katiskan jäännökset, 4) p. n. 5 m, l. 45 (ulk.) cm, 5) Rauman museo? (Kuvat 2 ja 3).

Eurajoki. 1) Vähä-Ylisjärven läheltä suosta lähes 1 m paksun rahka- ja saraturvekerroksen alta, 2) metsänojitustyössä 1939, 3) toisessa laidassa reikä, »nähtävästi vitsahankainta varten»; metallikirveellä veistetty ja lisäksi kovelin tapaisella työkalulla koverrettu, 4) p. yli 5 m, l. 50 cm.

Evijärvi. 1) Särkijärven k., Raisjoen rannasta saven päältä, n. 2 m paksun mutakerroksen alta, 2) maantiesillan perustaa kaivettaessa 1932, 3) hyvin laho.

Finström. 1) Bambölen k., Högtiderin palstat luota, Bjarströmin järven läheltä, 2) 1938, 4) p. 360, l. 52, s. 20 (ulk.) cm.

Hammarnland. 1) Näfsbyn k., Drygsbölen Bolstadin palstat maalta, 2) ojankaivuussa 1937, 3) kokan yläosa ulkonee vaakasuorasti n. 50 cm ja sen kummassakin kulmassa on reikä («kädensija»), halk. 7—8 cm; ruuhen alla oli poikittain telat kuorimatonta paksuista koivurungoista, 4) p. 320 (ennen n. 350), l. 50, s. 33 (sis. 23,5) cm, 5) Maarianhaminan mus., n:o 743.

Hankasalmi. 1) Kärkkäälän k., Palolanjoen Kiukalasta (?), n. 60 cm syvältä, 2) joitakin vuosia takaperin, 3) keulakappale.

Hankasalmi. 1) Kärkkäälän k., Ahvenlammesta, 2) 1933, 3) kuperapohj.

Hankasalmi. 1) Leväsenlammesta, jonka vedenpinta aleni Raivionjoen perkauksessa n. 1 m:n, 2) 1937, 3) 2 ruuhta.

Hankasalmi. 1) Läheltä Laukaan rajaa, Kuparin t. maalta, Uurasjärveen laskevan puron rantasuosta, 2) 1929, 3) kuperapohj., 4) p. n. 350, l. 50—60 cm.

Hartola. 1) Jonkin järven pohjasta, 2) 1870.

Hartola. 1) Jääsjärven etelärannalta, Nautsalosta ja Kotisalosta löytynyt ruuhia. — II: 1) Jääsjärven etelärannalta, Tempastenlahden luota, akkumulatiohiekalta, 2) 1901, 3) aivan laho »haapio», 4) l. 60—70, s. 20—30 cm.

Hartola. 1) Sauvuoren Pohjajärven liejusta, 3) polttamalla tehty, 4) p. 336, l. 65, s. 25 cm, 5) Hartolan museo, n:o 920.

Hartola. 1) Keskisenjärvestä, jonka vedenpintaa alennettu, n. 1 m:n syvyydestä, 2) mudanajossa, 3) tasapohj., poikkiperä; vaikuttaa nuorehkolta (metallikirveen jälkiä); mäntyä, 4) p. 308, l. 60, s. 30 cm, 5) Hartolan museo, n:o 1635.

Hattula. 1) Hyrvälän k., Alajoesta 2 ruuhta, toinen niistä 150—200 cm paksusta mutakerroksesta, 2) 1934, 3) tasapohj., keulassa nirkko, 4) mainitun ruuhen p. 365 (alkuaan pitempi), l. 51, s. 42 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7669.

Hattula. 1) Suojärven rannasta, 2) 1937, 3) tylppäkeulainen, poikkiperäinen, laidoissa 2 paria syvennyksiä tuottoja varten, 4) p. 418, l. 63, s. (sis.) 32 cm.

Hauho. Metsäjärvien pohjissa nähty.

Hausjärvi. 1) Ridasjärven k., Kaidanpään kartanon maalta, Haukilammesta, 2) 1929, 4) p. 5 m, l. 60—70 cm.

Hausjärvi. 1) Turkhaudan k., Lemonkalman t. maalta, Puujoesta, saven alta, 2) 1939 vedenpinnan alentuessa Leppäkosken perkauksen johdosta, 3) kuperapohj., oikeassa laidassa keulapuolella reikä, 4) p. 565, l. 60, s. 40 cm.

Heinolan p. 1) Vierumäen urheiluopiston luota, Valkjärvestä, 2) 1932, 3) kuperapohj., toinen kokka lahonnut, 4) p. 244, l. 65, s. 29 cm, 5) V. urheiluopisto.

Heinolan p. 1) Vierumäen urheiluopiston lähellä olevan Suurjärven rannalta pohjaliejusta, Nyynäisten kartanon maalta, 2) 1935, 3) kuperapohj., kokat tylpänsuipot, 4) p. 370, l. 35, s. 15 cm.

Heinolan p. 1) Vierumäen urheiluopiston läheltä jostakin järvestä, 3) kuperapohj., keula puuttuu, 4) p. 430, l. 61, s. 46 cm, 5) V. urheiluopisto.

Heinävesi. 1) Kirkonkylästä lounaaseen n. 1 km:n päässä olevan Hevonlammen laskuojan niskan seuduilta, 2) 1934, 3) neljä ruuhta, I tasapohj.; luisut, enimmältä osaltaan poislahonneet kokat; kyljissä 2 paria siipipuiden reikiä; p. sisäpuolelta 235, l. 37 cm; II tasapohj. keulakappale, l. 37, s. 17 cm; III kupera-pohj., jyrkkäperäinen, polton jälkiä, p. 250, l. (reunat poissa) 38, s. 20 cm; IV perä pystysuora, keulakin jyrkkäkö, p. 268, l. 48, s. 28 cm.

Heinävesi. 1) Malkkilan k., Matalan lammesta, 2) 1933, 3) kuperapohj., mäntyinen, 4) p. 3 m, l. 52, s. 37 cm, 5) Malkkilan kansak.

Heinävesi. 1) Petroman k., Konttilanmaan Ruunalahden Vehkalammesta, 2) vedenpinnan alentamisen jälkeen 1940 3 kpl.; I: 3) ontettu hakaten, myös poltonjälkiä; poikkiperäinen, suippokeulainen, siinä nirkko, kuperapohj., 4) p. 285, l. 39, s. 19 cm. (II:n laadusta ei ole tietoa).

Hinnerjoki. 1) Vaalijoen k., Leppälän t. maalta, Kissa-järven alhosta n. 1 m paksun rahkaturpeen alta, 2) 1925, 3) kuperapohj., suippokokkainen, ohut- ja sirotekoinen, 4) p. 445, l. 52, s. 22 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 6949 (kuva 4).

Hinnerjoki. 1) Hinnerjoen k., Auvoljärvestä, n. 1 m syvästä, 2) 1933, 3) tasapohj., 4) p. 450, l. 40 cm.

Hirvensalmi. 1) Hirvenlahden k., Rauhajärvestä, 2) 1933, 6) II: 1) samasta järvestä, 2) 1934, 3) polton jälkiä, 4) p. 4—5 m.

Hollola. 1) Järventaustan k., Seppälän t. maalta v. 1926 kuivatun järven vesijätöltä, 30 cm syvästä, 2) pellonkynnössä 1935, 3) kuperapohj., 4) p. 305, l. 60, s. 30 cm.

Hyrnsalmi. 1) Tapaninkylän Rämsänlahdesta, 2) ilm. 1937.

Hyrnsalmi. 1) Luvan k., Kyttilammesta, 2) ilm. 1937.

Hyvinkään mlk. 1) Kytäjän kartanon maalta, Kytö- ja Keihäsjoen yhtymäpaikasta n. 1200 m ylöspäin, rantapenkerestä 30 cm syvästä, 2) Keihäsjokea perattaessa 1930, 3) 2 ruuhta, kuperapohj., hyvin lahoja, 4) p. 4—5 m, l. n. 70 cm. — III ruuhi: 1) jokien yhtymäpaikasta n. 800 m alaspäin, rantapenkerestä, 70 cm syvästä, 2) 1930, 3) kuperapohj., melko hyvin säilynyt, 4) koko = ed., 6) seudulta löydetty ennenkin ruuhia.

Hyvinkään mlk. 1) Jauholummen rannalta, 2) 1934, 3) keulakappale, tasapohj., 4) p. 210, l. 65, s. 55 cm. — II: 1) s:n, 2) 1939, 3) keula- ja pohjakappale, kuperapohj., sisäpuolella 2 poikkiuraa, 4) p. n. 3 m., l. n. 50, s. n. 50 cm.

Hyvinkään mlk. 1) Herosenjärven rantaa puhdistettaessa Osuusliike Ahjon kesämajan luota, 2) 1939, 4) isohko.

Hämeenkyrö. 1) Laitilansalmesta, 6 m syvältä, 2) poh-

Kuva 2. Ruuhi. Eurajoki, Hämejärvi. Reunat kovertuvat vähän sisäänpäin. Valok. M. Sauramo.

jatukkien nostossa 1912, 3) hyvin laho »honkio», kuperapohj., 4) p. 490, l. 55 cm, 5) Hämeen museo, n:o 918: 1.

H ä m e e n k y r ö. 1) Läheltä Mouhijärven rajaa, Mustajärven seudulta, 2) 1930, 3) hyvää honkapuuta.

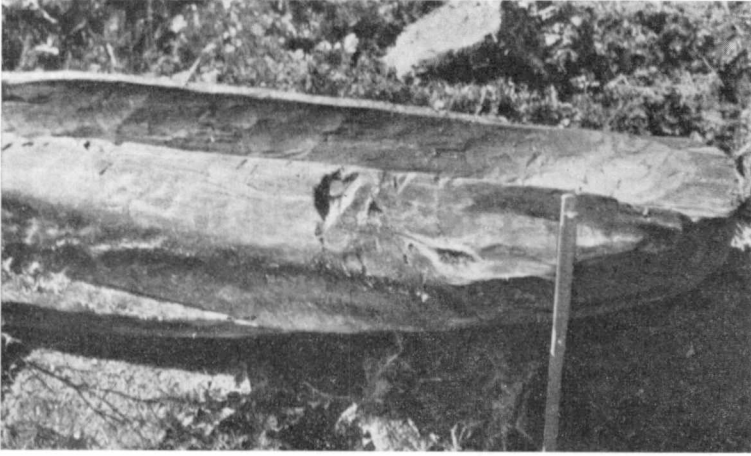
I s a l m e n p. 1) Lappetelän k., Ruotaanmäen Hoikanlammesta, pohjamudasta, 2) vedenpintaa alennettaessa n. 80 cm v. 1937, 3) kolme ruuha: I kuperapohj., poikkiperäinen, suippo-keulainen, laidoissa 2 paria siipipuiden reikiä; siipipuut karoineen olivat vielä jäljellä; pohjassa perällä reikä ja siinä tappi; p. 320, l. 55 (keula) — 50 (perä), s. 63 (peräpäätty) — 50 (sisältä); II muodoltaan kuin ed., p. 325, l. 47, s. 30 cm; III muodoltaan kuin ed., p. 350, l. 43, s. 30 cm; II:ssa ja III:ssa ei siipipuita.

I k a a l i n e n. 1) Kovelahden k., Erkkylän t. maalta, 2) ojan-kaivuussa takavuosina, 3) keulapuolisko.

I k a a l i n e n. 1) Juhtimäen k., Pitkäjärven rannalta ja siitä lähtevän myllyojan niskalta, 2) järven vedenpintaa alennettaessa 1932, 3) ainakin 3 ruuha, jotka »muistuttivat haapioita».

I k a a l i n e n. 1) Tevaniemen k., 2) 1934, 3) mäntyä.

I k a a l i n e n. 1) Miettisten k., Sorvanperän Leponiemen t. maalta, 2) 1939 (?), 3) sisäpinta hiiltynyt.

Kuva 3. Ruuhan keula, reunassa kirveellä tehty reikä. Eurajoki, Hämejärvi.
Valok. M. Sauramo.

Inkoo. 1) Strömin k., pellostä (ent. suosta), 2) 1935, 3) keskeltä katkennut puolisko, tylppäkokkainen, tasapohj., 4) p. n. 250, l. n. 50 cm.

Inkoo. 1) Baröbyn k., 2) 1939.

Jaakkima. 1) Meriän k., Aittalammesta, 2) 1938 vedenpinnan alentamisen jälkeen, 3) kuperapohj., kokat tylppähköt, laidoissa 2 paria siipipuiden reikiä, 4) p. 270, l. 37, s. 25 cm, 5) Kansallismus. kansat. os., n:o 8286. — II 3) kuperapohj., tylppäpäeräinen, keulassa nirkko ja vaakasuora reikä, laidoissa siipipuiden reikiä, 4) p. 3 m, l. 62, s. 54 cm. — III 3) kuperapohj., keulassa nirkko, laidoissa 2 paria siipipuiden reikiä, 4) p. 480, l. 52, s. 35 cm, 6) lammen pohjalla kerrotaan olevan vielä 4 muuta ruuhtia.

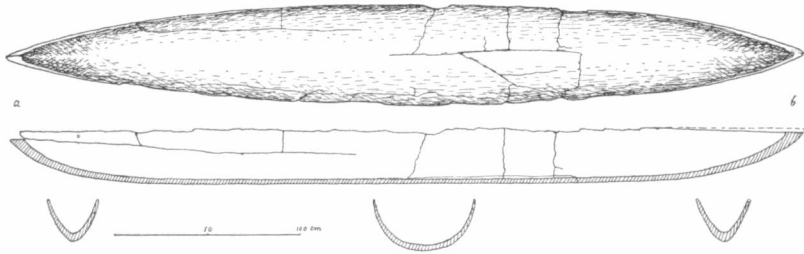
Jaala. 1) Paljakan k., Vuohijärven rannasta, veden ollessa matalalla, 2) 1934, 3) poltonjälkiä.

Jaala. 1) Aittolammin rannalta, 2) 1934.

Janakkala. 1) Viralan k., Rauhalan t. Syrjäsen maalta, Suojärven rannalta, 1 m syvältä, 2) 1933, 3) kuperapohj., mol. kokat suipohkot, 4) p. 489, l. 67, s. 31 cm, 5) Hämeenlinnan museo.

Joroinen. 1) Ruokojärven k., Niskasenlammesta, Varkaudesta 8 km lounaaseen; toinen pää vedessä, toinen n. 70 cm paksun rantarahkan alla, 2) 1932, 3) kuperapohj., 4) p. 340 (perä poislahonnut), l. 60 cm, 6) Varkauden museo (?).

Joroinen. 1) Ruokojärven k., 2) Niskasenlampea laskettaessa 1938, 3) 2 ruuhtia; I: 3) keulapuoli, kuperapohj., 4) p. 320,

Kuva 4. Ruuhi, a keula, b perä. Hinnerjoki, Vaalijoki.

I. 65 cm. — II: 3) kuperapohj., keskentekoinen, kokat jyrkänlaiset, 4) p. 460, I. 60 cm.

Joroinen. 1) Maavesi, 3) hyvätekoinen, tasapohj., keulassa nirkko, 4) p. 332, I. 64 (perä) — 53 (keula), s. 43 cm, 5) Suur-Savon museo.

Juankoski. 1) Juanlammin itäpäästä, 2) 1934, 3) poikkiperäinen, lyhyessä, leveässä keulanirkossa pystysuora iso reikä, 4) p. 271, I. 45, s. 31 cm.

Juuka. 1) Kajoon k., Korsakkolammin rannalta, mudasta n. 50 cm syvältä, 2) 1926, 3) poikkiperäinen, keulanirkossa vaakasuora reikä, kyljissä 2 paria siipipuiden reikiä, 4) p. 307, I. 62, s. 26 cm, 5) Kuopion museo, n:o 2650. (Kuva 11, alh.).

Juupajoki. 1) Lylyn k., Iso-Kalliojärvestä, mudan sisältä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1933, 3) useita ruuhen kappaletta, joista yksi muodostaa melko ehyen ruuhen.

Juva. 1) Kontusenjärven rannalta, kovasta savesta, 2) 1910, 3) ruuhen jäännös, poltonjälkiä, 4) p. 4 m.

Juva. 1) Suurniemen k., Äimäsenlammen koillisrannalta, Häyrylän t. Ronkalan t. maalta, 2) 1938. — I 3) kuperapohj., kokat tylpähköt, 4) p. 325, I. 40 cm. — II 3) »tuohella päällystetty» (?).

Jyväskylän p. 1) Oravisaaren k., Korpelan t. maalta, 2) syvennettäessä erästä puroa 1934, 3) poikkiperäinen, keula loivanousuinen, 4) p. 300—350 cm.

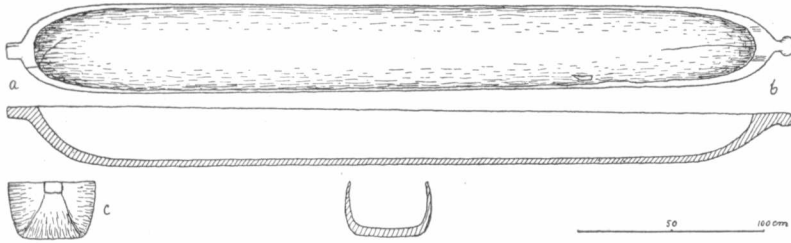
Jämsä. 1) Toivilan k., Kaustalammen pohjassa ruuhia.

Jämsä. 1) Mustansalon saaresta (Päijänne) 2 kpl., 2) 1939.

Jäppilä. 1) Kirkonkylästä, erästä lammesta, 2) 1939.

Kaavi. 1) Kortteisen k., Alapihan t. pellosta Vihtajärven rannasta n. 30 m:n päässä, n. 1 m syvältä, 2) n. 1923, 3) tasapohj., poikkiperäinen.

Kaavi. 1) Mäntyjärven luota, suosta, mudasta n. 1 m syvältä, 2) 1932, 3) poltonjälkiä.

Kuva 5. Ruuhi, a perä, b keula, c keula edestä nähtynä. Kalanti, Vahterus.

K a a v i. 1) Kortteisen k., 2) 1933?, 3) kuperapohj., poikkiperäinen, 4) p. 339, l. 38, s. 13 cm, 5) Kuopion museo, n:o 2878.

K a l a n t i. 1) Siuttilan luhdasta, 5 km merestä; päällä oli 25 cm kasviensekaista savea ja 55 cm turvetta, 3) mäntyä, keulassa vaakasuora 4-kulm. reikä; poltonjälkiä, 4) p. 380 (alkuaan pitempi), l. 48, s. 32 cm, 5) Uudenkaupungin museo.

K a l a n t i. 1) Vahteruksen k., 2) 1919, 3) tasapohj., kummassakin kokassa nirkko, 4) p. 419, l. 44, s. 26 cm, 5) Uudenkaupungin museo. (Kuva 5).

K a l a n t i. 1) Mennoisten k., Katan t. maalta, niityltä; yläreuna 27 cm syvässä, 2) 1913, 4) p. 425, l. lähes 1 m.

K a l a n t i. 1) Korven k., Isojärven rannalta, Hotkon niityltä läheltä maanpintaa, 2) 1921, 3) 3 kookasta ruuha, 6) n. 6 v. varhemmin löytyi 1 ruuhi.

K a l a n t i. 1) Hallun k., Umpurijärvestä Sirppujokeen laskevan ojan kaivuussa, Äijälän niityltä, osaksi $\frac{1}{2}$, osaksi 1 m syvästä, 2) 1931, 3) mol. päissä nirkko, peräpuolella ollut väliseinä, joka jo muinoin veistetty pois, tasapohj., 4) p. 393, l. 42, s. 32 cm, 5) Uudenkaupungin museo.

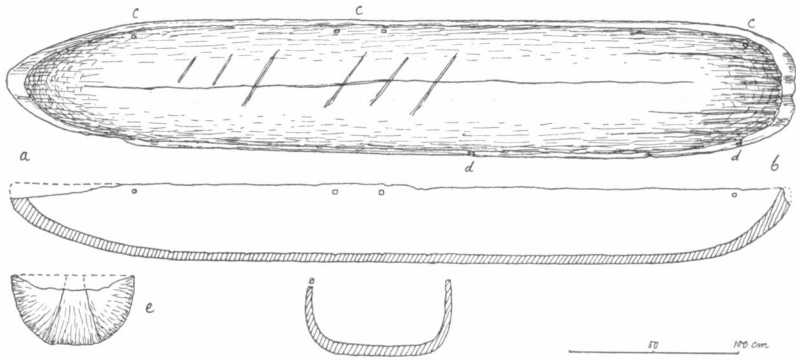
K a l a n t i. 3) Keulassa nirkko, tasapohj., 4) p. 414, l. (sisältä) 34—40, s. 24—28 cm, 5) Uudenkaupungin museo.

K a l a n t i. 1) Korvenjärven luhdasta turpeen alta, 3) kokat tylpähköt, tasapohj., 4) p. 465, l. 64—71, s. 36 cm, 5) Uudenkaupungin museo. (Kuva 6).

K a l a n t i. 1) Pietilän t. maalta, 2) 1913, 3) mol. päissä nirkko; peräpuolella pohjalla tapinreikä, 4) p. 461, l. 49, s. 35 cm, 5) Uudenkaupungin museo.

K a l v o l a. 1) Pikonkorven k., Alitalon t. maalta, Paskolammen pohjasta, 2) useita vuosia takaperin, vedenpintaa alennettaessa, 3) poltonjälkiä, 4) p. n. 4 m, l. 70 cm, 6) Pikonkorvesta löytyi toinen ruuhi 1934.

K a l v o l a. 1) Kankaisten kartanon maalta Keihäsjärvestä, 2) 1911, 3) ruuhenkeula, 4) p. 2 m.

Kuva 6. Ruuhi, a keula, b perä, c, d reikiä, e keula edestä.
Kalanti, Korvenjärvi.

Kalvola. 1) Mäyrän k., Kuurilan kartanon maalta, Uurtaanjärven rantaletosta, 2) 1934, 3) perä tylppä, keula suippo, nirkollinen, pohjaa tasoitettu, 4) p. 490, l. 50, s. 28 cm, 5) Juho V. Alhaisen hallussa, 6) löydetty muitakin ruuhia ja r:n osia.

Kalvola. 1) Pappilan metsälohkolta, Hietajärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1936. — II 2) 1940, 4) p. 620, l. 55 cm, 5) Kalvolan pappila (Iittala).

Kangasala. 1) Ylisestä Jokijärvestä, läheltä Siitaman pyssäkkiä, 2) 1939, veden laskettua n. 50 cm, 3) tylppä kokkapuoli, tasapohj., 4) p. 295, l. 47, s. 32 cm. — II: 2) 1939, 3) tylppä kokkapuoli, kuperapohj., pohjalla 3 poikittaista ja 6 viistoa uurtoa, 4) p. 372, l. 55, s. 36 cm.

Kangaslampi. 1) Leväsalon k., Levälammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa 70 cm, 1938, 3) keulanirkossa vaaka-suora reikä, toinen siipipuu vielä kiinni.

Kangasniemi. 1) Nousialan k., Sammakkolammen pohjoispäästä, pohjamudasta, läheltä Puulaveden Huhmarlahteen laskevan Huhmarpuron niskaa, 2) 1907, 3) mäntyinen; poltonjälkiä, 4) p. 2,5—3 m.

Kangasniemi. 1) Makkolan k., Hahkalan lammen rantaletteissa uponneena, toinen pää näkyvissä, 2) ilm. 1937.

Karjaa. 1) Västanbyn k., Lapträskin rannalta, Snobesäkern-pellon alapuolelta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1932, 4) p. 318, l. 51,5 cm (alk. kookkaampi).

Karjala (T.l.). 1) Suojoen k., 2) ojanperkaustyössä 1937, 3) kuperapohj., suippokokkainen, keskellä samapuinen poikki-tuhto, 4) p. 490, l. 50 (kesk.), s. 28 cm, Kansallismuseon kansat.

os., n:o 8129, 6) seudulta löytynyt enemmän muitakin ruuhia. (Kuva 7).

Karjala (T.l.). 1) Vähä-Valanen nimisen metsäjärven pohjassa on ruuhi, 2) ilm. 1936.

Karjalohja. 1) Pyölin k., Innonlammen rannalta, 40—60 cm paksun turvekerroksen alta, 2) 1919, 3) mol. kokat suipot, 4) p. n. 4 m, l. 60 cm.

Karjalohja. 1) Puujärven k., Metsärannan t. maalta, Myllylammen rantasuosta, 40 cm syvältä, 2) 1924, 3) pohjaa tasoitettu; kuusinen, kokat suipot. (Kuva 8).

Karttula. 3) Keulakappale, »korvaniekka», 5) Kuopion museo.

Karttula. 1) Airakselan k., Pölöjärvestä, 3) tasapohj., kyljissä siipipuiden reiät, 4) p. 370, l. 46, s. 20 cm, 5) Rautalammen museo.

Kaukola. 1) Koverilan k., ent. järven vesijätölle tehdystä pellostasta, n. 50 cm syvältä, 2) 1934, 3) keulaosa, jossa väliseinän jäännös; keulanirkossa pystysuora reikä, 4) p. 275, l. 27 cm.

Kaukola. 1) Liinamaan k., Häyhölammeista, 2) 1937.

Kaukolan ja Hiitolan rajalla olevasta Vääräjärvestä n. 150 cm syvältä veden alta, 2) liekojen (»hakojen») nostossa 1938, 3) 3 ruuhaa, pyöreäpohjaisia; yksi oli polttaaen koverrettu, 4) p. n. 4 m, l. 60—70 cm. — IV ruuhi on vielä järven pohjassa.

Keitele. 1) Tossavanlahden k., suosta, 2) 1932, 3) airot sisällä.

Kerimäki. 1) järven pohjasta, 3) 3 kpl. kuperapohj. ruuhia, 5) sotakamr. H. Häyrysen kotimuseo, Hytermä.

Keuru. 1) n. 6 km:n päässä Mäntästä, Leppäjärven t. läheltä, Sorsalammen rannalta syvältä letosta, 2) 1932, 6) toisesta paikkaa rannasta löytyi ruuhenkappaleita.

Keuru. 1) Pappilan maalta, Valkeislammeista, läheltä Mahlamäen autiotorppaa, 2) 1939.

Kiikala. I 1) Pirilän k., Hirsjärvestä, 2) 1913, 3) tasapohj., keula poislahonnut. — II Samasta järvestä ruuhenkeula 1930. — III Samasta järvestä rantaliejusta, Ali-Vesan t. maalta, 2) 1934, 3) kuperapohj., 4) p. 508, l. 65, s. 25 cm. — IV Samasta järvestä, Yli-Vesan t. maalta, 2) 1934, 3) kuperapohj., 4) p. 635, l. 58, s. 34 cm. — V Samasta järvestä, Ruskon t. maalta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1934 (?), 3) perä poissa (?), 4) p. 3,5—4 m.

Kiikala. 1) Kruusilan k., Kyynärjärven Majalahden rannasta, 2) 1926, 3) pohjaa tasoitettu, keulassa vaakasuora reikä, 4) p. 650, l. 65 cm, 6) ennemminkin löytynyt ruuhen osia.

Kiikala. 1) Erästä suosta, 2) järvenlaskun yhteydessä, 3) hyvin laho, 4) p. n. 5 m, 6) järvenrannasta löytyi toinenkin ruuhi.

Kiikala. 1) Johannisbergin kartanon maalta, eräästä lammesta, 2) 1938, 3) kuperapohj. kokkapää, 4) p. 190, l. 50, s. 18 (ennen enemmän) cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 8262: 2, 6) myös 2 melaa (varret poikki), kooltaan 14×88 ja 15×84 cm.

Kirkkonummi. 1) Hepariträskin länsirannalla olevan niemen pohjoisosasta, 2) 1907, 3) 2 yhteensidottua ruuha.

Kirkkonummi. 1) Anttilan t. maalta Petäjärven vesijätöltä, salmen länsipäästä, rantaliejusta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1901, 4) p. n. 5 m, 6) saman t. maalta, Ahvenlammesta löytyi erilaisia ruuhia 1926.

Kirkkonummi. 1) Haapajärven k., Vähäjärven rannasta, 2) 1915, 6) ennemminkin löytynyt ruuhia. — II: 1) Saman järven vesijätöltä, Maulan t. maalta, 30—40 cm syvältä, 2) n. 1920, 3) pohjaa tasoitettu, keula särkynyt, 4) p. 540, l. 75 cm.

Kirkkonummi. 1) Kylmälän k., Tampajärvestä, 2) 1932.

Kirkkonummi. 1) Kylmälän k., Särkijärvestä, 2) joidakin vuosia takaperin.

Kirkkonummi. 1) Petäjärven k., Porolammen rannasta, 2) ojankaivuussa 1928, 6) ennen löytynyt toinenkin ruuhi.

Kirkkonummi. 1) Petäjärven k., Nikulan (Sjökulla) kartanon maalta, Ahvenlammen rantalietteilä, 2) vedenpintaa alennettaessa n. 1 m 1930, 3) ruuha. I 3) kuperapohj., 4) p. 620, l. 50 (sisältä 45), s. 50 cm; II 3) tasapohj., 4) p. 480 (alk. enemmän), l. 70, s. 25 cm; III 4) p. n. 5 m; IV 4) p. n. 5 m, poltonjälkiä; V 3) toinen kokka poissa, 4) p. yli 5 m.; VI 3) toinen kokka poissa; VII 3) kaksi ruuhen kappaletta; VIII 3) kokka.

Kirkkonummi. 1) Överbyn k., Vaipoträskin luoteisrannalta Slätmossan-suosta, osaksi vedestä, osaksi 85 cm vahvan turpeen alta, 2) vedenpintaa alennettaessa runsaasti 1 m 1934, 3) pohjaa tasoitettu, keulassa nirkko, 4) p. 485, l. 60 cm.

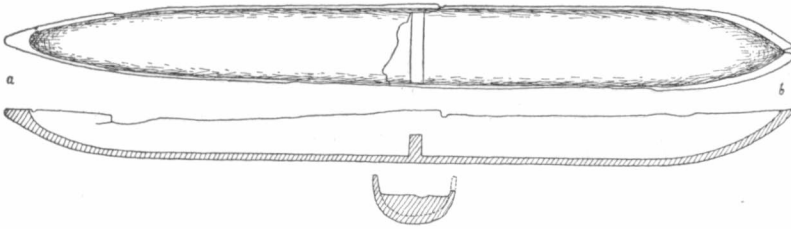
Kirkkonummi. 1) Oitbackan kartanon maalta, Loo-l. Isojärven vesijätöltä, Helsingin maantiestä n. 150 m:n päässä, 2) laskuväylää perattaessa 1934, 3) tasapohj., tylppäkokkainen, 4) p. 4 m, l. 65, s. 20 cm.

Kirkkonummi. 1) Valkjärven päästä, Kiviojasta, Härköilän t. maalta, 2) 1938.

Kirkkonummi. 1) Kaljärven länsirannalta, Väyrysen huvilan maalta, 2) 1939, 3) mäntyinen, kuperapohj., perällä pohjassa reikä, 4) p. yli 5 m, l. 60 cm.

Kirkkonummi. 1) Kolmpersträskin rannalta, läheltä Espoon rajaa, 2) 1940, 3) keula, nirkossa vaakasuora reikä, 4) p. 83, l. 35, s. 20 cm.

Kirvu. 1) Heikkolan k., Kuhajoen Heikkolankoskesta, 2) perkaustyössä 1935.

Kuva 7. Ruuhi, a keula, b perä. Karjala (T.I.), Suojoki.

Kirvu. 1) Rätäkylän Mustalammesta, 2) 1938, 3) kokkakappale, pohjalla jäännös samaa puuta olevasta väliseinästä.

Kisko. 1) Naarjärven eteläpäästä, 2) 1915, 3) keulapuoli, 4) p. 3 m, 6) järven pohjassa toinenkin ruuhi.

Kisko. 1) Vilikkalan k., Iso-Tahvon järvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1930, I 3) 3 ruuhkan jäännökset: toinen kokka poissa, 4) p. 4 m; II 3) kokka ja pohjaa, 4) p. 2 m; III 3) kappale, 4) p. yli 1 m.

Kitee. 1) Hautajärven k., Ievanlammen rannalta, 15—30 cm paksun mutakerroksen alta, 2) 1932, 3) pohjaa tasoitettu, hyvätekoinen, mäntyinen; 2 samapuista väliseinää, 4) p. 510, l. 50, s. 32 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7737. (Kuva 9).

Kitee. 1) Ruunamäen Heinäjärvestä, 2) 1936, 3) kuperapohj., 4) p. 340 (alk. pitempi), l. 50 cm.

Kiukainen. 1) Juuvajärven rannalta, »ruopan sisältä», 2) ojankaivuussa 1893.

Kiuruvesi. 1) Kiuruveden k., Najoon järvestä, 2) 1930, 3) pohjaa tasoitettu; poikkikokkainen, 4) p. 275, l. 75, s. 35 cm.

Kiuruvesi. 1) Rapakkojoen seuduilta, 2) 1934, 3) kaksi ruuha, I 4) p. 3 m, l. 70 cm; II 3) keulassa kapea nirkko, 4) p. 250 cm.

Kiuruvesi. 1) Osmangin k., suosta, 2) 1934.

Kodisjoki. 1) Kivijärven rannalta, 1 m syvältä, 2) suopellon kynnessä 1931, 4) p. n. 4 m, 6) Kodisjoen soista sanotaan ennemminkin löydetyn ruuhia.

Kodisjoki. 2) 1935, 3) mäntyinen, kuperapohj., perä tylpähkö, keula suipompi, 4) p. 382, l. 67, s. 30 cm, 5) Rauman museo.

Konginkangas. 1) Kirkonkylä, Oittilan t. maalta, Rahkolammen rannalta, 2) 1930, 3) kuperapohj., 4) p. 398, l. 48, s. (sis.) 26 cm.

Konnevesi. 1) Särkisalon k., eräästä pikku järvestä, 2) 1937, 3) kuperapohj., poltonjalkiä, 4) p. 386, l. 60, s. (sis.) 25, pohjan paksuus n. 20 cm.

Kuva 8. Ruuhi. Karjalohja, Puujärvi. Valok. S. Pälsi.

Konnevesi. 1) Lahden palstatilan maalta, Tuomistonlammen rantaniityltä, n. 50 cm syvältä, 2) ojankaivuussa 1936.

Kontiolahti. 1) Sotkuman k., Höytiäisen rannalta, 2) vedenpinnan alentamisen jälkeen 1859, 3) kaksi ruuhien kappaletta, joista toisessa poltonjälkiä, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 412.

Kontiolahti. 1) Paiholan k., Likolammesta, 2) 1909, 3) kuperapohj., poikkiperäinen, kyljissä 2 paria siipipuiden reikiä, keulanirkossa vaakasuora reikä, 4) p. 245 (sisältä 200), l. 42 (s. 36), s. 26 (s. 19) cm, 5) Kansallismuseon kansatiet. os., n:o D 915, (kuva 10). II: 1) samasta lammesta, 2) 1919, 3) kuperapohj., ed:n muotoinen, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 6713.

Korpilahti. 1) Kaukuunjärvestä, 2) takavuosina, 3) tasapohj., poikkiperäinen, mäntyinen, 4) p. 210 cm.

Korpiselkä. 1) Tolvajärven k., Lehtisen järvestä, 2) 1932, 3) siipipuullinen, poikkiperäinen, kuperapohj., 4) p. yli 4 m, l. lähes 1 m, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7409: 5.

Korppo. 1) Galtbyn k., 2) 1910, 3) tasapohj., 4) p. 360, l. 56, s. 36 cm, 5) Turun hist. museo, n:o 8114. — II: 1) Sama kylä, ent. Galtbyträskin vesijättö, 2) 1912, 3) kuperapohj., 4) p. 329, l. 45, s. 37cm, 5) sama museo, n:o 9346.

Kortesjärvi. 1) Kontti- l. Änttijärvestä, 3 km:n päässä kirkonkylästä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1928, 3) keulakappale; poltonjalkia, 4) p. 82 cm.

Koskenpää. 1) Valkealuomen k., Luomen t. maalta Vilusjärvestä, 2) vedenpinnan alentamisen jälkeen muutamia vuosia sitten, 4) yli 2 m pitkä, lähes 80 cm leveä.

Koski T.l. 1) Liipolanjärvestä, 3) kuperapohj., poikkiperäinen, hyvin laho, 5) Turun hist. museo, n:o 7485. II—III: 1) Samasta järvestä, 2) 1931, 3) kaksi ruuha, kuperapohjaisia, suippo-keulaisia, toisessa poltonjalkia, 4) toisen p. 535, l. 45 (keula), 60 (perä) cm.

Kuhmo. 1) Lammasperän k., Jyrkänkosken alla vedessä, 2) 1914, 3) »aimo haapio».

Kuhmoinen. 1) Anttolan k., Terrijärvestä, 2) 1921, 3) kuperapohj., poikkiperäinen, pohjassa perällä reikä, 4) p. 340, l. 55, s. 40 cm, 5) Kansallismuseo, kansat. os., n:o 6797.

Kuhmoinen. 1) Tapialan k., Sarkasjärven rantarepeämästä, n. 100 cm syvältä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1932, 3) kuperapohj., kummassakin kokassa nirkko, 4) p. 427, l. 41, s. 29 (kesk.)—40 (kokat) cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7960.

Kuhmoinen. 1) Päijänteen Mustassalon saaresta, eräästä lammeista, 2) vedenpintaa alennettaessa 1934, 3) kolmen ruuhan jäännökset; yhdessä tapinreikä, 4) p. yli 3 m.

Kuhmoinen. 1) Ahmajärven Likorannasta, Ojalan talosta n. 350 m:n päässä, 2) liekoja polttopuiksi naarattaessa 1935, 3) kuperapohj., perä vedessä, keula rantaleton alla, 4) p. 4 m, l. 53, s. 20 (ennen enemmän) cm, 5) Kuhmoisten kunnan museo.

Kuhmoinen. 1) Peltolan k., Paaterin t. maalta, Onkijaisen lammen pohjamudasta, 2) vedenpintaa alennettaessa n. 30 cm, 1936, 3) kuperapohj., poikkiperäinen, keulassa nirkko, 4) p. 355, l. 48, s. 20 cm.

Kuolemajärvi. 1) Karjalaisten k., suoviljelmästä, 40 cm syvältä, 2) ojankaivuussa 1930, 3) keulaosa, 4) p. 180, l. 30 cm.

Kuopion p. 1) Pitkälahden aseman läheltä, Valkeislammesta, 2) 1908, 3) kuperapohj.; poltonjalkia, 4) p. 362, l. 53, s. 18,5 cm, 5) Kuopion museo, n:o 451 (kuva 11, ylh.). II—III: 1) Sa-

masta lammesta n. 2 m paksun turvekerroksen alta, 2) 1917, 3) kaksi lahoa ruuhta, 4) p. n. 2 m.

Kuopion p. 1) Puijon rinteellä olevasta Valkeislammesta, 2) 1931, 3) pohja, 5) Kuopion museo, n:o 2703: 2.

Kuopion p. 1) Salmisen k., Mäkrämäestä, 2) 1933.

Kuopion p. 1) Lamperin k., Hallalammesta, 2) 1933.

Kuusjoki. 1) Kuusjoenperän k., Vähäjärven etelärannalta, järven pohjaliejusta 1 m syvältä, 2) 1926. II: 1) Saman kylän Nummenjärvestä, 20 m:n päässä Niekanniemestä, 3—4 m:n syvyydestä hietapohjalta, 2) 1932, 3) keula, 4) p. 60, l. 47, s. 30 cm.

Kustavi. 1) Rahin k., Eskolan t. maalta, ent. järven pohjasta, n. 60 cm syvältä, 2) ojankaivuussa n. 1900, 3) kuperapohj.; perään koverrettu istuinpaikka, 4) p. 450, l. 55 cm, 5) ennemmin löydetty toinenkin ruuhi.

Kylmäkoski. 1) Mellolan k., Tarpianjoesta Seppälän talon luota, 2) 1937), 3) keulapuoli, 4) p. n. 350 cm.

Kyyjärvi. 1) Vehkaperän Vehkalammesta n. 1 m:n vahvuisen rahkan alta, 2) n. 1935, 3) laidoissa 2 paria siipipuiden reikiä ja niissä kara, 4) p. 370, l. 45, s. 38 cm, 5) Vetelin museo, n:o 978, 6) mela, 105 cm pitkä (ennen ollut pitempi), lapa 30×12 cm.

Kälviä. 2) 1930. (Epävarma).

Kärkölä. 1) Hongiston k., Vilppulan t. maalta, Kangasjärven rannasta n. 200 m maalle päin, 1 m syvästä, 2) 1940, 3) kuperapohj., 4) p. 473, l. 44, s. 36 (sis. 28) cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 8404.

Laitila. 1) Ropan k., 2) 1910, 3) keulakappale, tasapohj., hyvin sirotekoinen, keulassa nirkko, 4) l. 55, s. (sis.) 40 cm. (Kuva 12).

Laitila. 1) Kodjalan k., Jasin t. maalta, Laivaniityltä, 2) ojankaivuussa 1920.

Laitila. 1) Leimäen k., Pahkjärven rannasta, 2) 1931, 3) kokka, 5) Rauman museo, n:o 2317.

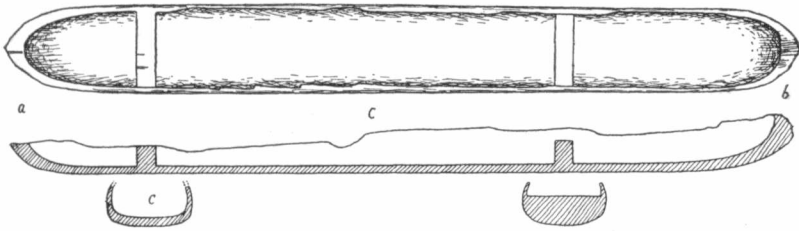
Laitila. 1) Nästin k., Heikkilän t. maalta, Lamminjärven laskuojan niskalta 3 ruuhta, joista 2 järvestä, 1 joenpartaasta, 35—40 cm syvältä, 2) 1935, 3) mäntyisiä, 6) samasta paikkaa löytynyt mela on Kansallismuseossa.

Laitila. 1) Kaidanjärven rantamaatumasta, n. 50 cm syvältä, 2) laskuojaa kaivettaessa 1937.

Lammii. 1) Evon k., Porraskoskelta Lippahaisenjärvestä, 2) 1926, 3) kuperapohj., keulassa nirkko, 4) p. 450, l. 37, s. 35 cm.

Lapinjärvi. 1) Norrbyn k., Lillträskin järven rannalta 1 m syvältä, turpeen ja pehmeän saven rajasta, 2) 1939, 4) p. 615, l. 65, s. (sis.) 35 cm, 5) Lapinjärven maamieskoulu.

Lapinlahti. 1) Jyrkän rautatehtaan läheltä, Kauppilan-

Kuva 9. Ruuhi, a perä, b keula, c poikkileikkaus keskipaikkeilta; reunat kovertuvat vähän sisäänpäin. Kitee, Hautajärvi.

mäen luota, metsälammesta, 2) 1925, 3) poikkipuuhu siipien kiinnittämiseksi; tervauksen jälkiä, 4) p. 430, l. 40 cm.

L a p i n l a h t i. 1) Martikkalan k., Pilkkalammesta, n. 180 cm syvältä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1934, 3) kuperapohj., 2 paria siipipuiden reikiä, poltonjälkiä; oli kivilastissa, 4) p. 260, l. 47 (sisältä), s. 43 cm, 5) Nerkoon kansak.

L a p p a j ä r v i. 1) Vartialahden läheltä, suoniityltä, 2) 1915, 3) hyvin laho.

L a p p e e. 1) Pulsan rautatieaseman luota, Venksijärvestä (?), 2) 1933.

L a p p e e. 1) Vainikkalan asemalta pari km. pohjoiseen, erästä lammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa n. v. 1931.

L a p p i. 1) Alakierin k., Tohtuajärven rannalta, turvesuosta, keula 80, perä 130 cm syvältä, 2) 1922, 3) kuperapohj., 4) p. 440, l. 47, s. 45 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 6829, 6) kolmen ruuhen osia löytynyt osaksi 2 v., osaksi 20 v. aiemmin tätä löytöä.

L a p p i. 1) Salajärven (Skinnarlan järvestä 3,5—4 km. itään) etelärannalta, 2) n. 1928, 3) ruuhen jäännös.

L a p p i. 1) Kullanperän k., n. 50 m järvensuusta alaspäin, n. 70 cm syvältä, 2) laskuojan kaivuussa 1932, 3) tasapohj., 4) p. 3,5—4 m (ennen pitempi), l. n. 70 cm.

L a p p i. 1) Kaukolan k., Skinnarlan järven kaakkoisrannalta, vesijätöltä, 30 cm syvältä, 2) 1935, 4) p. 520, l. 75 cm. II: Saman järven etelärannalta, Kuljun k., Ala-Kuljun t. maalta, vesijätöltä, 2) pellonkynnössä 1935, 3) kuperapohj., 4) p. n. 7 m, l. 65, s. 35 cm.

L a u k a a. 1) Kuusveden ja Leivonveden välisen Simunan-kosken luota, Koskenharjun t. venerannasta, 2) 1902, 3) kuperapohj., peräpuolella pohjassa pieni reikä, 4) p. 470, l. 49, s. 29 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o D 566.

L a u k a a. 1) Kapeenkosken k., erästä järvestä, 3) poltonjälkiä, 4) p. 468, l. 62, s. 26 cm.

L a u k a a. 1) Savion k., Pellonpään t. maalta Antinlammen rannasta n. 60 cm syvästä, 2) ojankaivuussa 1935, 3) kuperapohj.,

mäntyinen, keulassa ollut vaakasuora reikä, 4) p. 450 (ennen enemmän), l. 55, s. 25 cm, 5) teht. Eino Leinosen hallussa Metsolahdessa.

L a u k a a. 1) Lievestuoreen k., Lapinjokea perattaessa, 2) 1939.

L e h t i m ä k i. 1) Lehtimäen k., Hintsan t. maalta, Vääräjärven rantapenkerestä, n. 80 cm syvältä, 2) 1929, 3) kuperapohj. ruuhen jäännös.

L e m p ä ä l ä. 1) Moisio k., Kylänlammin palstatilan maalta, 2) 1929, 3) keulapuoli; poltonjälkiä.

L e m p ä ä l ä. 1) Viskari, 2) 1934, 3) kuperapohj., keulassa nirkko, 4) p. 547, l. 54, s. 35 cm (ulkopuol. mitoin), 5) Hämeen museo, n:o 1387.

L e m p ä ä l ä. 3) pohjaa tasoitettu, toinen kokka poislahonnut, 4) p. 520 (ennen pitempi), l. 43, s. 27 cm (ulkopuol. mitoin), 5) Hämeen museo?

L e p p ä v i r t a. 1) Hankamäen k., Jalkasen (?) järven etelärannalta, liejusta, 2) n. 1920, 3) mäntyinen.

L e p p ä v i r t a. 1) Ormojärven k., Mustinlammen itäpäästä, liejusta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1933, 3) mäntyinen.

L i p e r i. 1) Ristonkankaan k., Tervalammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1933, 3) neljä ruuhta, joista yhdessä oli siippi-puu; yhdessä poltonjälkiä, 4) viimeksimainitun p. 2—2,5 m, l. 60—70, s. 40 cm.

L o h j a. 1) Lohjanjärven Lohjansaari, Saarenpään kartanon maalta, eräästä lammesta mudan otossa, 2) 1924.

L o h j a. 1) Vaanilan kartanon maalta, n. 500 m rakennusryhmästä länteen, Hiidenveden rannan läheltä, 2) mudan otossa 1937, 3) kuperapohj., keulan sivuilla syvä kolo (maallevetämistä varten), pohjalla kummassakin päässä istuinkoroke, 4) p. 5 m, l. 73, s. 35 cm, 6) Lohjan museo. (Kuva 13).

L o h j a. 1) Torholan k., Myllylammesta, 2) 1939.

L o i m a a. 1) Kauhanojan seuduilta, Eksyssuosta, 2) aikoja sitten.

L o k a l a h t i. 1) Rannan t. maalta, n. 150 cm syvästä, 3) pohjaa hiukan tasoitettu, 4) p. 476, l. 47 (keula)—65 (perä), s. 32 cm, 5) Turun hist. museo, n:o 6965.

L o k a l a h t i. 1) Ojan talosta n. 300 m:n päässä, Alhontaan järven rannalta, Sikasuon pellostä, n. 1 m syvästä, 2) ojankaivuussa 1934, 3) tasapohj., 4) p. 424, l. 50—59 cm, 5) Turun hist. museo, n:o 12585.

L o p p i. 1) Kormun k., Koskelan t. maalta, 100 m:n päässä Heinijärven rannasta, 40 cm syvältä sammalkeurostumasta, 2) 1921, 3) mäntyinen.

L o p p i. 1) Ali-Heinijärvestä, turvekeurostumasta, 2) aikoja sitten, 3) kuperapohj. (?), 4) p. 420, l. 70 cm.

Loppi. 1) Ruotsinkylä, Punelianjärven seuduilta, Lounatlammen rannalta, 2) 1936, 3) poltonjälkiä, 4) p. n. 4 m, l. n. 50 cm.

Loppi. 1) Pilpalan k., Liukkolan t. maalta, Tevänjärvestä, 2) 1939, 4) p. 5 m, l. n. 60 cm.

Lumparland. 1) Lumparbyn kylästä n. ½ km länteen, mudasta, 2) n. 1916, 3) kuusinen, pohjan alla köliä, 4) p. n. 4 m, l. 50 cm.

Luopioinen. 1) Rummakko-nimisen metsäjärven rannalta, ojan suusta, sammalen peitosta, vedestä, 2) 1929.

Luopioinen. 1) Takamaalta erään metsäjärven rannasta, vedestä, n. 70 cm syvältä, 2) 1932.

Luumäki. 1) Hermusenjärvestä, 2) vedenpinnan alentamisen jälkeen 1932, 3) poltonjälkiä.

Luumäki. 1) Heimalan k., Taavetin rautatien aseman läheltä, eräästä lammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1933, 3) kuperapohj., poikkiperäinen, 4) p. 375, l. 42, s. 26 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7736, 6) samasta lammesta löytyi II ruuhen keulapuoli.

Luvia. 1) Kuivatusta Luvijärvestä, n. 80 cm syvältä, 2) 1932, 3) kuperapohj., 4) p. n. 5 m, l. lyttyyn painuneena runsaasti 1 m, 5) keulapää mv. K. Homerin hallussa?

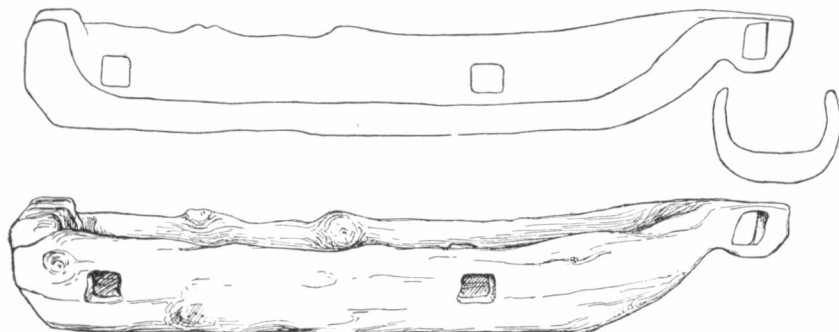
Längelmäki. 1) Rasin k., Velunjärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa pari m. n. 1932, 3) kolmen ruuhen jäännökset.

Länsi-Teisko. 1) Kuusjärvestä, Tonin t. maalta, 2) 1896, 3) tasapohj., keulassa nirkko ja pohjan keulapuolessa pieni reikä, 4) p. 411, l. 53, s. 44 cm, 5) Kansallismuseon esihist. os., n:o 3302.

Maaninka. 1) »Petsamosta», Ylimmäisen lammin rannasta, 2) n. 1927, 3) »luuppi».

Maaninka. 1) Huosianjärven rannasta, 2) n. 1927, 3) pohjaa tasoitettu.

Maaninka. 1) Kurolanlahden k., Enso-Gutzeit oy:n maalta, Iso-Herasen lammesta, 2) 1934, 3) keula suipohko, kyl-

Kuva 10. Ruuhi. Kontiolahti, Paihola. (SM—FM, XVI, s. 129).

jissä 2 paria siipipuiden reikiä, kuperapohj., 4) p. 335, l. 45, s. 28 (sis.) cm, 5) Varpaismaan savupirttimuseo (kansak.). — II: 1) Lähellä olevasta lammesta, 3) kuperapohj., 4) p. 280, l. 45, s. 28 cm, 5) kuten ed. — III: Kolmannesta lammesta, 5) Kuopion museo?

Merikarvia. 1) Riispyyn k., Plasträskin vesijätöltä, 2) kuivaustyössä 1931.

Messukylä. 1) Kunnalliskodin maalta, 2) 1934, 3) kokkakappale, 4) p. 270 cm, 5) Hämeen museo, n:o 1366.

Mikkelin p. 1) Sairilan k., Säynätjärven pohjasta, toista m syvältä, läheltä länsirantaa, 2) 1937, 3) tasapohj., pohjalla keulassa ja perässä matala istuinkoroke, keulassa pystysuora 4-kulm. iso reikä, 4) p. 520 (ennen pitempi), l. 55 (ulkoa) —46 (sisältä), s. 30 cm, 5) Suur-Savon museo.

Mikkelin p. 1) Parkkilan k., erään lammen rannalta Anttolaan menevän maantien varrelta, 2) 1938, 3) tasapohj., kokka-puoli, 4) p. 250, l. 40 cm.

Mikkelin p. 1) Vatilän k., Linnajärven keskellä olevan saaren itärannalta 150 cm syvältä vedestä, puoleksi liejun peitosta, 2) 1938, 3) mäntyä, »polttaen koverrettu», 4) p. 520 (ennen n. 6 m), l. 40 cm.

Mikkelin p. 1) Ihastjärven k., Pienen Aittaroisen rannalta, 2) 1938.

Mikkelin p. 1) Kalvitsan aseman seuduilta, 2) 1938, 3) mäntyinen, »sisästä hiillytetty», 4) p. 350, l. 48, s. 20 cm.

Mikkelin p. 1) Airostenlammen rannalta, n. 15 km M:n kaupungista Juvalle menevän maantien varrelta, 2) 1938.

Mikkelin p. 1) Moisio k., piirimielisairaalan maalta, 2) pari v. sitten.

Mouhijärvi. 1) Hyynilän k., Päivärinnan pientilan maalta, soistuneesta rannasta, 1 m syvältä, 2) ojitustyössä 1924, 3) kuperapohj., mäntyinen, laidoissa 3 reikää siipipuita varten (?), perässä istuinsyvennys, 4) p. 547, l. 44, s. 34 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7668.

Mouhijärvi. 1) Uotsolan k., Siilijärvestä, 2) 1936, 3) mäntyinen.

Muolaa. 1) Perkjärven leirialueen läheltä, Hyväjärvestä, 2) 1934, 3) pohja, 4) p. 331, l. 38 cm.

Muuruvesi. 1) Juantehtaan läheltä, Pikonlahdesta, 2) 1929.

Muuruvesi. 1) Ylä-Juoteisen erästä lammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1932, 3) kuperapohj., mäntyinen, perässä poikkipieni uurrossa, 4) p. 276, l. 64, s. 40 (sis. 30) cm.

Myrskylä. 1) Pakilan k., Kaharin virkatalon maalta, Kotojärven vesijätöltä, 2) 1912, 3) haapainen, poikkiperäinen, perän

yläpinnassa 6 kohtisuoraa reikää 2 rivissä, 4) p. n. 5 m, l. 55, s. 35 cm, 6) samalla kertaa löytyi mäntyinen ruuhi, edellistä pitempi. (Kuva 14).

M ä n t y h a r j u. 1) Varavankilan raivausmaalta, 2) 1932, 3) tasapohj. keulakappale, jossa on nirkko, 4) p. 116, l. 43, s. 22 cm, 5) Suur-Savon museo, n:o 1728.

M ä n t y h a r j u n j a H i r v e n s a l m e n r a j a l t a, Patajärvestä, pohjaliejusta, 2) veden ollessa alhaalla 1930, 3) tasapohj., 4) p. 355, l. 48, s. 33 cm, 5) Suur-Savon museo.

M ä n t s ä l ä. 1) Levannon k., läheltä Kärkölän rajaa, 2) joi-takin vuosia takaperin.

N a s t o l a. 1) Pitkäjärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa, 1924, 3) kuperapohj., perällä rautakirveen jälkiä, 4) p. 430 (ennen pitempi), l. 54, s. 35 cm, 5) Lahden museo, n:o 235.

N a s t o l a. 1) Ahtialan k., Alasenjärvestä n. 1 m syvältä, 2) 1927, 3) keulassa nirkko ja vaakasuora reikä; kuperapohj., 4) p. 350, l. 55, s. 24 cm, 5) Lahden museo.

N i l s i ä. 1) Siikajärven k., Pien-Kämäräisen järvestä, 2) n. 1921.

N i l s i ä. 1) Vuotjärven k., Kokkomäen talon läheltä eräästä lammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1932.

N i l s i ä. 1) Kokkolammesta, Myllypuron, Kiimaspuron ja Soidinsuon kuivausalueelta, 2) 1933, 3) kaksi »haapiota».

N i l s i ä. 1) Halunan k., 2) 1933.

N o k i a n k a u p p a l a. 1) Korvolan k., Iso-Tappurinjärven rannalta, 2) 1938, 3) peräpuoli, poikkiperä, kuperapohj., 4) p. 360, l. 52, s. 33 cm.

N o o r m a r k k u. 1) Lyttylän k., Forsvikin t. maalta, ent. suosta 2 km päässä merenrannasta, n. 30 cm syvältä, 2) pellon rai-vauksessa 1932, 3) tasapohj., poltonjälkiä, 4) p. 4 m (nyt 314 cm), l. 51 cm, 5) Satakunnan museo, n:o 13248.

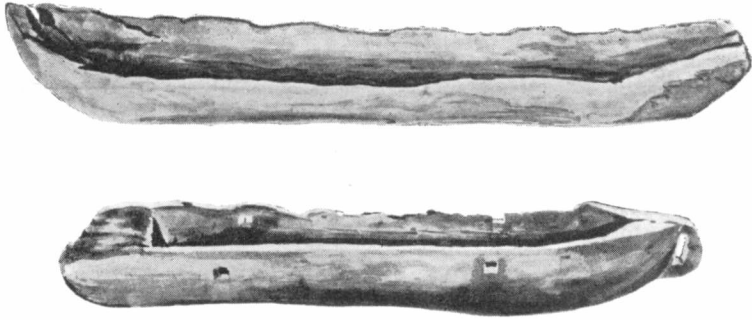
N o o r m a r k k u. 1) Rudanmaan k., Housulammesta, 2) 1934, 3) keula, kuperapohj., 4) l. 56, s. 27 cm.

N o o r m a r k k u. 1) Vähäjärven luoteisrannalta, kirkonky-lästä vähän koilliseen, 40 cm syvältä, 2) kuivausojaa kaivettaessa 1935, 3) kuperapohj., mäntyinen, 4) p. 4 m, l. 45, s. 30 cm.

N o u s i a i n e n. 1) Paistanojan k., Paistanojan pohjan alta, 25 cm tätä syvemmältä, 2) perkaustyössä 1935, 3) keula, kupera-pohj., 4) p. 114, l. 55, s. 25 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7807.

N u m m i. 1) Sierlan k., Pakkalan t. maalta, suosta n. 1 m sy-vältä, 2) 1934, 3) kivilastissa, 4) l.n. 50 cm.

N u r m e s. 1) Kuorajärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1931, 3) vierestä löytyi toinen siipilauta, 4) p. 270, l. 51 cm.

Kuva 11. Ruuhia: ylempi, Kuopion p., Pitkälähti; alempi, Juuka, Kajoo.

Nurmijärvi. 1) Korven k., Vahasjärvestä, 2) 1925, 3) kuperapohj., keulassa lyhyt nirkko, 4) p. 475, l. 60 cm.

Nurmijärvi. 1) Kirkonkylästä, Simonsbergin talon maalta, järven rannasta, 2) 1938.

Nurmijärvi. 1) Herustjärvestä, 2) 1938, 3) pohjaa tasoitettu, 4) p. 380, l. 50, s. 25 cm.

Orimattila. 1) Kuustjärvestä, 12 km:n päässä kirkonkylästä, 2) vedenpintaa alennettaessa 80 cm 1925, 3) kuperapohj., kokat ja laidat poislahonneet.

Orimattilan, Kärkölän ja Hollolan rajalla olevasta Ojajärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1929, 3) 2 ruuha. I 3) pohjaa tasoitettu, 4) p. 453, l. 55, s. 46 cm. II 3) kuperapohj., 4) p. 415, l. 51 cm (laidat ja kokat poislahonneet), 5) mol. ruuhet Kansallismuseon kansat. os., n:ot 7301: 1 ja 2.

Orivesi. 1) Kokkilan k., Iso-Sorvajärvestä, laskuojan niskan läheltä pohjaliejusta, 2) vedenpintaa alennettaessa runsaasti 1 m 1935, 3) kaksi lahonnutta ruuha, pohjat »laakeanpyöreät», kokat tylpäkköt, 4) p. vähän vaille 4 m, l. n. 50 cm.

Orivesi. 1) Yliskylän Kortejärvestä, 2) joitakin vuosia sitten.

Orivesi. 1) Onnistaipaleen k., Ylä-Hörtsänän t. maalta, joen pohjasta, 2) 1940, 3) kappaleiksi särkynyt, pohja »laakeanpyöreä», haljennut ja korjattu rautasinkilöin, 4) p. 5 m, l. 55, s. n. 30 cm.

Oulujoki. 1) Oulunsuun k., Ylipukin t. maalta, aikoja sitten kuivatun Kourinjärven rannasta, n. 30 cm paksun turpeen alta, 2) 1927, 3) kuperapohj., laidoissa 3 reikää siipipuita varten, 4) p. 447, l. 41, s. 32 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7156: 1, 6) II:n ruuhen keula, n:o 7156: 2.

Padasjoki. 1) Ansion kartanon maalta, erään järven rannalta, 2) takavuosina, 3) ruuhen peräpuoli; poltonjälkiä.

Padasjoki. 1) Suomenjoesta, joka yhdistää Päijänteen Hauhon vesiin; peräpää vedessä, keulapää 220 cm paksun rantapartaan alla, 2) joenperkaustyössä 1933, tasapohj., laitojen sisäpuolella 2 paria 28,5 cm pitkiä ulkonemia, joissa on syvennykset tuhtojen päitä varten, 4) p. 424, l. 50, s. 37 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7588: 1.

Padasjoki. 1) 1) Kirkonkylän seuduilta, 2) 1937 2 ruuh-ta.

Paltamo. 1) Härmänmäen k., Vittulammesta, 2) joitakin vuosia takaperin.

Parikkala. 1) Erästä järvestä useita ruuhia, 2) veden-pintaa alennettaessa 1915 (?).

Parikkala. 1) Kangaslamesta (Syväoron ja Ihalan rautatienasemain välisen maantien varrelta), 50 cm syvältä, 2) 1932, 3) haljennut puolikas, tasapohj., poikkiperäinen, keulanirkossa vaakasuora reikä, kyljessä 2 siipipuun reikää, 4) p. 4,5—5 m, l. 30 cm.

Parikkala. 1) Särkisalmen aseman läheltä, Murtonie-men luota, Tarvaspohjasta Simpeleen järvestä, 2) 1937, 3) keula-pala, koverruksessa poltonjälkiä, 4) p. 100, l. 50 cm.

Parkano. 1) Kuivaskylä, Hako- ja Sompajärvestä, läheltä Mustajärveä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1933, 3) toistakymmen-tä ohuttekoista ruuha, joista 3 verraten ehjiä, 4) p. 4—5 m, l. enin-tään 50—75 cm.

Parkano. 1) Vähävenesjärven k., samannimisen järven rannasta ruuhempää, 2) 1935, 3) p. 288, l. 38, s. 32 cm, 5) Satakun-nan museo, n:o 14662.

Pernaja. 1) Pålbölen k., Thomasasin t. maalta, ent. men-renpohjasta, 2) 1918, 4) p. 480 cm, 5) Loviisan museo.

Perniö. 1) Suomenkylä, Asteljoesta, 1 m syvältä saven päätä, 2) 1910, 3) kuperapohj., mäntyä, 4) p. 360 (ennen pitempi), l. 60 cm, 5) Kansallismuseon esihist. os., n:o 5683.

Perniö. 1) Suomenkylä, suoperäisestä laaksosta läheltä Mustamäkeä, toinen pää 100, toinen 170 cm syvältä, 2) viemäri-ojan kaivuussa 1911, 3) kuperapohj., 4) p. 550, l. 55 cm, 5) Perniön musec. (Kuva 15). 6) Samoilta paikoin löytyi ruuhi 1910.

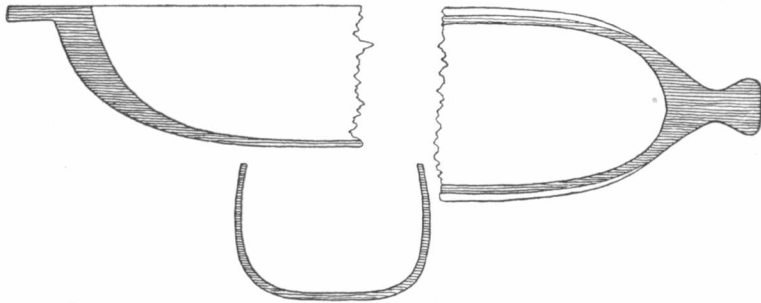
Perniö. 1) Naarjärven pohjoispäästä, 2) 1914, 3) perä-puoli.

Perniö. 1) Erästä järvestä pitäjän pohjoisosasta, 2) 1931, 3) p. 350, l. 60 cm, 4) kuperapohj., 5) Perniön museo.

Perniö. 1) Kestrikin k., Långträskin rannalta, lähellä Ten-holan rajaa, 2) 1936.

Perniö. 1) Yliskylän ja Arpalan kartanon rajalta, 45 cm syvältä, Pohjanjärven ent. pohjasta, 2) ojankaivuussa 1936, 3) ku-perapohj., 4) p. 462, l. 53 cm.

Perniö. 3) Tasapohj., 4) p. 5 m, 5) Perniön museo.

Kuva 12. Ruuhen keula. Laitila, Roppa. H. J. Malmin piirros.

Petäjävesi. 1) Kurkisuon Kurkilammesta, 2) ojankai-
vuussa 1933, 3) kookas; poltonjälkiä.

Pieksämäki. 1) Löytynjärvestä, 2) 1936, 3) kuperapohj.,
poikkiperäinen, perän päällä uurrettuna piena, 4) p. 538, l. 48, s.
46 cm.

Pieksämäki 1) Surnuinmäen k., Mäkilammen rantalie-
justa, 2) vedenpintaa alennettaessa 1937, 3) suippokeulainen,
poikkiperäinen, kuperapohj., 4) p. 315 (alkuaan n. 340), l. 51, s. 20
cm.

Pieksämäki. 1) Mataramäen k., Alavalammesta, 2) ve-
denpintaa alennettaessa n. 150 cm 1937, 3) 3 kpl, 4) p.n. 3 m, l. n.
70 cm.

Pieksämäki. 1) Läheltä Pieksämän kauppala, Yölam-
mesta, osaksi järven pohjasta, osaksi suomaatumasta, 2) 1937, 3)
kuperapohj., 4) p. 305, l. 27, s. 20 cm, 5) Rautalammen museo.

Pieksämäki. 1) Jakolan k.(?), Litmasen lammesta, 2)
1938, 3) poikkiperäinen, keulassa nirkko ja siinä 4-kulm. isohko
vaakasuora reikä; lievästi kuperapohj., 4) p. 290, l. 50, s. 28 (sis. 25)
cm, 5) Lappeenrannan mus. v:sta 1939.

Pieksämäki. 1) Venetmäen k., Valkealammesta veden
pohjasta 1 m syvältä, 2) 1938, 3) tasapohj., 4) p. 3 m, l. 75 cm.

**Pieksämäen ja Kangasniemen rajalla olevasta Heikan-
lammesta,** 2) vedenpintaa alennettaessa 1918, 3) kuperapohj.; pol-
tonjälkiä, 4) p. 320, l. 55 cm, 6) rantapartaan sisästä myöhemmin II
ruuhi.

Pielavesi. 1) Patamäen Ahvenlammen rannalta, mv. Eero
Eskelisen maalta, 2) 1935, 3) tasapohj., keula ja kyljet osittain la-
honneet; lähellä perää tapinreikä, 4) p. n. 330, l. 50, s. n. 25 cm, 5)
käyt. nykyään karjan suolakaukalona, 6) II ruuhi on vielä nosta-
matta rantaliejussa.

Pielisjärvi. 1) Matolammesta, 2) 1913(?), 3) kuperapoh-
j., 6) löytynyt myös II kuperapohj. ruuhi.

Pielisjärvi. 1) Jaakonvaaran k., 2) 1919 (?), 3) siipipuiden karat kävivät poikki ruuhun.

Pielisjärvi. 1) Kolin k., Määttäsen t. maalta, Veteläisen lammen rannalta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1935.

Pielisjärvi. 1) Kuoran k., Mustalammin pohjoispäästä, osaksi n. 50 cm syvältä, pohjaliejusta, 2) lampea laskettaessa 1937, 3) 3 kpl. I: 3) kovin laho, pohjassa tapin(?) reikä; II: 3) tylppäkokkainen, kuperapohj., keulassa nirkko ja siinä vaakasuora 4-kulm reikä, perällä laidoissa 1 pari siipipuiden reikiä ja 1 siipipuu jäljellä; p. 3 m, l. 44, s. 44 cm; poltonjälkiä; III: 3) tylppäkokkainen, kuperapohj., laidoissa 2 paria siipipuiden reikiä; siipipuut pieinoineen jäljellä; poltonjälkiä; tehty hongasta, 4) p. 365, l. 57, s. n. 50 cm.

Pietarsaaren p. 1) Forsbyn k., Kiskträskistä, 2) 1913, 4) p. n. 3 m, 5) Pietarsaaren museo, n:o 695.

Pirkkala. 1) Hahmojärven rannalta, n. 70 cm syvästä, 2) ojankaivuussa 1935(?), 5) Hämeen museo.

Pohja. 1) Kuovilan (Skogbölen) k., Valkosen järven lounaiskulmasta, 2) 1938.

Porin mlk. 1) Kyläsaaresta, Savon t. maalta, lietemaasta 150 cm syvältä, 2) 1926, 4) p. 5—6 m.

Pornainen. 1) Laukkosken k., Koto- ja Ruokijärven välisestä suosta 35 cm syvältä, 2) ojankaivuussa 1937, 3) kuperapohj., keulassa nirkko, kokat suipohkot, 4) p. n. 470, l. 60, s. 30 cm.

Porvoon p. 1) Veckjärven k., Lillträskin järven vesijätöstä turpeen alta melko syvältä, 2) 1936.

Porvoon p. 1) Eknäsin k., Solhellan t. maalta, 2) ojankaivuussa n. v. 1935 2 kpl.; I: 1) 30—40 cm syvästä, 3) kuusipuuinen (?), laidoissa 2 reikää (läpim. 2 cm), toinen 32:n, toinen 54 cm:n päässä kokan kärjestä; niissä lienee ollut pystysuora tappi; näkyi teräseen jälkiä, 4) p. 203 cm (osa vielä maassa), l. 64, s. 24 cm. — II ruuhi pantu salaojan täytteeksi.

Porvoon p. 1) Eriksdalin kartanon maalta, samannimisen järven rannalta, 2) 1938, 3) suippo keula, poikkiperä. kuperapohj., 4) p. 4,5 m, l. 47, s. n. 30 cm, 6) saman kartanon maalta aiemmin II kpl.

Porvoon p. 1) Kaarenkylä, Holstin t. maalta, Pimijärvestä, 2) »takavuosina», 4) sisäpuolelta p. 4 m, l. 50 cm.

Pukkila. 1) Lavijoen k., Ilijärvestä, 2) n. 1885.

Punkaharju. 1) Susiniemen k., Susijärven rannalta, turvekerroksen pintaosasta, 2) 1936, 3) tasapohj., 4) p. 3 m, l. 40 cm.

Punkalaidun. 1) Kostilan k., Palojoesta, 2) perkaustyössä 1925, 3) kuperapohj., keulassa nirkko, 4) p. 418, l. 47, s. 22 cm, 6) 125 cm pitkä mela. — II: 1) Samasta joesta, 2) 1924, 3)

keula, kapea, kaareva; vaakasuora reikä, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 6950.

P u s u l a. 1) Mäkkylä, Jousilan t. maalta, Hirviojan läheltä suoniityltä, 180 cm syvältä, muta- ja savikerroksen välistä, 2) 1912, 3) kupera ruuhenhohja, 4) p. 305, l. 40 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o D 1040.

P u s u l a. 1) Ylimmäisen järven rannalta, 2) 1926.

P u s u l a. 1) Ahonpään k., pienv. Juho Erikssonin maalta, 2) n. 1928, 3) kuperapohj.

P u s u l a. 1) Kärkölän k., Saarijärvestä, n.s. Suutarin torpan läheltä, lietteestä, 2) 1933.

P u s u l a. 1) Ikkalan kylästä 4 km:n päässä sijaitsevan Tuhkurilammen rannalta, 2) vedenpintaa alennettaessa n. 30 cm 1937, 3) kaksi kuperapohj. ruuhta, joissa poikkiperä, suippo keula ja lyhyt nirkko, isommassa myös siipipuut (rautanauloiin kiinnitetyt), 4) I p. 465, l. 42, s. 30 (peräpäätty 42) cm, II p. 360, l. 60, s. 28 (keskeltä) cm.

P u s u l a. 1) Uudenkylän (Ylitalon) t. maalta, erästä järvestä, 2) 1939.

P u u m a l a. 1) Torikan salolta, Holmbergin palstatilan maalta, 2) ojankaivuussa 1929, 6) samalta salolta leveä ruuhi 1932.

P u u m a l a. 1) Ryhälän k., Sipilänlahdesta, 2) 1938, 3) keulassa nirkko ja vaakasuora reikä, poikkiperä, laidoissa 2 paria siipi-puun reikiä.

P y h ä j ä r v i U. l. 1) Erästä lammesta 2 ruuhta, 2) 1879.

P y h ä j ä r v i U. l. 1) Pohjajärven eteläpään läheltä, Nääsin kartanon ent. alueelta, 2) ojankaivuussa, aikoinaan.

P y h ä j ä r v i U. l. 1) Haaviston k., Ridan t. maalta, 2) aikoinaan, 3) p. 420, l. 65 cm.

P y h ä j ä r v i U. l. 1) Kolmperseen järvestä, 4) p. 3 m.

P y h ä j ä r v i U. l. 1) Tämäkohdun järvestä.

P y h ä j ä r v i U. l. 1) Saarlammen rannassa veden alla, 2) ilm. 1932.

P y h ä j ä r v i U. l. 1) Raittilan t:n luona olevasta lammesta, 2) ilm. 1932.

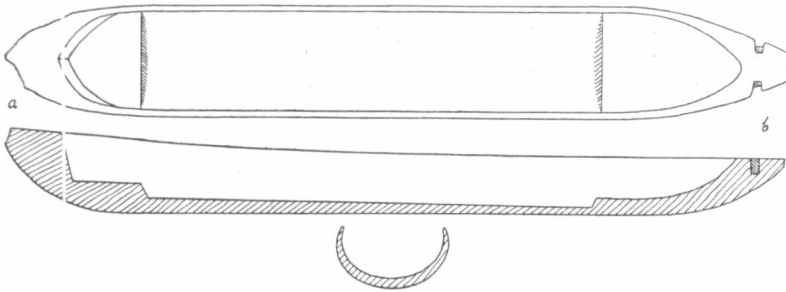
P y h ä j ä r v i U. l. 1) Hajakanlammessa, 2) ilm. 1932.

P y h ä j ä r v i U. l. 1) Vuotinaisten k., Kaksinaisten lammen rannasta; peräpää vedessä, keula rantaturpeen alla, 2) 1933, 4) p. n. 4 m, l. 40—50 cm.

P y h ä j ä r v i U. l. 1) Ahmoon k., Kotosuosta, 2) viemäri-ojan kaivuussa 1935, 2) ruuhengeula, 3) kuperapohj.

P y h ä m a a. 1) Erään järven rannasta useita ruuhia, 2) aikoja sitten, 4) yksi niistä 515 cm p.

P y h ä r a n t a. 1) Hirslahden k., Pajalan t. maalta, 40 m:n päässä Vähäjärvestä, 2) mudanotossa 1926, 4) l. n. 50 cm.

Kuva 13. Ruuhi, a perä, b keula. Lohja, Vaanila. A. Hirsjärven piirros.

P ä l k ä n e. 1) Arajärvestä, pienv. Sammallahden maalta, 2) 1921, 4) p. 470, l. n. 50 cm.

R a u t a l a m p i. 1) Sahalan t. maalta, suosta, 2) takavuosi-
sina, 3) »ontoksi koverrettu puu», 6) sisällä oli epämääräinen kivi-
aseen kappale, käyt. kovasimena.

R e n k o. 1) Kuittilan k., Naarajärvestä, 2) 1940, 3) poikki-
perä, keula vähän pyöristetty ja loivemmin nouseva, tasapohj., 4)
p. 375, l. (perä) 65 — (kesk.) 57 (sis. 45) — (keula) 53, s. (perä)
37 — (kesk.) 25 (sis. 19) cm. — II: 2) 1940, 3) poikkiperä, keula-
pää poissa, tasapohj., 4) p. 390, l. (perä) 56 — (kesk.) 53 — (keula-
puoli) 50, s. (kesk.) 22, (sis. 18) cm, 6) III poltettu muutamia vuo-
sia sitten.

R i i s t a v e s i. 1) Lohilahden k., Kerilammen etelärannalta,
liejusta, 2) n. 1929, 3) poikkiperäinen, keulassa nirkko, kyljissä 2
paria siipipuiden reikiä ja perällä tapinreikä, 4) p. 310, l. 40, s. 30
(sis. 25) cm.

R i i s t a v e s i. 1) Munakkalammesta, 2) 1931, 3) 3 ruuhta.

R i s t i j ä r v i. 1) Uvan k., Poikkijärven rantasuosta; ranta-
partaan alla, toinen kokka vedessä, 2) ennen v. 1912.

R u o v e s i. 1) Pihlajalahden k., erästä suojärvestä, 2)
1935, 3) kuperapohj., 4) p. 520, l. 50, s. 15 cm.

R u s k e a l a. 1) Kaalamon rautatienasemalta 7 km:n päässä
olevasta Valkealammista, liejusta, 2) 1933, 3) poltonjälkiä; reiät
siipipuuta varten.

R y m ä t t y l ä. 1) Ajolan t. maalta, Etuniemen pellostä (ent.
suota), läheltä n.s. Niemen leijaa, 20—30 cm syvältä, 2) ojan-
vuussa 1933, 3) 2 ruuhta, I: 3) kaulan alla kölimäinen harjanne, 4)
p. 343, l. 62, s. 21 cm, II: 4) p. 348, l. 45, s. 20 cm.

S a l m i. 1) Manssilan k., Saarijärven rannasta, 3 m syvältä
vedestä, 2) 1930, 3) kokkapää, jossa jälkiä väliseinästä.

S a m m a t t i. 1) Lohilammen t. maalta, Vetelsuosta, 2) ojan-

kaivuussa n. 1875, 6) II saman t. maalta, suosta, 80 cm syvältä, 2) n. 1890, 3) keulassa vitsarengas.

S a m m a t t i. 1) Iso-Ruokjärven rannalta, Vitalahden niityltä, 2) mudanotossa 1931, 3) kuperapohj., 4) p. 389, l. 52, s. 31 cm, 5) Lohilammen talomuseo.

S a m m a t t i. 1) Vähä-Ruokjärvestä, Kuivaniemenholman rannalta, 2) vedenpintaa alennettaessa 60—70 cm 1931, 3) kuperapohj., kuusinen, 4) p. 510, l. 55, s. 45 cm, 6) joukko ruuhien kappaleita. — II: 1) samasta järvestä, Stenfeltin palstatilan rannasta, 2) 1931, 3) kuperapohj., 4) p. 387 (ennen pitempi), l. 48, s. 36 cm, 6) Lohilammen talomuseo.

S a m m a t t i. 1) Lihavajärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1932.

S a m m a t t i. 1) Lammen t. maalta, Ruonalammesta, 2) 1933, 3) kuperapohj., 4) p. 438, l. 47, s. 24 cm, 5) Paikkarin torppa, 6) aiemmin löyt. II ruuhi.

S a m m a t t i. 1) Niemen k., Mattilan t. rannasta, Matinkallio-nimisestä vanhasta kalastuspaikasta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1934, 3) kuperapohj., 4) p. 440, l. 55, s. 12 (ennen enemmän) cm, 6) II:n ruuhen kappale liejusta 50 cm syvältä.

S a m m a t t i. 1) Mv. Oskar Lehtisen maalta, 2) 1933, 4) p. 4 m, l. 60 cm.

S a v i t a i p a l e. 1) Välijoen k., Iloluodon lammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa n. v. 1925, 3) kuperapohj., mäntyä, 4) p. 370, l. 45 (keula) — 49 (perä), s. 34 cm, 5) Lappeenrannan museo, n:o 430.

S i e v i. 1) Louvetjärven pohjasta, kivikosta, 2) n. 1930, 3) kuperapohj., poltonjälkiä, 4) p. 420 (ennen n. 1 m pitempi), l. 46, s. 27 cm.

S i i l i n j ä r v i. 1) Lepikon t. maalta, Saarisen lammesta, 2) Vennonojan perkauksessa 1930, 3) kuperapohj., 4) p. 370, l. 53 (perä) — 45 (keula), s. 30 (sis. 26) cm, 5) Pöljän k. kotiseutumuseo.

S i i l i n j ä r v i. 1) Kaaraslahden k., kunnan maalla olevasta Varpasenlammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa n. v. 1935, 3) kuperapohj., 4) p. 443, l. 40, s. 18 cm, 5) Rannan kansak.

S i i l i n j ä r v i. 1) Luodelammesta, mv. Y. Taskisen maalta, 2) vedenpintaa alennettaessa 115 cm 1937, 3) keulassa nirkko; tasapohj., 4) p. 325, l. 38, s. 28 (sis. 21) cm, 6) Pöljän k. kotiseutumuseo.

S i p p o l a. 1) Ruutilan k., Savilammesta aikoinaan 2 ruuha.

S i p p o l a. 1) Inkeröisten k., Liikalan läheltä Savilammesta ruuhia.

S i p p o l a. 1) Hirvelän k., E. Longan t. maalta, 2) ennen v. 1928 2 ruuha.

Sippola. 1) Saaramaan k., Haukkalammesta, 2) 1940, 3) polton jälkiä.

Siuntio. 1) Siuntion kartanon maalta, Karskogista, 2) 1924, 3) kuperapohj., laho, 4) p. 490, l. 60, s. 42 cm, 5) Fanjunkarsin musec, n:o 234.

Siuntio. 1) Hauklammesta, 4) p. 5 m, l. 70 cm.

Snappertuna. 1) Strömsön k., suosta, 2) 1898.

Somerniemi. 1) Salkolan k., Hullunjärven rantamaatuman pinnassa, 2) on vielä paikoillaan, 3) tasapohjainen, 4) p. n. 5 m, l. 50, s. 25 cm.

Somerniemi. 1) Valkeejärven länsirannalla n. 1 m syvällä, 2) on vielä paikoillaan.

Somero. 1) Somerinjoen rannasta, n. 1 km kirkonkylästä, 120—150 cm paksun savikerroksen alta, hiekkamaan päältä, 2) saven otossa 1933, 3) poltonjälkiä, 4) l. n. 40 cm.

Somero. 1) Pappilan k., Salmelan t. maalta, Saarentaan järven rannalta, 140 cm syvältä, sinisaven päältä, 2) 1933, 3) kuperapohj.

Sonkajärvi. 1) Marjokankaan t.(?), eräästä purosta, 2) 1937, 3) poltonjälkiä, 4) p. 262, l. 40, s. 20 cm.

Sortavalan mlk. 1) Rytyn pys. läheltä, 2) n. v. 1930.

Sulkava. 1) Kyrsyän k., Saarijärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1932(?), 3) kaksi kpl., joista toisessa poltonjälkiä.

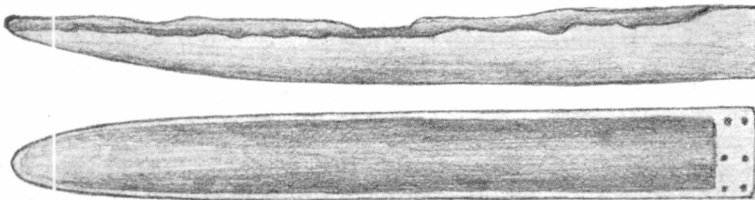
Sulkava. 1) Hasulan k., Saareisen järven pohjoisrannalta, 2) vedenpintaa alennettaessa 40 cm, 3) kaksi kpl.

Sulkava. 1) Iitlahden k., eräästä järvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1933 (?), 4) p. n. 3,5 m, l. lähes 1 m.

Suodenniemi. 1) Jättijärven suosta, n. 150 cm syvältä, 2) 1935, 4) p. 5 m, l. 50 cm, 5) Huittinen, Loimankylä, mv. Juhon Jaakolan kotimuseo.

Suomusjärvi. 1) Salmijärven rannasta, 2) 1933, 4) p. 3,5 m (ennen pitempi), 6) järven poukamassa vielä 2 ruuha, päälle 4 m pitkiä.

Suomusjärvi. 1) Kettulan k., Iso-Toravajärven pohjaliejusta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1934, 3) 2 kpl.; I: 3) kuperapohj., alta vähän tasoitettu, 4) p. 512 (alkuaan n. 535), l. 55 cm.

Kuva 14. Ruuhi. Myrskylä, Pakila. Paul Sinervän piirros.

Suomusjärvi. 1) Ahtialan k., Aneriojoen rantapartaan (120 cm) ja osaksi jokipohjan alta, 2) perkaustyössä 1936, 3) kaksi ruuhtaa, I suippokeulainen, pyöreäpohj., 4) II:n p. 458, l. 78, s. 28 cm.

Suomusjärvi. 1) Kettulan k., Pieni-Toravajärvestä, 2) kuten ed., 3) pohjaa tasoitettu, 4) p. 430 (alkuaan vähän pitempi), l. 55 cm.

Suomusjärvi. 1) Lahnajärven k., Reukan t. maalta, läheltä Tynnervahan palstatilaa, Salmijärven pohjaliejusta, 50 cm syvältä, 2) 1935, 3) tasapohj., 4) p. 420, l. 47, s. 32 cm, 5) Turun hist. mus., n:o 12848.

Suomusjärvi. 1) Arpolahden ratsutilan maalta, Karijärvestä, 2) 1939, 3) kuperapohj., hiillyttäen tehty; keskeltä hie-
man perään päin 20 cm korkea samapuinen väliseinä.

Suomusjärvi. 1) Kitulan k., 2) joenperkaustyössä 1938.

Suomusjärvi. 1) Laperlan k., Isonperheen t. maalta, Aneriojärven rannalta turpeen alta n. 50 cm syvästä, 2) ojankaivuussa 1939, 3) kokat suipot, keulassa nirkko.

Suomusjärvi. 1) Vanhankylän Uudentalon maalta, Omenajärven rannalta, turpeen alta, 2) ojankaivuussa 1939, 3) kuperapohj., kokat suipot, keulassa nirkko, 4) p. n. 4 m.

Suonenjoki. 1) Salmisen rautatienasemalta n. 2 km itään, Valkeisenlammen pohjalta, 2) vedenpintaa vähän alennettaessa 1930, 3) kuperapohj., keulanirkossa vaakasuora reikä, vas. kyljessä 2 reikää, 4) p. 381, l. 28, s. 21 cm, 5) Kuopion museo, n:o 2672.

Suonenjoki. 1) Pörölänmäen k., rantasuosta 32 cm syvästä, 2) 1936, 3) kuperapohj., kyljissä 2 paria reikiä ja vieressä siipipuut, 4) p. 312, l. 51, s. 30 cm. II: Saman järven rannalta vedestä, 3) tasapohj., kyljissä reiät, 4) p. 262, l. 50, s. 30 cm.

Suoniemi. 1) Kuljun k., Vuorenmaan t. maalla olevan järven rannalta, n. 2 km Siuron rautatieasemalta, 2) 1933, 3) kuperapohj., 4) p. 512, l. 55, s. (sis.) 18 cm.

Sysmä. 1) Valittulan k., Säynätjärvestä, Kolisevan t. maalta, 3) perä tylpähkö, keula soukempi; mäntyä, 4) p. 398, l. 55, s. 22 cm, 5) Hartolan museo, n:o 1561.

Säräisniemi. 1) Neittävän l. Kukkolan k., Rokuanvaaran seudun lamperoista on eri aikoina löytynyt 10—11 »lapinvenettä»; löytöpaikat ovat Likasenlampi, Keskimäinen järvi, Keskimäinen Loiranan (= ed.), Hietasenjärvi, Kiiskeroinen, Ahveroinen ja Rokuanjärven oja. — I Likasenlammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1885. — II Samasta lammesta, Puron t. maalta, 2) 1900-luvulla (?), 3) pohjaa tasoitettu, 4) p. 320, l. 40 cm. — III Samasta lammesta, Koukkarin t. maalta, 4) p. päälle 3 m. — IV Keskimäisestä järvestä, 2) 1913, 3) mäntyinen, 4) p. 335, l. 50, s. 24 cm, 5) Oulun museo, n:o 1931. — V Samasta järvestä, 2) 1914,

Kuva 15. Ruuhi. Perniö, Suomenkylä. (Kotiseutu, 1911, s. 234).

3) mäntyä, poltonjalkiä, 4) p. 294, l. 55, s. 40 cm, 5) Oulun museo, n:o 2136, 6) teljon ja melan kappale. — VI Samasta järvestä, rantarudasta, 70 cm syvältä, 3) tasapohj., mäntyä, poltonjalkiä, 4) p. 360 (alkuaan pitempi), l. 51 cm.

S ä r ä i s n i e m i. 1) Manamansalon Haukilammesta, 2) joi-takin vuosia sitten, 3) kuperapohj., poltonjalkiä, kokissa pienan uurre, 4) p. n. 3 m, l. n. 50 cm.

S ä ä m i n k i. 1) Pitkälän t. maalta, erään järvenlahden poh-jamudasta, 2) 1902.

S ä ä m i n k i. 1) Särkilahden k., Savonlammesta, 2) kui-vaustyössä 1933, 3) neljä ruuha, joissa muutamissa siipipuiden reikiä 4) yhden p. 270, l. 43 cm, 5) yksi ruuhista Savonlinnan museossa, 6) saman kylän Piojärvestä ja Mustalammesta ennen löydetty ruuhia.

S ä ä m i n k i. 1) Likastenlahti, eräästä lammesta, 2) kui-vaustyössä 1933, 3) keulassa nirkko, 5) Savonlinnan museo.

S ä ä m i n k i. 1) Varparannan k., Iso-Mustajärven, Pieni-Mustajärven ja Seurajärven kuivaustyössä, 2) 1935 (?), 3) 5 kpl., kahdessa 2 paria siipipuiden reikiä.

S ä ä m i n k i. 1) Hirvasjärvestä, Savonlinnan kaup. alueen rajalta, 2) 1936, 3) kuperapohj., poikkiperäinen, 4) p. 353, l. 46, s. 55 cm.

S ä ä m i n k i. 1) Moinniemen k.(?), Kontion t. maalta, Myl-lynlahdesta, veden ollessa alhaalla, 2) 1940, 3) mäntyinen, polt-taen ja tylsin aseina koverrettu.

T a i p a l s a a r i. 1) Kurhilan k., Totjärven pohjasta, 2) nuotanvedossa 1940.

T a m m e l a. 1) Torhonlammesta, sammalen alta, 2) veden-pintaa alennettaessa 1911 (?), 3) kuperapohj., keulassa leveä nirkko, 4) p. 514 (ennen huomattavasti pitempi), l. 77, s. 37 cm, 5) Hämeenlinnan museo, n:o 2904.

T a m m e l a. 1) Liesjärven k., Kaksvetisen järven etelä-päästä laskuojasta 400 m itään, 2) takavuosina, 3) tasapohj. — II Saman järven länsirannan eteläosasta, suosta, runsaasti 50 cm syvältä, 2) ojankaivuussa 1935, 3) kuperapohj., mäntyinen, 4) p. 5 m, l. 55, s. 30 cm, 5) Kansallismuseon esihist. os., n:o 10544 (ku-vat 16 19), 6) useita ruuhia saman järven rannoilla 1936 veden-pinnar alennuttua kuivuuden tähden.

Tammela. 1) Pehkijärven maatumasta löyt. aikoinaan ruuhi.

Tammela. 1) Oksjärvestä, huvila Hölmölän läheltä, 2) 1939, 3) kuperapohj., poikkiperäinen, keulassa leveä, kapeakaulainen nirkko, pohjassa hyvin iso lahonnut reikä (n. puolet koko pohjasta), 4) p. 275, l. 57, s. 27 cm. (Kuva 17).

Tervo. 1) Talluskylä, Liesjoesta, 2 m syvältä, 2) joenperkaustyössä 1937, 3) kuperapohj. keulakappale, jossa nirkko ja iso poikittainen reikä, 4) p. 134, l. 38 cm, 5) Kuopion museo, 6) II:kin, siipipuilla varustettu ruuhi, jota ei korjattu talteen.

Tohmajärvi. 1) Kutsun k., Kangasjoesta, 2) 1933.

Tohmajärvi. 1) Tohmajärven läheltä, 2) suopellon kynössä 1933, 4) p. 3 m, l. 50 cm.

Tohmajärvi. 1) Kostamonlammen rantaliejusta, 2) vedenpintaa alennettaessa 80 cm 1938, 3) 2 kpl. — I: 3) poikkiperä, keulassa nirkko ja vaakasuora reikä, kyljissä siipipuiden reiät, 4) p. 390, l. 37, s. 20 cm. — II: 4) edellistä isompi.

Tuusula. 1) Ruotsinkylän l. Klemetskogin Grönnessa (?) nimisen lammen rannoilla (nyk. umpeen kasvanut), 2) 1830-luvulla (useita ruuhjenjännöksiä).

Töysä. 1) Alavuden rajan läheltä, Tohnin t. maalta, lamesta, 2) n. v. 1932.

Urdala. 1) Mustaanjärvestä, Kalvolan rajamailta, 2) 1924, 6) samoilta seud. varhemmin löyd. toinenkin ruuhi.

Urdala. 1) Joen pohjasta, 2) perkaustyössä 1927, 3) ruuhen kappale, tasapohj., 4) p. 303, l. 36 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7047.

Urdala. 1) Huhdin k., Veilin t. maalta, Vanhajärven päästä, Kokonjoesta, 2) perkaustyössä 1930.

Urdala. 1) Raitoon pysäkin läheltä, Sokealammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1937, 3) 2 ruuha, I kokkapää, kuperapohj., nyt p. 278, l. 48, s. 30 cm; II kuperapohj., keulassa nirkko ja pystysuora reikä, myös perällä kupeissa 1 pari reikiä, p. 575, l. (ulk.) 55 — (sis.) 47, s. (ulk.) 33 — (sis.) 29 cm; 6) Kansallismuseon kansat. os., n:o 8067: 1; III lammen rantamaatumassa näkyvissä, nostamatta.

Urdala. 1) Hangaslammen itäpäästä, 2) 1938.

Uudenkaarlepyyn p. 1) Markbyn k., Finnen t. lähellä olevan lammen rannalta, 4) p. n. 3, l. 1 m.

Urainen. 1) Kuukkajärven rantasuosta, n. 60 cm syvästä, 2) ojankaivuussa 1936, 3) rautakirveellä tehty, 4) p. n. 2 m, l. n. 45 cm.

Uusikaupunki. 1) Kääntyjärvestä, 2) 1917.

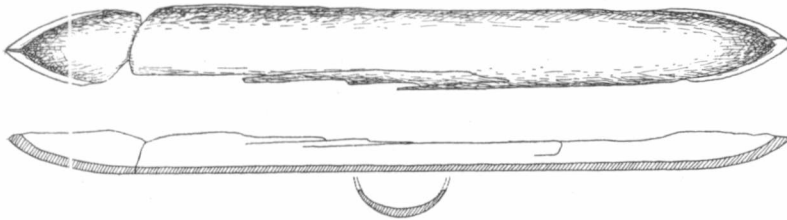
Valkeala. 1) Inkerilän k., Mannujoesta, 2) perkaustyössä 1932, 3) 2 ruuha.

Valkeala. 1) Rasin k., Sirkajanjoesta, n. 700 m Rasinmyllystä ylöspäin ja n. 350 m Hangasjärvestä alaspäin, 2) perkaustyössä 1932, 4) p. 350 cm.

Valkeala. 1) Kaipiaisten aseman läheltä, eräästä lamesta, 2) 1938, 3) 2 kpl. — I 4) p. 2 m (ennen pitempi), l. 29, s. 29 cm. — II 3) »koverrettu ja katkaistu polttamalla», 4) p. 320 (ennen pitempi), l. 44, s. 20 cm.

Valkeala. 1) Haukkajärven Suursaaren rantaa perattaessa, 2) 1939, 3) puu näytti »hiillyttäen katkaistulta», 4) p. n. 2 m.

Valkjärvi. 1) Saijanjoesta, Karttusenkosken sillasta n. 1,5 km ylöspäin, Sakkolan rajalta, 2) perkaustyössä 1935, 3) ku-

Kuva 16. Ruuhi. Tammela, Liesjärvi, II.

perapohjainen, keulassa vaakasuora lohjennut reikä, 4) p. 327, s. 31 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7792.

Valtimo. 1) Sivakkavaaran k:n ja Sotkamon Kovasinvaaran väliltä eräästä suosta, 2) n. 1931.

Valtimo. 1) Nuolijärvestä, 2) n. 1934, 3) 2 kpl. Toinen 3) poikkiperäinen, keulassa »pestin» reikä, 4) p. 330, l. 40 cm.

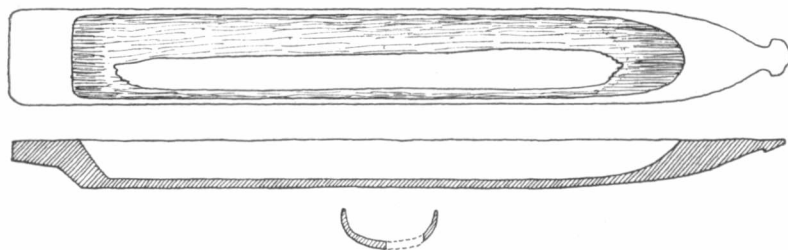
Valtimo. 1) Maanselän k., Alasenjärven eteläpuolelta, 2) 1936, 3) kyljissä 2 paria siipipuiden reikiä, 4) p. n. 3,5 m.

Vanaja. 1) Koljalan k., Harvialan kartanon maalta, Katumajärven rantasuosta, 2) 1932.

Vanaja. 1) Luolajan k., Pyyttämönjärven kaakkoiskulmasta, 2) vedenpintaa alennettaessa toista m:ää 1933, 3) 2 ruuha. — I 4) p. 420, l. 57, s. 21 cm (alkuaan pitempi ja korkeampi), II 4) p. 375 (alk. pitempi), l. 42, s. 37 cm.

Varpaisjärvi. 1) Sutelan k., Pyönninlammen rannalta; reunojen päällä turvetta 40 cm, 2) ojankaivuussa 1929 (?), 3) ku-perapohj., keulapuolella 2 reikää ja poikkipuu, peräpuolella 1 reikä (1 lohjennut pois), 4) p. 285, l. 59 cm, 5) Kuopion museo, n:o 2438.

Varpaisjärvi. 1) Varpaisenmäen Laakalammen pohjasta, 2) 1934, 3) poltonjälkiä, 4) p. 350, l. 60, s. 30 (sis.) cm.

Kuva 17. Ruuhi. Tammela, Oksjärvi. A. Hirsjärven piirros.

Varpaisjärvi. 1) Reittion k., Karjalaisen lammen rannalta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1936, 4) p. 3—3,5 m, l. 60 cm.

Varpaisjärvi. 1) Korpisen k., mv. Pasasen t. maalta, 2) suopuron perkauksessa 1938.

Vehkalahti. 1) Kannusjärven k., Onkamaanjärvestä, 2) 1907, 4) p. 426, l. 58, s. (sis.) 22 cm, 5) vielä vedessä.

Vehkalahti. 1) Kannusjärven k., Valkjärvestä, 2) 1931, 3) kuperapohj., 4) p. 3,5—4 (alkuaan pitempi) m.

Vehkalahti. 1) Paijärven k., Myllykosken yläpuolelta joen pohjasta, 2) 1937, 3) poltonjälkiä, kuperapohj., keulassa nirkko, 4) p. 300—350, l. n. 60 cm.

Vehmaa. 1) Vihtijärven rannasta, Tanilan k., Heikkilän t. maalta, n. 2 m syvältä liejusta, 2) viemäriin kaivuussa 1933, 3) tasapohj., 4) p. 283 (ennen pitempi), l. 50, s. 41 cm, 6) Uudenkaupungin museo, n:o 1771.

Vesilahti. 1) Suonojärvestä, 2) n. 1920, 3) pohjaa tasoitettu, kokissa istuinsyvennykset, 4) p. 488, l. 44, s. 21 cm, 5) Tyrvään museo.

Vesilahti. 2) 1932.

Veteli. 1) Räyringin k., Herrasen t. maalta, Sirkkalamesta, 2) 1901, 3) ruuhenpohja, alta kupera, poikkiperäinen, 4) p. 250 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o D 780.

Vihanti. 1) Kivijärven l. -lammen pohjalta läheltä ranta, 2) 1936, 3) ruuhenkeula, jossa reikä.

Vihanti. 1) Alpuanjärven vesijätöltä, Lumiahon t. maalta, 113 cm syvältä turpeen alta, 2) mudanotossa 1934, 3) lehtipuuta, todennäköisesti haapaa, ollut lisälaidalla korotettu. (Kuva 20).

Vihti. 2) 1880 useita ruuhia.

Vihti. 1) Ridan t. maalta, Katajalammesta, 2) 1890. II: 1) saman t. maalta, Männistönlammen rannasta, 2) 1890.

Vihti. 1) Pappilan maalta, Männistömäen lammesta, 2) aikoinaan, 4) l. 50 cm.

Vihti. 1) Ojakkalan k., Mansnerin t. maalta, 2) 1927, 3) ruuhen jäännöksiä.

Vihti. 1) Vihtijärven k., Hiiskulan kartanon maalta, erään järven pohjasta, 2) kuivaustyössä 1928, 3) kuperapohj., 4) p. 455, l. 59, s. 21 (sis.) cm.

Vihti. 1) Salmen kartanon maalta, Poikkipuoliaisjärven pohjoispäästä rautaliejusta, 2) 1932, 3) kuperapohj., 4) p. 483, l. 52, s. 13 (alkuaan enempi) cm. — II: 1) Läheisestä Parikanjärvestä (?), 2) 1931.

Vihti. 1) Ollilan k., Iso-Antiajärven pohjoisrannalta vesirajasta, 2) 1937, 2 kpl.; I kuperapohj., tylppäkokkainen, p. 510, l. 55, s. n. 45 cm; II kokkapuoli, kuperapohj., p. 2 m, l. n. 50—55 (ennen), s. n. 30 (ennen) cm; III 1) lähellä sijaitsevan Lumpukajärven rannalta, 2) 1937, 3) kuperapohj., toinen kokka poissa, 4) p. 360, l. 54, s. (nyt) 30 cm.

Viipurin p. 1) Palosillan lammesta, Rautakorven alueelta, 2) joitakin vuosia sitten, 3) poltonjälkiä (?).

Viipurin p. 1) Määttäänjärvestä, Säiniön aseman luota, 2) 1933. — V. 1938 veden laskettua kuivuuden vuoksi löytyi kappaleita 5 ruuhesta: I 3) tasapohj., polton jälkiä, 4) p. 370 (ennen pitempi, l. 42 cm. — II 3) pohjassa kölimäinen veiste, 4) p. 261, l. 36 (ennen leveämpi). — III 4) p. 116, l. 20, s. 12 cm. — IV 4) p. 114 l. 20, s. 12 cm. — V 3) polton jälkiä, 4) p. 110, l. 31, s. 17 cm. — 5) Kaikki Viipurin museossa (v:een 1940).

Viitasaari. 1) Koliman k., Kalliojärven pohjasta, 4 m syvältä, 2) 1911, 3) kuperapohj., poikkiperäinen, kyljissä 2 paria siipipuiden reikiä, joissa vielä kiinnityskarvat, 4) p. 5 m, l. 56, s. 14 cm, 5) Koliman kansakoulu.

Viitasaari. 1) Koliman k., Viilajärvestä, 2) aikoinaan.

Viitasaari. Hyvin kookas muinaisruuhi ja toinen pienempi ollut näytteillä Viitasaaren maanviljelysnäyttelyssä kesällä 1936, 3) kuperapohj.

Vilppula. 1) Toivolanjärvestä Kuningasniemen ja -suon välistä, pohjalta, 2) 1935, 3) kuperapohj., tylppäkokkainen, 4) p. 366, l. 54, s. 44 cm.

Virrat. 1) Kurjen k., Leppäsen t. läheltä, Palolammesta, 2) 1935, 4) p. 4 m, l. 60 cm.

Yläne. 1) Mynäjärvestä, Nousiaisten rajalta, 2) vedenpintaa alennettaessa vajaa metri 1935, 3) ainakin 6 kpl., osaksi tasa-, osaksi kuperapohj., kolmessa väliseinät, yhdessä leveä keulanirkko ja siinä pystysuora 4-kulmainen reikä; osa poikkikokkaisia 4) osa 2—2,5 m pitkiä (erään p. 2 m, l. 65, s. 20 cm), osa 4,5—5 m p., 60—70 cm l.

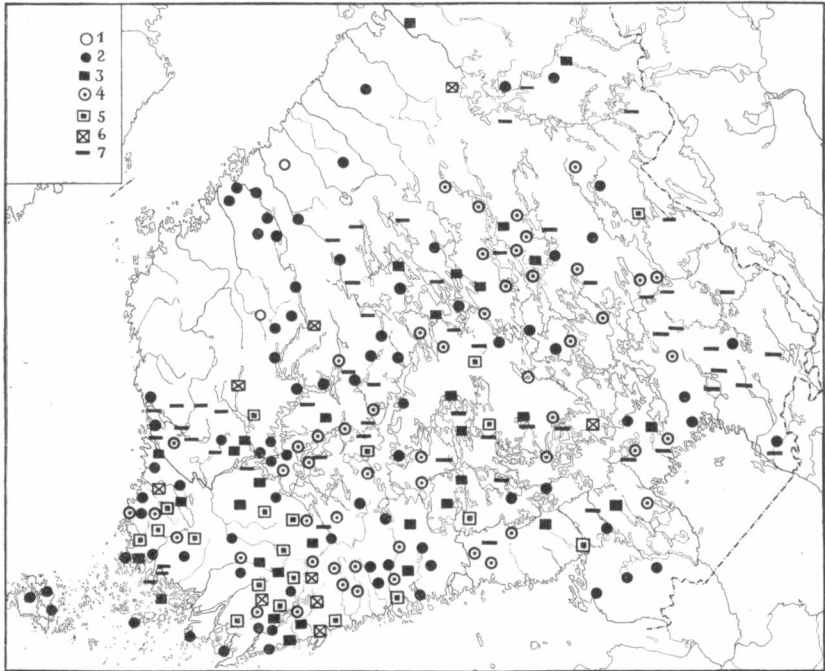
Ylöjärvi. 1) Metsäkylä, Kelohongan tilan maalta, 2) 1939, 3) peräkappale, pohja tasattu, 4) p. 137, l. 25 (ennen enemmän, s. 10 (ennen enemmän) cm.

Ähtäri. 1) Ouluveden pohjasta, 2) 1929, 3) kuperapohj., kyljissä 2 paria siipipuiden reikiä, 4) p. 380, l. 47, s. 30 cm.

Ähtäri. 1) Arpaisjärvestä, Inhan rautatieasemalta n. 19 km koilliseen, 2) vedenpintaa alennettaessa 1929, 3) 3 kpl., ainakin 1 kuperapohj., 4) p. n. 3,5 m. — II 1) laskupuron niskasta kokkakappale, 2) 1938, 3) kuperapohj., 4) p. 344, l. 50, s. 40 cm.

Ähtäri. 1) Niemisveden Haapalammista, 50 cm paksun maakerroksen alta, 2) 1938, 3) peräpalanen, tasapohj.

Ähtävä. 1) Överessen k., Kaasjärven suosta, mudan ja jankon välistä, 60 cm syvältä, 2) 1928, 3) tasapohj., 4) p. 311, l. 25 (keula)—38 (perä) cm.

Kartta 1. Yksipuisten ruuhien löytöpaikat ja -määrät. 1–6 muinaisruuhia: 1. epävarma, 2. yksi kpl., 3. kaksi kpl., 4. 3–5 kpl., 5. 6–10 kpl., 6. 11 tai enemmän, 7. 1-puisen ruuhkan käyttöseudut tällä tai viime vuosisadalla.

Levinneisyys ja muodot.

Suomesta on tiedossamme yhteensä 600 muinaisruuha. Useimmissa tapauksissa ei näiden löytöjen laadusta ole saatavissa tarkempaa selvitystä; m.m. ruuhien mitat ovat enimmäkseen jääneet

muistiin merkitsemättä. Löydöt jakaantuvat maakunnittain seuraavasti:

Ahvenanmaa	3	Häme	120
Varsinais-Suomi	92	Savo	109
Satakunta	66	Karjala	63
Uusimaa	117	Pohjanmaa	30

Levinneisyyttä (kartta 1) tarkastellessa kiintyy huomio siihen, että ruinaispuartiltoita ei tietävästi ole tavattu Oulujoen vesistön (Oulujoen p., Hyrynsalmi) pohjoispuolelta. Tämä seikka voidaan selittää kenties siten, että Peräpohjolassa ja Lapissa, suurten jokien alueella, olivat jo varhaisina aikoina veneet (ja metsäjärvissä luultavasti pikku lautat l. »kopukat») melkein yksinomaisina vesikuluneuvoina. Tosin kyllä sellaiset paikannimet kuin *Ruuhijoki* (Salla), *Ruuhijärvi* (Turtola), *Ruuhiperä* (Kemijärvi) ja *Ruuhitunturi* (Salla) viittaavat siihen, että ruuhia on voitu muinoin täälläkin käyttää, mutta esineellisiä muistoja niistä ei ole säilynyt.

Ruuhien p i t u u s tunnetaan 270 tapauksessa:

	200—299 cm	300—399 cm	400—499 cm	500—599 cm	600—699 cm	700— cm
Ahvenanmaa		2	1			
Varsinais-Suomi	2	10	21	9	3	1
Satakunta		8	9	11	1	
Uusimaa		12	23	11	2	
Häme	5	21	22	8	1	
Savo	17	28	4	2	1	
Karjala	6	10	6	2		
Pohjanmaa	1	9	1			
Yht. 31	100	87	43	8	1	

Ruuhien keskipituus on siis 300—500 cm. Kuutta metriä pitempiä tunnetaan vain 9 kpl., suurimman pituuden noustessa 7 metriin. Pisimpiä ovat ruuhet keskimäärin Satakunnassa, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla (n. 350—550 cm), senjälkeen seuraavat Häme (n. 350—500 cm), Karjala ja Pohjanmaa (n. 300—400 cm) sekä Savo (n. 300—350 cm).

Leveys¹ tunnetaan 266 tapauksessa:

¹ Leveys ja syvyys ruuhan keskikohdasta.

	25—39 cm	40—49 cm	50—59 cm	60—69 cm	70—79 cm	80—89 cm	90— cm
Ahvenanmaa			3				
Varsinais-Suomi . .		11	15	11	2	1	1
Satakunta	1	11	13	3	1		2
Uusimaa	1	7	19	14	4		
Häme	4	15	25	13	5		
Savo	6	22	12	8	2		
Karjala	6	5	7	5	1		1 ?
Pohjanmaa	3	3	3				
Yht. 21	74	97	54	15	1	4	

Leveys on keskimäärin 50—60 cm. Leveimmiksi osoittautuvat Varsinais-Suomen ruuhet (keskimäärin 50—65 cm), senjälkeen Uudenmaan (n. 50—60 cm), Hämeen (n. 45—60 cm), Satakunnan (n. 45—55 cm), Karjalan (n. 40—55 cm), Savon (n. 40—50 cm) ja Pohjanmaan (n. 35—50 cm). Pääpiirteisissä on järjestys siis sama kuin pituuteenkin nähden.¹

S y v y s (korkeus) tunnetaan 161 tapauksessa.

	15—19 cm	20—29 cm	30—39 cm	40—49 cm	50—59 cm	60— cm
Ahvenanmaa		1	1			
Varsinais-Suomi . .		9	12	2		
Satakunta		5	8	3		
Uusimaa	1	8	11	4	2	
Häme		24	17	6		
Savo	4	9	13	4	2	
Karjala		4	3	2	1	1 ?
Pohjanmaa	1	1	1	1		
Yht. 6	61	66	22	5	1 ?	

Suhteellisesti syvimpiä ovat Varsinais-Suomen, Uudenmaan ja Satakunnan (n. 25—40 cm), matalimpia taas Hämeen, Savon ja Karjalan (n. 25—35 cm) ja Pohjanmaan (n. 25—30 cm) ruuhet. Savossa ja Karjalassa on pituuden ja leveyden pienemyys korvattu verraten suurella syvyydellä. Itä-Suomessa myös kokat ovat usein huomattavasti korkeammat kuin ruuhen keskiosa; Länsi- ja Etelä-Suomessa tämä erotus on pienempi. Muuten mainittakoon, että mittaustiedoista ei monastikaan käy selville, onko leveys ja syvyys

¹ Joskus harvoin on leveys vain parikymmentä cm; tällöin on ruuhi saatanut olla karjanjuottokaukalokin, ellei se mahdollisesti ole kuulunut pariruuhiin.

määrätty sisä- vai ulkopuolisin mitoin. Sisäkorkeus voidaan keskimäärin arvioida 25—30 cm:ksi.

Pohjan alapinnan muoto tunnetaan 210 tapauksessa. Ruuhista on kuperapohjaisia (alta) 138, enemmän tai vähemmän tasapohjaisia 72 kpl.

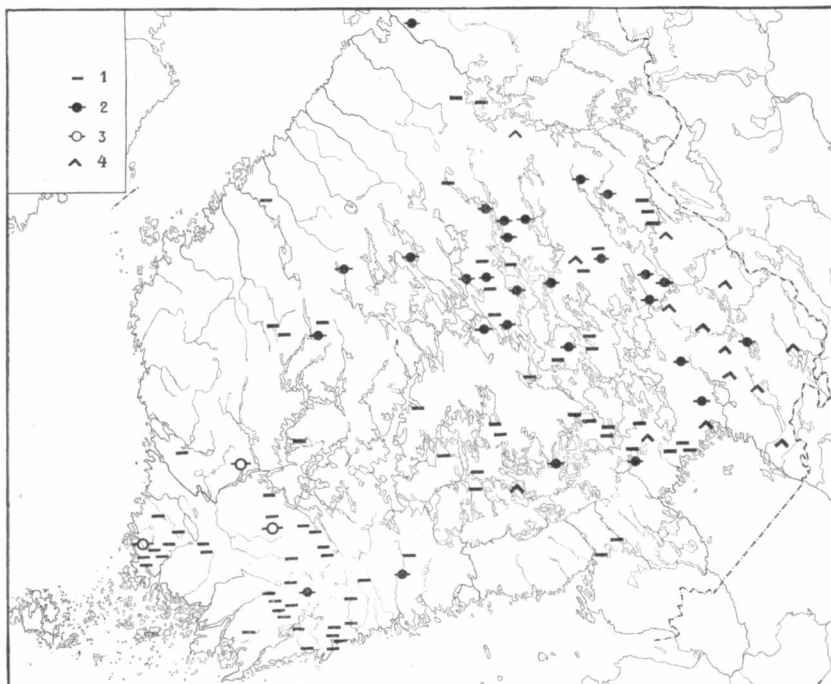
	Kuperapohj.	Tasapohj.
Varsinais-Suomi	21	16
Satakunta	14	9
Uusimaa	24	9
Häme	36	11
Savo	24	17
Karjala	15	8
Pohjanmaa	4	2

Kuperapohjaisia tavataan suhteellisesti runsaimmin Hämeessä, sitten seuraavat järjestyksessä: Uusimaa, Pohjanmaa, Karjala, Satakunta, Savo ja Varsinais-Suomi. Parissa tapauksessa on pohjaan muovattu köliäkin (Lumparland; Rymättylä, keulapuolella; Viirin p.); tähän on ilmeisesti saatu idea meriveneistä.¹ Pohjan alapinnan tasoittamisen tarkoituksena oli luonnollisesti enentää ruuhen vakavuutta vedessä. Samasta syystä pohjaan jätettiin enemmän puuta kuin laitoihin. Laidan vahvuus on 2,5—6, pohjan 3—10, pari kertaa 20 (?) cm. — Vanhimpina aikoina jätettiin ruuhen ulkoseinämiä ja -pohjaksi luontainen puunpinta, josta syystä kuperapohjaisuus on teoreettisesti katsoen tasapohjaisuutta vanhempi vaikka edellinenkin on sitkeästi pysynyt käytännössä meidän päiviimme asti. Huomattava on, että niistä kuudesta ruuhesta, jotka on voitu määritellä iältään esihistoriallisiksi, ei tiettävästi yhdenkään pohja ole ollut tasainen.

Varmin keino vaapperuuden poistamiseksi oli kuitenkin se, että pitkin kumpaakin kylkeä kiinnitettiin lautamainen tai pyöreä siipipuu, jonka kiinnityskaroja varten kylkiin lävistettiin 2 paria pyöreitä tai neliskulmaisia reikiä. (Kuvat 10 ja 11, alh.). Siipiruuhia tunnetaan 33 kpl., enimmäkseen maan sisä- ja itäosista, mutta jokunen niinkin lännestä ja etelästä kuin Pukkilasta, Pusulasta, Urjalasta ja Mouhijärveltä.² Siipiruuhista on vain 2 kpl.

¹ Kuitenkin mainittakoon, että viime vuosisadalla tehtiin Rautalammella ruuher joskus köli ja ruuha sanottiin tällöin *siaksi*, koska se muistutti sianselkää.

² Siipiruuhia käytetään vieläkin Kaakkois-Karjalan kreikanuskoisissa pitäjissä.

Kartta 2. Tasapohjaisten ja siipipuullisten 1-puisten ruuhien levinneisyys. 1. tasapohjaisen 1-puisen muinaisruuhen löytöpaikka (1 kpl.), 2. siipipuullisen 1-p. m.-ruuhen löytöp. (1 kpl.), 3. samoin (epävarma tapaus), 4. 1-puisen siipipuullisen ruuhen käyttöseudut tällä tai viime vuosisadalla.

tiettävästi tasapohjaisia. Leveys osoittautuu pienehköksi (keskimäärin 40—45 cm), joten niissä oli tarpeen lisätä vakavuutta muilla keinoin.

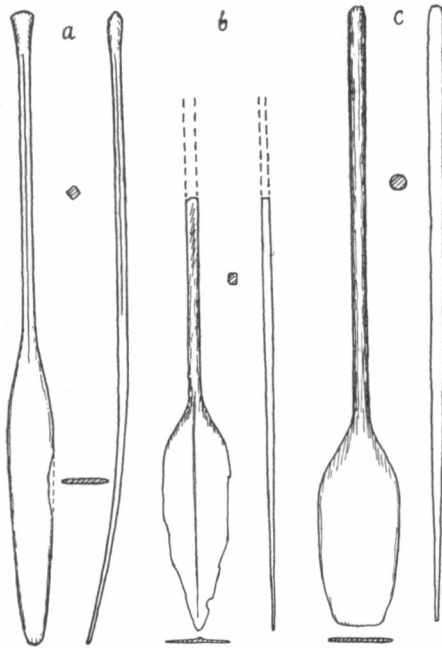
Siipiruuhissa on reikiä toisessa kyljessä välistä vain yksi kpl. (Mouhijärvi, Oulujoki) — eräässä tapauksessa ei sitäkään (Suonenjoki) — miten tämä seikka lieneekin selitettävä; ehkäpä siipi on tällöin pantu vain toiseen kylkeen, niinkuin Ruotsissa on joskus ollut laita uudemmissa ruuhissa. — Siipipuiden kiinnityskarvat ovat joskus tallella. Eräässä ruuhessa olivat kertoman mukaan »jalakset sidotut vitsaksilla ruuheen»; näiden jalasten tarkoitus on epäselvä, koska mainitaan niiden olleen kiinnitetyt poikittain ruuheen (Hartola).

Yleisenä sääntönä voi havaita, että puunrungon tyvipää muodostaa ruuhen perän, latvapää keulan, joten perä on keulaa le-

veämpi. Toisinaan samankin ruuhen leveys vaihtelee keula- ja peräpuolella melkoisesti: Joroinen (Maavesi) 53—64 cm, Koski T.l. 45—60 cm, Lokalahti 50—59 cm, Ähtävä 25—38 cm. Joskus on perä sentään kapeampi ja korkeampi kuin keula (Kiikala, Kontiolahti, Lappi, Pielisjärvi, Punkalaidun, Riistavesi, Ähtäri). Lisää korkeutta on ruuhen saatu sitenkin, että se on ontettu reunoistaan sisäänpäin kovertuvaksi (Eurajoki, Iisalmi, Jaakkima, Kitee, Kustavi, Laitila, Lapinlahti, Mikkelin p., Nastola, Oulujoki, Pielisjärvi, Suomusjärvi, Sääminki, Viitasaari, Vilppula, Ähtäri).

Muinaisruuhien muodot vaihtelevat suuresti. Alkeellisimmissa on perä melkein tasaisesti poikkihakattu ja keulakin varsin vähän muovattu, vain sen verran, että kulmat päältäpäin nähden ovat pyöristettyt ja keula sivulta katsoen on hieman ylöskaartuva. Eräissä Yläneen ruuhissa keula on alta viistetty suoraviivaisesti ja kulmat jätetty pyöristämättä. Myöskin Kalannin ruuhissa on tämä muoto tavallinen (5 kpl.). Väliin keula nousee jyrkästi (Nurmijärvi, Lammi). Poikkiperäisyyttä esiintyy 45 tapauksessa, niistä suhteellisesti useimmat Savossa. Tämän peränmuodon ohella voi keula toisinaan olla enemmän tai vähemmän suippo (Koski T.l., Myrskylä, Sysmä, Viitasaari, Iisalmi, Nastola, Luumäki, Pieksämäki, Heinävesi, Kangaslampi, Kontiolahti, Tohmajärvi, Säräisniemi). Epäsymmetrisesti viistoon poikkihakattu perä tunnetaan Suomusjärveltä. Useimmiten perä on sentään pyöristetty, jopa suipernetuttakin, keulan tavoin. Molemmat kokat ovat tylpähköt 31:ssä enemmän tai vähemmän suipot 21 tapauksessa. Sirotekoisin on eräs ruuhi Hinnerjoelta (kuva 4), jonka tyyppi on vieläkin säilyneenä Pohjois-Satakunnan haaparuuhiissa; samoin ruuhenkeula Laitilasta (kuva 12).

Kuvan 17 esittämä perän muoto tunnetaan Tammelasta (2 kpl.) ja Nokialta. Samanlainen keula on Hammarlannin ruuhessa ja sen molemmissa kulmissa ovat lävet kädensijoina. Usein on ruuhen keulassa, vaikka tämä olisi verraten tylppäkin, ulkoneva nokka l. nirkko (49 tapausta): Savo 12, Karjala 11, Häme 10, Uusimaa 9, Varsinais-Suomi 5, Satakunta 2. Se tehtiin varmaan sitävarten, että ruuhta olisi helpompi vetää maalle. Onpa 4 ruuhessa nirkko sekä keulassa että perässä (Kalanti 2 kpl., kuva 5, Askola, Kuhmoinen), ja yhdessä vain perässä (Hattula). Aitolahden ruuhessa on nirkko muovattu tukevasta ok-

Kuva 18. a ja b muinaisia meloja, Valtimo.
c yleinen uudempi ruuhien melatyyppi.

sasta ja se kaareutuu koukumaisesti alaspäin. Sellainen tasapohjaisen ruuhien edestäpäin nähtynä 3-tahkoinen keulamuoto kuin on kuvissa 5, c ja 6, e, esiintyy useissa Uudenkaupungin seudun ruuhissa. Keulanirkossa saattaa olla lisäksi köyden tai vitsaksen kiinnittämiseksi reikä, joka 14 ruuhessa on vaakasuora, neljässä pystysuora. Reiän sijasta on kolo kummassakin nirkon kyljessä, (Kallanti, Hallu; Lohja, Vaanila; kuva 13). Yhdessä tapauksessa oli vitsaköysi vielä säilyneenä (Sammatti).¹ Mutta reikä voitiin tehdä nirkottomaankeulaan (Valtimo, Valkjärvi,

Pielisjärvi) tai perään (Dragsfjärd). Oulujoen ruuhessa on taas kaksi pystyviistoa keulareikää, joiden kautta on nähtävästi ollut pistettynä silmukka keulaköyden kiinnittämiseksi. Toisessa kokassa voi joskus olla vinosti pystyyn lyöty tappi reiässä, ikäänkuin sarvi, josta ruuha oli mukava vetää maalle (keulassa: Savitaipale, perässä: Askola, Pyhäjärvi U.l., viimeksimainitussa tapauksessa tappi on hävinnyt). Heinäveden ruuhessa nähdään merkkejä siitä, että sarvitappi on ollut kummassakin kokassa.

Myrskylän ruuhessa on peräpään yläpinnassa kuusi reikää kahdessa rivissä, tuntemattomaan tarkoitukseen (kuva 14). Eurajoen Kaukomäen ruuhien keulassa on yhdessä rivissä neljä reikää, niistä vielä tappi muissa paitsi yhdessä. Tuntuu mahdolliselta, että niin tässä kuin Myrskylänkin ruuhessa on reikiä (tappeineen)

¹ Kuhmoisissa on vitsaista keulaköyttä käytetty ruuhissa vielä 1800-luvun alkupuolella (perimätiedon mukaan).

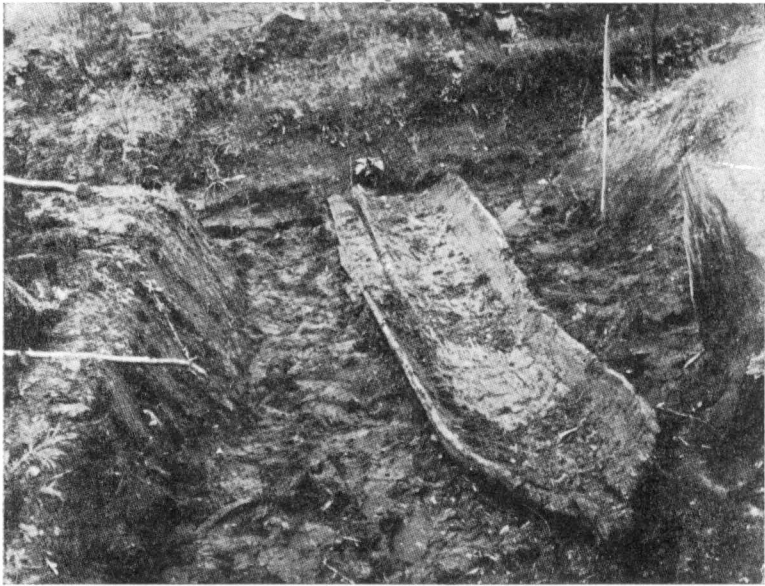
käytetty puunrungon paikoilleen sitomiseen tukiseipäiden avulla ruuhta koverrettaessa. Kalannin Korvenjärven ruuhessa on perällä laidan reunassa 1 reikäpari, keulapuolella reikä oikeassa laidassa, mutta vasemmasta lienee vastaava reikä lohjennut pois; sitäpaitsi on oikeassa laidassa keskeltä vähän keulaan päin 2 nelikulmista reikää ja vasemmassa laidassa keskeltä vähän perään päin 1 nelk. reikä (muut ovat pyöreitä). (Kuva 6).

Tapinreikä veden poislaskemiseksi tavataan 10 ruuhen pohjalla peräpuolessa, nähtävästi veneistä saadun mallin mukaan (Kalanti, Espoo, Kirkkonummi, Kuhmoinen — 2 kpl —, Laukaa, Iisalmi, Siilinjärvi, Riistavesi, Pielisjärvi). Eräs Lopelta löytynyt ruuhi oli kiinn. paalussa, joka kävi pohjaan tehdyn reiän lävitse; mahdollisesti tämä oli oikeastaan tapinreikä.

Koverrettu istuin, joka kohoaa perällä pohjasta vähintään 8 cm ja on samaa puuta kuin ruuhi, esiintyy 5 tapauksessa (Dragsfjärd, Kustavi, Lohja, Mikkelin p., Mouhijärvi, Vesilahti; Mikkelin p:ssä, Vesilahdella ja Lohjalla on istuin keulapäissäkin, kuva 13).¹ Isaurilaudan päitä varten on toisinaan syvennyskolot ruuhen laidoissa (Eurajoki: vain perällä, Hattula, Padasjoki: sekä perä- että keulapuolella). — Joko kummassakin tai vain toisessa kokassa on yläpinnassa poikittainen uurre pienaa varten, jonka tarkoituksena lienee ollut estää ruuhen pään halkeileminen (perällä: Muuruvesi, Pieksämäki, kummassakin kokassa: Säräisniemi); pienat ovat lahonneet ja pudonneet pois.

Ruuhen sisus on useimmiten ontettu kokonaan, yhtämittäisesti, mutta 12 tapauksessa on ruuheen jätetty yksi tai kaksi samasta puusta säästettyä väliseinää (kuvat 7 ja 9) — ne eivät ulotu laidan reunojen tasalle —, joita lienee käytetty istuimina (1 väliseinä, suunnilleen keskellä ruuhta tai vähän peräpuolella: Yläne — 3 kpl. —, Karjala T.l., Suomusjärvi, Kaukola, Salmi, Jaakkima, Kirvu; Kalanti, Hallu — jo muinoin poistetun väliseinän jäännös peräpuolella —; 2 väliseinää, perä- ja keulapuolella: Yläne, Kitee). Havaitaan siis, että tällaisia ruuhia on löytynyt vain Varsinais-Suomesta ja Karjalasta. Tämä piirre esiintyy eräissä kivikaudelta peräisin olevassa ruuhessa, joka löytyi Laatokan kanavaa kaivet-

¹ Tämä tapa on tunnettu eräistä Keski-Euroopankin muinaisruuhista, mm. Sleesiasta, Württembergistä ja Sveitsistä (O. P a r e t, Die Einbäume im Federseeried und im übrigen Europa, Prähist. Zeitschrift, XXI, s. 113).

Kuva 19. Ruuhen kaivaus. Tammela, Liesjärvi, II. Valok. Ella Kivikoski.

taessa¹, sekä vielä nykyäänkin mm. venäläisissä ja muissakin Itä-Euroopan ruuhissa. Porvoon Eknäsin ruuhessa oli kokan lähellä »kaarta jäljittelevä harjanne».

Ruuhen koverrus on kokkapuolissa milloin loiva, kuppimainen (kuvat 5, 6, 12), milloin enemmän tai vähemmän suippo, vee- neen »tohkon» tapaan (kuvat 4, 7, 16); tiettyjä maantieteellisiä alueita tai eri ajanjaksoja ei sen perusteella voitane määritellä. Jyrkästi poikkinainen perän koverrus (kuvat 10, 14, 17) näyttää olevan verrattain myöhäinen piirre, joka on yleisempi idässä kuin lännessä.

Ruuhi en p u u a i n e s on verraten harvoissa tapauksissa tullut määritellyksi; milloin tämä on merkillepantu, on se miltei poikkeuksetta havupuuta, enimmästi mäntyä. Kansallismuseossa v. 1938 säilytetyistä muinaisruuhista oli mäntyä 20 ja kuusta 12 kpl. Jos muuallakin maassamme tehdyt havainnot otetaan huomioon,

¹ A. A. Inostrantsev, Doistoritšeskij tšelovjek kamennago vjeka po-berežja Ladožskago ozera (v. 1882), s. 172.

nousee mäntyruihien lukun 64:een ja kuusipuisten 17:een; haapaisia oli vain 3 (Myrskylä, Noormarkku, Vihanti) kpl.¹

Mitä ruihien koverrustekniikkaan tulee, saa vain harvoissa tapauksissa siitä selviä viitteitä, koska useimpien ruihien pintaosat ovat turpeen ja veden alla enemmän tai vähemmän lahonneet ja syöpyneet. Metallikirveen jälkiä on kuitenkin silloin tällöin nähtävissä, vieläpä kairankin (jälkimäisiä: Eurajoki, Lapinlahti); Eurajoen Vähä-Ylisjärven ruihessa on kirveen ja kovelin jälkiä. Kahdeksassa tapauksessa on menetelty siten, että sisäpuolelle on hakattu 30—50 cm:n välein poikittaisia (joskus myös viistoja) syviä uurtoja ja sitten uurtojen välistä kohopinnat lohottu pois (Kalanti, kuva 6, Pusula, Hyvinkään mlk., Mouhijärvi, Kangasala, Heinolan p., Vilppula, Joroinen, Oulujoki). Useissa ruihissa havaitaan sisäpuolella hiiltyneitä pintoja todisteena tulen käytöstä kovertamistyön apuna (62 eri tapausta, vähimmin Varsinais-Suomesta, Uudeltamaalta ja Satakunnasta). Mainittakoon, että erään ruihen löytäjä katsoi hiiltymisestä voivansa päätellä, että puu on ollut pystyssä asennossa polttaen koverrettaessa (Konnevesi). Valkealan Kaipiaisten ja Haukkajärven ruihien puu näytti löytäjästä hiillyttäen katkaistulta. Milloin ruihen leveys on hyvin huomattava, 70—90 cm, voidaan olettaa ruihta paahtamalla keinotekoisesti levitetyn, vaikka tästä ei ole varmoja todisteita; nykyäänhän tätä tapaa käytetään Pohjois-Satakunnan palkoruihien valmistuksessa, niitä kun levitetään ulkoa nuotion ääressä paahtaan ja sisältä tervaten sekä poikkipuita asettaen. Mainittakoon, että tervauksen jälkiä on havaittu yhdessä muinaisruihessa (Lapinlahti); tiedonannosta ei kyllä ilmene, onko kyseessä sisä- tai ulkopuolinen tervaus.

Väliin on ruihesta tai sen vierestä löytynyt mela, Laitila, Padasjoki (Kans.-mus. kansat. os. n:o 7588: 2), Punkalaidun (p. 125 cm), Kyyjärvi (p. 105 cm — ennen enemmän, lapa 30×12 cm), Säräisniemi. Erillisiä meloja on löytynyt Hartolasta, Lepsalan kylästä, Sarkalammin rannalta, mudanotossa suosta, talvella

¹ Haavan vähäinen käyttö herättää oudoksumista, kun tietää, että Pohjois-Satakunnan palkoruihet tehdään yksinomaan haavasta. — Konneveden Noitasaaren aarteen esiinsaantiehtona mainitaan mm., että on soudettava »haapaisella rautanaulattomalla ja rauta-asein tekemättömällä veneellä saareen.» (H. Laitisen kertomus Rautalammen kihlakunnasta, SMYn arkisto). Mahdollisesti haaparuihien vähyys johtuu osaksi siitä, että lehtipuu huonosti säilyy maassa.

1932—3 (koko 88,5 × 15 cm, lavan pituus 43 cm, Hartolan museo n:o 1921), Kiikalasta v. 1939 (Kans.-mus. kansat. os. n:ot 8262: 3, 4) ja Kurusta, Itä-Aureen kylästä, suonojitusstyössä v. 1933. Sitäpaitsi on tullut esiin kolme sirotekoista, tummaksi patinoitunutta, osaksi kaarevavartista melaa, jotka muistuttavat ostjakkien ja vogulien meloja sekä lienevät iältään sangen vanhoja, kenties pronssi- tai kivi-kautisia (Rääkkylä; Valtimo, Kans.-mus. kansat. os. n:ot 6991 ja 7723, 2 kpl.¹; kuva 18). Keiteleen ruuhessa mainitaan löydettyäessä olleen airot sisällä. Kolmessa tapauksessa esiintyy ruuhen reunoissa syvennyksiä, jotka mahdollisesti ovat jonkinlaisia hangan vastineita. Eurajoen Kaukomäen ruuhessa oli säilyneen peräistui- men etupuolella n. 30 cm:n päässä toisessa laidassa reikä (nähtävästi hankavitsan) sekä »koukkarin» tapainen syvennys oletetta- vasti huopausairoa varten; toinen laita oli vastaavalta kohdalta lahonnut pois. Rymättylän ruuhessa (Ajola I) oli n. 95 cm:n päässä perästä laidassa lovi, arvattavasti samaan tarkoitukseen, ja Valtimon löydössä keulapuolella syvennys kummassakin laidassa ja lisäksi peräpäässä syvennys melaa varten, kuten löytäjä otak- sui. Teljon kappaleita löytyi eräästä Säräisniemen ruuhesta. Maston tynkää on oltu havaitsevinaan eräässä Kalannin ruu- hessa. Auskari tavattiin Kirkkonummen Överbyn ruuhesta. Ver- konkives löydettiin ruuhesta Perniössä ja Kuolemajärvellä; edel- linen oli sompamainen, halkaisijaltaan 10 cm, säylä katajaa, side tuohta, kivi keskellä, siis tyyppi, jota maassamme käytettiin jo esihistoriallisena aikana. Ruuhi oli löydettyäessä täynnä kiviä (Nummi, Lapinlahti), nähtävästi tahallaan upotettuna. Ruuhen

¹ Toinen Valtimon meloista (kuva b) on löytynyt n. 5 vuotta sitten Haapa- kylästä, M. Eskelisen t. maalta, joen rannalta mutahaudasta 170 cm syvästä, mu- dan ja saven rajalta. Löytösuhteista päätellen on esine hyvin vanha; maanäyt- teitä ei paikalta voitu kuitenkaan enää saada. Valtimon meloihin nähden on ole- massa sekin mahdollisuus, että niitä — erittäin kevyt- ja ohuttekoisina — ei käy- tettykään purtiloissa, vaan tuohiveneissä (vrt. Juvan Suurniemen ruuha II, joka oli »tuohella päällystetty»), jollaisia vielä samojeedit, jakuutit ja tungusit valmistavat, sekä nahkaveneissä, jollaisia lappalaiset liene- vät aikoinaan käyttäneet (nimeltä *skärne-väntse*); ks. Sigrid Drake, Väster- bottenslapparna under förra hälften av 1800-talet, ss. 75—6. Tämän yhteydessä mainittakoon, että Lapualta on aikoinaan savenajossa löytynyt nahkavene, jossa »kylkiluut» ja »pikilangatkin» näkyivät. — Myöhemmät ruuhenmelat ovat kar- keahkosti veistettyjä, lapiomaisia, eivätkä sellaisina osoita suurtakaan yhtäläisyyttä edellä kuvatun tyyppin kanssa; ruuhi ei enää ollut mikään tärkeä kulkuväline, vaan pikemminkin tilapäinen esine, jota käytettiin etupäässä metsäjärvissä. Valtimon melojen traditio muodon ja sirotekoisuuden suhteen siirtyi nimenomaan v e n e n a i r o o n, eritoten sellaisena kuin se tavataan Pohjois-Karjalan ja Peräpohjolan jokiveneissä.

alla oli 2 poikkitelaa Hollolassa ja Kiteellä sekä useampia (?) Hammarlannissa. Eurajoen Vähä-Ylisjärven ruuhan vieressä oli 2 katiskansaleen katkelmaa, Hämejärven alassuin olleen ruuhan alla katiskan jäännös. Hirsinen porrastus tavattiin ruuhan vieressä turpeen alla Oulujoella.

Muinaisruuhien löytöpaikoja ovat järvien, lampien ja ojien pohjat, soistuneet rannat ja suot, jotka ennenvanhaan ovat olleet vesistöinä, mutta kasvillisuuden vaikutuksesta vähitellen täyttyneet. Väliin ovat ruuhet aivan lähellä turvepintaa, jopa niin, että toinen kokka on vallan näkyvissäkin, kun taas toiset löytyvät syvältä, aina 2 m paksun turve- tai mutakerroksen alta, joskus saeven ja turpeen rajasta. (Kuvat 1, 19, 20). Veden pohjasta, ilman huomattavampaa liejupeitettä, on tullut esiin 90 ruuhaa, pohjaliejusta 21, turpeen alta 51, mudasta, jossa ei ollut vettä päällä, 25, hiekasta 2, savesta 3 kpl. Vesiperäisellä pohjalla, vain kasvien peittäminä, tavattiin 4 ruuhaa, arvattavasti myöhäisiä. 10 kpl. oli sellaisessa asennossa, että ruuhan toinen pää oli veden alla, toinen taas kiinni maatuneessa rantapenkeressä, joskus sangen syväälläkin. Toisinaan ruuhan toinen kokka on toista melko paljon ylempänä, riippuen sen rannan pohjanmuodosta, johon se aikoinaan on ollut vedettynä.

Ruuhiä löytyy varsin monenlaisten töiden yhteydessä. Järven tai lammen vedenpintaa alennettaessa on tullut esiin 135 kpl., joen tai puron perkauksessa (tav. syvennystyössä) 19 kpl., ojankaivuussa 42, mudanotossa 6, suopellon kynnessä 5, sillan perustustyössä 2, veden ollessa alhaalla kuivuuden vuoksi 8 kpl., vieläpä kalastus- tai uimaretkilläkin jokunen.

Löytövuosi on tiedossa 406 ruuhesta. Näistä löytyi:

vv. 1830—1899	18	vv. 1920—1929	64
» 1900—1919	47	» 1930—1937	277

Löydöt ovat siis vuosi vuodelta tulleet yhä lukuisammiksi. Tämä johtuu sekä maanparannustöiden tehostumisesta että kansanvalistuksen syventymisestä; löydöt kiinnostavat suurta yleisöä enemmän kuin ennen, ja sentähden niistä myös halukkaammasti ilmoitetaan Muinaistieteelliselle Toimikunnalle ja sanomalehdille.

Muinaisruuhiemme ikää on yleensä vaikea arvioida, sillä suunnilleen samanlainen alkukantainen muoto näyttää niissä säilyneen vanhimmista nuorimpiin asti. Ruuhi on tässä suhteessa

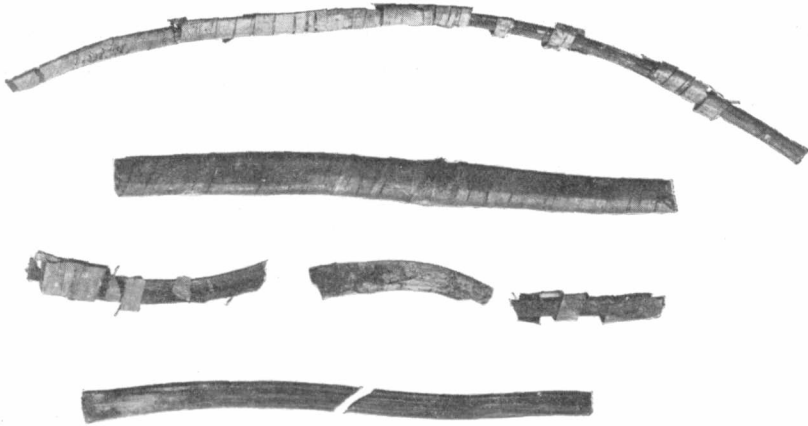
Kuva 20. Ruuhen kaivaus. Vihanti, Alpuanjärvi.

»ajaton» (zeitlos, kuten saksalaiset tutkijat sanovat). Voidaan kyllä hyvällä syyllä olettaa, että enin osa ruuhia on peräisin historialliselta ajalta, etenkin kun ne löytyvät hyvin matalan turvekerroksen alta tai veden pohjasta paljaaltaan tai aivan ohuen liejukerroksen peitosta. Mahdollisesti myös kaikki siipiruuhet ovat historialliselta ajalta, koska ne puuttuvat vanhemmilta asutusseuduilta. On kuitenkin eräitä ruuhia, joiden ikä voidaan geologisesti määrätä. Hartolan Tempastenlahden ruuhen A. H e l l a a k o s k i päättelee olevan peräsin ainakin Litorina-, ellei jo An-cylus-kaudelta.¹ Tämä iänmääräys lienee nykyisten tutkimusmetodien kannalta liian vanha, mutta todennäköisesti p.o. ruuhi palautuu kuitenkin kivikauteen. M. S a u r a m o on turvegeologista tietä, s.o. siitepölyanalyysin avulla määrännyt viiden ruuhilöydön iän. Siten olisi Evijärven ruuhi n. 3100, Tammelan

¹ Puulan järviryhmän kehityshistoria (Fennia 51, N:o 2, s. 6—7): »Jos löytäjän vakuutus, että haapio oli pitkällään ylimmän turvekerroksen alla karkeassa hiekassa, pitää paikkansa, tulisi sille ikää 6400—6700 v. e. Kr. Jos taas haapio, löytäjän vastaväitteistä huolimatta, sijoitettaisiin mahdollisimman ylös, s.o. ylemmän turvekerroksen päälle, jäisi sille ikää sittenkin 3100 vuotta e. Kr.»

Liesjärven 2900, Vihannin Alpuan n. 2500 ja Luvian sekä Eurajoen Hämejärven 1400—1500 vuotta vanha.¹ Evijärven kivikautinen ruuhi (p. n. 4 m, l. n. 60 cm) löytyi joenrannasta saven ja mudan rajasta, n. 2 m pakun mutakerroksen alta; se oli hyvin lahonnut ja mureni kappaleiksi jonkin aikaan maastanostamisen jälkeen. Siitä ei ole kuvaa olemassa. — Tammelan Liesjärven pronssikautinen (metallikirveen jälkiä voidaan todeta) ruuhi (kuvat 16 ja 19) löytyi suota ojitettaessa runsaan 50 cm:n syvyydestä ja katkaistiin tällöin kahtia; keulakappale nostettiin ylös ja vasta myöhemmin peräpää varsinaisen kaivauksen yhteydessä. — Vihannin rautakautinen ruuhi löytyi kuivatun järven pohjasta, 113 cm paksun mutaturvekerroksen alta talvella mudanotossa. (Kuva 20). Ollen lehtipuuta, luultavasti haapaa, ruuhi oli lahonnut aivan pehmeäksi ja turpeenväriseksi, joten siitä huomauttamatta hävitettiin perä ja keskiosa. Seuraavana kesänä paljastettiin kaivauksen yhteydessä n. 120 cm:n pituinen keulakappale, joka oli miltei muodottomaksi lahonnut ja hajosi myöhemmin kokonaan. Näytti siltä, että tämä ruuhi oli varpeella korotettu. Pohjan suuntaisena ulkoni siitä keulan alla n. 10 cm pitkä jäännös karasta, samaa puuta kuin pohjakin; se tuo mieleen '2-vannaiset' Skandinavian pronssikautiset ruuhien kalliopiirokset. Lisäksi tavattiin hyvin säilynyttä, väriltään vaaleata, litteäksi ja sileäksi vuoltua havupuuliistaa l. -säylää (lev. 10—19, paks. 4—9 mm), jonka ympärille oli tiiviisti kierretty ohutta tuohisiisnaa, n. 100 cm:n pituudelta; talvella sitä oli löydetty ainakin pari m. pitkälti. On mahdollista, että tämä säylä oli tiivistänyt varpeen saumaa. (Kuva 21). — Luvian rautakautinen ruuhi tuli esiin n. 80 cm syvästä; se oli verraten hyvin säilynyt ja otettiin talteen erääseen lähiseudun taloon, mutta hävitettiin myöhemmin (keulaa lukuunottamatta?); siitäkään ei ikävä kyllä ole kuvaa eikä mittoja olemassa. — Eurajoen Hämejärven ruuhi (kuvat 2 ja 3) tul. esiin metsänojituksessa lähes 1 m paksun rahka- ja sara-turvekerroksen alta ja oli verrattain hyväkuntoinen; siinä todettiin metallikirveen jälkiä. — Löytösuhteista ja verraten yhtenäisestä tyypistä päätellen voivat eräät Rauman ja Uudenkaupungin seudun ruuhet olla peräisin rautakauden lopulta. — Ruu-

¹ S a u r a m o, Luvian muinaisruuhi (Satakunta, XI, 1939); S a m a, Suomen luonnon kehitys jääkaudesta nykyaikaan (1940), ss. 276—8.

Kuva 21. Ruuhan mukana löytynyttä, tuohisiisnalla l. -nauhalla käärittyä puuliistaa. Vihanti, Alpuu.

hen päällä olevan maakerroksen paksuus ei aina ole suoraan verrannollinen ruuhan ikään, sillä eri olosuhteissa esim. turve kasvaa eri nopeudella. Kuitenkin voidaan suurin piirtein olettaa, että ruuhi on melko vanha, jopa esihistoriallinen, jos turvepeitteen paksuus on esim. 50 cm tai enemmän. 50—200 cm paksun kerrostuman alta on maamme ruuhista tiettävästi tavattu ainakin 56 kpl.

	50—69 cm	70—89 cm	90—109 cm	110—119 cm	140—159 cm	160—180 cm	200 cm
Varsinais-Suomi ..	4	1	4	1	1		
Satakunta	4	3	4		2		
Uusimaa	3	3	3			1	
Häme	5		4	1	2		
Savo	2						
Karjala	2		2				
Pohjanmaa	1	1		1			1
Yht. 21	8	17	3	5	1	1	

Mitä muinaisruuhiemme tekijäin ja käyttäjäin kansallisuuteen tulee, on siitäkään vaikea sanoa mitään varmaa. Enemmistö niistä kuulunee suomalaisille, pieni osa ruotsalaisille (eräillä rannikkoseuduilla ja saaristossa), jokin määrä myös lappalaisille, joiden kansanmuistikin kertoo ruuhilla soudelleen (esim. Vetelissä; Kuortaneen järvellä oli lappalainen soutanut ruuhella ja hukunut²; Säräisniemellä ruuha sanotaankin *lapinveneeksi*). Kui-

² Joukahainen, IX, s. 350.

tenkaan ei ruuhi ole lappalaisille mitenkään tunnusomainen, sillä he eivät ainakaan tätä nykyä missään käytä ruuhia, eikä näitä ole myöskään löytynyt maasta koko Peräpohjolasta ja Lapista.¹

2. Nykyiset purtilot.

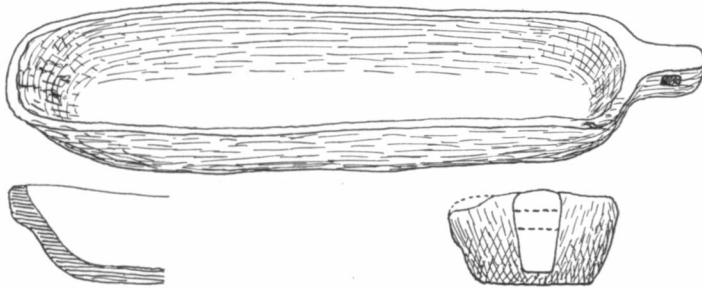
Kuten edellä on ohimennen mainittu, käytetään purtiloita vieläkin eräillä maamme syrjäseuduilla, nim. kreikanuskoisessa Raja-Karjassa ja muutamissa Luoteis-Satakunnan pitäjissä. Viime vuosisadalla tiedetään purtiloita tehdyn siellä täällä Kainuussa, Karjassa, Savossa, Hämeessä ja Varsinais-Suomessa. Purtiloilla oli paikkakunnittain useita eri nimityksiä, kuten *ruuhi* (Kangasala, Ruovesi, Jämijärvi, Noormarkku, Keuru, Saarijärvi, Pihtipudas, Jämsä, Koskenpää, Vesanto, Rautalampi, Pertunmaa, Mikkelin p., Pieksämäki, Juva, Sulkava, Suomenniemi, Kajaani, Perho), *haaparuuhi* (Ahlainen, Siikainen, Noormarkku, Merikarvia, Jämijärvi), *honkio* (Suodenniemi, Lavia), *kaukalaruuhi* (Vanaja), *kouru* (Säräisniemi), *metsäruuhi* (Hauho), *pölkkyruuhi* (Sippola), *tukkiruuhi* (Askainen, Lemu, Mietoinen, Hauho), *luuppi* (Karkku, Maaninka), *icotti* (Kangasala), *kuutti* (Sortavala, Suistamo, Salmi, Soanlahti, Ruskeala, Parikkala, Korpiselkä, Ilomantsi, Kontiolahti, Eno, Pielisjärvi, Tuupovaara, Kaavi), *karvakuutti* (Nilsä), *paatti* (Karsula), *purtilo*² (Vanaja, Kajaani, Paltamo), *purtilovene* (Kuhmo), *talttaruuhi* (Kangasniemi), *ykspuinen vene* (Kontiolahti); sitäpaitsi Lönnrot mainitsee sanakirjassaan *haapion* 'ökstock af en aspestam, aspeka'.³ Suomen ruotsinmurteissa merkitsee *eka* (äitjo; Korsnäs) myös purtiloruuha.

Purtilo tehtiin ison puun tyvipuolesta, männystä tai haavas-

¹ Haaparuuhen muinaiseen käyttöön lappalaisilla viittaa mahdollisesti koltan *sves*, gen. *so'ppaz* sana, joka nykyään merkitsee veneen emäpuuta; se on johdannainen haapaa merkitsevästä *su'pp*, gen. *suve*, lativi *so'ppa* sanasta. (Vrt. suomen *haapio* < *haapa* ja ruotsin *esping* < *asp*).

² *Purtilo, purtiloin, purtio* (Lönnrot) 'ho, trog, ekstock af ett träd, farkost, slup'.

³ *Haapainen ruuhi* l. *pursi* (Ganander) 'ökstock af asp'. — Kuhmosta mainitsee K. A. Pfaler (Kotiseutu, 1914, s. 208) *haapion*, joka oli vedessä Lammasperän kylässä, Jyrkänkosken alla.

Kuva 22. Ruuhi. Jääski.

ta¹, koverrettiin l. *ontettiin*² kirveellä ja *telsolla* (poikkikirveellä)³, vieläpä joskus silitettiin vuolimella.⁴ Muodoltaan myöhemmät ruuhet olivat monenlaisia: jotenkin tylppäkokkaisia (Sippola, Ruovesi⁵, Kinnula⁶, Parikkala, Jääski, Ruskeala, Suistamo), väliin niin että *keulassa*⁷ l. *kokassa*⁸ oli *nirkko*⁹ ja siinä tav. reikä vetosilmukkaa¹⁰ varten. (Kuvat 22, 24). Turun rantamaalla kokat (*fööri* ja *perä*) kaartuivat jyrkänlaisesti ylöspäin, ollen myös päältäpäin katsoen tylpänpyöreät. Hauholla ruuhi oli päältäpäin melkein suorakaiteen muotoinen; keula, väliin peräkin kaartui alta *juoheasti* ylöspäin. Muutamilla seuduilla perä oli tylppä, mutta keula enemmän tai vähemmän suippo.¹¹ Paikoin taas molemmat kokat tehtiin suipot.¹² Kuhmossa »perä oli suippo, keula terävä» ja Noormarkussa nokka ja perä *sivakkaat*, niin että keula oli loivempi kuin veneessä ja päältäkin nähden terävämpi, perä taas vähemmän kärkevä. Verraten loiva- ja suippokärkinen on myös Turun museon

¹ »Hongantyyvestä» (Kontiolahti, Perho), »isosta puuntyyvestä» (Sulkava); haavasta (Luoteis-Satakunta sekä Parikkala, Suistamo).

² Kontiolahti. Turun rantamaassa ruuhi *kravattiin* ontoksi.

³ *Telso* (Ahlainen, Hauho), *hakku* (Noormarkku), *haapatassu* (Parikkala).

⁴ Noormarkku. Polttaen kovertaminen mainitaan Ilomantsista ja Kangasniemeltä.

⁵ Tasaiset päät, *kokka* hieman koholla.

⁶ *Tasapäinen*.

⁷ Kajaani, Kuhmoniemi.

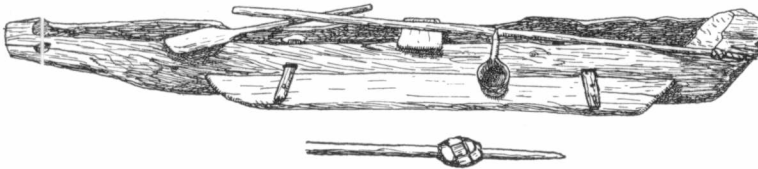
⁸ Ruovesi, Parikkala, *nokka* Noormarkku.

⁹ Sortavala, Parikkala, Jääski, Kuhmoinen.

¹⁰ *Vitsapanta* (Kuhmoinen). Reikä on tav. vaakasuora, harvoin pystysuora. Sortavalan museon salmilaisessa ruuhessa on keulassa reiällinen nirkko, perässä reiätön.

¹¹ Kajaani, Suistamo, Jaakkima; *suistetut* (Kuhmoinen).

¹² *Suipistetut* (Jämsä).

Kuva 23. Siipiruuhi, jossa on istuin, mela, sauvoin — sen alapäässä tuohikoppi estämässä sauvoimen vajoamista liejuun — ja äyskäri. Suistamo (Viikin maatalousmuseossa).

postiruuhi, joka lienee tehty Satakunnan rannikolla (kuva 33). — Keula vahvistettiin joskus rautakiskolla.¹

Ruuhi oli useimmiten kuperapohjainen ja sellaisena — jos se oli kevin »pölkynmuotoinen» — vaappera² kaatumaan, mutta paikoin pohja veistettiin tasaiseksi³ (Turun rantamaa, Hauho, Sippola, Kinnula, Maaninka, Jääski, kuva 22, Salmi, joskus Sulkava). Halkeilun estämiseksi lyötiin päihin ja pohjan sisäpinnalle välistä 2—4 poikkipienaa.⁴ Tasapohjaruuhun laidat nousivat milloin suoraviivaisesti⁵, milloin kaartuen.⁶ Pohjalla, peräpuolella saattoi olla tappi veden poislaskemiseksi. Peräpääksi pantiin tyvipuu, joka leveysensä tähden oli kantavampi, meloja kun tavallisesti istui perällä.

Koska kyllin paksuja puita ei aina ollut saatavissa tai ehkei aina haluttukaan niiden paljotöisyyden vuoksi, lisättiin Itä-Suomessa ruuhun vakavuutta kahdella *siivellä*⁷ (Suomenniemi, Parikkala, Sortavalan p., Soanlahti, Suistamo, Salmi, Suojärvi, Korpiselkä, Ilomantsi, Tuupovaara, Kontiolahti, Pielisjärvi, Kaavi, Kajaani). Ne olivat yleensä lautamaisia, joskus kuitenkin pyöreitä rankoja; siipi asetettiin milloin vaakasuoraan, milloin sivulle päin hieman alaviistoon. Siivet olivat kiinnitetyt tav. kumpikin kahdella poikkipuulla kylkireikiin kahden puolen ruuha (kuvat 23, 24); väliin kuitenkin siipien etupäät olivat kiinni yhteisessä poikkikarassa ja takapäät perän ulkopuolitse käyvissä poikkilaudassa.⁸ Pielisjärvellä on äskettäin käytetty myös neljä siipipuuta, niistä kaksi rinnakkain ruuhun kummallakin kupeella.

¹ Perälle kiinnitettiin *rautakahva* (Noormarkku).

² *Kikkerä* (Noormarkku), *vaappuva* (Kontiolahti).

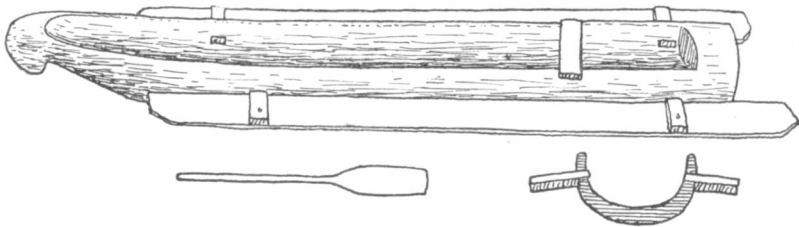
³ *Tasapohjainen* (Kinnula). ⁴, ⁵ Hauho. ⁶ Turun rantamaa.

⁷ *Siivet* (Suomenniemi, Parikkala, Sortavala, Salmi, Ilomantsi, Kontiolahti), *siipilaudat* (Kajaani), *siipipuut* (Kajaani), *lautasiivet* (Parikkala, Tuupovaara).

⁸ Jaakkimasta ja Sortavalasta mainitaan, että siivet eivät olleet kiinni laidassa, vaan melko paljon ulompana laidan suuntaisina. Suistamolla siivet joskus kiinnitettiin kulmarauodoilla.

Siipiä käyttämättäkin saatiin ruuhi varavaksi korottamalla sitä varalaidoilla (mm. Rautalampi ja Pohjois-Satakunta). Ne naulattiin paikoilleen ja *tervatrivi*¹ pantiin saumaan. Satakunnassa laitettiin ruuheen vahvisteeksi 6 (joskus 7) kaarta. Sama määrä (6) kaaria on myös Turun museon postiruuhessa, joka niinikään on varalaidallinen.² (Kuva 33).

Ruuhta kuljetettiin joskus sauvoen³, mutta tav. meloen⁴ (Noormarkku, Perho, Hauho, Suomenniemi, Parikkala, Ruskeala, Soanlahti, Suistamo). Satakunnassa mela saattoi olla kaksilapainen.⁵ Melojaa varten oli perällä poikittain *istuinlauta*,

Kuva 24. Siipiruuhi. Suistamo. (Hämeen museossa).

tuhto l. *teljo*.⁶ Paikoin ruuheen tehtiin soutimetkin. Kajaanissa oli laidoissa keskikohdalla *hankatolpat*, keulempana *istuinlauta*, Kuhmossa *tolpat* hankoina ja niissä oksat airoja varten.⁷ Noormarkussa toimivat joskus »*hankaimina*»⁸ *tullukoukut*; Merikarvialla oli yksi pari hankoja, *soutulauta* ja perällä *istuin*. Turun museon postiruuhessa on reunassa sisäparras ja siinä kaksi paria hankoja, kussakin 1 *tullitappi* ja *hankavitsan* reikä.

Maassamme käytetyistä purtiloruuhista on satakuntalaisen *haaparuuhen* valmistus parhaiten tunnettu. Tätä alusta käytetään vielä Siikaisissa, Ahlaisissa, Noormarkussa, Pomarkussa, ennen myös Laviassa ja Kankaanpäässä. Seuraavassa kerrottakoon siitä E. N i k i l ä n kirjoituksen »Satakuntalaisen palko- l. haa-

¹ Satakunta (mm. Noormarkku).

² Epäselvä on Juvalta saatu tieto, että varalaidat olivat ennen hyvin viistot, joten ne ottivat vastaan ruuhen yrittäessä kaatua.

³ Rajakarjala, Turun rantamaa, Korsnäs; sauvottiin tav. seisoltaan.

⁴ Sanan käyttöalueita mm. Noormarkku, Suomenniemi, Parikkala, Suistamo.

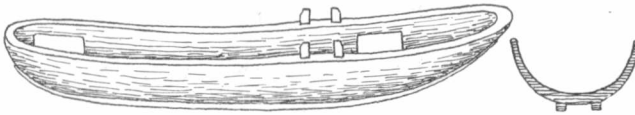
⁵ Mm. Ahlainen, Noormarkku.

⁶ *Istuinlauta* (Noormarkku, Juva, Kajaani), *tuhto* (Hauho), *teljo* (Suistamo).

⁷ *Melaparilla* varustettu (Kotiseutu, 1914, s. 208).

⁸ Karkussa oli »hankain (korokkeessa ja levikkeessä)», siis varalaidassa.

paruuhun valmistus»¹ mukaan. Parasta puuainesta on n.s. mäkihaapa, joka kasvaa hyvämultaisten aukeiden maiden reunamilla. Sopivia kaatoaika on syystalvi. Joskus kaadetaan niin syvältä, että tyveen tulee »juurikekkaa» perän muodostamiseksi. Pölkky — tyvestä vähintään 14—15-tuumainen — katkaistaan 9-kyynäräiseksi ja se saa olla kuorimattomana juhannuksen tienoille, jolloin ruuhenteko suoritetaan. Ensin nyljetään kuori pois, sitten veistetään *nokka* l. *etukekka* ja *perä* l. *peräkekka*. Pohjan tulee olla hieman *köyryselkäinen*; se siloitetaan kirveellä ja härkähöylällä. Pölkky pannaan lovettujen niskojen päälle ja nyt aloitetaan

Kuva 25. Haaparuuhi. Merikarvia. Antti Laskun piirros.

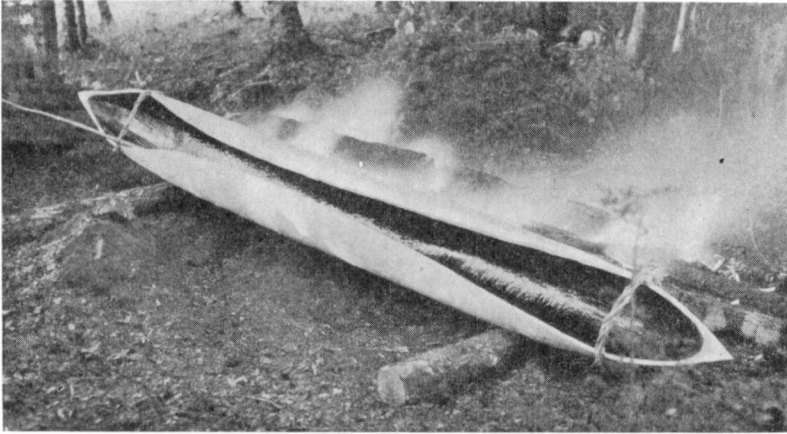
sen *avaaminen* l. ontaminen, ensin kirveellä keulasta ja perästä, sitten n. 10 cm leveästi pitkin pölkyn yläpintaa niin syvään kuin kirveenterä antaa myöten. Senjälkeen alkaa *telsous* poikkikirveellä l. *telsolla*. Työn edistyessä rakoa voidaan vähän *venuttaa* lyömällä siihen *pulkkia*. Kun pohja ja laidat on veistetty n. 1½—2 tuumaa vahvoiksi, koetellaan niiden paksuutta naskalilla. Sopivin vahvuus on laidoista ¾, pohjasta 5/4 tuumaa, perästä ja keulasta 3—5 t. Sisäpuoli viimeistellään kouruteräisellä kavahöylällä poikittain höyläten, keula ja perä siloitellaan suoralla kavahöylällä. Kun puu ontamisen aikana ehtii kuivahtaa, voidaan se panna ennen levittämistä yöksi veteen likoamaan. Kumpankin päähän, siihen kohtaan, mistä laitojen leviäminen alkaa, pannaan *vitsaperukset* l. *vaulat*. Ruuhi pannaan kahden lovetun niskan varaan ja viereen tehdään ruuhun mittainen valkea n. ½ m:n päähän laidasta; ruuhi tervataan sisältä, ja levitys suoritetaan leppäisten poikkipuiden (*nyttä*, *pönkkä*, *pulkka*) avulla. Kun toinen laita saadaan sopivan leveäksi, käännetään toinen puoli tuleen päin ja pannaan lisää pönkkiä. Sitten ruuhi siirretään jäähtymään ja kuivamaan. Lyhyiden, lähellä pohjaa olevien pönkkien päälle asetellaan isoja kiviä, jotta pohja painuisi *laakom-*

¹ Satakunta, X. — Ahlaisissa ja Siikaisissa haaparuuha sanottiin myös *vesiastiaksi*, kuten yleensä vesikulkuneuvoja.

Kuva 26. Lopputelsouksessa veistetään ohuita lastuja. Ahlainen. Valok. E. Nikkilä.

maksi. — Ruuhia on levitetty myös tulella hautomatta, vain vedessä liottamalla, jossakin lämminvetisessä poukamassa. Levityksen jälkeen ruuhi kaaritetään luonnonvääriellä kuusikaarilla. *Jalka-* 1. *valtakaari*, toinen perältä lukien, on muita vähän korkeampi: sitä vastaan ruuhessa istuja ponnistaa jalkansa. Kaarien lukumäärä on 6—7; ne naulataan kiinni laitojen yläreunaan. Kun nykyään harvoin saadaan kyllin järeitä haapatukkeja, ei niistä tule tarpeeksi leveitä ruuhia, josta syystä ruuhen kummallekin kyljelle naulataan vara- 1. *lisälaita*, haapaa tai mäntyä. Lopuksi tehdään peräpuoleen leveä *istuinpenkki*, joka lovetaan sopivaksi istua, ja keulaan kiinnitetään *nokkarauta*, joka estää sitä halkeamasta ja josta ruuha vedetään. Ruuhi pannaan nyt katveeseen kuivamaan ja vihdoin tervataan 2—3 kertaan, minkä jälkeen se työnnetään vesille. Ruuhi onkin niin kevyt, että yksi mies voi sitä kantaa, sekä niin kestävä, että sen ikä on 3—4 kertaa pitempi kuin veneen. Vesiltä tultua on ruuhi pidettävä kumossa, jottei aurinko pääse kuumentamaan sitä sisäpuolelta. Ruuheen kuuluu vielä 2-päinen *mela*, kuusta tai haapaa, jonka varsi on läpi-

Kuva 27. Haaparuuhun teelmä lämpiämässä levitystä varten; vitsaperukset kokissa. Ahlaine. Valok. E. Nikkilä.

Kuva 28. Ruuhun toista laittaa levitetään. Ahlaine. Valok. E. Nikkilä.

Kuva 29. Pohjanmuotoa korjataan kivillä, joita asetellaan »nyttien» päälle.
Ahlainen. Valok. E. Nikkilä.

leikaten soikea; lapa paksunee hiukan kärkeä kohti, jolloin se on kestävämpi. Varteen, vähän lapojen yläpuolelle, pannaan *vitsavanulo* estämään veden valumista käsiin. Melan lavat tervataan.

Levittämällä tehty haapio on siinä suhteessa varsin mielenkiintoinen, että se tunnetaan laajalti Suomen ulkopuolellakin. Sitä käyttävät lättiläiset, puolalaiset, venäläiset, virolaiset, vepsäläiset, votjakit, syrjäänit, obin-ugrilaiset ja monet muut Siperian kansat.¹ On syytä olettaa, että sen valmistustaito on tullut Suomeen jo silloin, kun satakuntalaisten esi-isät muuttivat Vi-

¹ Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria, I, ss. 423–5, Primitive Konstruktionsteile an prähistorischen Schiffen (FUF, XIII, ss. 1–6), Manninen, Zur Ethnologie des Einbaumes (ESA, I, ss. 4–17).

Kuva 30. Kaaret asetettuina paikoilleen. Ahlainen. Valok. E. Nikkilä.

rosta tänne. Omituista kyllä, ei levitettyjä haaparuuhia ole soistamme tietävästi löytynyt. Syynä lienee osaltaan se, että lehtipuu ei suossakaan säily kauan lahoamatta.

Purtiloruuhia on käytetty enimmäkseen lammissa ja pienissä metsäjärvisissä kalastukseen, kuten ongintaan sekä verkkojen ja rysien laskuun.¹ Ruuhilla kuljettiin myös kapean joen yli (Hauho, Pertunmaa). Paikoin niitä pidettiin isoillakin järvillä, m.m. Rautalammilla, Ruskealassa (Jänisjärvellä) ja Noormarkussa, missä ruuhella laskettiin koskiakin ja matkoilla vedettiin uistinta. Eräs Kontiolahden mies oli 1840-luvulla kalastellut Pielisjoessa »kuutilla», jossa oli ollut jonkinlaiset soutuneuvotkin.² Turun museon leveää ruuha on aikoinaan käytetty hylkeenpyyntiin ja postinkuljetukseen merellä; samassa pyynnissä kuljettiin Merikarviallakin (kuva 25), ja jäällä vetämistä varten oli täällä ruuhen pohjan alla, samoin kuin edellämainitussa postiruuhessa, kaksi anturaa, jotka Merikarvialla raudoitettiin.

¹ Esim. Korsnäsissä säynään pyyntiin keväällä; ruuhi vedettiin kelkalla rantaan. — Vanhoja ruuhia käytettiin usein verkkojen värjäysastioina tai muuraukslaastin sekoitusastioina (W. V. Forsblomin tiedonanto), joskus myös karjan juottoruuhina.

² J. L u k k a r i n e n, Ruuhilöytö (SM 1909, ss. 129—30).

Purtiloiden mittoja:

Parikkala: $2 \times 0,4-0,5$ m.Ruovesi: $2 \times 0,5-0,6$ m; kantoi 1 miehen.Suistamo: $2,15-3,5$ m (6 kyyn.) $\times 0,33-0,5$ m (13—20 tuumaa)» $\times 0,25-0,3$ m.» : $3 \times 0,26$ (keula) — $0,39$ (perä) $\times 0,25$ (keula)— $0,34$ (perä) m (eräs ruuhi).» : $3,2 \times 0,33 \times 0,25$ m (eräs ruuhi).Jääski: $3,2 \times 0,45-0,5 \times 0,3$ m.Sulkava: $3,3 \times 0,57 \times 0,33$ m.Ilomantsi: $3,5 \times 0,35$ m (siivellinen).Korsnäs: $3,56$ m (n. 2 syltä) $\times 0,75$ m (5 kortt.).Perho: $3,56$ m (2 s.) \times (korkeus) $0,45$ m (3 kortt.); kantoi 3 miestä.Noormarkku: $3,56$ (2 s.)— $5 \times 0,6-0,8 \times 0,3-0,45$ m (2—3 kortt.); kantoi tav. 3—4 henkeä.Hauho: $3,6-5,4$ (12—18 jalk.) $\times 0,6-0,71 \times$ (sis.) $0,2-0,3$ m.Kuhmo: $4,5-5,5$ (vähintään 2,5 syltä) $\times 0,5$ m.Ahlainen (?): $4,5 \times 1,09$ (varalaidallinen) $\times 0,45$ m.

Turun rantamaa: pituus oli jopa 7 m.

Kontiolahti: kantoi 1 hengen.

Saarijärvi: kantoi 2 henkeä.

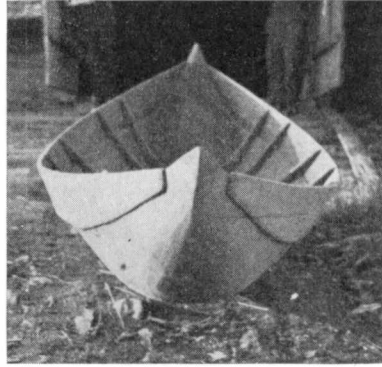
Ruskeala: kantoi jopa 5—6 henkeä.

3. Muinaiset pariruuhet.

Paitsi siipipuiden avulla, voitiin ruuhi tehdä vakavammaksi myös liittämällä niitä kaksi kappaletta rinnakkain. Kirkkonummelta löytyi v. 1907 tällainen pariruuhi, jonka sidonnan laadusta ei ole tietoa.¹ Kiikalasta, Johannisbergin kartanon maalta, tavattiin v. 1938 eräästä lammesta pariruuhun kokkapuoli, josta löytä-

¹ Sen löytäjä, 70-vuotias mies kertoi vielä hänen vanhempiansa nuoruudessa käytetyn pariruuhia. — Erään Suonenjoelta löytyneen, kapean ruuhen toisessa kyljessä oli 2 reikää, toisessa ei yhtään ja löytäjän tietämän mukaan »tällaisia ruuhia tarvittiin tav. 2 rinnan, jotta niillä voitiin kulkea». Lukkarinen kertoo Pielisjärven Ruunaassa vielä verraten äskettäin käytetyn kahta ruuha rinnakkain yhdistettyinä (SM 1909, s. 130). Reinholm mainitsee käsin-kirjoitetussa kokoelmassaan (Gyldenin mukaan) Merikarvian vaapperista haapioista: »durkdrivna skalskyttar förena 3 af dem tillsamman bundna med tvärträ». — Ruotsista on Luulajan tienoilta löytynyt erittäin kapeita muinaisruuhia, joita G. Ulleniuksen mukaan on liitetty kaksittain yhteen. (Ekstock eller båflotte. Norrbotten 1932—3, s. 133). Nykyisin käyttävät pariruuhia mm. tšeremissit (Sirelius, Suomen kansanom. kulttuuria, I, s. 423) ja venäläiset (Zelenin, Russische [Ostslavische] Volkskunde, s. 143).

jän kertoman mukaan ilmeni, että kaksi 1-puista ruuhaa oli liitetty yhteen päistään 2 poikki-pienalla puuvaarnoin; ruuhet eivät olleet aivan kiinni toisissaan. Säräisniemen Manamansalon ruuhan molempien kokkien yläpinnassa oli päälle 10 cm syvä ja leveä uurtta, josta on päätelty aluksen kuuluneen poikkipuilla yhdistettyyn pariruuheseen¹. Kun eräiden muinaisruuhien keulanirkossa (esim. Kontiolahden Paiholan — kuva 10 —, Pielisjärven Kuoran ja

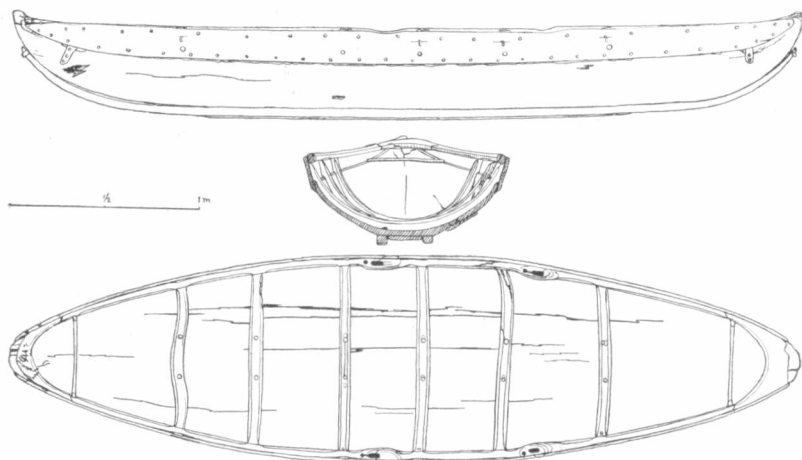
Kuva 31. Varppeella varustettu haaparuuhi keulasta katsottuna. Ahlainen. Valok. E. Nikkilä.

Pieksämäen Jakolan) ja Dragsfjärdin ruuhan peräkokassa on vaakasuora isohko 4-kulmainen reikä, tulee ajatelleeksi, eikö tämä ole tehty sitä varten, että kaksi vaapperaa purtiloa voitaisiin poikkipuun avulla liittää vierekkäin. Kun Kalannin Korvenjärven ruuhessa (kuva 6) on reikiä molempien laitojen reunoissa, Mouhijärven Hyynilän ruuhessa 2 reikää toisessa laidassa ja toisessa 1 sekä Suonenjoen Valkeislammen ja Eurajoen Hämejärven ruuhessa 2 reikää toisessa laidassa (kuva 3), niin saattaa olettaa reiät tehdyiksi sitä varten, että p.o. ruuhet olisi tarpeen vaatiessa voitu yhdistää parittain toisiin ruuhiin. — Pieksämäeltä, Surnuinmäen k. Mäkilammesta tuli 1938 esiin vedenpintaa alen-

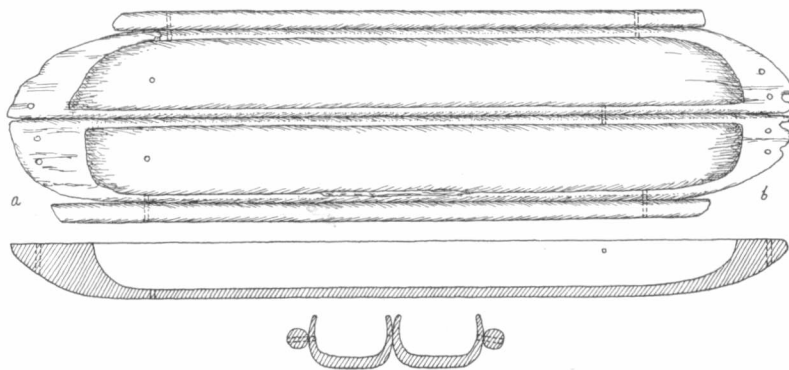
Kuva 32. Haaparuuhta melotaan. Ahlainen. Valok. E. Nikkilä.

¹ U. Tuomola, Vanhoja pohjalaisia venetyyppejä (Jouko, III, 1937).

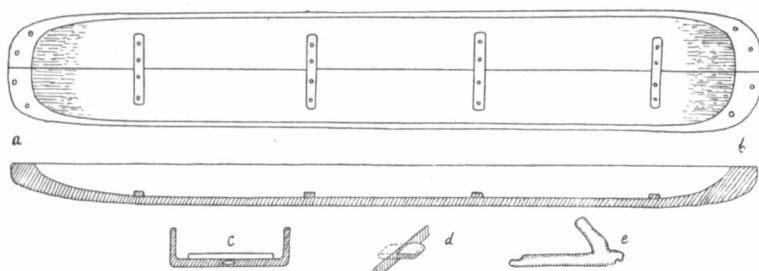

Kuva 33. Haapainen postiruuhu, luultavasti hautomalla levitetty, varppeella varustettu. Kokkain sisäpuolella rautatanko ruuhun vetämistä varten jäissä. Tehty luultavasti Satakunnan rannikolla (Ahlaisissa?). Säilytetään Turun hist. museossa. Lauri Välkkeen piirros.

nettaessa erikoislaatuinen pariruuhu, kuva 34. Kumpikin puolisko on tasapohjainen; myöskin laitoja on jonkinverran tasoitettu. Pituus on 3 m, leveys (sisäpuolisoin mitoin) 35 cm, toisen puoliskon 30 cm, syvyys (sisäp. m.) 20 cm. Poikki-piena on ollut päissä ja liitoskara yhteenliitetyissä laidoissa; pohjalla nähdään perällä tapinreikä kummassakin ruuhessa. Omituista kyllä, on tämä pariruuhu vahvistettu vielä siipipuilla. (Kansallismuseon kansat. os., n:o 8393).

Kuva 34. Pariruuhu. Pieksämäki, a perä, b keula. Surnuimäki.

Kuva 35. Kaksipuinen ruuhi, a keula, b perä, c poikkileikkaus, d salavaarna, e erään toisen ruuhen oksahanka. Porvoon p., Seitlahden järvi. T. Thesslundin piirroksen mukaan.

II. KAKSIPUISET RUUHET.

1. Muinaiset 2-p. ruuhet.

Löytöpaikat.

Dragsfjärd. 1) Kråkvikin t. maalta, Ansvidjan torpan läheltä, lähes 2 m syvältä suosta, 2) 1887, 3) 2-puisen ruuhen piena, jossa 4 vaarnanreikää, 4) p. 57,5, l. 8,5, k. 4,5 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 2503 A: 16.

Hartola. 1) Ylimmäisten k., Nokkalan suosta, 2) 1867, 3) »keskeltä vitsaksilla sidottu», sauma sammalin tilkitty. (Ollut mahd. vene).

Hartola: 1) Jääsjärven rannalta, 3) kahden eri ruuhen puoliskot, joista toinen verraten nuori, 5) Hartolan museo, n:ot 1086 ja 1087.

Heinolan p. 1) Erästä metsälammesta, 2) 1933, 3) p. 2,5, l. 0,6—0,7 m.

Heinolan p. 1) Vierumäen urheiluopiston läheltä, Suurjärven rannalta pohjaliejusta, 2) 1935, 3) ruuhessa 4 pohjapienaa, 4 vaarnaa kussakin, 4) p. 376, l. 70, s. 25 (sis.) cm.

Heinolan p. 1) Uuden Lusin k., Ristintaipaleen talon maalta, Ristijärven eteläisen lahden pohjaliejusta, veden alta, 2) 1937, 3) honkapuinen, kivilastissa, pohjasaumassa 3 cm paksuja vaakasuoria tappeja, pohjassa halkaistun halon muotoisia pienoja puuvaarnoin, 4) p. 520, l. 85, s. 35 cm.

Hyvinkään mlk. 1) Kytäjärvestä, 2) joitakin vuosia takaperin.

Hämeenlinnan seutu. 3) Puolisko, saumassa päästä päähän tiivistein uurre, 4) p. 422, l. 33 (sis. 29), s. 25 (sis. 22) cm, 5) Hämeenlinnan museo, n:o 1919.

Iisalmen p. 1) Lappetelän k., Ruotaanmäen Hoikanlamesta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1937, 3) 3 ruuhta, poikkiperäisiä, keulat alta viistetyt, yhden pohjasaumassa 3 vaakasuoraa tappia, 4) I p. 252, l. 54, s. 25 cm, II (puolisko) p. 254, l. 24, s. 32 cm, III p. 316, l. 62, s. 25 cm.

Ilomantsi. 2) 1919, 3) pohjapienoja 5 kpl.

Joroinen. 1) Ruokojärven k., Niskasenlammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1938, 3) puolisko, tylppäkokkinen, 4) p. 410, l. 28 cm.

Juva. 1) Hatsolan k., Vihotun järvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1938, 3) 4 pienaa vaarnoin, niistä 2 pohjalla, 4) p. yli 2 m, l. n. 1 m.

Jyväskylän mlk. 1) Korttajärven k., Karhujärven rannasta, 2) 1938, 3) kokat verraten tylpät, saumassa tiivistein uurre; 4) pienaa, joista 2 pohjalla, 4) p. 278, l. 53, s. 27 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 8251 (kuva 36). — II: Saman järven rannasta, 2) 1939, 3) 4 pienaa, 4) p. 4 m, l. (sis.) 62, s. (sis.) 18 cm.

Kalvola. 1) Erästä metsäjärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1937, 3) useita kpl.

Kangasala. 1) Kaivannon seud., Jussilan t. läheltä, Sulkaajärvestä, 2) 1935, 3) puoliskon kokkapala, 4) p. 137, l. 30, s. 30 cm.

Kangasala. 1) Ylisestä Jokijärvestä, läheltä Siitaman pyssäkkiä, 2) 1939 veden laskettua n. 50 cm, 3) puolisko, mol. päissä 2 4-kulm. pienanreikää, pohjalla ollut 3 pienaa, kussakin 2 4-kulm. reikää, 4) p. 440, l. 32, s. 25 cm. — II: 2) 1939, 3) 2- t. 3-puisen ruuhen laitakappale, partaassa rautanaulanreikiä (ollut varppeella korotettu?), 4) p. 477, l. 20, s. 14 cm.

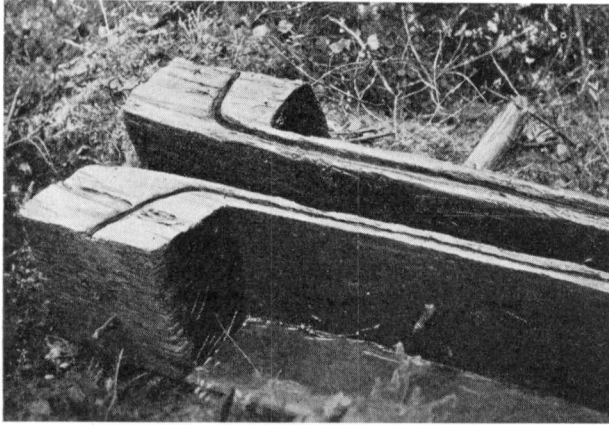
Karjaa. 1) Björnbolstan k., Lammenpelto-nimisen pientilan maalta, järven rannalta n. 1 m syvältä, 2) 1934.

Karjala T.l. 1) Vähävalasen metsäjärvestä, pohjamudasta, 2) 1936, 4) p. n. 5 m, l. 75—80 cm.

Kerimäki. 1) Erästä järvestä, 5) sotakamr. H. Häyrysen kotimuseo, Hytermä.

Keuru. 1) Leppäjärven t. läheltä, Sorsalammen rannasta, 2) 1932, 3) puolisko.

Keuru. 1) Haapamäen aseman tienoilta, Kyssänniemestä, Moijosjärven vesijätöstä (järven vedenpintaa alennettu 1919), 2) ojankaivuussa 1933, 3) 2 ruuhta, toisen saumassa salavaarnat, toisen pohjan alla 2 pienaa, 4) p. 2, l. 0,5, s. 0,25 m, 5) Haapamäen yhteiskoulu.

Kuva 36. Kaksipuisen ruuhen peräpuoli, saumassa varho. Jyväskylän mlk., Korttajärvi. Valok. E. Nikkilä.

Keuru. 1) Pappilan maalta, Valkeislamasta, Mahlamäen autiotorpan läheltä, 2) 1939, 3) 4—5 ruuha.

Kiikala. 1) Johannisbergin kartanon maalta, eräästä järvestä, 2) 1938, 3) puolisko, tylppäkokkainen, 4) p. 412, l. 39, s. 30 cm, 5) Kansallismus. kansat. os., n:o 8262.

Kirkkonummi. 2) 1926.

Kirkkonummi. 1) Petäjärven k., Nikulan (Sjökullan) kartanon maalta, Ahvenlammen rantalietteeltä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1930 n. 1 m, 3) 3 kpl.: I p. 445, l. 72 (kokat 65 ja 54), s. 25 cm, kokkalaudassa 4 vaarnaa ja kädensijakolo, II p. 4 m, l. 71 cm, laidat poislahonneet, pohjalla 3 pienaa, kussakin 4 vaarnaa, III l. 64 cm (kokat poislahonneet), pohjassa 3 paria poikkipienojen reikiä.

Kiuruvesi. 1) Kalliokylän Heinälamasta, 2) 1934, 3) tylppäkokkainen, 2 pienaa pohjassa, 4 vaarnaa kummassakin, lisäksi kummassakin kokassa 2 vaarnaa, 4) p. 370, l. 65 (keula)—80 (perä), s. 30 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7735. — II: Saman lammen pohjasta, 2) 1936 samoin tehty ruuhi, 4) p. 260, l. 70, s. 30 cm.

Kivijärvi. 1) Haapajärven Mäkäralahden pohjasta, 2) n. 1880, 3) »kaarien» ja pohjan välissä oli tuohta.

Korpilahti. 1) Honkolan k., Hirvirannan t. maalta, Keltalamasta, 2) vedenpintaa alennettaessa n. 50 cm, 3) päältä suorakaiteenmuotoinen, keula alta viistetty, perä pystysuora, pohjalla ollut 2 pienaa (nelin rei'in), perällä myös tapinreikä, 4) p. 260, l. 48 (ulk.), s. 19 (ulk.) cm, 5) Keski-Suomen museo.

Korpilahti. 1) Karamäen t. maalta Kalliojärven rannalta, 2) vedenpintaa alennettaessa toista m 1935, 3) 2 ohueksi syöpynyttä puolisko, I p. 322, l. 30, s. 20, II p. 345, l. 26, s. 23 cm.

Kuopion p. 1) Puijon rinteellä sijaitsevasta Valkeisen lammesta, 2) 1931, 3) puolisko, 4) p. 280 cm, 5) Kuopion museo, n:o 2703: 1.

Kustavi. 1) Etelä-Vartsalan k., Rauhalan t. maalta, vanhasta venevalkamasta, n.s. Upviikista, 2) pellonraivaustyössä 1933, 3) 2 ruuha, saumoissa 3—4 salavaarnaa l. »luutinkia», saumapinnat koverretut, sisällä lehmänkarvoista kierrettyä »takkua», 4) pientä, joista 2 pohjalla. — I 3) perä lohjennut ja sijalle kiinnitetty tukeva pölkky, 4) p. 340, l. 70, s. 27 cm, 5) I Kansallismuseon kansat. os., n:o 7571: 1. — II 4) p. 400 (ennen enemmän), l. 68—73, s. 25 cm, 5) Uudenkaupungin museo, n:o 2274.

Kylmäkoski. 1) Savikosken k., Vilppulan t. maalta Ahvenistonlammesta, 2) vedenpintaa alennettaessa 1 m 1936, 3) 4 ruuha: I pohja liitetty 4 rautasinkilällä ja 2 salavaarnalla, saumapinnat koverretut, sisällä mädännyttä kuituainetta; p. 412, l. 65, s. 26 (sisältä 20) cm; II liitetty 2 rautasinkilällä ja 2 poikkipienalla (4 vaarnanreikää), kokkalaudat s:n 4 vaarnalla; pitkin keski-saamaa n. vaaksan välein ohuita litteitä n. tuumanpituisia lastuja, joilla ehkä tiiviste ollut kiinnitetty paikoilleen; laidat supistuvat ylöspäin; p. 389, l. 40, s. 20 (sisältä 15) cm; III p. 470, l. 50 cm; IV (puolisko), saumapinnat koverretut, p. 475, l. 27, s. 15 cm.

Kyyjärvi. 1) Vehkaperän k.(?), Vehkalammesta 1 m paksun rahkakerroksen alta, 2) 1935 (?), 3) 4 poikkipientä, puuvaarnat, 4) p. 340, l. 55 cm.

Lammii. 1) Evon metsäkoulun maalta Kaitalammen pohjasta, 2) 1932, 3) mäntyinen, pohjassa 2 pientä nelin vaarnoin ja 1 kummassakin kokassa s:n, 4) p. 311, l. 52 (kokat 44 ja 47), s. 23 cm. — II, kookkaampi ruuhi löytyi samasta lammesta 1933. — Lammen pohjassa on III:kin ruuhi, alassuun käännettynä, laiturin alustana, p. n. 5, l. n. 0,7 m. — Muistitiedon mukaan on lammessa n. 50 vuotta takaperin käytetty 2-p. ruuha.

Laukaa. 1) Syväjärvestä, 2) aikoinaan, 3) ruuhi, jossa oli puiset pienat ja naulat.

Laukaa. 1) Lapinjoesta, 2) perkaustyössä 1939, 3) ruuhenuoliskon peräosa, pohjalla 2 paria vaarnanreikää, 4) p. 312, l. 42, s. 18 cm.

Laukaa. 1) Kirkonkylästä, Petäjäjärven luoteisrannalta, miltei maanpinnalta, 2) 1938, 3) poikkiperä, keula vähän nouseva; 5 pientä, niistä 3 pohjalla, 4) p. 495, l. 78 (perä), s. 55 cm.

Luopioinen. 1) Erään metsäjärven rannalta, 2) 1932, 3) puolisko, saumassa varho.

Länsi-Teisko. 1) Jakamonevasta, 3) kokat alta viistetyt, 4) p. 522, l. 95, k. 27 cm; II 1) s:n, 3) s:n, 4) p. 350, l. 60, s. 20 cm, 5) molemmat Kahilan kotimuseossa.

Merikarvia. 1) Ylikylä, Byträsk-nimiseltä niityltä n. 30 cm syvältä, 2) ojankaivuussa 1913, 3) kokat hyvin suipot, 4) p. 420, l. 75 cm.

Mikkelin p. 1) Vehmaskylästä, järvenrannalta 50 cm syvästä, 2) 1933, 3) pohjalla ollut 1 piena, samoin mol. päissä; puoliskojen välissä ollut ehkä kolmas puu, sillä saumat eivät sopeudu hyvästi yhteen; pohjaa ei alta sanottavasti tasattu, 4) p. 280, l. 55, s. 15 (ennen enemmän) cm, 5) Suur-Savon museo, n:o 1912.

Mikkelin p. 1) Suonsaaren k., Hietajärven pohjaliejusta, 3) vedenpinnan alentamisen jälkeen, 3) puolisko, pohjalla ollut 3, mol. päissä 1 piena, 4) p. 315, l. 26, s. 22 cm, 5) Suur-Savon museo.

Multia. 1) Multian k., Väärämäen t. läheltä Hanhisenlammen rannalta, 2) vedenpintaa alennettaessa n. 1930, 3) 3 ruuhta, joista yhdestä oli jäljellä vain laidanpala, toisista puolisko tai enemmän; pohjalla pienat ja vaarnat, 1 pienassa litteät takonaulat. Yhdessä ruuhessa oli mela.

Muurame. 3) 2 pienaa pohjalla nelin vaarnoin, 4) p. 260, l. 50, s. 20 cm, 5) Keski-Suomen museo.

Mynämäki. 1) Nakkilan k., Kalkkuluhdasta Myrkkysaaren rannasta, 2) joenperkaustyössä n. 1920, 3) 2 puoliskoja, jotka olleet liitetyt pienoin ja nauloin, 5) mv. Aikkisen kotimuseo?

Nauvo. 1) Gyttnan k., 2) 1938.

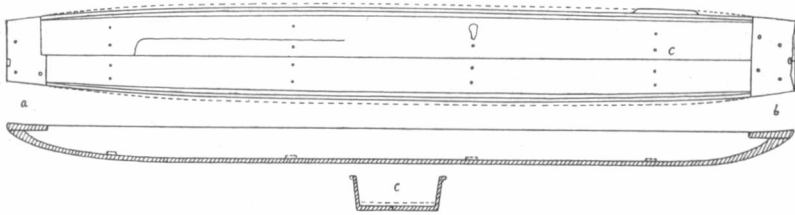
Nilsiä. 1) Palonurmen k., Paavalislammen rannasta, 2) 1937, 3) puolisko, mäntyä; pohjalla ollut 3 pienaa, keulassa 1; poikkiperäinen, 4) p. 240, l. 31, s. 16 cm.

Orimattilan, Hollolan ja Kärkölän rajalla sijaitsevasta Ojajärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1930, 3) puolisko, kokat tylpät, vähän ylöskaartuvat, pohjalla ollut 3 pienaa kaksin vaarnoin, kokkautoja varten matala syvennys ja 2 vaarnanreikää, 4) p. 440, l. 28, s. 29 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7301: 3.

Padasjoki. 1) Toritun k., Pastilan t. maalta Palojärven luoteispäästä, osaksi vedestä, osaksi rantamaatumasta, 2) 1933, 3) »vanhan altaan puolikas».

Parkano. 1) Kuivaskylän Sompa-, Musta- ja Hakojärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1933, 3) useita ruuhia ja puoliskoja, joista vain 2 oli jäljellä paikkaa tarkastettaessa 1937, 4) I: puolisko, p. 337, l. 25, s. 20 cm.

Pernaja. 1) Sarvsalön soistuneesta Abborträskistä n. 1 m syvältä, 2) 1922, 3) pohjalla ollut 2 pienaa, toinen kolmin, toinen nelin vaarnoin, kokkalaudassa 4 vaarnaa; saumapinnassa harjava

Kuva 37. Kaksipuinen ruuhi, a keula, b perä, c poikkileikkaus läheltä perää.
Huom. laidan ulkoneva reuna. Porin mlk.

varho tiivistettä varten, 4) p. 406 (alkuaan ainakin 1 m pitempi), l. 67 (keula)—73 (perä), s. 24 cm, 5) Porvoon museo.

Perniö. 1) Kestrikin k., Långträskin rannalta, vesirajasta, 2) 1936.

Peräseinäjoen ja Alavuden rajamailta, Niittylän talon läheltä, Ahvenjoesta, 2) jokea syvennettäessä 1 m 1934, 3) puolisko, 4) p. 350, l. 21, s. 18 cm.

Pielavesi. 1) Kilpolammesta, 2) 1932, 3) pohjalla 2 pienaa nelin vaarnoin, lisäksi 1 piena ainakin keulassa (perä on rikki), 4) p. 370, l. 58 (perä)—63 (keula), s. 18 cm, 5) Kuopion museo, n:o 2867 (kuva 38).

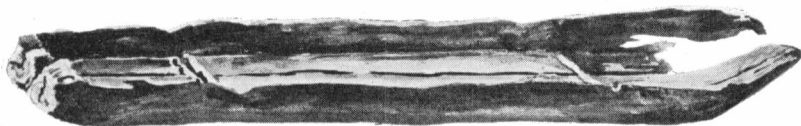
Pietarsaaren mlk. 2) 1933.

Porin mlk. 1) Vanhankartanon peltovainion luoteiskulmasta Pipsundträskin rantasuosta, 2) mudan otossa 1899, 3) pohjalla 4 pienaa nelin vaarnoin, kokkalaudat s:n, kokat vähän suipenevat, pohjassa salavaarnat; kuusipuuta, 4) p. 570, l. 60 (reunoista)—51 (pohjasta), s. 20 (sisältä)—23 (ulkoa) cm, 5) Satakunnan museo, n:o 5692 (kuva 37).

Porvoon p. 1) Seitlahden järvestä (Storträsk), 2) vedenpintaa laskettaessa n. 80 cm, 1937, seitsemän kpl. — I: 3) 6 pienaa, joista pohjalla 4, sekä 2 salavaarnaa pohjassa, 4) p. 515, l. 62 (kesk.)—40 (kokat), s. 22 cm (kuva 35). — II: 3) 5 pienaa, joista 2 pohjalla, sekä 2 salavaarnaa (poikkileikkaus suunnikasmainen) pohjassa; ollut myös 1 pari hankoja, 4) p. 367 (ennen pitempi), l. 90, s. 25 (ennen enemmän) cm. — III: 3) 3 pienaa pohjalla, 4) p. 455 (ennen luult. 5 m), l. 38 cm. — IV: 3) 4 pienaa pohjalla, 4) p. 305 (ennen luult. n. 450), l. 31 cm. — V: 2 pientä kappaletta, toisen p. 225, l. 30 cm. — VI: 2 pientä kappaletta, toisen p. n. 250, l. n. 40 cm. — VII: puolisko, 3) jäljellä reiät 4 pienasta, joista 1 kokassa, 3 pohjalla, 4) p. 460 (ennen enemmän), l. 38, s. 20 cm.

Pyhäranta. 1) Yliskylästä, 2) ennen vuotta 1910.

Ruokolahti. 1) Hauklapin Akkalan k., Vehkajärvestä Saimaaseen laskevasta joesta, 2) perkaustyössä 1932, 3) puolisko, paksua honkaa, 4) p. 4 m.

Kuva 38. Kaksipuinen ruuhi. Pielavesi.

Saltvik. 1) Långbergsödan k., Kvarnsjön järven liejusta, 2) 1935?, 4) p. 4 m, l. 65, s. (sis.) 18 cm.

Sammatti. 1) Lohilammesta, 2) n. 1880, 3) puolisko, liitetty rautasinkilöin, kokkain nousu vähäinen, mutta sivuviiva suiponkaareva, 4) p. 446, l. 35, s. 25 cm, 5) Lohilammen t. kotimuseo.

Sammatti. 1) Nikun t. maalta Kakolammesta, 3) ollut liitetty rautasinkilöin, kokat loivat, perä pystympi ja korkeampi kuin keula, 4) p. 445, l. 51—57, s. 20—27 cm, 4) Lohilammen t. kotimuseo.

Siikainen. 1) Otamon k., 2) 1935, 3) keskisaumassa uurre, joka ulottuu kaareutuen kokan yläosaan; tylppäkokkainen, piena mol. kokissa, 2 pohjalla, kussakin vain 2 vaarnaa.

Siilinjärvi. 1) Petäjämäen k., Syrjän t. maalla Syrjänjärven rantaliejussa, 2) vielä nyt, 3) ollut 2 pienaa vaarnoin, 4) p. 3, l. 0,5 m.

Sippola. 1) Saaramaan k., Haukijärvestä, 2) 1940, 3) tylppäkokkainen, suorakaiteen muotoinen, pohjalla 4 pienaa 4 vaarnoin ja piena toisessa päässä, 4) p. 240, l. 60, s. 20 (sis. 16) cm; pohjan paksuus 4, laitojen 3—5 cm.

Sulkava. 1) Vilkajärven pohjasta, liejun päältä, 2) vedenpintaa alennettaessa n. 1 m, 3) puolisko, kokat tylpähköt, 4) p. 348, l. 26, s. 18—27 cm, 5) Savonlinnan museo.

Sulkava. 1) Kyrsyän k., Saarijärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa 1936 (?).

Suomusjärvi. 1) Arpolahden ratsutilan maalta, osaksi maanpinnalta, Karijärvestä, 2) 1939.

Sääminki. 1) Varparannan k., 2) Ison ja Pienen Mustajärven sekä Seurajärven vedenpintaa alennettaessa 1934, 3) puolisko.

Tammela. 1) Kyynärä nimiseltä metsämaalta Lahnajärven eteläpäästä, 2) ojankaivuussa v. 1926.

Tenhola. 1) Olsbölen kartanon maalta, puron ääreltä suomaasta, 2) 1932, 6) ruuhen mukana löytyi pesukarttu, jossa oli 1500-luvulle palautuva vuosimerkintä.

Tenhola. 1) Svedjekullan k., Norruddin t. maalta Bonäs-träskin itärannalta, läheltä maanpintaa, 2) 1936 (järveä laskettu useita vuosia aiemmin), 3) 2 ruuhta, 4) toisen p. 550 cm.

Uukuniemi. 1) Sikopohjan k., lähellä Jaakkiman rajaa olevista Ahven- ja Keihäslammista, mudasta n. 2 m syvältä, 2) 1933, 3) kaksi ruuha, poltonjälkiä, 4) I: p. n. 5 m, l. 65, s. 60 (kokasta) cm; II: p. 4—5 m, l. (sis.) 72 cm.

Valkeala. 1) Rasin k., Sirkajanjoesta, n. 700 m Rasinmyllystä ylöspäin ja n. 350 m Hangasjärvestä alaspäin, 2) perkaustyössä 1932, 3) pienat vain kokissa nelin vaarnoin, 4) p. 355, l. 55 (kokat)—65 (kesk.), s. 35 cm.

Valkeala. 1) Orilammen seisakkeelta n. 1 km Voikoskelle päin, pikku lammesta, 2) 1938.

Valkeala. 1) Kaipiaisten aseman läheltä, eräästä lammesta, 2) 1938; I: 3) pohjalla 3 pienaa, 4) p. 340, l. 57—63, s. 16 cm; II: puolisko, 3) 5 pienaa, joista pohjalla 3, 4) p. 372, l. 26—30, s. 20 cm.

Vanaja. 1) Koljalan k., Harvialan kartanon maalta Mustavirtalammen itärannalta, 2) kuivaustyössä 1930—31, 3) puoliskoja, joissa oli ruostuneita rautanauvoja, 4) p. 250, l. 30—35, s. 20—30 cm.

Vanaja. 1) Luolajan k., Pyyttämönjärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa toista m 1933, 3) 3:n ruuhan jäännökset; I: 2 pohjapienaa nelin vaarnoin, päissä olleet kokkalaudat; saumassa harjava varho; p. 430 (ennen n. 460), l. 57 (keula)—65 (kesk.), s. 30 cm; II: l. 61, s. 25 cm; III: 2 pientä kappaletta, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7586 (ruuhan piena).

Viipurin p. 1) Määttäänjärvestä, Säiniön aseman läheltä, 2) 1938, 3) ruuhi ja kappaleita 2 muusta ruuhesta. — I: 4) p. 318 (ennen pitempi), l. 39 cm. — II: puolisko, 4) p. 355 (ennen pitempi), l. 31, s. 21 cm. — III: puolisko, 4) p. 304 (ennen pitempi), l. 20, s. 20 cm.

Viipurin p. 1) Rautakorvesta, Palosillan lammesta. 2) muutamia vuosia sitten, 3) puolisko, jossa rautanauvoja, 5) Viipurin linna.

Viitasaari. 2) 1872, 3) vitsaksilla liitetty, keskisauma sammalilla tilkitty.

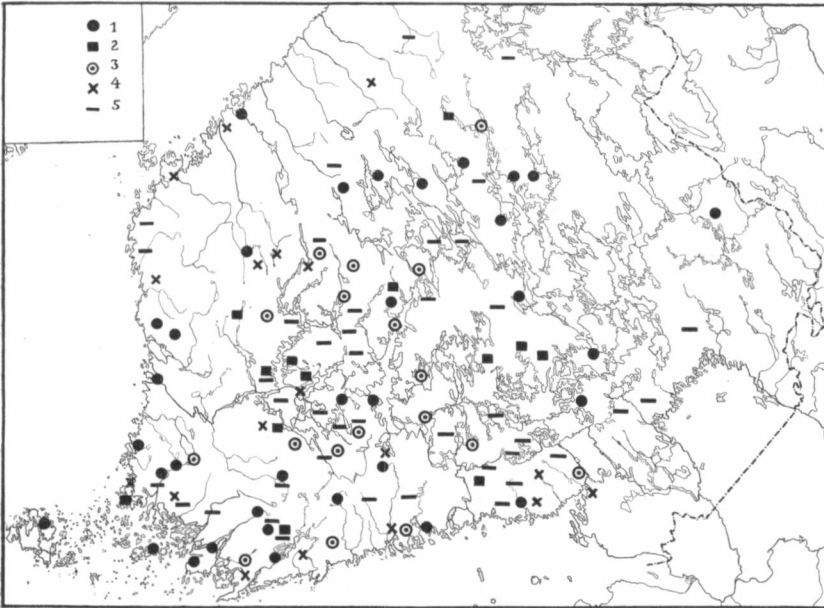
Virolahti. 1) Erikkälän k., suopellosta, 2) 1935, 3) pohjassa ollut 3 pienaa vaarnoin; liitoksessa pieni kuurna, 4) p. 350, l. 90, s. 20 cm.

Yläneen ja Nousiaisten rajalla sijaitsevasta Mynäjärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa vajaa m 1935, 3) useita ruuhia, joissa salavaarnat, 4) p. n. 4,5 m.

Ylöjärvi. 1) Metsäkylä, Kelorannan tilan maalta, 2) 1939, 3) 2:n eri ruuhan puoliskot, 4) I: p. 425, l. 27, s. 24; II: p. 436, l. 24, s. 13 cm.

Ähtäri. 1) Arpaisjärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa n. 1 m 1929, 3) 3 kpl., liitetyt poikkipienoin ja vaarnoin, kah-

dessa 3 pohjapienaa nelin vaarnoin ja 1 piena perällä (s:n), I: p. 405, l. 40 (puolisko), s. 30 cm; II: p. 4 m, l. 70 cm; III: p. 450, l. 48 cm. — V. 1938 2 kpl., I: 3) 5 4-vaarnaista pienaa, niistä 3 pohjalla, 4) p. 480, l. 95, s. 27 cm, II: 3) puolisko, pienenen lukumäärä kuten edellisessä, 4) p. 5 m, l. 52, s. 37 cm.

Kartta 3. Kaksi-, kolmi- ja monipuisten ruuhien levinneisyys. 1—4 muinaiset ruuhet: 1. yksi kpl. (2-p. r.) 2. kaksi kpl. 3. 3—7 kpl. 4. 3—5-puiset ruuhet (1 kpl.). 5. 2-puisten ruuhien käyttöseudut tällä ja viime vuosisadalla.

Synty, levinneisyys, muodot.

Jos 1-puinen ruuhi tahdottiin siipiä käyttämättä ja laitoja erikoisesti leventämättä tehdä vakavaksi, täytyi sen pohja veistää alta tasaiseksi melko leveältä, mikä menettely edellytti sangen järeää puuainesta. Kun kyllin paksua puuta ei aina löydetty, ruvettiin ruuhia kyhäämään siten, että hirsi halkaistiin kahtia ja ruuhen toinen laita ja siihen liittyvä pohjaosa tehtiin yhdestä, toinen laita ja sen pohjaosa taas toisesta puoliskosta; myöskin voitiin puoliskot veistää eri rungoista. Täten ruuhen ainoa sauma tuli käymään pitkittäin pohjan keskitse. Sysäys kahden ainespuun käyttöön voitiin osaksi saada edellämai-

nitusta (s. 62) pariruuhesta tai yksinkertaisesti kahden hirren muodostamasta lautasta l. »kopukasta», jollainen varmaan oli tunnettu jo ennen kuin ruuhi. Kaksipuisen ruuhen pohja luonnollisesti tasoitettiin alapuolelta, sillä muuten sen keskilinjalle olisi jäänyt kuperakylkinen koro vaikeuttamaan aluksen kääntämistä ja ohjaamista vedessä (kuva 39 a). Ruuhen laidat jätettiin alussa arvatenkin kuperapintaisiksi, niinkuin oli totuttu mettelämään 1-puisen ruuhen suhteen.¹

Kaksipuista ruuhia (tai niiden osia) on Suomesta löytynyt 121 kpl. Löytöpaikat sijaitsevat hajallaan kautta maamme eteläisen puoliskon.

	Kpl.		Kpl.
Ahvenanmaa	1	Häme	40
Varsinais-Suomi	10	Savo	17
Satakunta	23	Karjala	6
Uusimaa	22	Pohjanmaa	2

Ruuhién pituus vaihtelee 200—550 cm; keskimäärin ne ovat 300—350 cm pitkiä. Pituus on suurin Satakunnassa, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla, senjälkeen seuraavat Häme ja Savo. Leveys vaihtelee 40—85 cm, keskimääräinen luku on 60—70 cm. Maakuntien järjestys on sama kuin edellä, paitsi Varsinais-Suomi voittaa Satakunnan. Alkeellisimmassa muodossaan 2-puinen ruuhi on päältä katsoen jokseenkin suorakaiteen muotoinen, päistään tylpästi alapäin viistetty. Joskus on keulapää kapeampi kuin perä, mutta yhdessä tapauksessa (Pielavesi) on asianlaita päinvastoin. Sängen usein on kokkia kuitenkin sivuilta jonkinverran suipennettu, niin että ruuhi on levein keskeltä. Tavallisesti ovat kokat alta viistetyt joko suoraviivaisesti tai useammin kaarevasti, joten syntyy nousua, niinkuin veneessä, edistämään ruuhen kulkua vedessä. Joskus viistäminen jatkuu yläosastaan koverasti, niin että sivulta katsoen kokkaan muodostuu jonkinlainen nipukka. Poikkiperäisyyttä tavataan monasti varsinkin Savon ruuhissa. Laidat nousevat pohjalta useimmiten pystysuoraan, mutta joskus ulkoviistoon, jolloin ruuhi levenee reunoja kohti, eräissä tapauksissa (Kylmäkoski, Ähtäri) sisäviistoonkin, jolloin ruuhi on reunoistaan kapeampi kuin pohjalta; viimeksi-

¹ Niin on laita vieläkin Turun rantamaan 2—3-puisessa »tukkiruuheessa» ja eräessä Haminan seudun 3-puisessa ruuhessa.

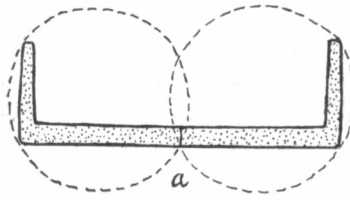
mainittu piirre lienee verraten myöhäinen. Kokan sisäkoverrus on milloin jyrkkä, milloin loiva.

Pohjasauma on tavallisesti ruuhan keskilinjassa, mutta joskus puoliskot ovat eri leveitä. Saumaliitos on toisinaan suora, yksinkertainen, toisinaan taas, varsinkin Etelä- ja Länsi-Suomen ruuhissa, on sauma koetettu eri tavoin tehdä mahdollisimman lujaksi ja tiiviiksi. Sauman kumpaankin puoleen on uurrettu joko kovera tai harjapohjainen varho, joka on täytetty lehmänkarvoista tai muista kuituaineista väännetyllä riveellä; tämä lienee ollut tervattua. (Kuvat 36, 40 a ja b). Eräässä Kylmäkosken ruuhessa oli pitkin keskisaumaa n. vaaksanpituisin välein ohuita litteitä n. tuumanpituisia lastuja, joilla rive ehkä oli kiinnitetty paikoilleen.¹ Muutamissa ruuhissa on saumoissa 2—4 salavaarnaa, milloin pyöreitä tappeja, milloin litteitä »luutinkeja». (Kuvat 35, 40 c). Lisäksi ovat ruuhenpuolikkaita tavallisesti yhteenliittämässä poikittaiset, päältäpäin puuvaarnoin kiinnitetyt pohja- ja kokkapienat. Jälkimäiset ovat ruuhessa aina ja edellisekin melkein poikkeuksetta.² Pohjapienoja pantiin 2—3, hyvin harvoin 4—5:kin, ja yleensä ne naulattiin 4 vaarnalla (harvoin 2:lla), jotka useimmiten ovat pyöreät, mutta joskus 4-tahkoiset. Pienojen poikkileikkaus on suorakaiteen, ylen harvoin puoliympyrän muotoinen. Eräässä Keuruun ruuhessa pienat (2 kpl.) ovat pohjan alapuolelle tehdyissä uurtteissa. Kumpaankin kokkaan naulattiin päällepäin pienen tai leveä kokkalauta, tav. sekin 4 vaarnalla, harvemmin 2:lla tai 6:lla. Kokkapienaa tai -lautaa varten voitiin tehdä syvennys. — Oksahanka tavattiin eräässä Porvoon pitäjän ruuhessa (kuva 35).

On löytynyt 2 ruuha (Hartola, Viitasaari), joissa kiinnitys on edellämainittuja tapoja alkeellisempi. Niiden mainitaan olleen vitsaksilla yhteenliitettyjä. Mahdollisesti sauma on niissä ollut nidottu ohuilla puunjuurilla samaan tapaan kuin eräissä muinaisveneissämme. Tiedonannoista ei käy ilmi, onko »vitsasten» ohella ruuhissa ollut myös pienoja.

¹ Tämä tuo mieleen Tonavalla Ulmista Wieniin asti aluksissa käytetyn menetelmän, »in der die kleine Leiste, die die Mooskalfatierung in der Nute zwischen den Planken festhält, genagelt wird — —». (Ed. H a h n, Die Entwicklung des Schiffs und der Schifffahrt nach wirtschaftsgeschichtlichen Gesichtspunkten dargestellt, Zeitschrift des Verbandes Deutscher Diplom-Ingenieure. Heft 22, 1911).

² Kuitenkin Korpilahden Honkolan ruuhessa on vain 2 pohja-, mutt'ei yhtään kokkapienaa.

Kuva 39. Kaavakuva 2-puisen ruuhen teosta. Poikkileikkaus.

Kaksipuisten ruuhiemme ikää ei ole yhdessäkään tapauksessa turvegeologisesti määrätty. Todennäköisenä arveluna voidaan kuitenkin esittää, että ne lienevät kaikki peräisin historialliselta ajalta ja suurin osa kahdelta viimeiseltä vuosisadalta. Mainittakoon, että Tenholan Olsbölen ruuhen ohella löydettiin pesukarttu, johon oli leikattu 1500-luvulle palautuva vuosimerkintä.

2. Nykyiset 2-p. ruuhet.

Samoin kuin purtilo, oli 2-puinenkin ruuhi käytännössä hyvin laajalla alueella myöhäisiin aikoihin, osaksi nykypäiviin asti. Tällä ja viime vuosisadalla ovat sen käyttöseutuja olleet m.m. seuraavat pitäjät: Lemu, Masku, Sammatti, Tammela, Vanaja, Lempäälä, Pälkäne, Ylöjärvi, Hauho, Myrskylä, Sippola, Miehikkälä, Virolahti, Nuijamaa, Ruskeala, Virtasalmi, Suomenniemi, Maaninka, Rautalampi, Konnevesi, Koskenpää, Kuorevesi, Juupajoki, Längelmäki, Ruovesi, Korsnäs, Perho, Nivala, Pulkkila ja Kajaanin mlk.

Kaksipuuisella ruuhella oli niminä: *ruuhi*¹, *tukkiruuhi*², *honnio* (Lönnr. 'furuekstock'), *kuutti*³, *luuppi*⁴ ja *öökki*⁵.

Ruuhi tehtiin tav. isosta *petäjä*-l. *honkapölkystä*, josta halkaisemalla saatiin 2 *puolikasta*⁶. Sydänpuu⁷ hakattiin pois kirveellä. Puolikkaat *pienattiin*⁸ pohjan poikki käyvillä *pienoilla*⁹, joita tav. oli 2, mutta joskus 3—5 kappaletta.¹⁰ Piena naulattiin 2 *vaarnalla*¹¹ kumpaankin puolikkaaseen, päältä päin; harvinaista

¹ Lempäälä, Längelmäki, Juupajoki, Kuorevesi, Perho, Maaninka, Suomenniemi.

² Turun rantamaa, Vanaja. Suomensjärvelläkin sana tunnetaan, mutta ei ole tietoa, oliko ruuhi tehty kahdesta vai useammasta puusta.

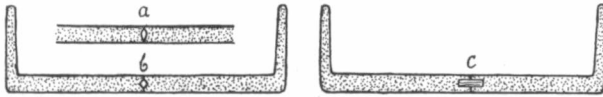
³ Ruskeala. ⁴ Pulkkila. ⁵ Nivala.

⁶ Turun rantamaa, Ruovesi, Längelmäki, *puolisko*, *kelleke* Längelmäki. Kuusesta tehtiin ruuhi Korsnäsissä.

⁷ *Sydän* Ruovesi. ⁸ Ruovesi.

⁹ Askainen, Ruovesi, Rautalampi; *poikkipienoilla* Maaninka; *klampuilla* Turun rantamaa. ¹⁰ 3—4 Hauho, 5 Askainen; vain 1 (Korsnäs). ¹¹ *Navalla* (nom. *napa*) Hauho.

oli, että pienat lyötiin pohjan alle tehtyihin salvainuurtoihin (Rautalampi, Ruskeala; vrt. ed. Keuruun muinaisruuhta, s. 66). Hauholla pantiin ruuheen välistä neljä kuusen- tai katajanjuuresta tehtyä | — | muotoista *kaarta*, jotka liitettiin 2 kappaleesta; kaari naulattiin *laitaan*¹ 2 *navalla*. Pienoja sekä kaaria käytettiin varsinkin silloin, kun ruuhi oli tukevatekoinen, mutta paikoin — kuten Längelmäellä ja Kuorevedellä — tehtiin ruuhen pohja ja laidat hyvin ohuet, esim. 1 tuuman vahvuiset, ja tällöin puolikkaat liitettiin pohjalta yhteen rautasinkiloimilla, joita oli enintään 6 kpl. (Kuva 41). Lempäälässä lyötiin keskelle 1 sinkiloin ja sen molemmille puolin *vinckelikaari*, johon tuli liitos pohjasauman kohdalle (pääät rinnakkain). *Keskusauma*² tilkittiin l. *riivattiin*³ *tervariivillä*⁴, joka tehtiin rohtimista⁵ tai myös pellavista⁶.

Kuva 40. Kaksipuolisen ruuhen poikkileikkauksia, a, b varhon eri muotoja, c salavaarna.

Ruuhen *nenään* ja *perään*⁷ kiinnitettiin päällekkäin niinikään pieni vaarnoilla⁸ tai salvainuurttoon upottaen⁹. Paikoin käytettiin leveämpää *pääpuuta*¹⁰ l. *lossia*¹¹, joka kiinnitettiin *navoilla*¹² tai rautanauloilla¹³ ja joka korotti jonkin verran aluksen kokkia (Turun rantamaa, Längelmäki, Kuorevesi). *Nenällossi* oli vähän korkeampi kuin *perällossi* ja siihen kaiverrettiin 7—8 tuumaa pitkä reikä, johon sai pistää kätensä ruuhta maalle vedettäessä.¹⁴

Sivulta katsoen oli ruuhen perä jotenkin jyrkkä, suoraviivainen, mutta ketula loivahko ja kaareva¹⁵ Ruskealassa, väliin Hauhollakin. Molemmat kokat kaartuivat¹⁶ Ruovedellä, Längelmäellä, Kuorevedellä, Lempäälässä, usein Hauhollakin; olivat suoraviivaisesti viistot Ylöjärvellä, joskus myös Hauholla, ja nousivat jyrkemmin Turun rantamaalla ja Rautalammella. Päältäpäin nähdessä kokat olivat kulmikkaat yleensä muualla, paitsi Turun rantamaalla pyörityneet.¹⁷ Ruuhi oli perältä leveämpi kuin keu-

¹ Hauho, Längelmäki. ^{2, 3} Ruovesi. ^{4, 5} Längelmäki. ⁶ Hauho.

⁷ Längelmäki, *fööri*, *ahteri* Turun rantamaa. ⁸ Hauho. ⁹ Rautalampi. ¹⁰ Askainen. ^{11, 12} Längelmäki; verbi *navata*. Lempäälässä 2 vaarnalla. ¹³ Kuorevesi. ¹⁴ Längelmäki.

¹⁵ *Juohea* Hauho. ¹⁶ Olivat *kiperät*. ¹⁷ *Kaarevat*.

lapuolelta, syystä että meloja istui siellä, ja etupää suippeni muutenkin päädyn lähellä suhteellisesti enemmän kuin takapä. Laita tehtiin joko pysty tai useimmiten ylös- ja sivullepäin levenevä, joskus koverakin, kuten Turun rantamaalla ja Rautalammella.

Laitojen yläsyryssä oli Turun seuduilla molemmilla puolin n. kahden kyynärän päässä kokista lävet *vittalenkkejä* varten, joista ruuhi rannalla pistettiin kiinni *rompsseihin*. Lyhyellä matkalla romseilla *porkittiin* lenkkien lävitse, pitemmällä perältä tai sivuilta. Askaisissa oli (*p*)*rompsilenkki* keulassa. Romsin *kärsä* oli 12-kulmainen; *ruokoporkkana* käytettiin seivästä, jolla ruuha työnnettiin ruo'on niitossa; kärsän sijasta oli porkassa tälöin poikkipuu.

Joskus laitettiin ruuhen soutimetkin: pantiin laitoihin *korvastimet* ja niiden nenään *hangat*¹ tai hankatapit suoraan laidanreunaan.² Myöskin voitiin lyödä laitoihin laudasta tai väärästä visakoivunoksasta tehdyt *peukalopakat*, joissa oli 1—2 *peukaloa*; nämä *hankaim(m)et* sijaitsivat keulapuolella ja niissä oli *airoa* varten *vittapanta*.³ Tavallisesti ruuha kuitenkin vain *melottiin*⁴ istuen peräpäälaudalla⁵ tai peräpuoleen poikittain asetetulla laudalla l. *tuhdolla*.⁶ Jos ruuha soudettiin (*soutajan tuhto*), istui peränpitäjä perälaudalla.⁷

Joskus olivat 2-puisenkin ruuhen sivuilla lautasiivet kaatumisen ehkäisyksi⁸ ja perällä *tapinläpi*, johon *tappi* pistettiin vesille lähdetäessä.⁹

Valmistuttuaan ruuhi tervattiin sisältä ja ulkoa. Tämä toimitus oli suoritettava joka kevät, jos mieli ruuhia hyvin hoitaa, mutta useinpa ne saivat olla tervatta vuosikausia.

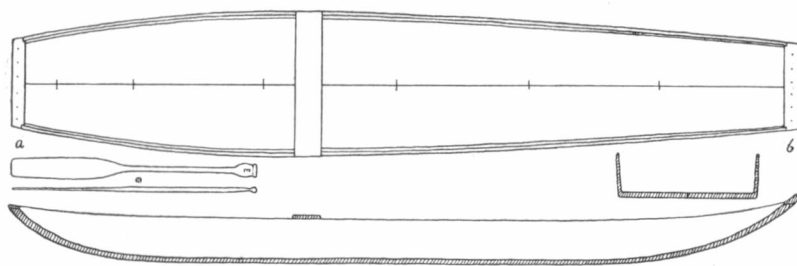
2-puisella ruuhella harjoitettiin pienkalastusta, eritoten metsälammissa ja väliin joissakin¹⁰, koettiin pyydyksiä ja ongittiin¹¹; paikoin sillä nuotattiinkin järvissä, jolloin ruuha pidettiin »karvas»- l. »köysiveneen» sijasta (Kuorevesi, kuva 41). Ruuhella voi-

¹ Längelmäki. ² Rautalampi.

³ Hauho. ⁴ Längelmäki, Pälkäne, *melalla* pisteltiin (Hauho), *m. tuupittiin* (Ruovesi); *melassa* oli *varsi* ja *lapa* (Ruovesi); *melan* pituus 1.23 m. (Kuorevesi); ruuhen *mela* leveämpilapainen kuin airon (Längelmäki); *perämela* (Lempäälä). Turun rantamaalla harvoin melottiin.

⁵ Lempäälä. ⁶ Längelmäki, Hauho, Ruovesi (1,5 kantt. leveä), Kuorevesi (15 cm leveä). Jyväskylän seuduilta mainitaan, että meloja *seisoi* ruuhessa.

⁷ Hauho. ⁸ Virtasalmi. ⁹ Ruovesi. ¹⁰ Lempäälä. ¹¹ Lemun ja Askaisten »Lemun perässä» käytettiin ruuha rysäkalastukseen.

Kuva 41. Kaksipuinen ruuhi, a perä, b keula; saumassa rautasinkkilät. Kuorevesi.

tiin myös painaa pellavaliot (Längelmäki), niittää kortetta (Sippola) ja kulkea pikku vesien yli. Korsnäsin saaristossa käytettiin 2-puista ruuha vielä n. 70 v. sitten hylkeenpyyntiin ohuella syysjäällä ja railoissa. Ruuha sauvottiin keksillä (*keksin*), s.o. väkäkehällä, tai melottiin (*myndades*) avovedessä *mydskovelilla*, jonka pituus oli 5—6 ja leveys 3 korttelia lavalta. Sauvoja seisoi perässä ja toinen mies makasi keulapuolella pyssyineen, päässänsä valkeasta jäniksennahasta tehty »pytarmyssa». Ruuhi oli peitetty purjeella, jotteivat hylkeet aavistaisi vaaraa. Samantapaista ruuha on käytetty myös Raippaluodon Björkössä (Forsblom).

Ruuhun koko oli eri paikkakunnilla:

Konnevesi: $2,28 \times 0,6$ m.

Ruskeala: $2,6 \times 0,6 - 0,85 \times 0,19 - 0,25$ m. (= 9—12 j. $\times 2-3$ j. $\times 7,5-10$ t.)

Virtasalmi: pituus n. 3 m.

Ylöjärvi: $3,5 \times 0,6 \times 0,3$ m. (eräs ruuhi).

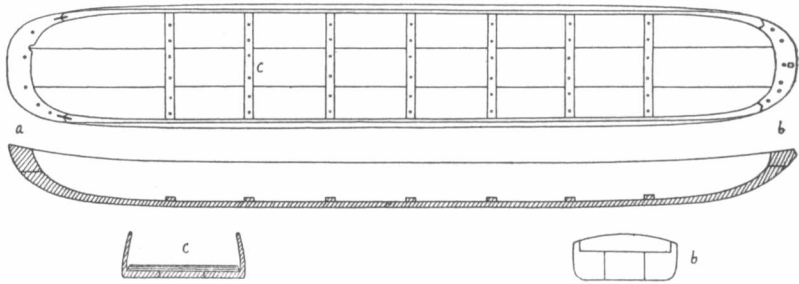
Hauho: $3,5-5,2$ (12—18 j.) $\times 0,6-0,7 \times 0,3$ (2 kortt.) m.

Kuorevesi: $4,75 \times 0,71$ (perä 0,47, keula 0,43) $\times 0,21$ m (eräs ruuhi).

Längelmäki: syvyys n. 0,25 m. (= 10 t.).

Korsnäs: $5,45 \times 0,72$ m.

Turun rantamaa: pituus jopa n. 7 m. (4 sylvä).

Kuva 42. Kolmipuinen ruuhi, a perä, b keula (b alla: keula edestä katsoen), c poikkileikkaus II peräkaaren kohdalta. Lemu. (Turun hist. museossa).

III. 3–5-PUISET RUUHET.

1. Muinaiset 3–5-p. ruuhet.

Löytöpaikat (kartta n:o 3).

Alavus. 1) Kirkonkylän ns. Tusan puolelta, Katajalammesta, 2) vedenpintaa laskettaessa n. 1 m 1940, 3) 3-puinen, päissä pienat vaarinoineen, 4) p. 360, l. 72, s. (sis.) 16 cm; pohjan paksuus 3, laitojen 2 cm, 5) Alavuden museotoimikunnan hallussa.

Hollola. 1) Ison Tiilijärven pohjoisrannalta, 2) 1926, 3) 3-puinen, 5 pienaa, joista 3 pohjalla, 4) p. 382, l. 44 (ennen enemmän; 1 laitapölkky poissa), s. 18 cm, 5) Lahden museo, n:o 1535.

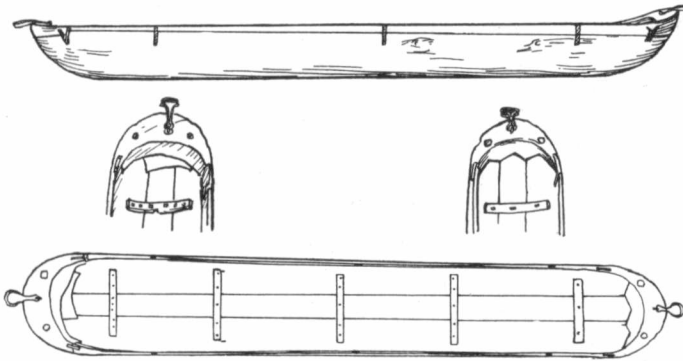
Kalvola. 1) Uurtaanjärvestä, 3) 3-puinen, päissä pienat, pohjalla rautakiskot, 4) p. 473, l. (kesk.) 65, (keula) 44, (perä) 53, s. 24 cm, 5) Forssan museo.

Kangasala. 1) Ylisestä Jokijärvestä, läheltä Siitaman pysäkkiä, 2) 1939 veden laskettua n. 50 cm, 3) 3-p. ruuhien keskikappale (toinen kokka poissa), pohjalla ollut 2 pienaa, kokassa 1; 3 ohutta salavaarnaa, jotka menevät laudan lävitse ja ovat ulottuneet sivulautoihin, riveinä sauman alaosassa puunauloin kiinnitettyä, kierrettyä, tervattua säkkikangasta, 4) p. 450, l. 15, s. 17 cm.

Kaskinen. 1) Hemträskin suosta, Kneifen-kiven luota, 3) 4-puinen, kokat loivat, 4) p. 650 (?), l. 100, s. 30 cm.

Kristiinan mlk. 1) Alesundin Lillträskin suosta, 2) pelonkynnössä 1909, 3) 3-puinen, hyvin tehty, saumoissa salavaarnat, 4) p. 540 cm.

Kustavi. 1) Etelä-Vartsalan k., Rauhalan t. maalta, vanhaa venevalkamaa, n.s. Upviikia, pelloksi tehtäessä, 2) 1933, 3) 3-puinen, 4) p. 290, l. 88 cm, 5) Kansallismuseon kansat. os., n:o 7571: 2.

Kuva 43. Kolmipuinen ruuhi. Turun rantamaa. S. Angervon piirros v:lta 1895.

K y l m ä k o s k i. 1) Savikosken k., Vilppulan t. maalta, Ahveniston lammen eteläpäästä, 2) 1936, 3) 3-puinen, pohjalla 2 poikkipienaa nelin vaarnoin (myös rautanauvoja), s:n kokkalau-doissa; pohjalla saumoissa myös 2 rautasinkilää, 4) p. 463, l. 75 (keula 43, perä 70) cm.

L e m u. 1) Lempoisten k., Lemunlahden rantaliejusta, 2) 1934, 3) 3-puinen, kokat — eri kappaletta — pyöristetyt, niiden nousu alta 70 cm pitkä; pohja 9, laidat 4,5 cm paksut, poikki-pienoja 7, vaarvoja keskilankkua ja pienaa kohti 3—4, sivulankkuja kohti 1—2; keulassa 2,5 cm:n reikä, arvatenkin pestiä varten, 4) p. 552, l. 80 (sis., pohjasta 75, reunoista 72), s. 32 (kesk.), (sis.) 24 cm, 5) Turun hist. museo. (Kuva 42).

M u s t a s a a r i. 3) 4-puinen, 5) Vaasan museo.

N i v a l a. 1) Järvikylän Vinnurvan järven kuivatusta poh-jasta, 20—30 cm syvältä mudasta, 3) 5-puinen, pohjalla 3 pienaa viisin vaarnoin, kokissa ei, 4) p. 250, l. 73, s. 20 cm, 5) Kansallis-museon kansatiet. os., n:o 7211:20. (Kuva 46).

P e r ä s e i n ä j o k i. 1) Luomanjoesta, 2) 1936, 3) 3-puinen, pohjalla 3 pienaa, niistä keskimäinen, kaartaa muistuttava, ulottuu liki yläreunoja; kokkalaudat.

P o r v o o n p. 1) Seitlahden järvestä (Storträsk), jota las-kettiin n. 80 cm, 2) 1937, 3) 4-puisen ruuhen jäännös, 4) p. n. 450, l. 65—70 cm.

S i u n t i o. 1) Kimbarsträskistä, 3) 3-puinen.

T e n h o l a. 1) Svedjekullan k., Norruiddin t. maalta Bo-nästräskin itärannalta melkein maanpinnasta, 2) 1936 (järveä las-kettu useita vuosia varhemmin), 3) 3-puinen, kokat alta suora-viivaisesti viistetyt, 4) p. 550, l. 80, s. 18 cm.

U d e n k a a r l e p y y n p. 1) Markbyn k., Finnen t. lä-

hellä sijaitsevan lammen rannalta ojankaivuussa, 3) monipuinen, 4) p. 3, l. 1, s. 0,5 m (likimäärin).

Viipurin p. 1) Määttäanjärvestä, Säiniön aseman läheltä, 2) 1938, 3) 3-puinen, 5 pienaa, joista 3 pohjalla, 4) p. 288, l. 66, s. 21 cm, 5) Viipurin museo (v:een 1940).

Virolahti. 1) Orslahden Kotisuosta, 25—50 cm syvästä, 2) 1911, 3) monipuinen, 4) p. 335—395 cm (11—13 jalkaa), l. 150—180 cm (5—6 j.). Tavattoman leveytensä vuoksi tämä alus on muistuttanut enemmän proomua kuin ruuha.

Ylämaa. 1) Ylijärven k., järven pohjasta, 2) 1934, 3) 3-puinen.

Ähtäri. 1) Arpaisjärvestä, 2) vedenpintaa alennettaessa n. 1 m 1929, 3) kaksi 3-p. ruuha; I:n keskikappaleessa oli rautanauvoja; II:n p. 535, s. 23 cm.

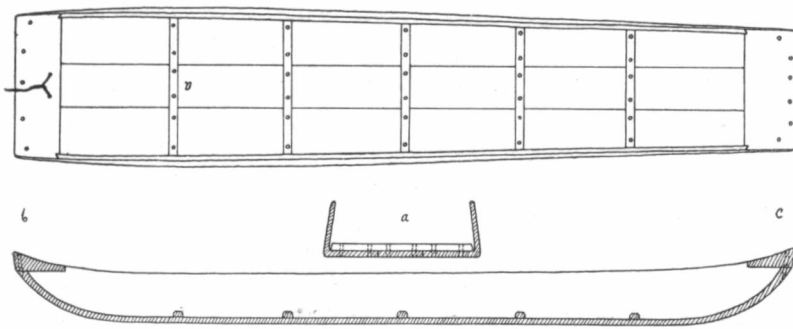

Kuva 44. Kolmipuinen ruuhi. Askainen. Art. Heleniuksen piirros.

Levinneisyys ja muodot.

3—5-puisiakin ruuhia on maassamme käytetty jo pitkät ajat, kuten erinäiset suolöydöt osoittavat. 3-puinen ruuhi syntyi siten, että kahden ruuhipuoliskon väliin lisättiin kolmas puu, joka siis tuli muodostamaan kokkien keskiosan ja pohjan. 3-puisia ruuhia on tullut esiin 13 kpl. ja niiden löytöpaikat ovat: Kustavi, Lemu, Tenhola, Siuntio, Hollola, Kalvola, Kylmäkoski, Kangasala, Ähtäri, Viipurin p., Ylämaa, Kristiinan mlk., Alavus. 3-puisten ruuhien koko on 290—575 × 75—88 × 17—27 cm. Yläpuolelta katsoen ne ovat joko suorakulmaisia tai päätään kohti jonkinverran suipeneviä. Pohjasauvoja voivat kiinnittää salavaarnat. Kangasalan ruuhessa salavaarnat ulottuvat yli keskilaudan, sivukappaleihin. Pienoja on pohjalla 2—6, lisäksi 1 kummassakin kokassa. Lemun ruuhessa ovat kokkapalat eri kappaletta, muodoltaan pyöristetyt; laidat nousevat siinä sisäviistoon, joten ruuhi on reunoistaan kapeampi kuin pohjalta.

3-puinen ruuhi on säilynyt käytännössä paikoin nykypäiviin asti. Sen käyttöseutuja ovat tällä ja viime vuosisadalla olleet Askainen, Lemu, Paimio, Mietoinen, Lempäälä, Hauho, Mänt-

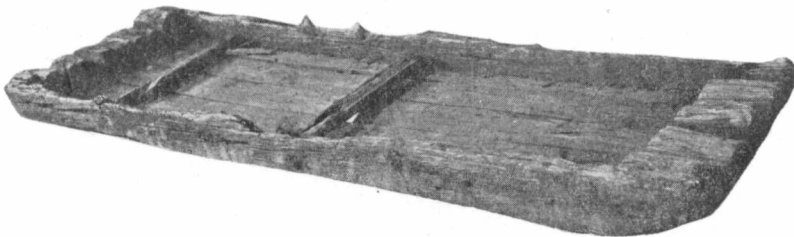
Kuva 45. Kolmipuinen ruuhi. a poikkileikkaus I peräkaaren kohdalta, b perä, c keula. Virolahti.

sälä, Jaala, Miehikkälä, Luumäki, Lemi, Virolahti, Rautjärvi, Ruskeala, Kurkijoki, Ähtäri, Närpiö ja Perho. Näissä ruuhissa pohjapienojen lukumäärä vaihtelee kahdesta¹ viiteen². Pienat³ on lyöty joskus alapintaan salvainuurtoihin,⁴ mutta tav. ne on kiinnitetty vaarnoilla, joita tulee 2 kpl. kunkin pohjalaudan päälle. Kokissa on myös salvainpiena⁵ tai vaarnattu leveä kokkalauta. Laidat kohoavat milloin pystysuoraan, milloin supistuvat hiukan ylöspäin⁶; tunnetaanpa sisäänpäin kovertuvakin laidanmuoto⁷. — Mittoja:

Ruskeala: 2,75 × 0,54 (keula) — 0,6 (perä) × 0,19 m.

Virolahti: 4,1 × 0,6 (keula) — 0,8 (perä) × 0,27 (kesk.) — 0,37 (kokat) m.

4-puisia ruuhia on soista löytynyt 3 kpl. (Kaskinen, Mustasaari, Porvoon p.); niistä erään koko oli: 6,5 (?) × 1 × 0,3 m. Lisäksi on sellaisia äskeisinä aikoina käytetty Sahalahdella, As-

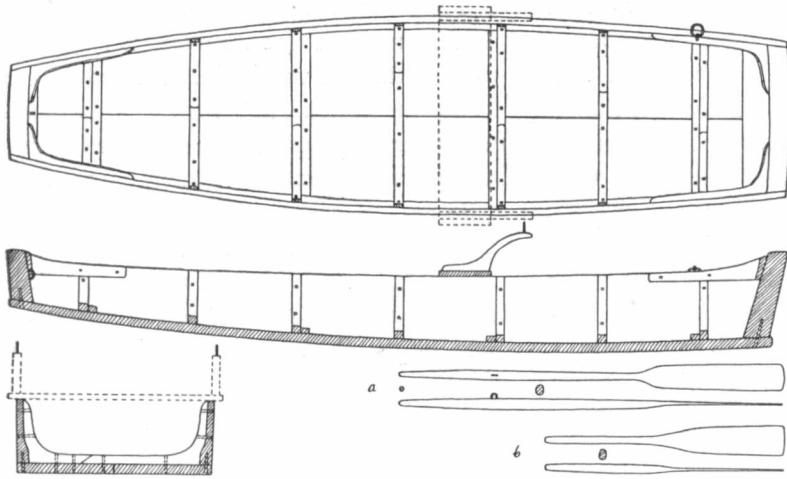

Kuva 46. Viisipuinen ruuhi. Nivala. Valok. E. Laakso.

¹ Ruskeala. ² Askainen, Virolahti. ³, ⁴, ⁵ Ruskeala; *pienaus* = piena. ⁶ Virolahti. ⁷ Luumäki?

kaisissa ja Ruskealassa. Sahalahdella *nenä* ja varsinkin *perä* olivat poikkipäiset, melkein pystyt, Askaisissa kokat kaartuivat ylöspäin, ja ruuha melottiin *ruuhilapiolla*.

5-puinen ruuhi on saatu suolöytönä talteen Nivalasta. (Kuva 46). Sen suorakaiteenmuotoisesta ulkoasusta ja laitojen mataluudesta käy selvästi ilmi, että tässä on saatu vaikutteita tavallisesta metsäjärvillä käytetystä hirsilautasta. Mainittakoon vielä, että monipuisia ruuhia on löydetty Uudenkaarlepyyn pitäjältä ja Virolahdelta, mutta ei ole tietoa, monestako osasta ne olivat kokoonpantuja.

Kuva 47. Veistolaudoista tehty ruuhi, a airo, b mela; tuhto siirrettävä. Sauvo, 1800-luvun jälkipuoliskolta. (S. Kansallismuseossa olevan pienoismallin D 371 mukaan).

IV. LAUTARUUHET.

Seuraava aste ruuhan kehityksessä oli se, että rakennusaineeksi käytettiin yksinomaan veistolautoja, jolloin laidat valmistettiin eri kappaleesta kuin pohja. Tämän ryhmän vanhimpiin muotoihin kuului Ähtärin Arpaisjärvestä v. 1929 esiintunut ruuhi, jonka pohja oli veistetty kahdesta tai kolmesta puusta siten, että ne samalla muodostivat ylöskaartuvat kokat, ja jonka kumpanakin laitana oli puunauloin kiinnitetty suora lauta. Samaan tapaan tehtiin 50—60 vuotta sitten Paimiossa *tukkiruuhi* neljästä mäntyisestä, päitään kohti kaartuvasta veistolaudasta, joista kaksi muodosti pohjan ja toiset kaksi laidat; tilkkeenä oli saumoissa tervattua nuoraa. Sauvon tukkiruuhessa oli ennen 2 pohjalankua, yksi sivulauta molemmilla puolin sekä päät pölkystä (kuva 47). Hyvin erikoislaatuinen, 3-puisesta tyypistä kehittynyt lautaruuhi löytyi v. 1933 Finströmin pitäjän Svartsmaran kylässä pellostä, joka on entistä suota. Maakunta-arkeologi M. Dreijerin tekemästä rekonstruktiopiirroksesta (kuva 48) ilmenee, että ruuhan päitään kohti vähän suippenevan pohjan muodosti 3 lautaa, joiden kumpikin sauma oli vahvistettu 3 salavaarnalla. Pohjaa ja laitaa piti koossa 4 puolikaarta, jotka ulottuivat laidanreunasta pohjan

keskilinjaan. Pohjan äärimmäiset laudat olivat veistetyt niin, että ne samalla muodostivat laidan alaosan (vrt. kuvaa 62), jota oli vielä korotettu kahdella päällekkäisellä varalaidalla. Laidoissa oli tasasaumat ja näiden vahvisteina salavaarnat, kuten pohjassakin. Ylimmän laitalaudan reuna kaartui hieman ulospäin (vrt. kuvaa 37). Kaaret ja päätylaudat olivat kiinnitettyt puunauloin. Ruuhen koko oli $280 \times 96 \times 38$ cm.

Kaikki nämä hirsistä veistetyt ruuhet olivat paljotöisiä ja vaativat järeää puuainesta, josta suuri osa joutui lastuina hukkaan. Näistä syistä ruvettiinkin ruuhia vihdoin valmistamaan ohuiksi sahatuista laudoista, niinkuin veneitäkin. Lautaruuhet ovat nykyään verrattomasti yleisempiä kuin tukkiruuhet ja niissä esiintyy runsaasti erilaisia muunnoksia.

1. Purri I. laatikkoruuhi

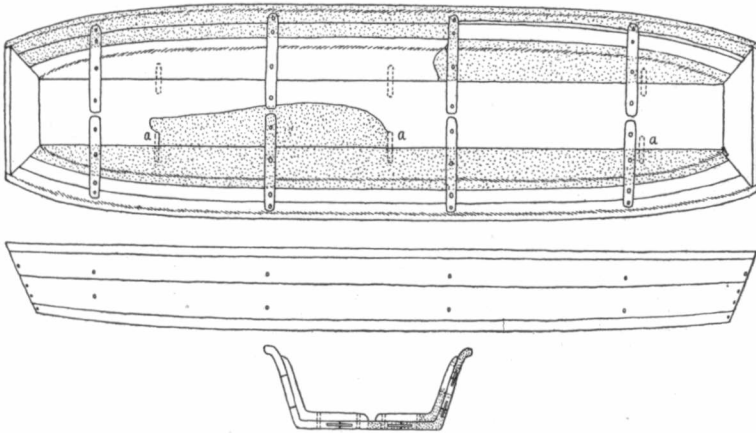
on tasakokkainen ja pystylaitainen¹ sekä jokseenkin yhtä leveä pohjasta kuin laidanreunoistakin. Ruuhi tehdään tav. $\frac{3}{4}$ -tuumaisista oksattomista mänty-, kuusi- tai haapalaidoista.² Puut kaadetaan paraiten syystalvesta, sahataan kevätpuoleen ja kuivataan painojen alla, jotta pysyisivät suorina. Keväällä — ellei jo edellisenä syksynä — etsitään polvekkaita *ruuhenjuuria*³, jotka ovat suorakulmaisia, kuusisia, vähintään tuumaa paksuja hoikemmassa päästään; juuriosa on n. $\frac{1}{2}$ -kyynäräinen. Juurikkaat veistetään ulkosyrjästä ja pannaan säilyyn. Ruuhen valmistuksen alkaessa laudat höylätään. *Pohja*⁴ on poikkileikkaukseltaan suora, kokoonpantu 3—6 laudasta⁵. Nämä liitetään yhteen tiiviisti, tasasaumaisesti (Säkylä, Virolahti). Säkylässä käytetään joskus *kylmää ponttia*, s.o. taltalla lyödään sauman molemmista pinnoista puuta sisään ja siten syntyvään koloon sullotaan monisäikeinen tervattu nuora, joka vedessä turpuu, kuten saumakin. *Puolipon-*

¹ *Tasaperäinen, -nenäinen* (Laihia), *pystysyrjäinen* (Turun rantamaa).

² Haapaa käyt. muiden puulajien ohella esim. Säkylässä ja Tyrväässä. Joskus pohja tehdään lankuista, laidat laudoista (Valkjärvi, Rautu). ³ Säkylä.

⁴ Harjavalta, Säkylä, Urjala.

⁵ *Pohjalaudat* (Askainen, Säkylä, Eurajoki, Laihia). 3 lautaa (Lemu, Harjavalta, Mouhijärvi, Urjala), 4 l. (Turun Ruissalo, Mietoinen, Porin mlk., Parkano, Säkylä, Urjala, Virolahti, Rautu), 5 l. (Säkylä, Paimio, Kauvatsa, Urjala, Parkano), 6 l. (Alavus, Ylihärmä, Kannus).

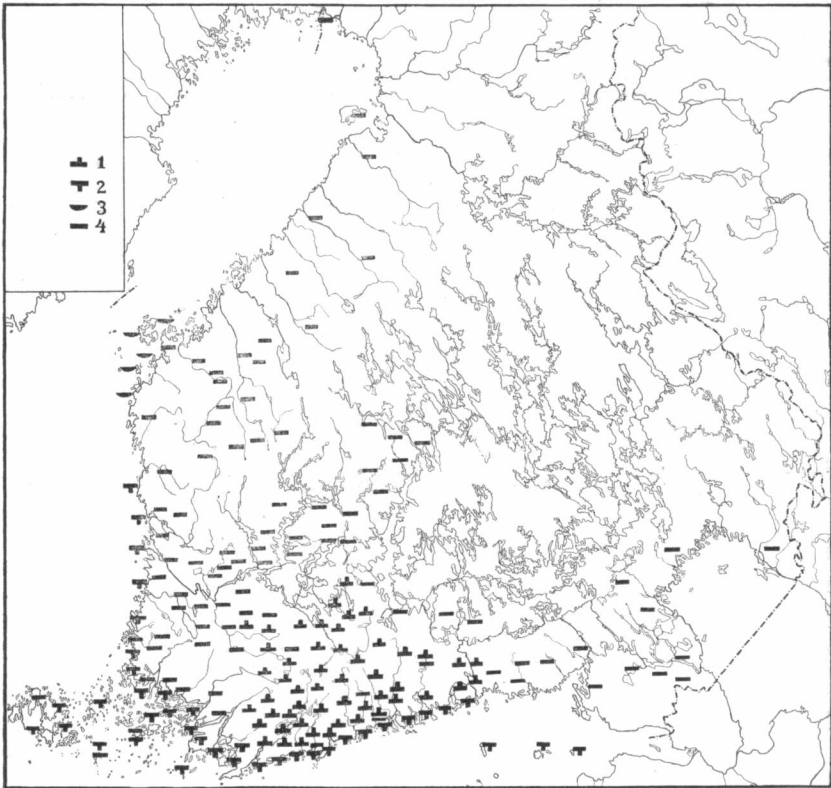
Kuva 48. Veistolaudoista tehty ruuhi, suolöytö. a salavaarnat. Pilkutetut osat säilyneet. Finström. M. Dreijerin rekonstruktiopiirroksen mukaan.

tilla liitetään pohjalaudat usein Pohjanmaalla (Seinäjoki, Kurikka); Valkjärvellä ja Raudussa saumat *kimmetään* ja alle naulataan rimat. Liitoksiin pannaan kaikkialla tervaa. Laudat liitetään toisiinsa 2—6 poikittaisella *pienalla*¹, jotka joko *vaarnataan*² tai *naulataan*³. *Vaarnoja* on tav. 2 kpl. lautaa ja pienaa kohti. Pienojen väliä on n. $\frac{1}{2}$ kyynärää (Säkylä) tai 1 jalka (Eurajoki); pienojen väliin voidaan lyödä rautaisia *sinkilöitä*kin (Eurajoki). Jos pohja laitetaan yksimittaisista laudoista, niin keula- ja usein peräpuolikin tehdään ylöskaartuvaksi. Tav. pohja myös suippenee hieman, ainakin keulapäästään. Tuntuvasti kaapeampi oli keula Rymättylän pikkujärvien ruuhissa. Pohjan *päiden*⁴ painanta kaareviksi tapahtuu pölkkyjen varassa; sujutuskohtiin piirretään veitsellä ristiin rastiin naarmuja⁵. — Joskus kaarevuus tai nousu aikaansaadaan siten, että pohjan suora osa tehdään pitkittäisistä, kokat taas lyhyistä poikittaisista⁶ tai pitkittäisistä⁷ laudoista. *Keskupohja* l. *emäpuu* on välistä muita pohjalautoja paksumpi⁸. Onpa esimerkkejä siitäkin, että pohja kokonaisuudessaan tehdään monista poikkilautoista, jotka naulataan laitojen alareunoihin⁹.

¹ Säkylä, Eurajoki, Urjala; *pohjapiena* (Askainen); *klossi* (Laihia).

² Säkylä, Virolahti; *vaarna* (Askainen, Säkylä). ³ Mietoinen. ⁴ *Kinut* (Harjavalta). ⁵ Säkylä. ⁶ Porin mlk., Virolahti. ⁷ Harjavalta, Rautu.

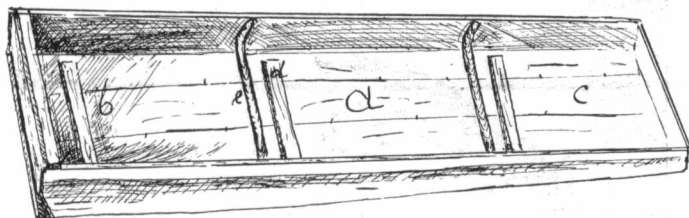
⁸ Harjavalta. ⁹ Porin mlk., Pyhäranta.

Kartta 4. Lautaruuhien levinneisyys. 1 järvitasu, 2 meritasu, 3 soikioruuh (hylkijolla), 4 laatikko-, vannas- ym. ruuhet.

Pohjapienat ovat samalla usein polvikaaria¹, joko 1- tai 2-puolisia, ja ne kiinnitetään *laitoihinkin*². Säkylässä, Virolahdella ja osittain Mouhijärvellä käytetään tähän tarkoitukseen poikkipienojen vieressä tai välissä, pohjan ja laidan yhtymäkohdassa, olevia pystyjä L:n muotoisia koukkuja, Kouvatsalla, Parkanossa ja Siikaisissa (ennen myös Pyhärannassa) ainoastaan koukkupolvia, joiden vaakasuora osa ulottuu yli pohjan toimien siis pienanakin; polvet järjestetään niin, että koukkupää vuorotellen joutuu ruuhen oikealle ja vasemmalle laidalle. Sauvossa, Porin maalaiskunnassa, Harjavallassa, Mouhijärvellä, Tyrväässä, Alavudella ja Lai-

¹ Koukut (Askola), kulmakäpäliät (Askainen). ² Säkylä, Urjala, *laitalautat* (Säkylä), *si(v)ulauta* (Eurajoki), *syrjälauta* (Laihia).

Kuva 49. Ruuhi. a pohja, b perä, c nenä l. nenänpuoli, d piena; pohja kapeenee ja laita madaltuu keulaa kohti. Urjala. Lauri Kauppilan piirros.

hialla tehdään kaksipuolisia, laidanreunasta toiseen ulottuvia polvia, joita jo voi nimittää kaariksi niiden suorakulmaisuudesta huolimatta¹. Kokemäenjoen suulla kaaret tehdään joskus raudastakin; Mietoisten ruuhessa ovat toisinaan rautakiskot puupienojen jatkeina. Pohjan alla pidetään kivikkorannoilla *anturoita*².

Laidan ja pohjan välinen sauma tehdään usein puoliponttiin ja tiivisteeksi pannaan tervaa ja rohtimia³. Naulat lyödään ulkopäin; niiden väliä on pari kolme tuumaa. *Ruuhennaulat*⁴ ovat litteitä, 2-tuumaisia, rautaisia, harvoin vaskisia; ennen niitä takoivat maasepät. Lyötäessä kärkipuoli *kotkataan*⁵. Tällöin on vastassa n.s. *alasin*, rauta, jossa on reikä naulankärkeä varten ja hokki, jonka ympäri naula vasaran kärjellä painetaan; alasiimen toisella puolella on sopiva vastata, kun kotkausta vasaralla kantaan lyöden tasoitetaan.

Ruuhun laita tehdään milloin yhdestä⁶, milloin kahdesta⁷, jopa kolmestakin⁸ laudasta. Laidat ovat yleensä pystyt tai hie-man ulospäin kaltevat, mutta joskus sisäänpäinkin supistuvat⁹, joten ruuhi on tällöin yläpuolelta kapeampi kuin pohjalta. Laita on usein tasasaumainen, tiivistetön, vaikka poikkeuksiakin tava-taan. Säkylässä käytetään toisinaan n.s. kylmää ponttia (ks. s. 86); limisaumaisesti laita tehdään Säkylässä (tavallisesti), Laitilassa, Kalannissa, Pyhärannassa, Tammelassa, Mäntsälässä ja

¹ Kaaret (Kalanti, Kiukainen, Urjala, Laihia), *kaarneet* (?) (Tyrvää), *kylkipuut* (Laihia), *rekipuut* (?) (Kiukainen). ² 2 anturaa (Eurajoki), 1 (Laihia).

³ *Triivataan tappuroilla* (Harjavalta), *triivit* (Laihia). ⁴, ⁵ Säkylä.

⁶ Sauvo, Turun rantamaa, Kalanti, Eurajoki, Porin mlk., Parkano, Mouhijärvi, Orivesi, Längelmäki, Urjala, Virolahti, Lappeen, (ennen) Rautu.

⁷ Laitila, Eurajoki, Kalanti, Pyhäranta, Säkylä, Harjavalta, Kauvatsa, Siikainen, Parkano, Porin mlk. (osittain), Tammela, Mäntsälä, Lappee (nykyisin), Alavus, Kannus. ⁸ Luvia, Tuusula, Ylihärmä. ⁹ Virolahti.

Kuva 50. Laatikkoruuhi. Paimionjoki. Valok. S. Pälsi.

Kannuksessa. Sauman sisään höylätään Pyhärannassa varho, johon pannaan rohtimia. Ponttilautoja käytetään paikoin Pohjanmaalla ja Satakunnassa¹. — Kaaret naulataan lautoihin 4-tahkoisin nauloin.

Laidan yläreunaan kiinnitetään joskus *parraspuu*, joka on sahaamalla halkaistu riuku. Siihen tehdään kolot kaarenpäitä, vieläpä uurre laidan reunaa (*parrasta*) varten². Joskus laitetaan ulkoparraskin siten, että samalla korottaa laitaa³.

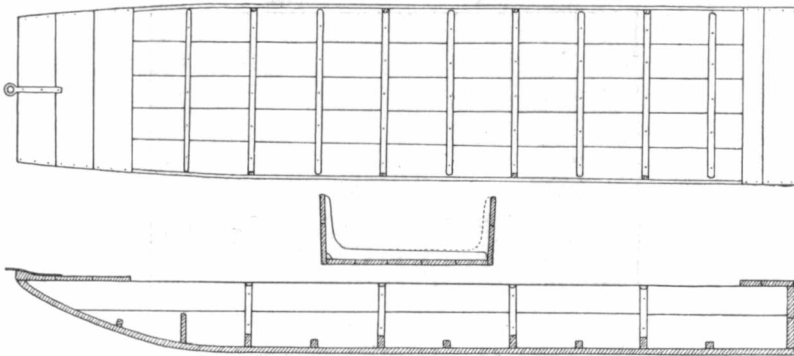
Ruuhi näyttää ulkopuolelta katsoen tav. suorakaiteenmuotoiselta, kaveten usein vähän molempia päitensä⁴ kohti⁵; väliin *kulmat* niistetään l. *tasataan*⁶. Paikoin on keulapuoli tuntuvasti perää soukempi (Orivesi, edellisen muodon ohella, Siikainen, Juu-

¹ Alavus, Seinäjoki, Kurikka, Harjavalta. — Tyrväässä ruuhen halkeamat triivataan rohtimilla, *sinkilöitään* ja tervataan.

² Säskylä; *parras* = 'parraspuu' (Harjavalta). ³ Kannus.

⁴ Keula 'etupää' (Nakkila), *keno* s:n (Askola), *perä* (Askola, Laihia).

⁵ Tai vain keulaa kohti (Äänekoski). ⁶ Laihia.

Kuva 51. Laatikkoruuhi. Kauvatsa, Puurijärvi.

pajoki, Mäntsälä, Virolahti). Kokkiin päin suuresti kaartuvia ruuhia tavataan Pohjanmaalla ja joskus Varsinais-Suomessa.¹ Sivulta katsoen ruuhenpäät ovat usein samanmuotoiset, loivasti ylöskaartuvat.² Aivan tai melkein pystyt kokat ovat harvinaisempia.³ Paikoin taas keula on loiva, kaareva- tai suoraviivainen, mutta *perälauta*⁴ pystynousuinen.⁵ Viimeksimainittua tyyppiä olevissa ruuhissa laita nousee toisinaan pohjasta verraten viistoon.⁶ Ruuhen toisessa laidassa on Lemulla 2 raksia sauvoita varten. Joskus on peräpuoli erotettu poikkiseinällä kalasäiliöksi tai on tämä säiliö keskellä, tuhdon alla (Pyhäranta).

Lautaruuheenkin laitetaan joskus siivet, samoin kuin 1-puiseen purtiloon (Jaakkima, Salmi, kuva 58).

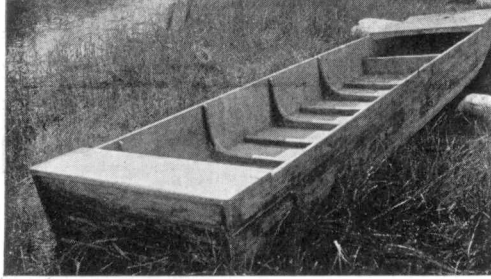
Kokkien päälle tulevat poikkilaudat (*kinupuut* Säskylä, *otsalaudat* Harjavalta, *päälaudat* Eurajoki, *etu- ja takatukki* Kalanti). Säskylässä ne tehdään 2-tuumaisesta koivulaudasta, johon tulee uurros pohjalautojen päille. Virolahdella kokkalaudat ovat niin paksut, että ne korottavat ruuhenpäitä. Korsnäsin ja Ylimarkun

¹ Alavus, Kannus, Pyhäranta, Sauvo.

² Askainen, Lemu, Turku (Ruissalo), Mietoinen, Kalanti, Säskylä, Eurajoki, Harjavalta, Porin mlk., Kullaa, Tyrvää, Mouhijärvi, Lohja, Tammela, Pirkkala, Vesilahti, Orivesi, Juupajoki, Nastola, Miehkälä, Lemi, Virolahti, Viipurin p., Muolaa, Kurkijoki, Rautu, Suistamo, Korsnäs, Alavus, Vaasa, Kannus.

³ Sauvo, Maaria, Paattinen, Luvia, Parkano, Tuusula, Askola, Pälkäne, Virrat, Johannes, Sakkola, Valkjärvi, Karstula, Perho, Reisjärvi, Alatornio (joskus). ⁴ Laihia.

⁵ Askainen, Lokalahti, Pyhäranta, Kalanti, Laitila, Eurajoki, Hinnerjoki, Nakkila, Kauvatsa, Punkalaidun, Ruovesi, Orivesi (joskus), Virrat, Ahtäri, Äänekoski, Suistamo, Uusikirkko V.l., Kurikka, Ylihärmä, Veteli. ⁶ Laitila, Kalanti.

Kuva 52. Laatikkoruuhi. Kouvatsa, Puurijärvi.

rajamailla käytetään lautaruuha, jonka päädyt ovat koverretut hirrenkappaleesta (Forsblom). Sama tapa tunnetaan myös Koivulahdella («fladasmack»-ruuhessa) ja Vähässäkyrössä. (Kuva 54).

Kokkalaudan sijasta — tai sen ohella — on päätylauta¹ matalanousuisissa kokissa². Sauvossa ne vahvistettiin kulmakäpälillä.

Ruuhi tervataan päältä ja sisältä³; hatariin saumoihin kaadetaan pikeä.

Laatikkoruuha kuljetetaan sauvoen, meloen tai soutaen. *Sauvonta* tulee kysymykseen varsinkin matalilla jokirannoilla ja merenlahdissa⁴, *melaa*⁵ käytetään syvemmissä lampi-, salmi- ja jokivesissä, *airoilla soudetaan* taas syvillä jo'illa, järvillä ja saaristossa⁶. Soutua varten pannaan ruuheen poikittain istuinlauta kaar-

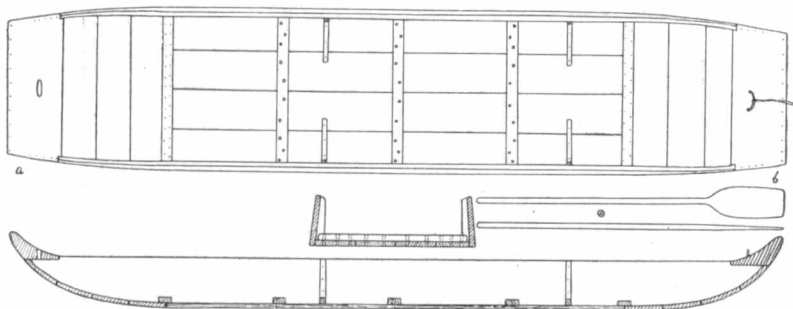
¹ *Etu-* ja *takapeili* (Askainen), *keulapeili* l. *-kaaveli* (Turun rantamaa). Kalannissa on nokassa *väätti*, jonka läpi porkka pistetään, ruuhen ollessa maalla.

² Lemu, Mietoinen (raudoitetut päädyt), Turku (Ruissalo), Pyhäranta, Tyrvää, Lemi, Alavus, Kannus, Vaasan seutu.

³ Säskylä. ⁴ Merimasku, Maaria (*porkka*), Eurajoki (nuotanvedossa rannikolla), Porin mlk., Karkku (*seipäällä tuupitaan*), Kalanti (*porkka*), Tyrvää (*porkka* »tuavuksell(a)» ja «lahtinuatall(a)», niityllä tulvan aikana), Rautjärvi, Äänekoski (*tyrkitään tylsätäpsäällä seipäällä*), Laihia (*seipähällä, tangoolla*), Kurikka, Veteli, Nivala (*sauvotaan*).

⁵ *Mela* Säskylä (2—2,5 knr. pitkä), Eurajoki, Harjavalta (rysänto'ussa), Tyrvää, Mouhijärvi (1,35 m pitkä), Vesilahti, Virrat, Johannes (2-lapainen mela); *melotaan* (Tyrvää, Pälkäne, Virrat, Sahalahti, Viipurin p. [m. seisolta]), *souretaan melalla* (Vesilahti). Tapa tunnetaan myös Karkussa (rysänto'ussa), Hämeenkyrössä, Pirkkalassa, Miehikkälässä, Virolahdella, Juupajoella, Kuorevedellä, Nivalassa.

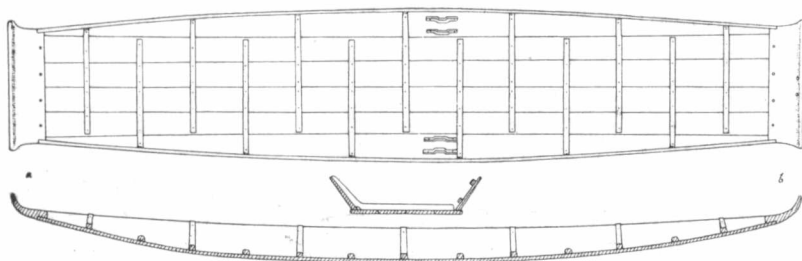
⁶ Askainen, Sauvo, Lokalahti, Säskylä, Kullaa, Tyrvää, Askola, Mäntsälä, Miehikkälä, Viljakkala, Kuortane, Laihia, Kurikka, Ylihärmä, Veteli, Vaasan saaristo.

Kuva 53. Laatikkoruuhi, a perä, b keula. Virolahti.

ten varaan lyötyjen rimojen päälle¹ tai suoraan laidanreunoille, jolloin alapuolelle, lähelle istuimen päitä, lyödään *klossi*, jottei istuin pääse putoaman². Laidassa on harvoin puiset *hankatapit hankavitsoineen*³; useammin käytetään rautapeukaloa⁴, joka on kiinnitetty »klamppuun» l. »pakkaan» tai laidan sisäpuolelta ylöspistävään puunpätkään⁵. Pohjanmaalla, esim. Vetelissä ja Vaasan saaristossa, tavataan 2-soutuisiakin laatikkoruuhia; niitä käyttävät m.m. tukkilaiset, jotka hinaajilla kuljettavat tukkilauttoja saarista Vaasaan, jollan asemesta, koska ruuha on mukavampi vetää vedestä lautalle.

Lounais-Suomessa pidetään monin paikoin tullien alustana n.s. *kolaa*, s.o. kahta ruuhan pohjalle ja laidoille ristiin asetettua puuta, joiden varassa soutulauta lepää. Kola on usein kiinteä, mutta joskus siirrettäväkin, ja tällöin soutajan ruumiinpaino pi-

Kuva 54. Laatikkoruuhi, a perä, b keula. Koivulahti.

¹ *Teljo* (Tyrväää), *istuin* (Urjala). ² Säköylä. ³ *Virrat*; *hankaat hangastolpissa* (Urjala). ⁴ *Tolla* (Pyhäranta), *hankaamet ja tapit* (Laihia). ⁵ Pyhäranta, Ylihärmä, Vaasan seutu.

Kuva 55. Laatikkoruuhi. Tammela, Kaukjärvi.

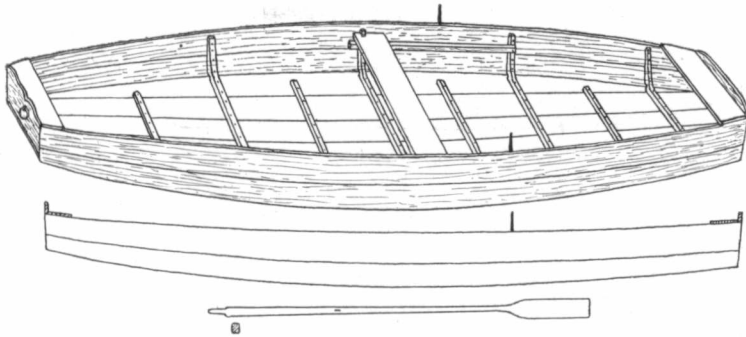
tää sitä kohdallaan (Lokalahti, Kustavi, Merimasku, Pyhäranta, Kalanti, Kodisjoki, Säskylä, Tammela; kuvat 59 ja 60 a, b). Säskylässä tunnettiin tuonnoin toisenlainenkin seututeline, *pukki*. Se tehtiin kahdesta suorakulmaisesta juurikkaasta, joissa oli parin kyynärän pituinen runkokappale ja niiden päällä istuinlauta; ylösnousevissa päissä olivat *tullat*. Pukin *reisissä* oli istuin ja kulman kohdalla poikkipuu. (Kuva 60 c). Reidet asetettiin pitkin ruuhan reunoja. Vielä yksinkertaisempaa seututeliettä on käytetty Sauvossa. Täällä seutulaudan päistä lähti laidanreunojen suuntaisesti naulattu, perälle päin yläviistoon kohoava »käsivarsi», jonka kärjessä tulli oli. (Kuva 47).

Aivot tehdään kuusesta tai harvemmin haavasta, n. 3-kyynäräiset. Airossa on pyöristetty *kädensija*, *varsi* ja ohut *lapa*¹. Kun aivot ovat hangoissa poikittain, jää vain pari sormenleveyttä niiden sisäpäiden väliä. Airojen ja melan tervaukseen ei Säskylässä käytetty puhdasta tervaa, vaan tervankusta, johon keitettyä lisättiin nokea tai punamultaa; lavat eivät näet saaneet jäädä puunvärisiksi. — Paikoin Pohjanmaalla oli ruuhessa peräsinkin².

Laatikkoruuha käytettiin samoihin tehtäviin kuin 1—3-puisia tukkiruuhiakin. Mainittakoon, että Eurajoen Hankkilassa (rannikolla) se kelpasi nuotanvetoonkin. Nuotta pantiin kahteen n. 5 m pitkään *ruuheeseen*, ja apajapaikalla ne erosivat toisistaan kaaressa rantaa kohti, jolloin nuotta lapettiin mereen. Vetämi-

¹ Säskylä (varsi 4-kulmainen); airossa on tullin *klamppu* (Askainen).

² *styyri* (Laihia). — Sananlasku: »Kyllä ruuhi paatin voittaa, kon'ei tuule» (Tyrvää).

Kuva 56. Laatikoruuhi. Alavus.

sen aikana kolmannessa, *kalaruuheessa*, oli mies, joka kulki pitkän nuotan sivua ja jos nuotta tarttui pohjan epätasaisuuksiin, irroitti hän sen. Sitten hän kiinnitti ruuhan nuotan sisäpuolelle nuottaruuhien lähelle seipääseen ja auttoi nuotanvetäjiä siten, että molemmin käsin painoi nuotan alapauloja pohjaan, jotteivät kalat päässeet altakäsin pois¹. (Kuva 61).

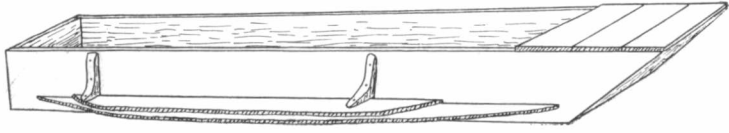
Lautaruuhella on murteittain hyvin monenlaisia nimityksiä:

- Alus* (Töysä).
- Astia* (Isokyrö).
- Eestokka* l. *eistokka* (Alatornio).
- Haapio* (Hämeenkyrö).
- Jalkaruuhi* (1 sivulaita, Kalanti).
- Kalaruuhi* (Maaria), *kalaruuhe* (Eurajoki).
- Kuutti* (Jaakkima, Kaukola, Salmi).
- Kuutto* (Alavieska?).
- Lautaruuhi* (Lemu, Taivassalo, Perho).
- Lorja* (Karvia, Ilmajoki).
- Melaruuhi* (Suomusjärvi).
- Nuottaruuhe* (Eurajoki).
- Paatti* (Petäjävesi).
- Panttu* (Haukipudas, Kestilä?).

Kuva 57. Laatikoruuhi. Laitila, Untamala. Piirt. Art. Helenius 1915.

¹ E. Salminen: Merenrannikkokalastuksesta Satakunnassa (Vanhaa Satakuntaa [1934], ss. 159–61).

Kuva 58. Siivellinen lautaruuhu. Salmi. E. Leskisen valokuvan mukaan.

Porkkaruuhu (Lokalahti; 1 sivulaita).

Proomi (Isokyrö).

Purri (Ylihärmä, Veteli [Lönnrotilla *purra*]).

Purtilo (Kalajoki).

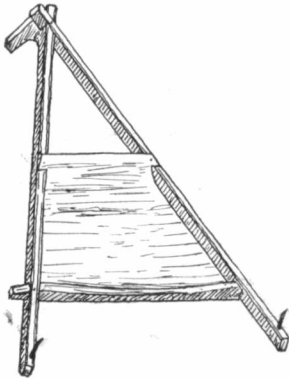
Ruuhe (Eurajoki).

Ruuhi (Merimasku, Maaria, Mietoinen, Turun rantamaa, Pyhärinta, Säskylä, Laitila, Kalanti, Yläne, Marttila, Luvia, Ahlainen, Merikarvia, Porin mlk., Harjavalta, Kauvatsa, Tyrvää, Karkku, Suodenniemi, Mouhijärvi, Hämeenkyrö, Viljakkala, Vesilahti, Sahalahti, Orivesi, Pirkkala, Pälkäne, Ylöjärvi, Ruovesi, Ähtäri, Virrat, Petäjavesi, Längelmäki, Tammela, Tuusula, Suomusjärvi, Myrskylä, Nastola, Heinola, Mäntsälä, Askola, Artjärvi, Jaala, Miehikkälä, Virolahti, Lappee, Viipurin p., Johannes, Pyhäjärvi V.l., Uusikirkko V.l., Valkjärvi, Sakkola, Karstula, Äänekoski, Töysä, Perho, Laihia, Ilmajoki, Kurikka, Kalajoki?, Revonlahti?, Alatornio?).

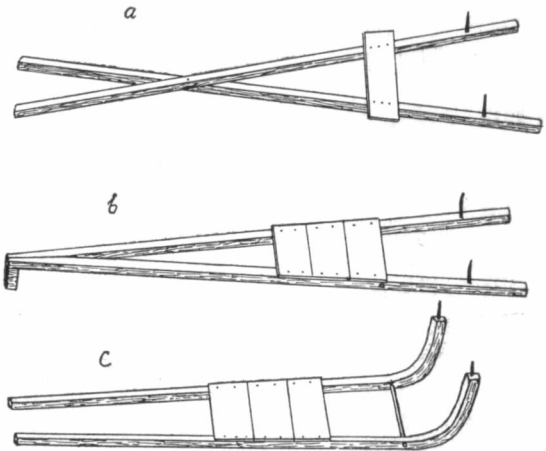
Ruuhka (Lappee).

Rysäruuhu (Askainen).

Tasapääruuhu l. *tasu* (Turun rantamaa, m.m. Raisionjoki).

Kuva 59. Ruuhen kola. Pyhärinta. Art. Hele-
niuksen piirros.

Kuva 60. Kolia. a Merimasku Annikki Airoilan
mukaan, b Lounais-Suomi, c pukki, Säskylä.

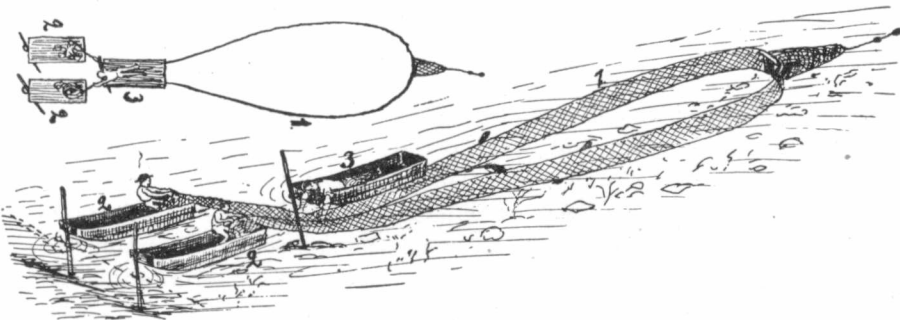
Truusa (Uusimaa, 'brädestock', Reinholm n:o 25, Kalastus).
Tukkiruuhu (Sauvo, Paimio, Kustavi).
Öykki (Maaria, Kannus, Kalajoki), *öökki* (Nivala, Reisjärvi).

Mitattuja ruuhia:

Äänekoski: $1,8-2 \times 0,9$ m.
 Perho: $2-3 \times 0,8-1,5(?) \times 0,4 \times 0,5$ m.
 Petäjävesi: $3 \times 1 \times 0,3$ m.
 Jaakkima: $3-5 \times 0,6-0,75$ m.
 Ylihärmä: $3,5 \times 1 \times 0,3$ m.
 Kauvatsa: $3,75 \times 0,75$ (keula)— $0,85$ (perä) $\times 0,31$ m.
 Kannus: $4 \times 1,04 \times 0,3$ m.
 Rautu: $4,2 \times 0,65 \times 0,27$ m.
 Virolahti: $4,3 \times 0,85 \times 0,28$ (kesk.)— $0,43$ (kokka) m.
 Porin mlk.: $4,7 \times 0,7 \times 0,28$ m.
 Mouhijärvi: $5 \times 0,72 \times 0,23$ m.
 Turku (Ruissalo): $5 \times 0,9$ —(kokat) $0,7$ ja $0,8 \times 0,32$ m.
 Alavus: $5,2 \times$ (pohja) $0,97$, (reunoista) $1,1$, (kokat) $0,5$ ja
 $0,6 \times 0,35$ m.
 Eurajoki: n. $6 \times$ (syvyys) $0,25$ m.

Lautaruuhien erikoislajeja.

Omalaatuista ruuha, nimeltä *eestokka* l. *eistokka* (< ek-stock) on käytetty Alatornion Kuusiluodossa kelirikon aikana postinkuljetukseen. Se on jonkinlainen ruuhireki, tehty tukevista lankuista siten, että kummankin laidan alareuna toimii samalla jalaksena, jonka kulutuspinna on ruuhien pohjaa alempana. Parissa ovat rautahangat, joiden läpi käy poikkitanko vehkeen työntämistä varten jäällä.

Kuva 61. Nuotavetoa 3 laatikkoruuhien avulla. Eurajoen rannikko.
 E. Salmisen mukaan piirtänyt P. Hakala.

Toinen harvinainen laji on Näsijärvellä, esim. Teiskossa tavattava lautaruuhi. (Kuva 62). Se eroaa laatikkoruuhesta pääasiallisesti vain siinä, että sen limisaumaisesti 3 laudasta kootut laidat kaartuvat hieman keskikohdalta alkaen kokkiin päin ja että myöskin laidan poikkileikkaus on kaareva. Pohjalautoja on tav. 3 kpl., ja äärimäiset niistä ovat laitapuoleltaan koverretut, joten pohjan poikkileikkaus kaartuu päistään hiukkasen ylös. Sivulta katsoen on pohja pisimmältä osaltaan suora, mutta kokkien kohdalla se kivertyy huomattavasti ylöspäin. Pohja on liitetty yhteen poikki-pienoilla ja kokkiin asetettu pohjan sisäpuolelle lyhyet päällylaudat sekä niiden päälle poikittain kokkalaudat. Varsinaisia kaaria ei käytetä, vaan laitoja yhdistävät toisiinsa — saumanauhojen lisäksi — pienat, joissa on saumojen kohdalla hampaat. Sensijaan, että laatikkoruuhessa laidan alisyryjä naulataan aivan tai melkein kohtisuoraan pohjan reunaan kiinni, on Teiskon ruuhessa alin laita kiinnitetty pohjan ylöspäin nousevaan reunaan limittäin ja muuten samalla tavoin kuin sikäläisessä veneessä »aselaite» emäpuuhun. Ruuha kuljetetaan meloen tai soutuin; edellisessä tapauksessa siinä ei ole hankoja.

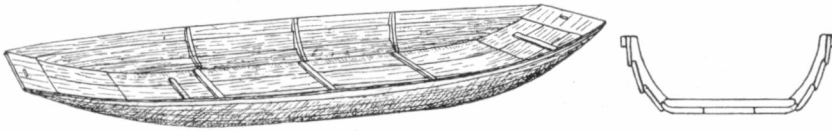
Lautaruuhien jatkuvassa kehityksessä osoittautui hedelmällisimmäksi, kuten seuraavassa tulemme näkemään, sellainen tyyppi, jossa kokat muodostuvat päätylautojen avulla.

2. Veneruuhet.

a. *Tasu* l. päätykokkainen veneruuhi.

Edellisessä ryhmässä havaittiin muotoja, joissa ruuhi suippe-nee huomattavasti päitensä kohti. Kun laidat kiinnitetään niin, että ne nousevat pohjasta verraten viistoon ja aina limisaumaisina — laitaluku vaihtelee 2:sta 6:een — ja päädytkin ovat enemmän tai vähemmän kaltevat, muodostuu jonkin verran venettä muistuttava ruuhimuoto, jota Turun seuduilla sanotaan *tasapääruuheksi* l. *tasuksi*¹. Se on puhtaasti eteläsuomalainen tyyppi, jota käytetään maavesissä Varsinais-Suomessa, Etelä-Hämeessä ja Uudellamaalla Kymijokeen asti idässä sekä merenrannikolla ja -saaristossa Siipyystä ja Merikarvialta Kotkaan ja Seiskariin

¹ Näitä nimityksiä käytetään väliin laatikkoruuhistakin (ks. s. 96).

Kuva 62. Laatikkoruuhun ja tasun välimuoto. Itä-Teisko.

asti. (Kartta 4, s. 88). Muodoltaan se vaihtelee sangen paljon, sikäli että järvi- ja jokitasut ovat yleensä leveäpohjaisia, kapeita, 2—3-laitaisia ja isopäätyisiä, kun taas merit asut ovat kaitapohjaisia, leveitä, 4—6-laitaisia ja pienipäätyisiä. Sisämaassa, alueen itä- ja luoteisosissa, tasut ovat usein kömpelönnäköisiä ja muistuttavat suuresti laatikkoruuhia; niin esim. Mäntsälässä, Pornaisissa ja Punkalaitumella (kuva 64).

Ruuhi rakennetaan tav. männystä, mutta hyvää puuainesta saadaan myös haavasta tämän keveyden vuoksi, joskin haaparuuhta on huolellisesti hoidettava, m.m. tervattava säännöllisesti, etteivät laidat halkeilisi; joskus käytetään kuustakin¹. Puut kaadetaan parhaastaan sydäntalvella, paikoin maaliskuussa².

Länsiusmaalainen ruuhi rakennetaan seuraavasti (Sammatti³). Puut kaadetaan tammi—helmikuussa, jolloin puu on aivan »kuollut»; ne ovat suoraa ja oksatonta mäntyä. *Pohjalaudat* sahaetaan 3 cm, *sivulaudat* 1,5 cm vahvoiksi ja kuivataan hyvin ennen *tekoa*. Pohjalaudat höylätään suoriksi, *saumataan* ja *pontataan*. Pohjan *saumoihin* pannaan tervaa ja sen laudat *pienataan* 4 cm paksuilla pienoilla (3-tuumaisin lankanauloin), jotka ovat 45 cm:n päässä toisistaan. *Takapäätä kavennetaan* 5 cm kummaltakin puolen. Jos pohja on keskeltä esim. 65 cm leveä, on takapään leveys 55 cm ja *etupään* 40 cm. Pohjan syrjien kaltevuus riippuu siitä, miten leveäksi ruuhi aiotaan, päitten syrjien kaltevuus on sama kuin pohjankin. Nyt pannaan pohja *pukkiin* kahdella ruuvilla, joista etumainen on 170 cm:n päässä keulasta ja taempi 60 cm:n päässä perästä. Pohjaa *nostetaan* keulapuolelta 25, perältä 10 cm *kiilojen* avulla ja nämä saavat olla paikoillaan siksi, kunnes ruuhi on valmis. *Sivulaudat* höylätään ja kiinnitetään paikoilleen sydän-

¹ Lohja. Täällä oli ennen tapana, että puu kaadettiin »merituulella», koska se silloin oli lujempaa kuin pohjoistuulella.

² Turun rantamaa. ³ A. Valkjärven selonteon mukaan.

Kuva 63. Rautaiset ruuvipihdit, vara ja katajainen vaarna. Merimasku. Annikki Airolan mukaan.

puoli ulospäin. *Sivuille* tulee 3 lautaa päällekkäin, sauma on 3 cm leveä ja se naulataan 4 cm pitkillä galvanoiduilla *ruuhen-nauloilla* 7 cm:n välein; ne päätetään sisäpuolelle. Sauma tervataan ilman tilkettä. *Laita* vahvistetaan ulkopuolelta 5 cm:n levyisellä listalla, jonka paksuus on sama kuin laidankin. *Kaaret* tehdään luonnonvääristä männynoksista tai katajista. Ne naulataan pohjaan 2 naulalla ja 1:llä laitojen kuhunkin saumaan. Kaaren kulmaan leikataan alle *lovi*, jotta vuotanut vesi pääsee kulkemaan. Kaaret eivät ulotu yli pohjan; pienan ja kaaren väliä on 3 cm. *Päädyt (pääät)* ovat 10 cm sivuja korkeammat, ja niiden kulmat pyöristetään. *Hankaat* l. *tullat* tehdään kaksihaarisesta koivusta, naulataan sivuihin sisäpuolelle, niin että koukkupää kohooa 15 cm laidan yläpuolelle. *Soutuistuimen* pitää olla 30 cm hangasta keulaan päin, perällä on *takaistuvin*. *Airojen* pituus vähintään 260 cm.

Lounais-Suomen rantamaalla ja saaristossa tasun valmistus käy seuraavasti (otamme sen ohessa huomioon eräät muutkin rannikon ja sisämaan seudut)¹. *Pohjalaudat*² sahataan n. 1 ½-tuumaisiksi, pääty- l. *peililaudat* jopa 2-tuumaisiksi, mutta *lailaudat*³ vain ½-tuumaisiksi. *Laudat*, jotka eivät saa kernaasti olla *pinta-* eikä *sydänlautoja*, pannaan *laitoihin* — sydänpuoli ulospäin —, sydänlaudat taas pohja-, piitta- ja päätylaudoiksi, sillä näihin kelpaa pehmeämpikin aines⁴. *Laudat* höylätään molemmin puolin ja *pohja*⁵ valmistetaan leveimmistä laudoista; väliin riittää 1 lauta (jopa lähes 30 cm leveä), väliin pannaan 2 ja 3:kin.

¹ Kuvaus perustuu parhaastaan seuraaviin kirjoituksiin: P. A. Angervo, Kulkuneuvoista. Turun saaristo (etupäässä Luonnonmaa). (Suom. Kirj. Seuran arkisto, v. 1895); Sävele Angervo, Kuvia veneistä ja lautoista y.m. Turun saaristo (Kustavi, Merimasku, Mietoinen, Naantalin mlk., Taivassalo, Vehmaa). (SKS:n arkisto, v. 1895); Annikki Airola, Merimaskun kansanomaiset vesikulkuneuvot (Turun Yliopiston kirjasto, käsikirj. n:o 149).

² Turun rantamaa, Kalanti; sisämaassa Lohja, Hauho. ³ Turun rantamaa, sisäm. Hauho.

⁴ Turun r. Kun alusta suunnitellaan, aiotaan se tehdä, mutta rakennettaessa puhutaan *lyömisestä*. ⁵ *ruuhenlattia* (Kalanti).

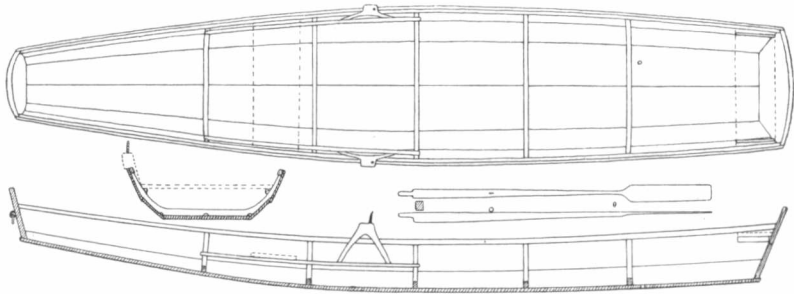
Kuva 64. Ruuhi valmiina tuohustukseen. Punkalaidun, Sammakkojärvi.
N. Valosen valok.

Järvitasuissa on 2—3 lautaa¹, 1 yleensä meritasuissa, paitsi isoissa Turun² seudun ruuhissa joskus 2:kin (samoin ennen Snappertunassakin). Pohjalaudat *saumataan* tiiviisti yhteen, samaan tasoon. Pyhärannassa tunnetaan sentään sellainenkin menetelmä, että keskimäinen lauta tulee limittäin laitimaisten syrjiä alle; tällöin keskilautaan saumojen kohdalle höylätään *varho*, johon tiivisteeksi pannaan tervaa ja rohtimia, ja saumoihin lyödään *paattinnauloja*. Muussa tapauksessa pohjalaudat liitetään yhteen kahdella tai useammalla *pohjapienalla* l. *-klampulla*, jotka *vaarnataan* paikoilleen. Täten syntynyt pohja kiinnitetään *kiilaten* kahdesta kohden — keulasta vähän kauempaa kuin perästä — *petipukkiin* niin, että *keula*³ l. *fööri* sekä *takapää*⁴ l. *ahteri* kaartuvat kumpikin hieman ylöspäin⁵. Taivutusta voidaan helpottaa, etenkin jos kaarevuus on saatava tavallista suuremmaksi, siten että pohjalautoja pidetään *paasissa*⁶ l. höyrytyslaatikossa tai liotetaan suju-

¹ Kaksi lautaa: Turun rantamaa, Kalvola, Hauho, Vihti, Kymenlaakso, kolme lautaa: Ahvenanmaa, Turun rantamaa, Lemu, Pyhäranta, Muurla, Loimaa, Somero, Somerniemi, Vihti, Pusula, Hauho, Kymenlaakso. Järvitasuissa olen tavannut 1-lautaisen pohjan vain Luopioisissa.

² Naantalın Luonnonmaa, Mietoinen. — Snappertunassa on v:sta 1890 alkaen käytetty vain yhtä pohjalautaa.

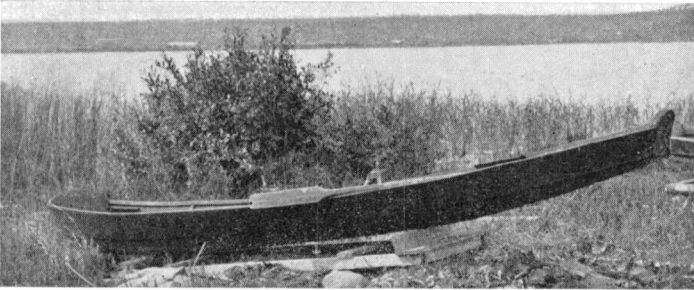
^{3, 4} *Nenä*, *perä* (Hauho); *nenä* l. *nenän puoli*, *perä* (Urjala). ^{5, 6} Kalanti.

Kuva 65. »Kuiri« l. »skuutto«. Kalvola, Iittala.

tuskohdistaan vedessä, vieläpä yläpintaan vedetään veitsenkärjellä ristiinkäyviä viiruja. Ellei paasia käytetä, haudotaan lionnutta lautaa tulenpahteessa ja märällä vihdalla estetään puuta kärventymästä. Tämän jälkeen pohja saa olla muutaman päivän painumassa, siksi kunnes se jäähtyy ja kuivuu. Jos pohja pyrkii oikeenomaan, asetetaan se painantatelineeseen¹. Merimaskussa oli tav. kaksi eri *pukkia*, toinen pohjalaudan veistämistä, toinen sen taivuttamista varten. Edellinen oli pitkä, sileä ja suora lankku, jonka kummankin pään alla oli pari n. $\frac{1}{2}$ m pitkiä jalvoja (*kontteja*). Sen päällä veistettiin n. tuumanpaksuisen pohjalaudan toinen pää kapeammaksi ja sitten höylättiin sileäksi. Toisessa pukissa oli niinikään jalkojen varassa seisova paksu palkki, jonka yläreuna oli veistetty hieman kaarevaksi. Pohjalaudan päät kostutettiin, ja se lyötiin kiinni pukkiiin 2 *traaspiikillä* (= iso naula, jonka ylipäässä oli 4-kulmainen laudanpätkä), joiden väliä oli vähän toista sylvä. Lautaa *vääristettiin* siten, että sen päähän sidottiin köysi, jonka toisessa päässä oli silmukka. Laudan keskikohdalle nostettiin iso tukki tai kivi (*hepo*), jota vasten köyden silmukkaan pujotettua *vipuseivästä* painettiin. Laudan päät vivuttiin vähitellen ylöspäin, ja kun tarpeellinen käyryys oli saavutettu, pani apumies *pulkan* (puupalikan) sen alle. Ettei köysi kiristyessään halkaisisi pohjalaudan päätä, pantiin laudan tueksi köyden kohdalle samanlevyinen puupala. Pohjalaudan kapeaa päätä nostettiin 12—16 tuumaa, toista n. $\frac{1}{2}$ tuumaa vähemmän.

¹ Pyhäranta. — Hyvin kaareva ja suhteellisen kapea pohja on Kalvolan »skuutossa» l. »kuirissa», joka on sangen keveä- ja nopeakulkuinen ruuhimuoto.

Kuva 66. »Kuiiri« l. »kuutto«. Kalvola, Iittala.

Traaspiikkien välinen pohjalaudan osa ei saanut vääristyä, sillä *yntäväärä* ruuhi oli hyvin raskassoutuinen¹.

Sitten pannaan (*istutetaan*) päätylaudat valmiiksi tehtyinä² paikoilleen, nekin viistoon ulospäin. Hauholla ja Mäntsälässä mainitaan kuitenkin perälaudat tav. olevan pystysuorassa. — Etupääty koetetaan, mikäli mahdollista, tehdä yhdestä n. 2 kort. leveästä laudankappaleesta, mutta ellei tämä luonnistu, lyödään pystyyn sen poikki — sisäpuolelle — *poikkipiena* l. *kaavelikaari*³. Nykyisin, kun leveitä lautoja on vaikea saada, laitetaan päädyt useammista paloista kuin ennen, peräpääty kootaan 3—4, joskus 5—6 palasta⁴. Keskkikokoisen meritasun *takapeili* on yläreunastaan 2 ½—3 ⅓ jalkaa leveä, 4—6 korttelia korkea, etupeili vain parin krt. korkuinen. Päädyn alareunaan veistetään lovi pohjalaudan päätä varten⁵. Peräpäädyn vahvisteena on sisäpuolella aina vankka koukkumainen piena, joka ulottuu jonkin verran pohjankin päälle; päädyn yläreunassa on paikoin kolo *lierutusta* (ruots. *vricka*) varten⁶.

¹ Annikki Airolan mukaan.

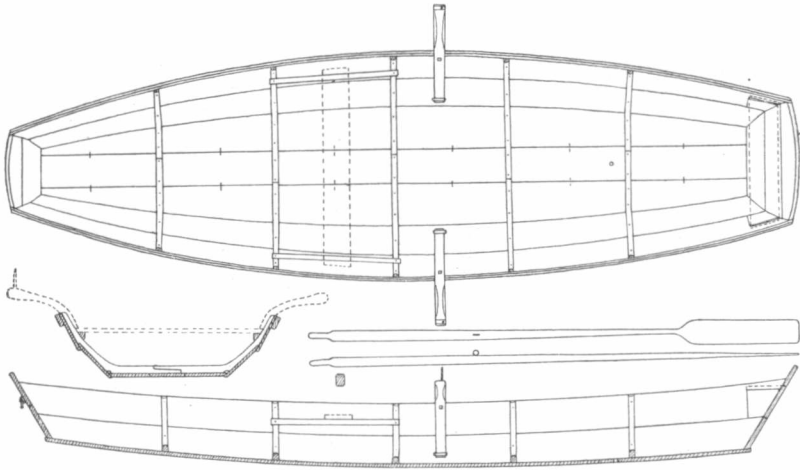
² *Etu-* ja *takapeili* l. *-kaaveli*, myös *keulapeili* l. *-kaaveli* (Merimasku, Turun rantamaa), *föör-* ja *ahterpeili* (Uusikaupunki), *etu-* ja *takanokka* (Lohja), *etukeula* l. *puka* ja *perälauta* (Pyhäranta), *keula-* ja *perälauta* (Pusula), *nenälauta* (Hauho).

³ Myös *etupeilipiena* l. *-kaari*; *etukaavelipiena* l. *-kaari* (Turun rantamaa).

⁴ Pyhärannassa on *pu'an* ulkosivulla määrly, *singel*, ja siinä ruuhen *kahleet*; *pu'an* sisällä on lovi ruuhen maallevettoa varten. Istuimen alla on pieni säilytyslaatikko. Peräpäätyyn tehdään reikä, josta ruuhi voidaan sitoa seipäseen kiinni. Luopioisissa on päätyjen yläosassa myös reikä vetämistä varten. Paikoin on etupäädyn ulkosivulla (meritasuissa sisäpuolella) rautarengas kiinnitystä varten (Tammela, Nurmijärvi, Kymijoen alajuoksu).

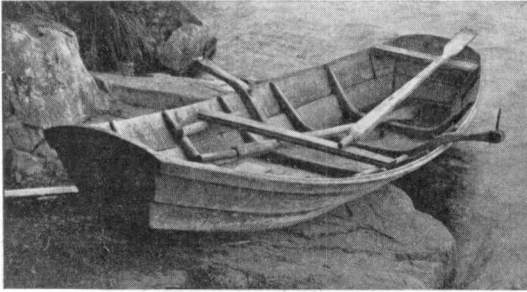
⁵ Merimasku, A. Airola.

⁶ Suursaari (*lieruttaa* tunnettu siellä), Hiittinen, Pyhämaa.

Kuva 67. Ruuhi. Somerniemi.

Laidoituksen alkaessa taivutetaan *alin laitakerta* l. *konki* pohjalaudan reunan päälle ja kynällä tai nokipalalla piirretään siihen pohjan kaarevuus. Liika puu veistetään pois, niin että laidan alasyrjä jää n. tuuman verran piirun osottamaa mitta leveämmäksi. Sen ja pohjalaidan reuna joutuvat n. tuuman verran *vasuksiin* siten, että varo sattuu pohjan syrjän kohdalle. Laidan alasyrjään ajetaan sormenpään levyisellä *kouruhöylällä* matala kouru (*takku-* l. *siivaro*). Nahkurilta saatu *takku* (eläimen karvat) kartataan *hahtuviksi* ja niistä kierretään *kelalla* l. *oksakoukulla* ohutta nuoraa (*takkularria*), joka pannaan tervalla vedettyyn saumaan *siiksi* l. *trüviksi*; nykyisin käytetään enimmästi pumpulia tai *viilokkia*. Sauma puserretaan lujaan useiden *kruuvipihditten* (kuva 63) kanssa ja laita vaarnataan kiinni pohjalautaan ja peileihin. Saumaa sanotaan *risti-* tai tavallisemmin *klinkkisaumaksi* (= limisauma). *Lantti(napa)kairalla*, jonka läpimitta on sama kuin haravanpiikairan, tehdään läpiä laudan syrjään, keskelle varoa. *Paattimestari* pitelee vasemmalla kädellään laudansyrjää niin, että kouru on alaspäin ja sormenpäät varossa, ja hän kairaa reikiä laitaan päällypuolelta peukalon leveyden verran reunasta pois päin, siis sille kohdalle, missä varo on laudan alapuolella. Si-

Kuva 68. Ruuhi. Somerniemi.

ten syntyy *läpirivi*, jossa reikien väliä tulee n. kämmenenleveys. Reikien *kantit* otetaan puukolla pois päältäpäin, ja näin syntyvät kantain sijat.

Reikiin lyödään jo ennen iltapuhteina vuoltuja katajaisia (*lantti*)vaarvoja, joissa on *kannat* l. *tulkit*. (Kuva 63). Vaarna katkaistaan sisältä vinosti kahden puolen ja päähän lyödään suude (*kiila*, *vaarnan k. l. sute*); näitä on ennakolta tehty männyn sydänpuusta (nyt käytetään tav. galvanoituja tai kuparisia vene- l. *paa-tinnauloja*). Laidat (*syrjälaidat*¹) naulataan kiinni päätyihin ja väliin pannaan *triiviiä*². Tämän jälkeen pihdit irroitetaan ja I *laitakonki* on valmis. Nyt piirretään sen ylisyrjää myöten merkki seuraavaan laitaan ja *mallataan* samalla tavoin ja kiinnitetään paikoilleen. Kun kaikki laidat ovat paikoillaan, on runko (*kere* l. *lau-doitus*) valmis. Keskikokoisessa ruuhessa on 3—4 *si(v)ulautaa*; ylin on *parraslauta*, se on tav. *yntävääriä* ja muita leveämpi, usein paksumpikin, *yläreuna köölätty vähän kaarevaksi*.

4—6-laitaiset meritasut eroavat 2—3-laitaisista järvitasuista, paitsi yhden pohjalautansa puolesta, myös siinä, että alin laita liitetään pohjaan hyvin loivanousuisesti, joten vasta seuraavat laidat alkavat tehdä *kupua*, s.o. kaartua vähitellen ylöspäin Meritasu onkin hyvin »merikuntoinen» ja vakava alus³.

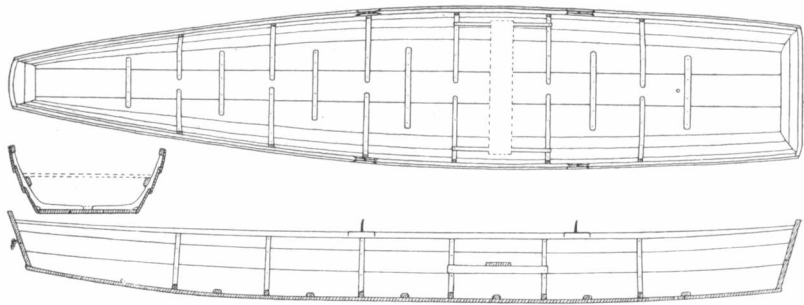
¹ Turun rantamaa; *syrjälaidat* (Lohja); *sivulaidat* (Lohja, Merimasku, Pyhäranta).

² Turun r.; *triivataan* (Lohja).

³ 2-laitaisia ruuhia: Muurla, Somero, Somerniemi, Kalvola, Vanaja (*kuutto*), Mäntsälä; 3-laitaisia: Turun rantamaa, Muurla, Vehmaa, Loimaa, Kiikala, Lohja, Vihti, Pusula, Renko, Pirkkala, Janakkala, Luopioinen, Kymenlaakso; 4-laitaisia: Turun rantamaa, Pyhämaa, Korppoo, Hiittinen, Snappertuna, Vihti, Tam-mela, Myrskylä; 5-laitaisia: Turun r., Luvia; 6-laitaisia: Suursaari, Seiskari.

Laidoituksen jälkeen on sauman nimenä *lantt(i)* ja larrin nimenä *siia* l. *nuotti*¹. Lantit *juotetaan* kaatamalla niihin sisäpuolelta tervaa tai pikeä varteen kiinnitetyllä sonninsarvella.

Nyt saa ruuhi jonkin aikaa olla koskematta paikoillaan, jotta laudat ehtivät kuivaa ja kutistua. Sitten seuraa ruuhen *valmistus*, ensiksikin *kaarien* pano l. *kaaretus*. Alkeellisin tapa on tällöin se, ettei käytetä varsinaisia, yli laitojen ja pohjan ulottuvia kaaria, vaan vahvistetaan pohja pienoilla, joiden lukumäärä voi olla 7:kin kpl.², ja niiden väliin naulataan koukkupolvia l. *käpäliä* niin, että nämä ulottuvat laidan yläreunasta jonkin matkaa pohjankin päälle³. Käpäliin veistetään *hampaat* laitasaumoihin sopiviksi. Käpäliksi kelpaavat väärät männynoksat ja -juurik-

Kuva 69. Ruuhi. Kymijoki (Sippola).

kaat sekä koukkuiset katajat. Yleisin kaaritustapa on kuitenkin se, että vastakkaiset käpäliä liitetään toisiinsa pohjan päällä 2—3 kappaleesta, jolloin ne saavat *kaaren*⁴ nimen. Tällöin ei pohjapienoista enää ollenkaan tarvita erikseen. Oksat veistetään paria tuumaa paksuiksi, asetellaan ruuhen niille kohdin, mihin ne parhaiten sopeutuvat ja *varataan* 2-haaraisella teräväkärkisellä *varalla*.

¹ Turun r.

² Kymenlaakso. Täällä myös voidaan käyttää niin pitkiä käpäliä, että niiden alaosa ulottuu yli pohjan. Tällöin ei erikoisia pienoista tarvita, vaan käpäliä vuorottelevat: I, III, V toisessa ja II, IV, VI toisessa laidassa. Tämä tapa on yleisempi laatikkoruuhissa. ³ Kymenlaakso; Vihti.

⁴ Järvisuissa (m.m. Lohja ja Vihti). Muita nimiä *kramppi*, *kramppu* (Pyhäranta), *kylkiluu* (Lohja). Meritasuissa on nimenä aina *kaari* (Turun rantaamalla *kaarenluoma*) ja se onkin kaarenmuotoinen, syystä että varsinainen pohja on vallan kapea. Kuitenkin Snappertunan ruuhessa olivat kaaret (*vrän-ger*) ennen vuotta 1890 2 kappaleesta, jotka eivät pohjalla ulottuneet kiinni toisiinsa; tällöin oli pohjalautoja 2 ja ne olivat kiinnitetyt pienoilla. Myöhemmin tuli käytäntöön 1 pohjalauto ja yhtenäiset kaaret (*spanter*).

(Kuva 63). Tämän toinen haara painetaan pitkin pohjaa ja samalla toinen haara piirtää kaaripuuhun pohjan ja laidan muodon. Piirua myöten veistetään kaaren alareunasta liika pois. Kaarien lukumäärä on hyvin vaihteleva (3—12) koosta y.m. seikoista riippuen; meritasuissa, joiden pitää olla lujatekoiset, on kaaria eniten¹. Kaarissa on *kaarenhampaat* ja pohjalla *kaarensilmät* l. *vesilävet* vedenjuoksua varten. Kookkaat *kaaren-* l. *kaarivaarnat*, joiden kannat tulevat, niinkuin saumoissakin, ulkopuolelle, vuolaan katajasta, ja niiden reiät kairataan *sukarilla* tai isommissa ruuhissa *antur(a)napakairalla*². Paikoin tehtiin kaaret tammen oksista ja, mikäli mahdollista, ehyet l. yksimittaiset. Jos tehtiin liitos, asetettiin kaarenpäät viistoiksi veistettynä päällekkäin ja vaarnattiin toistensa ja pohjan lävitse. Nykyään tehdään kaaret (esim. Merimaskussa) tuuman paksuisiksi veistetyistä katajanoksisista, jotka liotetaan vedessä tai haudotaan pehmeiksi *paasloodassa*, painetaan pitkin ruuhan pohjaa ja vaarnataan kiinni.

Meritasuihin tulee piittoja 2—3 kpl., vahvisteenaan päälläpäin *piitankäpäliät* (1—2 kpl. piitan kummassakin päässä, yläpinalla, joskus alapinnallakin); ne kiinnitetään *käpälävaarnoilla*. Piitan päitä kannattavat vielä usein *piitta-* l. *kannatusklossit*³. Jos piittoja on 3, ovat niiden nimet *etu-*, *keski-* ja *takapiitta*, niistä keskimäinen n. 2 krt. levyinen, suunnilleen ruuhan keskikohdalla ja 6—8 tuumaa partaan alapuolella. Etupiitta on joskus samanlainen kuin keskipiittakin, mutta paikoin sen ja keulan väli on umpinainen. Piitan keulanpuoleiseen syrjään tehdään niin syvä uurre, että pitkittäisten *etulautojen* päät sopivat siihen. Äärimmäiset näistä laudoista tehdään kaareviksi veneenlaidan mukaan, laittaen kaarille lovet, jotta laudat tulevat tiiviisti laitoja vasten. Keulaan lyödään piena, joka kannattaa lautojen etupäätä. Takapiittaa varten kiinnitetään päädyn sisäpuolelle piena ja parin ja-

¹ 3 kpl. pikkuruuhissa (Pyhäranta), 4 kpl.: Muurla, Loimaa, Vanaja («kuutossa»), 5: Somerniemi, Pusula, Kalvola, 6: Kii kala, Pusula, Tammela, Urja'a, Hauho, Luopioinen, Seiskari, 7: Pyhämaa, Luvia, Muurla, 8: Vehmaa, Merimasku, Eckerö, Pyhämaa, Lohja, Janakkala, 9: Eckerö, Parainen («reisuruuhi»), Merimasku, Turun r., Naantalin Luonnonmaa, Pyhämaa, 10: Merikarvia, Snappertuna, Merimasku, 11: Hiittinen, Naant. Luonnonmaa, Piikkiö, Snappertuna, 12: Ahvenanmaa, Turun ulkosaaristo, Lemu, Hiittinen. — Pyhärannassa mainitaan keulanpuolella mol. sivuilla *parilonkramppu*, johon »parilo» kiinnitetään «tuovustettaessa». Turun rantamaassa kaariväli on 2 vaaksaa. ² Turun rantamaa.

³ 3 kpl. Merimasku, Turun rantamaa: *etu-*, *keski-* ja *takapiitta*, 2 kpl.: Eckerö, Hiittinen, Pyhämaa, Merikarvia; *piitas* = piitta (Kalanti).

lan päähän siitä kohtisuora lauta, jonka alareuna sopeutuu ruuhen pohjaan. Näiden päälle naulataan *takalaudat* ja niiden päälle kiinni päätyyn piana, joka pitää ne lujasti alallaan. Perään muodostuu lautojen, *takapenkin*, alle *takaloota*, jonne pääsee nostamalla pois keskimäisen, irtonaisen laudan (*takaloodan kannen*)¹. Laidan ylireunaan, *partaaseen*, lyödään sisäpuolelle *parraspuu*² l. *tull(a)puurdi*³, jossa on tullien lävet; meritasuihin tulee vielä ulkoparras (*parrasvitsa*⁴, *syrjälisa*⁵). Molemmat lyödään kiinni vaarnoilla tai nykyään useimmiten nauloilla. Parrasta peittää meritasuissa joskus vaakasuora *talrekipuurdi*, jota paremmin tehtynä sanotaan *kantäkiksi*⁶. Sen päitä kiinnittävät etu- ja peräpäätyyn *tullpuurdin* käpälät vaarinoineen. Pädyn käpälät (*kulmakäpälät*) kuuluvat yleensä vain meritasuihin, ja niitä tavataan harvoin sisämaassa⁷. Tullpuurdissa on *tullahangan* l. *-klampun lovet* sekä *tulla(n)lovet* l. *-lävet*. Tullanklamppu on parin krt. pituinen, n. tuuman korkuinen puukappale. Taltalla (*tämmiraudalla*) tehdään kantäkkiin ja klamppuun läpi ja tähän asetetaan n. 8 tuumaa pitkä tulli, jonka yläpää kohoaa partaasta n. 4 t. — Pienemmissä ruuhissa on milloin *puu-*, milloin *rautatullat* (1—3 paria, *etu-*, *keski-* ja *taka-* l. *huop[p]austullat*), mutta isommissa tavallisesti puutullit, luvultaan 4—7 paria⁸. Keskikokoisessa meritasussa on etu- ja keskitullien väliä 2—2 ¼ kyynärää. *Tull(a)-klamppu*⁹ l. *pakka*¹⁰ valmistetaan nivara- l. visakoivusta, joskus

¹ Merimasku (A. Airola). ² Kalanti.

^{3, 4} Merimasku, Turun r. Merimasku myös *parrasvyö*. Toisinaan parraspuu puuttuu (maatasuissa, Tammela, Luopioinen).

⁵ Pyhäranta. Väliin on ulkoparras sisämaan ruuhissakin, mutta tällöin puuttuu sisäparras (Kiikala). ⁶ Turun r. Merimasku: *kantäkki* 3 tuuman levvinen. ⁷ Esim. Kiikalassa. ⁸ 1-s o u t u i s i a ovat usein sisämaan ruuhet (Muurla, Kiikala, Somero, Somerniemi, Tammela, Loimaa, Kalvola, Urjala, Pirkkala, Luopioinen, Janakkala, Loppi, Pusula, Sammatti, Vihti, Lohja, Mäntsälä, Kymenlaakso), joskus meritasutkin (Pyhämaa, Snappertuna: »sumpökstock»); 2-s o u t.: Lohja, Vihti, Loppi, Kalvola, Urjala, Hauho, Kymenlaakso; meritasuja: Ahvenanmaa, Hiittinen, Turun saaristo, Vehmaa, Lokalahti, Merikarvia; 3-s o u t.: Lohja, Sund, Korppoo, Turun rantamaa, Parainen, Luvia, Snappertuna (täällä peräsoudussa vain 1 tullitappi), Suursaari, Seiskari; 4-s o u t.: Lohja, Tammela (ennen »kirkkoruuhets»), 5-s o u t.: Turun r., 6-s o u t.: Turun r., Lohja, Loppi (»kirkkoruuhets»), 7-s o u t.: Turun r., 8-s o u t.: Tammela (ent. »kirkkopaatit»); *tull(a)* (Merimasku, Turun r., Kalanti, Lohja), *tolla* (Pyhäranta), *hansas* (Sammatti, Lohja, Tammela, Urjala); *yks-* t. *kakshankainen*, *hankain* (Hauho), *soutimet* (Urjala).

⁹ Turun r. ¹⁰ Hauho; *peukalo* on raudasta (s:n Pusula). Tullit kiinni laidassa (Lemu, Vihti, Lohja, Pusula, Kymenlaakso).

Kuva 70. Tukkimiesten ruuhi. Lohja. Valok. O. Kivistö.

omenapuustakin¹. Jos ruuhi tehdään matalahko, on tullitapin alustana kulmanmuotoinen polvekas puunkoukku²; kapeassa ruuhessa taas se sijoitetaan laidasta ulospäin ulottuvan »reiden» kärkeen³. Vanhempina aikoina hanka veistettiin yhdestä katajanok-sasta, mutta nykyisin *tulla* (= tulli) ja sen alusta tehdään erikseen (Merimasku). Pyhärannassa käytetään 1-soutuisessa tasusakin joskus laatikkoruuhun *kolaa*, jonka reisissä ovat rautaiset tapit airon *sinkeliä* l. määrälyä varten. — Ruuhun pohjaan, perälle, tehdään tav. reikä veden poisvaluttamiseksi.

Kun ruuhi on valmis sisältä, käännetään se »alassuite», *trii-vataan pohjasaumat* (tai *kölisauma*, jos on vain yksi sauma), ja päälle voidaan naulata tai vaarnata pintapuinen *pohjasaumalista* (*kölririma*)⁴. *Ulkolantit* juotetaan kuumalla tervalla ja pohjan syrjiin, alimaisten lanttien, joskus kaikkienkin, päälle voidaan lyödä *antura*⁵. Merimaskussa ja Turun rantamaalla naulataan ruuheen joskus matala, 4—5 cm korkea köli, mitaltaan $\frac{2}{3}$ pohjan pituudesta; hyvin tehtynä se on keulapuolelta aivan matala, mutta

¹ Turun r. ² Kalvola, Hauho, Luopioinen. ³ Muurla, Kiikala, Pusula, Vihti (joskus), Somero, Somerniemi, Loimaa, Pirkkala, Janakkala, Mäntsälä. ⁴ Turun r.; rimat naulataan myös Muurlassa. ⁵ Turun r., *antra* (Pyhäranta), *antura* (Lohja), *talla* (Lohja). Luopioisissa pidetään hauen kutupyynnissä ruuhen pohjassa kahta raudoitettua *anturaa*, Hauholla kahta tai kolmea, Luvialla kolmea (keskimäinen kölinä).

Kuva 71. Kalastusta ruuhilla. Katiskaa aletaan painaa järveen. Sammatti.
Valok. Paavo Dahlman (Kotiseutu, 1932, s. 57).

nousee perää kohti tasaisesti; keulapuolesta köli tav. puuttuu. Täydellinen tervaus päättää ruuhen rungon viimeistelyn; hyvällä pidolla on ruuhi myöhemminkin tervattava keväisin sisältä ja ulkoa.

Meritasuissa käytetään lautojen ohuuden vuoksi pohjalla kaarten päällä *telkilautoja*¹ l. pohjasiltaa, joka tav. tehdään kuusilautoista. Yleisin on *pälkkitelkitys* (l. *-telkeet*), jossa on harvalta *pälkkejä* l. liisteitä, joskus vain pari irtonaista leveää lautaa; sen ohella käytetään harvemmin melkein piittoihin ulottuvaa *umpitelkitystä* (l. *-telkeitä*), jonka reunoissa on kaarilovilla varustettu puhupenkki l. *rais(ka)telkeet* estämässä rikkojen putoilemista sillan alle. Kiintonaisten telkeiden päälle, piitoista vähän perälle päin, pannaan poikittain lyhyt *potkotuspuu*, jota vasten soutaja ponnistaa jalkansa. Joskus laitetaan piittojen päälle sivuille *istuinlaudat* (l. *-penkit, sivulaudat*). Sisämaan tasuissa on piittojen sijasta hankojen luvusta riippuen 1—2 soutulautaa l. *tuhtoa* — tav. irtonaisia — ja perällä *istuin*².

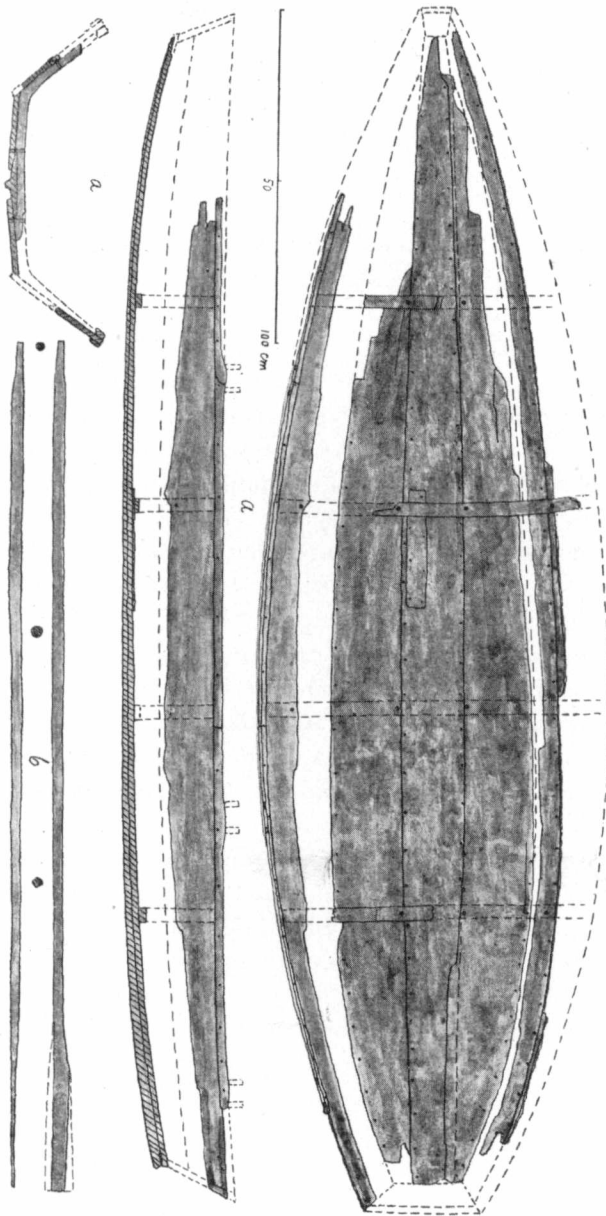
Vedenluontia varten voi ruuhessa olla viskin³, paraiten lep-päinen, joka kestää hyvin kosteutta. Meritasuissa taas voi olla takapiitan etupuolella telkeihin, kahden kaaren väliin *tehtaaseen* laitettuna, *vesiluukku*, josta kantta nostamalla voi *auskarilla* ajaa veden pois.⁴

Kuljettimina ovat *airot* (2 paria *soutovärkkejä*), jotka ovat

¹ Myös *telkeet* tai *telkitys* (Turun r.), *karneri, kantrink(i)* (Kalanti).

² Lohja; Pyhärannassa *perälauta*, sen vieressä *istuinlauta*. Tuhton päät nojaavat kaariin naulattuun rimaan (Kymenlaakso).

³ *Auskari* (Kalanti, Merimasku), *äyskäri* (Lohja). ⁴ Merimasku.

Kuva 72. Suosta löytynyt ruuhi. a poikkileikkaus II kaaren kohdalta (keulasta lukien), b airo. Kustavi, Vartsala. (S. Kansallismuseon kansat. os., n:o 8431).

veneenaurojen mallisia niillä seuduin, missä ruuhen ohella käytetään veneitäkin, siis varsinkin rantamaalla ja saaristossa. Meritasun aivot ovat n. $\frac{3}{4}$ veneen pituudesta, ja ne tehdään tav. kuusesta. *Kädensija* on n. 6 tuumaa pitkä, paksuin kohta (*tyvi*) on pyöreä, samoin kuin *sääri*, joka kapenee (*airon*)*lapaa* kohti; viimeksimainittu on tasaleveä ja sen pituus n. kolmannes koko airosta. *Yksitullaisessa*¹ hangassa on rautamäärillä tai puisella *aironkrampulla* t. *-klampulla*) varustettu airo². Joskus klamppu on niin iso, että siihen on kairattu 2 tullinreikää, joten samoilla airoilla voi soutaa sekä *ylä-* että *ala-airoissa*, mutta tavallisesti on molemmissa hangoissa omat aironsa, keula-airot vähän lyhyemmät kuin keskiaivot. Hyvälle soutajalle ovat ominaiset pitkät ja harvat *vedot* (Merimasku). *Perää pidetään melalla*³. *Sauvin*⁴ on mukana pohjaanlyötäväksi, jotta ruuhi sen avulla pysyisi alallaan rysien ja mertojen ko'ussa. — Peräsintä käytettiin Paraisten »reisuruuhessa», samoin Sundin ja Kalvolan kirkkoruuhiissa⁵. Vihdoin mainittakoon, että Lounais-Suomessa ovat tukkimiesten ruuhet tukevasti tehdyt ja varustetut raudoitettulla *kelalaitteella* (kuva 70).

Ruuhisumppu on erikoinen tasulaji, jossa keskipiitan kohdalla on kahden poikkiseinän erottama kalasäiliö, *fiskooli*; sitä käytetään paikoin Lounais-Suomen rannikolla, esim. Piikkiön lahdessa ja Snappertunassa⁶.

Tasuihin kuuluu vielä tavallisin laji *proomuja* (*proomeja*), joita käytetään lounaisimmassa Suomessa ruo'on niittoon ja karjan kuljetukseen vedentakaisille laitumille. Laajemmassa mielessä ovat tasuja nekin *proomut*, joita kautta Suomen käytetään maantien »losseissa». Kun nämä jälkimäiset eivät kuitenkaan ole varsinaisesti kansanomaisia, jätämme ne tarkemmin käsittelemättä, samoin kuin laivaliikenteessä tavattavat isot *proomut*.⁷ Turun rantamaan *ruuhiproomi* (*ruokoruuhi*, *-proomi*) on kantava alus, jonka pohja tehdään molemmista päistä hieman kaartuvaksi ja liitetään monesta lankusta, *klampuilla* pienaten. Laidat

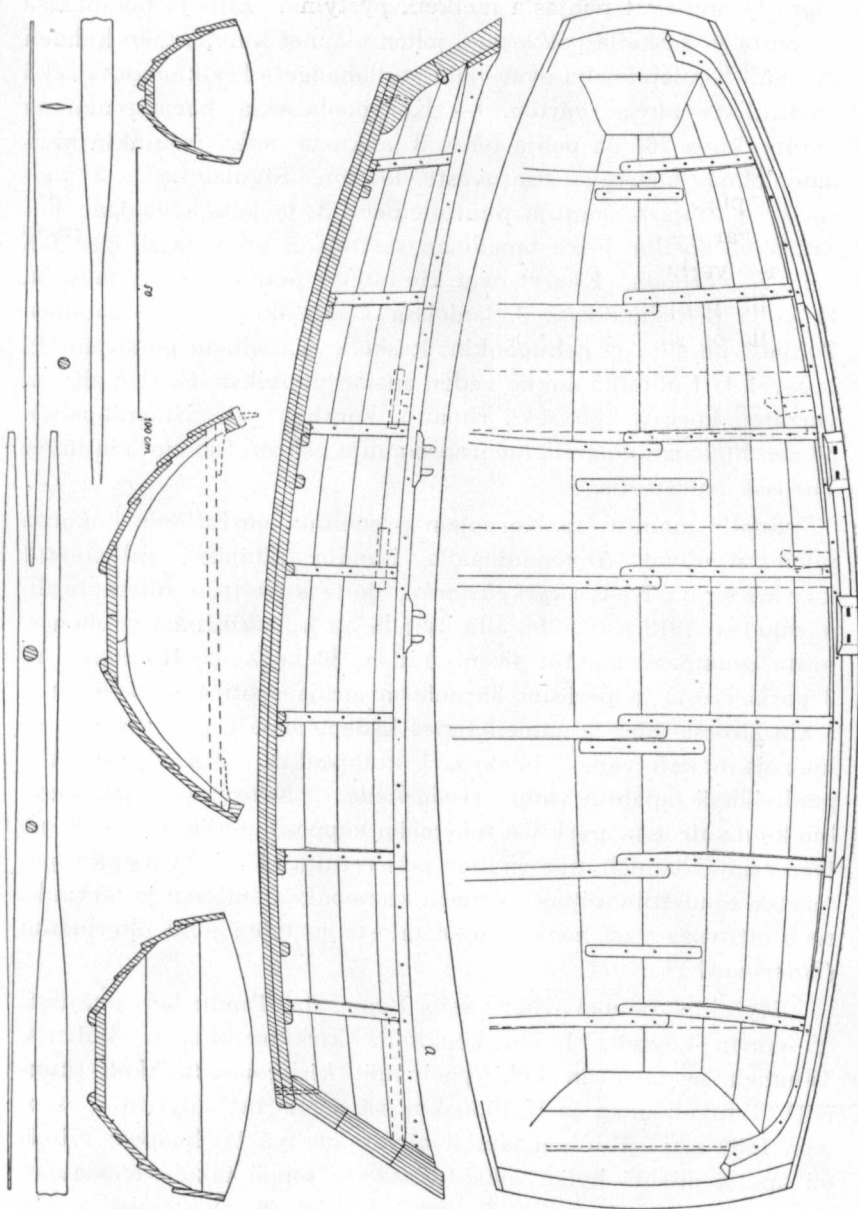
¹ Turun r.; toinen laji on *kaksitullainen*.

² *kramppuairo* (Kalanti), *klamppuairo* Turun r. ³, ⁴ Kalanti.

⁵ Ruuhen purje (segel till ekstock) mainitaan v. 1807 Hirvensalosta.

⁶ Snappertunan ruuhisumppu (*sumpökstock*) on 1-soutuinen.

⁷ Pienen maantielossin tapaisia *proomuja* (kooltaan n. 1,7×4 m) käyttävät paikoin talollisetkin kuljettaakseen sillattomilla seuduilla joen yli kotieläimiä ja isoja maanviljelyskoneita, esim. Oulujoella (Muhos, Utajärvi).

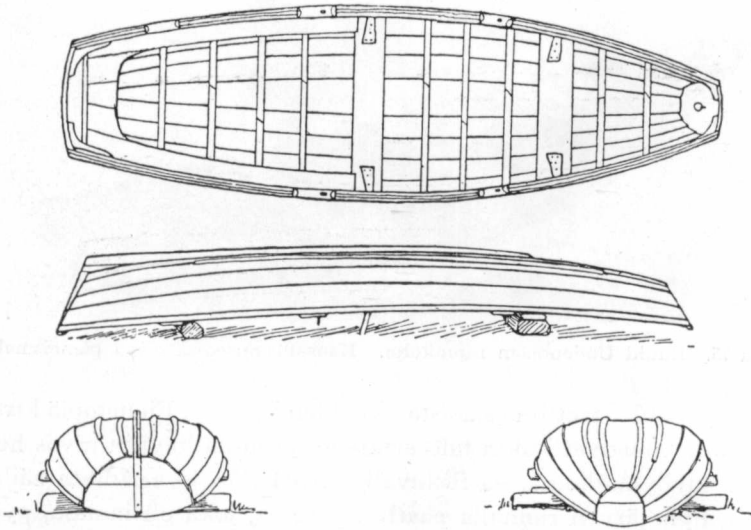
Kuva 73. Ruuhi, a:n kohdalla vasemmassa laidassa 3:kin tulli. Sauvo.
S. Kansallismuseossa olevan pienoismallin (D 370) mukaan.

(*syrjät*) nousevat pohjasta melkein pystyinä. Etu- ja takapäässä on piitta ja keskellä *poikkipuu*, johon eläimet kiinnitetään kahden puolen. Keulapuolella ovat vielä »tullahangat» l. »-klamput» sekä »puutullat» airoja varten. — Korppoolaisessa karjaproomussa (*präm*, kuva 76) on pohja tehty 3 lankusta, jotka varsinkin keulapuoleltaan kaartuvat tuntuvasti ylöspäin. Sivulaitoja on 5, kaaria 17, piittoja 4, soutuja puutulleineen 3, ja laitoja voidaan korottaa varpeilla, jotka tapeillaan sovitetaan ulko- ja sisäpartaan väliseen varhoon. Kaaret ovat kiinnitetyt puuvaarnoilla, joita on keskellä pohjalautoissa 3, laidoissa 1 kussakin, lähellä saamaa. Pohjalla on silta ja pehupenkki; keskelle jää siltaan poikittain $\frac{1}{3}$ m leveä ja 1 m pitkä aukko veden auskaroimiseksi. Pohjan alla on verraten korkea köli sekä rimat l. karahkat. — Samantapaisia, pienen hinaajan vetämiä tavaraproomuja nähtiin tuonnottain myös Turussa Aurajoella.

Edellä mainittuun Korppoon proomuun verrattavia kokonsa puolesta olivat Ahvenanmaalla Sundin pitäjässä rakennetut *kirkkoruuhet* (*kyrkekstock*), joita käytettiin sunnuntaisin n. vuoteen 1912 asti. Neljällä kylällä oli kullakin oma ruuhensa, joista isoimpaan mahtui 48, muihin n. 30 henkeä. Ruuhessa oli 3 paria airoja ja peräsin; äärimäisiä airoja sousti 4 henkeä, kussakin airossa mies ja nainen (mies kädensijassa l. pyyryssä); keskiairoja hoiteli vain 2 henkeä, 1 kumpaakin. N.s. Kyrksundin puolivälissä tapahtui vaihto (*roddskede*). Nuoret soutajat, etenkin keula-airoissa, pyrkivät tekemään kepposia perämiehelle, koettaen esim. käännähyttää ruuhen pois reitiltä. Usein, varsinkin palatessa, soudettiin kilpaa. Veneen kumoonkaatamiseen ja tervaukseen otti osaa yksi henkilö joka talosta ja työtä johti oltermanni (*ålderman*).¹

Myöskin Lounais-Hämeessä, Lopen ja Tammelan pitäjissä, on ennen käytetty hyvin kookkaita kirkkoruuhia l. -kuiruja. Tammelassa tavattiin kehittyneimmät *kirkkopaattilohkot* (kunnat) Riihivalkaman ja Kallion kylissä, joissa ne säilyivät n. vuoteen 1880 asti. Ruuhen laudat olivat mäntyä tai haapaa; työssä oli apuna miehiä kylän joka talosta, ja seppä takoi venenaulat. Suurimmassa ruuhessa oli 7 airoparia, joista 6 taloa omisti kukin

¹ Otto Andersson, *Kyrkekstocken i Sund*. (Budkavlen, III, 1924, ss. 79—80).

Kuva 74. Ruuhi Naantalin Luonnonmaalta. S. Angervon piirtämä v. 1895.

yhden ja torpparit yhteisesti 1:n, eräässä oli 5 airoparia ja pienimmissä 3. Peräsin tehtiin 2 laudasta, jotka rautakiskoilla liitettiin toisiinsa siten, että kiskojen mutkat peräsimen sisäreunassa toimivat samalla *säränärautoina*, joiden koukut olivat kiinni perälaudan keskilinjassa. *Peräsimen kädensija* tehtiin väärästä puusta, ja se kaartui *peränpitäjän* kainalosta hänen selkensä taa. Pohjalla peräpuolella oli *tappi*. Isoimman kuirun pituus oli 5, leveys 1,5 sylvä. Jos väkeä oli paljon mukana — kirkkokuiruun mahtui jopa 70 henkeä —, souti kutakin airoa 2 henkeä, enimmästi nuoria miehiä, joukossa joku reipas neitonenkin. Perää piti joku vanha isäntä, jonka kummallekin puolen mahtui vielä istumaan 1 henkilö; samoin keulaan sopi muutamia. Naiset asettuivat *tuhdolta* toiselle pitkin laitaa pannuille laudoille. Sekä mennessä että varsinkin palatessa soudettiin kilpaa. Jos kuolleen ruumis oli vietävä kirkolle, asetettiin arkku pitkittäin pohjalle tuhtojen alle. Milloin kuirussa oli vain 3 airoparia, souti kutakin 3 henkeä, 1 kummassakin airossa, ja keskellä istuva piti kiinni kummankin airon pyyrystä. Jos ruumisarkku oli mukana, sai se sijansa peräpuolella, jolloin peräairoissa ei soudettu. 1840-luvulta lähtien alkoi kirkkoruuhien käyttö vähetä, kun syrjäkyliin tehtiin maantie. Ruuhia poltettiin helaaval-

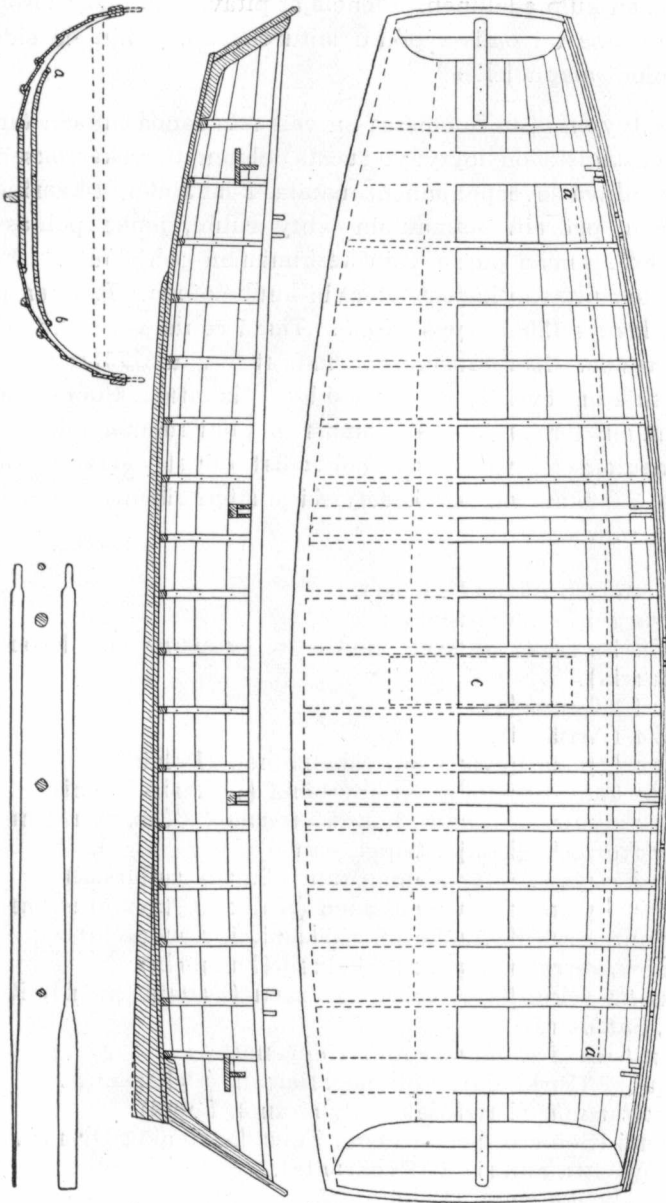

Kuva 75. Ruuhi Uudenmaan rannikolta. Kansallismuseossa oleva pienoismalli.

keina, ja naulat jaettiin osakastalokkaiden kesken. Pienempiä kirkkoruuhia omistivat kukin talo erikseen, ja niillä käytiin myös heinä- ja myllymatkoilla. — Riihivalkaman kylän isoa ruuhaa säilytettiin Pyhäjärven rannalla *paattihuoneessa*, joka oli matala, pyöreistä ja jyrkeistä hirsistä tehty 3-seinäinen, järven puolelta avoin rakennus. Päätyhirret kannattivat kattoa, ja mahtavat patsaat tukivat seiniä. Maanpuolinen pääty oli hirsinen, ja siinä oli matala leveä ovi (mahdollisesti pariovet); katto laudoista. Ruuhien alla olivat telat. Rakennus oli järven puolelta korkeampi, kun ranta oli viettävä ja harjahirren tuli olla vaakasuorassa. Keväisin ruuhi vedettiin miesvoimin suojastaan nurmikolle sen kokossa oleviin renkasiin pistetyn kangen avulla. Joka talosta tuotiin tervaa, joka keitettiin isossa padassa. Alus käännettiin kumoon pitkällä kangilla vitsaköysien avulla ja keskikohdan alle pantiin *tellingit*, jottei ruuhi olisi mennyt poikki. Kukin talo piti huolen airoparistaan ja tuhdostaan. — Kaikilla ruuhilla ei ollut talasta, vaan ne käännettiin talveksi kumoon ja jokainen talo vei aironsa talteen.¹

Lounais-Suomen rannikolla ja saaristossa on miltei joka talolla *prykinsä* kyljessä *paattihuone*. Alukset kiinnitetään sen seinä- tai katto-orteen *pestillä* (keulaköydellä). Ruuhien etupään yläosaan lyödään *määrly*, jossa on rautainen *rengas* pestin solmiamiiseksi. Renkaasta vähän yli partaan ulottuva pestin osa päällystetään kulumisen varalta nahalla. Jotkut käyttävät pestinä *kettinkikahletta* (rautaketjua) tai galvanoitua ketjua, joka ei ole niin arka

¹ U. H a v u m ä k i, Tammelan kirkkoveneistä (Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja V, ss. 5—14).

Kuva 76. Karjaproomu, a—a pohjateljen reuna, a—b samojen poikkileikkaus, c aukko pohjateljoissa (veden luomiseksi). Korppoo.

ruostumaan kuin edellinen. Pieneläjät pitävät ruuhiaan »isoisten» venehuoneissa tai omissa pikku laitureissaan, joihin ne sidotaan aina tuulen »alapuolelle».¹

Tasutyypin iästä Suomessa on vaikeata sanoa mitään tarkempaa. Kustavista on löytynyt suosta, ohuen turvekerroksen alta tähän kuuluva leveäpohjainen, matala, 2-laitainen, 4-kaarinen, 3-hankainen, pyöreän puunauloin tehty ruuhi, jonka pohjassa on matala köli, samaa puuta kuin keskimäinen pohjalauta. Päädyt ovat oudoksuttavan kapeat, etenkin keulimainen. Ruuhen pituus on 355, leveys 120, syvyys 25 cm. Tämä ruuhi voi olla parisataa vuotta vanha. (Kansallismuseon kansat. os., n:o 7571; kuva 72). Järvitasuja on löydetty soista yksi kpl. Naantalin Luonnonmaalta (puunauloin tehty) ja yksi Sammatin Lohilammen talon maalta (rautanauloin tehty); nämä molemmat olivat verraten kapeita, matalia, vähäkaarisia, leveäpätyisiä ja siten lähenivät melkoisesti laatikkoruuha.

Tasujen nimitykset.

Airuruuhi (Suomusjärvi).

Jolla isomman aluksen käyttö- ja pelastusvene, 1-soutuinen (Merikarvia).

Jorri (Tammela).

Julla (Artjärvi).

Jussi l. *jusu*, hyvin kaarevakeulainen (Pyhäranta).

Kelaruuhi, tukkimiesten käyttämä (Lounais-Suomi).

Kirkkokuiru l. *-paatti*, leik. *k.-hevonen* (Tammela, ennen).

Kirkkoruuhi (Lohja, Loppi, ennen).

Klinkkiruuhi = limisaumaruuhi (Turun rantamaa).

Kuiri, hyvin kaarevakeulainen (Kalvola); tavallinen tasu (Urjalan Nuutajärvi, Kylmäkoski, Sääksmäki, Kangasala).

Kuiru, verraten suppeakokkainen (Tammela).

Kuutto = kuiri (Kalvola); tav. tasu (Vanaja [pieni], Pälkäne, Hauho, Sahalahti).

Lanttiruuhi = saumaruuhi (Merimasku).

Luuppi (Pirkkala); korkeakeulainen (Pyhäranta).

Nuottaruuhi (Taivassalo?, Pyhäranta, Loppi).

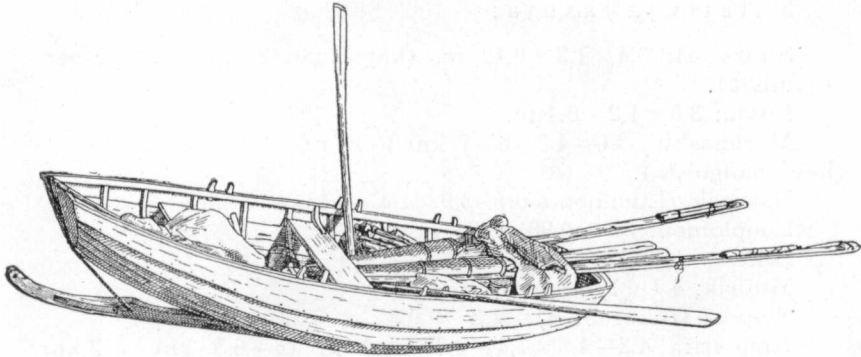
Paatti (Somero, Somerniemi, Tuusula, Renko, Urjala).

Peräpaatti, aluksissa (Pyhäranta).

Pirunkenkä = ed. (Pyhäranta).

Proomi (Turun rantamaa), *proomu* (Urjala).

¹ Merimasku (A. Airola).

Kuva 77. Meriruuhi varustettuna jalaksella (*rouki*) hylkeenpyyntiä varten. Luultavasti Suomenlahdelta. (*Schvindt*, Suomalainen kansatiet. kuvasto, I, s. 17 ja kuva I: 160).

Purtilo, huono ruuhi (Renko).

Reisuruuhi (Parainen).

Ruha (Rauma).

Ruokoproomi (Rymättylä).

Ruokoruuhi (Taivassalo).

Ruuhi (Turun rantamaa, Taivassalo, Muurla, Kiikala, Suomusjärvi, Vihti, Lohja, Pusula, Pyhäjärvi U.l., Tammela, Loppi, Hausjärvi, Renko, Sääksmäki, Hauho, Luopioinen, Vanaja, Lempäälä, Messukylä, Kalvola, Anjala, Elimäki, Sippola, Kouvola, Pyhtää, Suursaari, Lavansaari, Virolahti).

Ruuhiproomi (Turun rantamaa, Taivassalo).

Ruuhisumppu (Piikkiö).

Ruuhka, käytettiin mm. »kiitovvi»-aluksen veneenä (Seiskari).

Rysäpaatti (Renko?).

Rysäruuhi (Turun rantamaa, Askainen).

Souturuuhi (Maaria).

Surmankaukalo, huono ruuhi (Renko).

Tasapääruuhi (Turun rantamaa, mm. Naantalın Luonnonmaa).

Tasu (samoin, ja Merimasku).

Vesihöylä, huono kuiru (Ylä-Satakunta).

Eka l. ekstock (Eckerö, Porvoon p.).

Kyrkekstock (Sund).

Sumpökstock (Snappertuna).

Öitjo (Houtskari).

Öka, gavelöka (Köökari).

Ökstock (Snappertuna).

Mitattuja tasuja:

Suursaari: $3,4 \times 1,3 \times 0,42$ m. (käytetään 2 miehen hylkeenpyynnissä).

Luvia: $3,5 \times 1,2 \times 0,4$ m.

Merimasku: $3,6-4,2$ (6—7 knr.) \times $1,2-1,5$ (2—2,5 knr.) m (keulahangoista).

Naantali (Luonnonmaa): $3,9 \times 1,4 \times 0,45$ m.

Luopioinen: $3,9 \times 0,96 \times 0,35$ m.

Eckerö: $4 \times 1,2 \times 0,45$ m. (14 j. \times 4 j. \times 18 t.).

Muurla: $4,1 \times 1,07 \times 0,25$ m.

Sippola (Inkeroinen): $4,2 \times 0,85 \times 0,32$ m.

Köökari: $4,2-4,5 \times 1,4 \times 0,37-0,4$ m (6—6,5 knr. \times 2 knr. \times 15—16 t.).

Vehmaa: $4,3 \times 1,44 \times 0,35$ m.

Sammatti: 4,5 m. pitkä.

Jomala: $4,5 \times 1,5 \times 0,42$ m.

Somerniemi: $4,6 \times 1,32 \times 0,3$ m.

Pusula: $4,65 \times 1,2 \times 0,35$ m.

Turun rantamaa: $4,65 \times 1,5 \times 0,42$ m.

Snappertuna: $4,8 \times 1,3 \times 0,42$ m.

» : $5 \times 1,35 \times 0,45$ m (sumpökstock).

Renko: $5-6 \times 0,7$ (perä) 0,6, (keula) 0,35 m.

Naantali (Luonnonmaa): $5,12 \times 1,51 \times 0,55$ m.

Kalvola: $5,3 \times 1,16 \times 0,24$ m (kuiri).

Turun rantamaa: $6 \times 1,5-1,8$ m (proomi).

Parainen: $6,3 \times 1,68$ m (reisuruuhi).

Korppoo: $6,5 \times 2,1 \times 0,65$ m (präm).

Tammela: $8,90$ (5 syltä) \times $2,67$ (1,5 s.) m (kirkkokuiru, ennen).

b. Vannasruuhet.

Vannasruuhet eroavat edellisistä siinä, että niiden joko toinen tai molemmat päät ovat suippoja, siis vannaalla¹ l. kokka-puulla varustettuja. Vannasruuhissa on useimmiten hyvin leveä, päistään ylöspäin kaartuva pohja, joka käsittää 3—7 rinnakkaista lautaa; joskus on keskimäinen pohjalauta muita kapeampi ja ulottuu sivulautoja alemmaksi matalan kölin tavoin. Laudat voidaan *pontata*² ja pohjasaumat varustaa *sinkiloimilla*³ tai niiden sijasta pohjan yli ulottuvilla pienoilla⁴. 1-vannainen muoto, jossa vain

¹ Myös *tävi* (Pyhäranta). ² Seinäjoki. ³ Lempäälä. ⁴ Pienoja Hailuodossa jopa 12 kpl. — Kuolemajärvellä on pohjan alla 2 jalasta 60 cm:n päässä toisistaan ehkäisemässä pohjan kulumista.

Kuva 78. Kaksi meriruuhua ja keskellä tasapohjainen vannasruuhi. Pyhämaa.

keula on suippo, esiintyy 2-vannaista verrattomasti yleisempänä. Vannas naulataan jotenkin jyrkkäkulmaisesti keskimäisen pohjaulaudan kärjen päälle tai etusyrjään. Sitten kiinnitetään — pohjan alta lyöden — peräpäät¹, tai milloin tämä on tehty 2 laudasta, alempi päätylauta pohjaan, ja tämän jälkeen laidat naulataan paikoilleen, ensin alimainen siten, että sen alasyrjä peittää pohjan reunan. Toinen (ja kolmas sekä neljäs, jos näitä on) laita naulataan limisaumaisesti alimpaan laitaan.

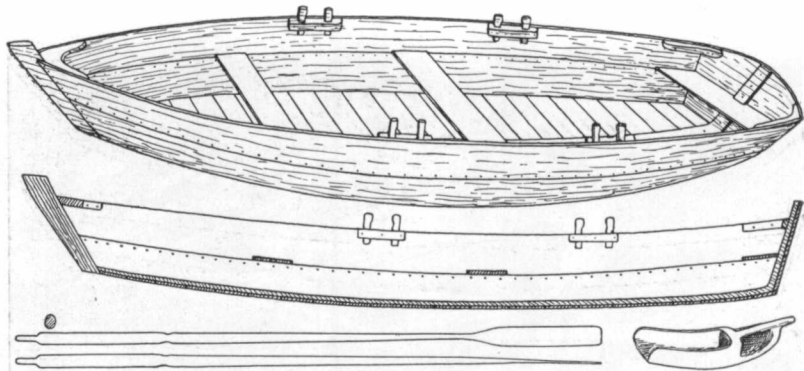
Kaaria, s.o. koukkupolvia, voidaan panna laidan vahvisteeksi 4—13 kpl., nimenomaan 3—4-laitaisiin ruuhiin², mutta 2-laitaisissa ne eivät ole välttämättömiä³. Milloin polvien alapäät ulottuvat kauemmas pohjalle, tullaan toimeen harvoilla poikki-pienoilla, 2:lläkin. Keula voidaan lujittaa kanalaudalla, peräpäät kulmakäpälillä, edelleen laita sisäpartaalla, joskus rantamaassa ulkoptartaallakin.⁴

Paikoin Lounais-Suomessa⁵ tehdään pohja laudanpätkistä, jotka asetetaan poikittain — tähän menetelmään tutuistuim-

¹ *Ahterpeili* (Pyhäranta; siinä *knääks*, pystypiena).

² Korppoo, Kuortane, Hailuoto. ³ Köökäri, Lokalahti, Lapua. ⁴ Pyhämaa.

⁵ Vårdö, Lokalahti, Pyhämaa.

Kuva 79. Vannasruuhi. Pyhämaa. Auskari vähän suurennettu.

me jo edellä laatikkoruuhien käsittelyssä (s. 87). Tällöin muuttuu rakennusjärjestys peräti. Laidat ovat painettavat tarpeellisen kaareviksi, sitten ne lyödään kiinni vannaaseen ja peräpäätyyn, ja lopuksi pohjalautakappaleet naulataan altapäin viereen. Nämä laudat on kuivattu huolellisesti sisällä, ja niiden saumoihin voidaan tehdä varho, johon pannaan tervaa ja rohdin- tai puuvillakierrettä tiivisteksi; varhon asemasta käytetään laudoissa myös ponttia. Pohjan päälle tai joskus alle voidaan keskelle naulata pitkittäin lankku vahvisteksi ja jonkinlaiseksi köliksi. Näissä ruuhissa on tav. kalasäiliö, pieni sumpumainen *fiskooli* keskellä tai peräpuolella. Se tehdään siten, että poikki ruuhan laitetaan kaksi veden pitävää lautaseinää, jotka päältä katetaan laudoilla, paitsi keskeltä, mihin sijoitetaan nostettava kansi. Kalasäiliön kohdalla on ruuhan laidoissa ja pohjassa reikiä, jotta vesi pysyisi säiliössä raittiina, siinä kun pidetään eläviä kaloja. Ruuhella sopii harjoittaa pientä rantakalastusta (kuva 78, kesk.).

Pohjalaisissa vannasruuhissa ei pidetä kiinteitä piittoja, vaan niiden sijasta 1—2 soutulautaa, jotka nojaavat joko kaareen ja laitasumaan tai alusrimaan. Lisäksi saattaa keulassa olla poikkilauta tai teljomainen kansi, jonka alla on säiliö, ja perällä istuin. Eteläisissä ruuhissa on tav. 1—2 piittaa, ei kuitenkaan aina »fiskoolin» ohella, jolloin voidaan käyttää irtotuhtojakin; perällä pidetään joskus istuinlautaa. — Ruuha kuljetetaan harvoin meleen¹; useimmilla paikkakunnilla siihen laitetaan soutimet. Han-

¹ Viljakkala.

kojen lukumäärä on 1—3, ja tullit kiinnitetään milloin suoraan partaaseen, milloin pakkaan l. klamppuun.¹ Tullitapit ovat tav. puuta, harvoin rautaa². Milloin käytetään 1-tappista puuhankaa³, soudetaan n.s. klamppuairolla, jossa on tapille reikä; muuten 2-tullinen hanka on yleisin⁴.

Kaksivannaisia ruuhia tunnetaan Merimaskusta, Turun ranta-amaasta (*kuiru* l. *soutukuiru*, joka on nuorta alkuperää ja jäljittelee »maaveden paattia»; luullaan kulkeutuneen sisämaasta), Muolaan Äyräpäänjärveltä⁵, Kuortaneelta (kuva 82) ja Kruunu-
pyystä (*bejlisträ*, tällä kuljetaan joella, varsinkin sauvoen).⁶

Vannasruuhi tehdään Lounais-Suomen saaristossa joskus kaareva- ja loivakeulaiseksi. S. Angervo on piirtänyt sellaisen »vannaspäisen» Naantalin p. Luonnonmaalta. Tämä ruuhi ei sivulta katsoen eroa ollenkaan paikkakunnan poikkiperäisestä venetyypistä. Soliidia vaikutusta lisäävät täydelliset kaaret (arviolta 13), 2 kiinteää piittaa, etupiittaan asti ulottuva keulakansi, masto, joka sijoitetaan etupiitan takasyrjään, pohjasilta, peräistuon laidoille ulottuvine siipineen ja peräsin. Hyvin »venemäiseltä» vaikuttaa myös Köökarin *snipöka* loivasti nousevine keuloineen ja laitoineen, samoin kuin Snappertunan *bätöka*⁷.

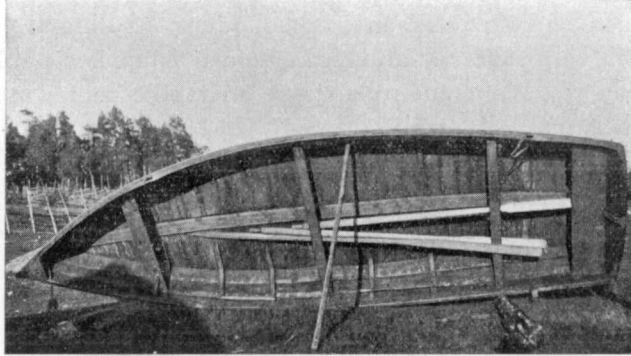
Turun saariston »vannaspäistä» käytetään toisinaan »vähänuottapaattina» salmissa ja lahdissa. Sen rakentaminen käy P. A. Angervon mukaan seuraavasti: *Pohjalaudaksi* kelpaa paksu lauta tai ohut lankku, joka veistetään edestä suipoksi ja höylätään. *Vannas*⁸ *istutetaan* etupäähän siten, että puoli puuta *fläkätään*⁹ molemmista ja liitos vaarnataan. Takapäähän, joka sekin kaartuu vähän ylös, tehdään pääty (*peili*). Jotta keula tulisi alta leveähkö (*kiehikkäinen*¹⁰) ja *piuri*¹¹ lyhyenlainen, tehdään veistäen *viinnot*¹², jotka naulataan alas etuvannaan kylkeen ja pohjalaudan syrjään. Viintoon *karvataan* (liitetään, joko *risti-* tai harvemmin

¹ 1-soutuisia: Köökari, Pyhämaa, Lempäälä, Ylöjärvi, Askola, Pukkila (Porvoonjoki), Kuortane, Lapua; 2-soutuisia: Köökari, Korppoo, Lokalahti, Pyhämaa, Snappertuna (airoja *långåra*, *paråra*), Lapua, Hailuoto; 3-soutuisia: Korppoo. ² Kuortane, Lapua (*kara*), Hailuoto (*haarukka*).
³ Esim. Lokalahti. ⁴ Köökari, Korppoo, Pyhämaa.

⁵ E. Merikallio: Äyräpään järvi, ss. 8—9 (kuva); ruuhessa ei näy tä olevan hankoja, vaan sitä sauvotaan.

⁶ Mahdollisesti myöskin Pietarsaaren *fjälåbåt* on tähän kuuluva.

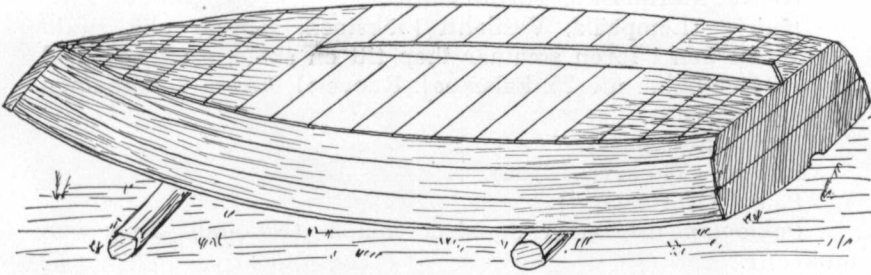
⁷ Kaarevat vannaat, mutta leveä tasainen pohja on Ylöjärven »luupissa» ja Korteesjärven »paatissa». ⁸ (Gen. *vannan*), *etuvannas*. ⁹ Otetaan *flåkki* i. pala pois. ¹⁰ Eli *kiehikkäinen*. ¹¹ Pohjalaudan viereinen kovera osa keulan alla vannaskarvin l. -liitoksen paikkeilla (meriveneen malliin). ¹² Nom. *viinto*; *viinto-* l. veistinkappaleet.

Kuva 80. Karjaproomu. Pyhämaa.

tasakarvilla) ensimmäinen laita. Ristikarvi kiinnitetään kahdella vaarnarivillä, tasakarviin pannaan laidan sisäpinnalle *karvipala*, jossa on vaarnarivi sauman molemmin puolin. Toinen ja kolmas laita ovat *yksimittaiset*, ja niiden päitä varten uurretaan vannaaseen *purhalla varo*. Parraslaitteen lisäksi on *vannaan leuan* alla juurikkaasta tehty *tammikra(j)i*; sen alle lyödään vannaan sisäpintaan *pestirengas*, johon kiinnitysköysi, *pesti*, sidotaan. Keulimainen kaari on *kurukaari* ja sen päällä on *etupiitta*. Keulan sisäpuolta sanotaan *kuruksi*¹. — Merimaskun »kensun» teossa valmistetaan (Annikki Airolan mukaan) ensi alin laitakerta. Laudat veistetään kauttaaltaan vähän ylöskaartuviksi, päät muuta osaa jyrkemmin. Kapeahko etupää kiinnitetään miltei pystysuorasti vannaaseen. Laitojen väliin, suunnilleen tulevan keskipiitan paikalle, pannaan *tönkö*, paksu puu määräämään ruuhan leveyden. Tätä vastaan laidat *rutistetaan* ja niiden takapäät naulataan peräpäättyyn, joka on suorakaiteen muotoinen, 1 ½ jalkaa korkea ja yläreunastaan alas sivuillepäin kaartuva. Toinen laitakerta on tav. alemmaa ohuempi; kolmatta laitakertaa ei yleensä olekaan. Pohja lyödään poikittaisista laudoista laitojen alasyrjään, ja pohjan päälle naulataan vielä vahvistuspienaksi leveähkö lauta kokasta toiseen. Laudat naulataan tasasaumaisesti (*klaverin kanssa*), tiivistämättä, sillä vedessä saumat turpoavat pitäviksi. Kaaria ei tarvita. Keulaan, heti vannaan taakse, naulataan *tammikrai*. Kensuja on erikokoisia, sekä 1- että 2-soutuisia. Tav. kensu ja

¹ Tai *etukuruksi*.

Kuva 81. Karjaproomu. Pyhämaa.

ruuhi ovat samanpituiset, mutta edellinen on huomattavasti kaapeampi. 2-soutuinen kensu levenee nopeasti keulasta keskeä kohti, ollen levein ($1\frac{1}{2}$ —2 kyynärää) etupiitan kohdalta (ja yhtä leveä keskipiitan k.), kavetakseen taas perään päin; peräpääty on $2\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{3}$ jalkaa leveä. — »Kensu» on Merimaskussa ollut käytännössä vasta n. 25 vuotta. Ensinnä se ilmestyi järville, joiden matalat rannat olivat ruuhella hankalat kulkea, sitten maatuviin merenlahtiin, ja nykyään sen näkee monin paikoin rannikolla ruuhen sijasta. Uloimmille saarille se ei merenkäynnin vuoksi sovellu (»ei kensun kans uskal vallasvesil kulkki»). Kensun nopeaa levenemistä on edistänyt sen rakentamisen helppous.

Vannasruuhikin muodostetaan joskus karjaproomuksi¹. Kuvat 80 ja 81 esittävät sellaisen Pyhämaasta. Kokkaan aluksen pohja on tehty lukuisista poikkilaidoista; laitoja on 3, koukkupolvia laidoissa 7 paria (niistä 3 piitan alla), piittoja 3 (keulimaisessa mastonreikä) ja perällä poikki-pienalla vahvistetun päädyn vieressä istuin. Yli pohjan käy sisäpuolella pitkittäin sidelankku ja alapuolella köli, joka perällä on verraten korkea, mutta puuttuu keulapuolesta $\frac{2}{5}$:lla pohjan koko pituudesta. Soutuja on 3 paria, piitoista vähän peräänpäin, tullitappeja 1 kussakin ja hankavitsa. Tämä »kariproomu» (karjaproomu) kantaa 5—6 lehmää, jotka sijoitetaan poikittain ja köytetään seisoaalleen.

Vannasruuhien nimityksiä.

Kano(o)tti = jyrkkä-, yksivannainen (Turun rantamaa, Pyhämaa, Pyhäranta, Lokalhti?).

Kariproomu, karjaproomu (Pyhämaa).

¹ Pyhämaa, Vårdö.

Kensu, Merimasku, Turun seutu.

Kuiri (Lempäälä, Vesilahti [»ökstock, som är olik *ruuhi* deruti, att den i fören smalnar ihop till en spets, samt ros med årpar», Reinholm, n:o 25, kalastus], Ruovesi), *kuiru*, 2-vannainen (Turun saaristo).

Lorja (Seinäjoki).

Luuppi (Ylöjärvi, Töysä).

Paatti (Kortesjärvi).

Paklootapaatti, amerikkalaista mallia (Naantali, Angervon mukaan).

Kuva 82. Kaksivannainen ruuhi, 5 × 1 m. Kuortane.

Ruuhi (Porvoonjoki [Askola, Pukkila, Mäntsälä], Hollola, Asikkala?).

Soutokuiru = *kuiru* (Turun saaristo).

Tasapohja (Hailuoto).

Vannaspäinen (Naantali, Luonnonmaa).

Öykki (Kalajoki).

Bätöka (Snappertuna).

Bejlisträ (Kruunupyy).

Darling (Porvoon p., Pörtö).

Eka (Porvoon p., Emsalö).
Fjälåbåt? (Pietarsaaren p.).
Prässjärn, »silitysrauta» (Köökari).
Skiffen (Hammarland: Fögelö ja Trutvikin järvi).
Snipöka (Köökari).
Stävökstock (Snappertuna).
Ökstock (Köökari).

Mitattuja ruuhia:

Kortesjärvi: $3-4 \times 1$ m.
 Köökari: $3,35 \times 1,25 \times 0,37$ m.
 Lokalahti: $3,5 \times 1,1 \times 0,45$ m.
 Pyhämaa: $3,8 \times 1,2 \times 0,37$ m.
 Kuolemajärvi: $4,25 \times 0,8$ m.
 Ylöjärvi: $4,6 \times 1 \times 0,47$ m.
 Snappertuna: $4,8 \times 1,3 \times 0,42$ m.
 Kuortane: n. 5×1 m.
 Hailuoto: $5,5 \times 1,02 \times 0,42$ m.
 Pyhämaa: $7 \times 2,1 \times 0,55$ m. (proomu).¹

Vannasruuhi on ruuhityypeistämme nuorin ja ehkä vierasta alkuperää. Varsinais-Suomen »kanoottia» ja »kensua» sanotaan Amerikasta omaksutuksi.

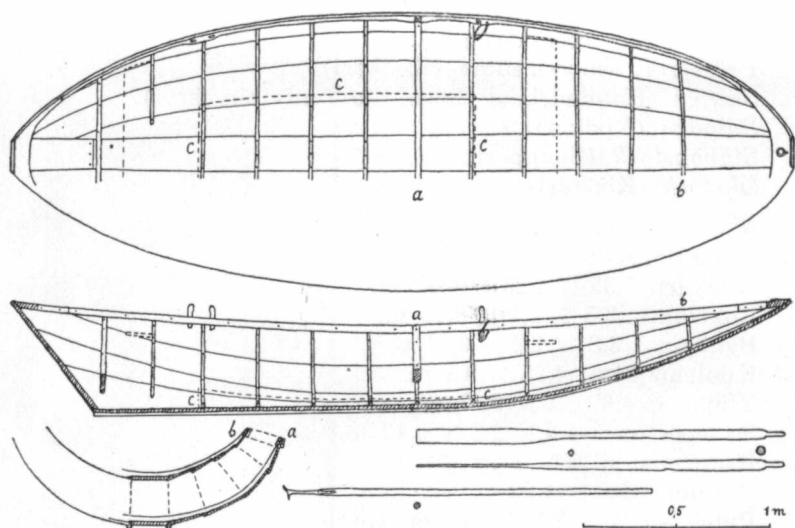
c. *Soikioruuhi*

eroaa kaksivannaisesta siinä, että sen kokat ovat suipohkoja, mutt'eivät teräviä, ja varsinaiset vannaat puuttuvat. Tämä tyyppi esiintyy hyvin rajoitetulla alueella, nim. Merenkurkussa, jossa sitä käytetään »hylkiveneen» (»fålbåt» < färdbåt) jollana (*fåljulla*).² (Kartta 4, s. 88).

Keula on hyvin loiva, syystä että ruuhi voitaisiin helposti vetää jälle ja tarvittaessa veneeseenkin. Perä nousee vähän jyrkemmin, suoraviivaisesti. Ylhäältä katsoen kokat ovat pyöristetyt. Kaareva n. 25 cm leveä pohjalauta ulottuu kokan kärkeen asti, yhtä leveänä, mutta perälauta on kiinnitetty pohjan »kantapäälle» nauloin, sekin pohjan levyisenä; perän alusta muodostaa jonkinlaisen lyhyen kölin. Laidoista tav. 2 ylintä keulassa ja ylimäinen perässä eivät ulotu pohjankärkeen asti asti, vaan ovat naulatut ainoastaan alempiin laitoihin. Laidat — luvultaan 4, harvemmin 3 — ovat 1- tai 2-mittaisia, kaaria on 10—12 ja 1 piitta, useimmiten

¹ Edellämainittujen paikkakuntien lisäksi käytetään vannasruuha Uudellakirkolla V.l. (Kaukjärvi) ja paikoin Muolaassa.

² Isoissa veneissä on 2:kin jollaa.

Kuva 83. Soikioruuhu (fäljulla), a piitta (ei näy poikkileikkauksessa), b keulakaari, c—c pohjateljojen reuna. Raippaluoto.

keskiveneestä, jossa on levein kohta, hiukan keulaan päin. Ohuet, kuusesta painetut kaaret lyödään laitoihin (saumojen kohdalle) ja pohjaan 1 naulalla. Niissä on saumahampaat enimmäkseen vain ylimmän laidan kohdalla, mutta kaikissa saumoissa kahdessa muita tukevammassa peräkaassa. Ruuhessa on myöskin ulko- ja sisäparras, kanalaudat ja 2 soutua, niistä keulimaisessa 1 tappi vitsoineen tai hihnoineen, peremmässä 2 tullitappia; perähangoissa tav. huovataan. Airoja on vain 1 pari (harv. 2), lisäksi auskari, keksi ja keulaan kiinnitetty pitkä vetonuora. Pohjalla on silta, keula- ja peräpäässä soutulauta. Ulkosivuilla voivat saumoissa olla näreet kuluminen varalta. Pohjalaudan molemmat reunat on päällystetty rautakiskolla; usein on näiden sijasta varsinaiset jalaksetkin. Hylkijollaa käytetään sekä avovedessä että telien seassa, samoin kuin railojen yli mentäessä. Tämä alusmuoto nykyisessä muodossaan on verraten myöhäistä alkuperää ja on todistettavasti kehittynyt Merenkurkussa käytettävästä samanmuotoisesta rantajollasta, joka kapean emäpuunsa vuoksi on veneisiin luettava. W. V. Forsblomin tutkimusten¹ mukaan rakensi bergöläinen veneentekijä Jonas Nyback 1850-luvun lopulla

¹ Esitelmäselostus: Hufvudstadsbladet 1930, n:o 303, s. 16.

ensimmäiset leveäpohjaiset, 2-jalaksiset hylkijollat. 1860- ja 70-luvulla jo useat mestarit valmistivat Bergössä tällaisia jollia, mutta 1890-luvulla tuli 2-jalaksinen ruuhi (*tvåmeidarin*) myös Raippaluodolle, Björköhön ja Korsnäsiin. Sen jälkeen tämä käytöllinen jollatyyppi on levinnyt länteenkin päin, Ruotsin rannikolle.

Mitattuja ruuhia:

Raippaluoto: $4,10 \times 1,48 \times 0,43$ (sis.) m.

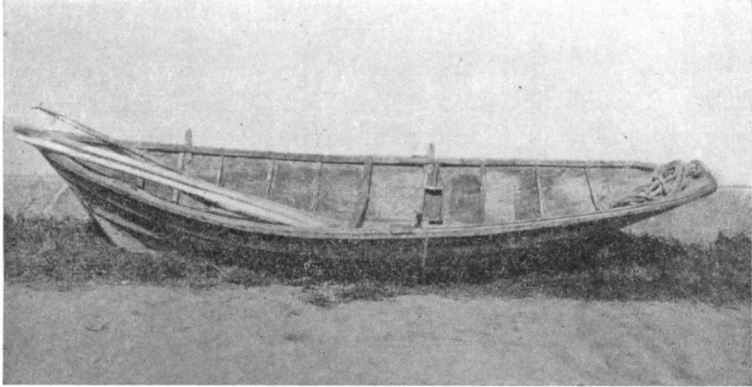
» : $4,25 \times 1,5 \times 0,49$ m.

» : $4,40 \times 1,5 \times 0,44$ (sis.) m.

Tasapohjaruuhien eri tyyppien le- venemisalueet (kartta 4, s. 88).

Tasapohjaruuhet, joita nykyään käytetään, lienevät jo kaikki laudoista tehtyjä, ja niiden alueena on varsinkin alava, jokien halkoma rantavyöhyke, alkaen Tornioista ja Hailuodosta Suomenlahden pohjukkaan ynnä Laatokkaan asti. Varsinaiselle sisämaan järviolueellekin ne ovat levinneet Ylä-Satakunnassa, Hämeessä ja Keski-Suomessa. Suhteellisen vähän tavataan ruuhia Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla, missä jokiveneet ovat yleisiä, sekä Luoteis-Satakunnassa, missä 1-puinen ruuhi on viime aikoihin asti niitä korvannut. — Merkillepantavaa on, että tasapohjaruuhet esiintyvät, lukuunottamatta Etelä-Karjalaa, suurin piirtein katsoen samalla alueella kuin eräät muut läntisen aineellisen kulttuurin ilmiöt, esim. ryijyt, luuvarihiet, luhtiaitat ja työreet, joissa kausta ulottuu keulaan asti.

Eri ruuhimuodoista on laajin levinneisyys laatikkotyyppillä, sillä on otettava huomioon, että todennäköisesti melkein kaikki ne pitäjät, joiden ruuhien laadusta tiedetään vain, että ne ovat tasapohjaisia, kuuluvat laatikkoruuhien valtapiiriin. Puheenaolevan alueen rikkoo toinen suuri ruuhiryhmä, järvitasut, Uudellamaalla (Kymijokeen asti idässä), Etelä- ja Keski-Hämeessä sekä eräissä näihin rajoittuvissa Varsinais-Suomen ja Satakunnan pitäjissä. Meritasuja tavataan rannikolla ja saaristossa, Siipyystä ja Merikarvialta Kotkan seuduille ja eräihin Suomenlahden ulkosaariin asti. Se kulkureitti, jota myöten tasu on oletettavalta syntymä- tai ensimmäiseltä käyttöseudultaan, lähinnä Turunmaan ja Länsi-Uudenmaan rannikolta, vaeltanut Hämettä kohti, lienee

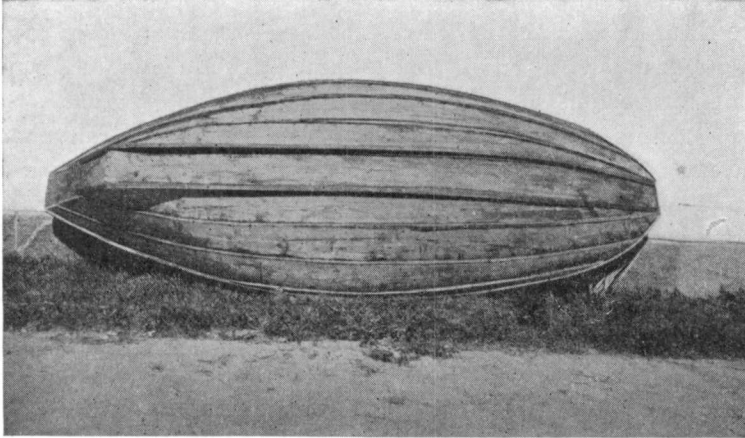

Kuva 84. Soikioruuhi, eri kuin kuvassa 83. Raippaluoto.
(Hämäläinen, SMY Aik. XXXVII, s. 51).

Mustionjoki sekä Karjaan—Lohjan—Vihdin vesistö, jota ennen vanhaan onkin käytetty liikenneväylänä rannikon ja Hämeenlinnan välillä. Voidaan näet otaksua tämän ruuhilajin kotiutuneen juuri sellaisiin keskikokoisiin, tuulelta hyvin suojattuihin merenläheisiin järviin kuin mainittujen pitäjien vedet ovat. Etelärannikkomme pikkujouet ovat tuskin mainittavasti vaikuttaneet tasun levenemiseen, sillä liikennöimiseen olisi varmaan riittänyt laatikkoruuhi (tai sen edeltäjä, 2—3-p. tukkiruuhi), jota vanhempina aikoina on käytetty ja käytetään paikoin vieläkin sisämaan tasualueella.

Jos oletetaan tasutyypin syntyneen tai maassamme tulleen ensiksi käytäntöön Varsinais-Suomen ja Uudenmaan rannikolla, käy sen ruotsalainen alkuperä todennäköiseksi. Luultavaa on kuitenkin, että sisävesien- ja meritasun perimmät aiheet juontuvat kaukaisemmilta vesiltä kuin Suomenlahdelta. Tasuja käytetään näet Keski-Ruotsinkin maavesissä¹ ja meritasua Itämeren länsirannikolla Tanskaan asti. — Mitä taas laatikkoruuhien tulee, lienee ruotsalaisella rannikkoväestöllämme senkin synnyssä osuutensa. On näet huomattava, että maamme ruotsalaiset eivät käytä juuri ensinkään varsinaisia järvi- ja jokiveneitä, josta syystä »ruuhikulttuuri» on heidän keskuudessaan ollut pakostakin voimakas. Myöskin etäisempiä, merentakaisia vaikutteita voidaan pitää mah-

¹ Ph. Humbla on kuvannut sellaisen — kooltaan $5,25 \times 1,6 \times 0,4$ m — Dalälvenistä. (Galtabäcksbåten, s. 21).

Kuva 85. Soikioruuhinen, pohjapuolelta. Raippaluoto.
(Hämäläinen, SMYAik. XXXVII, s. 52).

dollisena, koska laatikkoruuhien tapaisia aluksia käytetään tietävästi muuallakin Euroopassa, esim. Skandinaviassa, Saksassa ja Englannissa. Toisaalta saattaa kyllä ajatella, että niin yksinkertainen esinemuoto kuin laatikkoruuhinen on voinut kehittyä 1- ja 2-puisesta ruuhesta itsenäisesti Euroopan eri osissa.

Ruuhien levinemisalueesta puhuttaessa sopinee huomauttaa, että suuren ja vuolaan Kymijoen alajuoksulla ei ole syntynyt omaa venetyyppiä, vaan siellä on tasuruuhinen vanhastaan tyydyttänyt liikennettä. Lieneekö tämä seikka selitettävissä siten, että Kymenlaakson asutus on alkuaan ollut vahvasti ruotsalaista? Sitä vastoin pohjoisosassa tasapohjaruuhien aluetta on useita jokia, joissa tavataan oma venetyyppinsä, niin esim. Siika-, Kala-, Lesti-, Lapuan- ja Kokemäenjoessa. Samoin on veneitä vanhastaan käytetty ruuhialueen itäosan läpi virtaavassa Vuoksen vesistössä.

Eräissä aavoissa järvissäkin, jotka sijaitsevat ruuhialueella, on oma venetyyppinsä, esim. Pyhäjärvessä (T.I.) ja Köyliönjärvessä. Niissä käytettävä vene näyttää muuten kehittyneen tukkiruuhesta maamme muita venetyyppejä myöhemmin, sillä sen emäpuu on erittäin leveä ja samoin olivat ennen vanhaan myös sen vannaat lähes kärkiinsä asti niin paksut, että vene edestä tai takaa nähtynä vaikutti ruuhelta. — Järviveneitä kohtaa ruuhinen myös Keski-Hämeen ja Satakunnan järviolueella, Hämeenlinnan ja

Tampereen välillä sijaitsevilla seuduilla, edelleen Längelmäveden, Näsijärven ja Päijänteen vesistöissä sekä Karjalassa Laatokan luoteispuolella; ruuhi näytteleeekin järviolueella toisarvoista osaa. Sitävastoin se on yksinomaisena aluksena Varsinais-Suomessa (mantereella), koko Suomenlahden pohjoisella rantamaalla ja Etelä-Hämeessä Loppea, Hausjärveä, Janakkalaa, Renkoa, Urjalaa ja Kylmäkoskea myöten. Tuntuu todennäköiseltä, ettei tällä varsinaisella ruuhialueella ole veneitä koskaan ollutkaan.¹

Ruuhien nimistössä (ks. siv. 53, 76, 95—7, 118—9) esiintyy joukko lainasanoja, esim. *eistokka* (< r. ekstock), *jolla l. julla* (< r. julle), *kanootti* (< r. kanot), *kuutti* l. *kuutto*² (< r. skuta), *lorja* = *lotja* (< ven. lodja), *luuppi* (< r. slup), *paatti* (< muinaisskand. bátr, nykyruots. båt), *proomi* (< r. prām), *öykki* (< r. eka, öka), jotka puolestaan — lorjaa lukuunottamatta — todistavat ruotsalaisesta vaikutuksesta ruuhiemme kehityksessä, varsinkin myöhemmässä. Mahdollisesti *ruuhi* sanakin on kielessämme vanha germaaninen laina³, joskin sen merkityksen muuntuminen: 'kaukalo > alus' on vasta lainauksen jälkeen tapahtunut; tämä sana ei siis todista merkitsemäänsä esinettä, alkuaan yhdestä hirrestä koverrettua vesikulkuneuvoa, lainaksi germaanisilta kansoilta. Vanhin suomalaisen ruuhan nimi on kenties Vetelissä, Ylihärmässä ja Karvialla tunnettu *purri*, joka tavataan myös lapissa (*boarre, puarrev* 'kopukka, lautta'), syrjäänissä ja votjakissa (*pur* 'floss, holzfloss, prahm, fähre'), ostjakissa (*por* 'floss, holzfloss') sekä vogulissa (*porä, pora, por* 'floss'). Siinäkin tapauksessa, että tämä sana oli alkuaan merkinnyt 'lauttaa, kopukkaa' eikä ruuha, on jälkimäisellä suomenkielessä varmaan ollut omaperäinen nimi, *vene* (lapin *vânäs, fînäs*, mordvan *veneš, venš*), joka alunperin lienee tarkoittanut purtiloruuha, sittemmin sivulaudoilla ja *kaarilla* (= lp. *kuongar*) varustettua ruuha ja joka vasta Itämeren rantamilla kehittyi emäpuulliseksi veneeksi. Myöskin *kotti, kuiri, kuiru* ja *purtilo* (< pursi) sanoilla on etäisemmissä suku-

¹ Tällöin emme tietysti ota lukuun niitä veneitä, joita viimeisinä vuosikymmeninä on ruuhiseuduille haalittu miltei ympäri maata. — Myöskin Kalvolan ja Tammelan veneet ovat verraten nuorta alkuperää.

² Aunuksessa *kuitti*; vrt. *Kuittijärvet*, mikä nimi osoittaisi ruuhan olleen muinoin käytännössä isoillakin järvillä. Aun. *kuitti* > ven. *kuita*.

³ Ks. E. N. Setälä, *Ältere germanische bestandteile in den ostseefinischen sprachen* (FUF, XIII, s. 446).

kielissä vastineita, mutta nämä eivät ole aluksen, vaan erilaisten astioiden nimityksiä.

V. RUUHET MUUALLA EUROOPASSA JA NIIDEN SUHDE SUOMEN RUUHIIN.

Esihistoriallisiin aikoihin palautuvia yksipuisia ruuhia on löydetty useistakin Euroopan maista. Iältään määrättyjä kivi- ja pronssikauden löytöjä tunnetaan Venäjältä, Saksasta, Ranskasta, Englannista ja Sveitsistä, kivi- ja pronssikauden vaihteen Italiasta, pronssikauden Saksasta, Ranskasta, Englannista ja Sveitsistä, rautakauden Saksasta, Englannista ja Jugoslaviasta (Bosniasta).

Venäjältä on löytynyt kivikautinen purtilo Laatokan etelärannalta kanavaa kaivettaessa¹. Ruuhesta, joka on tammea, saatiin talteen vain peräpuoli. Koko pituus on oletettu vähintään 3,5 m:ksi; leveys 0,65, perästä 0,55, syvyys 0,235 m, pohjan paksuus 3 cm ja laidan 2—3 cm. Perällä on koverrettu istuinsija, ruuhen reunoista lukien 10,5 cm syvä. (Vrt. meillä, s. 45). Ruuhi on kuperapohjainen, peräti loivasti nouseva ja yläpuolelta katsoen päästään pyöristetty sekä muuten sirotekoinen. Perällä on 112 cm:n päässä samasta puusta veistetty väliseinä t. tuhto, ylhäältä 9, alhaalta 14 cm paksu, ja arvellaan samanlaisen olleen keulapuolellakin. Väliseinän tarkoituksena lienee ollut — arvelevat venäläiset tutkijat — kuivamisesta johtuvan halkeilun estäminen; siten voitiin pohja ja laidat tehdä ohuet. (Todennäköisemmin väliseiniä käytettiin istuimina; lisäksi ne vahvistivat laitoja). Väliseinällisiä muinaisruuhia on tavattu myös Saksasta, etenkin Sleesiasta², ja tämä piirre on sitkeästi säilynyt ruuhenteossa nykypäiviin asti, varsinkin slaavilaisissa maissa, Venäjällä³, Puo-

¹ A. A. Inostrantsev, Doistoričeskij tšelovjek kamennago vjeka pobe-režnja Ladožskago ozera (1882), ss. 171—2.

² M. Hellmich, Einbäume in Schlesien (Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift, neue Folge, VI (1912), ss. 17—32, VII (1916), ss. 127—8.

³ D. Zelenin, Russische (Ostslavische) Volkskunde (1927), s. 144.

lassa¹, Saksan itäosissa², Siebenbürgenissä³ ja Bosniassa⁴. Myöskin Ruotsissa⁵ on tätä ruuhityyppiä muinoin käytetty.

Sveitsin kivi- ja pronssikauteen palautuvista paalukylistä on tavattu useita ruuhia (ainakin 16), isommat tammesta, pienemmät poppelista tehtyjä, enimmäkseen kupera-, mutta muutamat tasapohjaisia. Alkeellisin tyyppi on vallan karkeasti koverrettu tasakokkainen, karjanjuottokaukalon kaltainen, mutta useimmat ovat suippokokkaisia, sukkulanmuotoisia; joskus on perä poikkinainen ja lautapäädyllä varustettu. Joissakin pronssikauden ruuhissa on vahvisteena kaaria. Ruuhien koko on hyvin vaihteleva: pituus 3,5—15, leveys 0,6—1,3 m. Paitsi paalukylistä, tunnetaan muualta vielä 11 ruuha, iältään määräämättömiä⁶.

Ranskassa on löydetty yksi kivikautinen ruuhi (koko 9,35 × 0,75 × 0,6 m) Juravuoristosta, jotenkin tylppäkokkainen; mahdollisesti yksi pronssikautinen, suippokokkainen, 5,45 m pitkä ruuhi, Pariisin seuduilta.⁷

Italiassa on Torinon maakunnasta löytynyt ruuhia, jotka palautuvat kivikauden lopulle ja pronssikauden alkuun, pituudeltaan 254—264 cm; keulassa nirkko. Merenragon pronssikautisesta paalurakennuksesta on tavattu yksi ruuhi ja samalta ajalta Parman seudulta leluina käytettyjä, tasapohjaisia pienoisruuhia, joiden reunat kovertuvat sisäänpäin. Sitäpaitsi on Livornon maakunnasta löytynyt tasapohjainen pystylaitainen, luultavasti myöhempään aikaan kuuluva ruuhi.⁸

Jugoslavian (Bosnian) Donja Dolinan rautakautinen

¹ K. Moszynski, *Kultura Ludowa Slowian* (1929), ss. 671, 668.

² A. Seligo, *Die Fanggeräte der deutschen Binnenfischerei* (1914), s. 132.

³ K. Brunner, *Zur Forschung über alte Schiffstypen auf den Binnen-gewässern und an den Küsten Deutschlands und der angrenzenden Länder. Correspondenz-Blatt d. deutsch. Anthrop. Ges.*, Nr. 1 u. 2 (1903), (kuva 40).

⁴ K. Moszynski, *mt.*, s. 67.

⁵ Ph. Humbla, *Galtabäcksbåten och tidigt båtbyggeri i Norden*, ss. 12—13.

⁶ F. Keller, *Pfahlbauten. Erster Bericht* (1857), s. 94, taulu IV, 21. — *Vierter B.* (1861), t. I, 2. *Fünfter B.* (1863), t. X, 23. — *Siebenter B.* (1876), t. XXI, 8, XXIII, 1—10. — Herschel, *Zur Geschichte des Einbaumes. (Anz. f. Schweiz. Altertumskunde, II, Nr. 3 (1873), Nr. 4 (1874). — J. Heierli, Ur-geschichte der Schweiz* (1901), s. 299.

⁷ O. Paret, *Die Einbäume im Federseeried und im übrigen Europa* (*Præhist. Zeitschrift, XXI, 1930*), ss. 96—98.

⁸ Adolf Rieth, *Altitalische Einbaumfunde. (Mannus 1940, ss. 501—5).* — Mainittakoon, että latinankielessä *caudex* merkitsee 'puunrunkoa, pölkyä', mutta myös 'alusta'.

(tai myöhäispronssikautinen) ruuhi on tamminen, 5,7 m pitkä (toinen pää on poislahonnut); toinen pää on tylppä, alta loivasti nouseva, pohja kupera, väliseinät puuttuvat. — Laibacher Moorista on löytynyt useita (vähintään 8) ruuha, suurin niistä 19 m pitkä; ijältään epämääräisiä.¹

Saksasta, Württembergistä, on löytynyt 4 ruuha, jotka todennäköisesti palautuvat kivikauteen asti. Ne ovat pyöreäpohjaisia, tylpänsuippokeulaisia; yhdessä on poikkiperä ja 4 »kaarta», samaa puuta kuin itse ruuhikin. (Vrt. edellä s. 46, Porvoo). Isoin on mitoiltaan $8,93 \times 0,75 - 0,80 \times 0,37$ m. Samoilta paikoin on saatu esiin 7 ruuha, jotka ovat myöhäis- ja osaksi varhaispronssikautisia. Niiden joukossa on suippokokkaisia, mutta myös poikkiperäisiä; pohjat tasaiset. Erään keulassa on 4-kulmainen reikä. (Vrt. meillä, s. 44). Ruuhien pituus vaihtelee 4,45—8,72 m. Näiden lisäksi tunnetaan Württembergistä 9 muuta, todennäköisesti esihistoriallista ruuha. Niistä muutamassa on molemmissa kokissa nirkot — piirre jota ei ole havaittavissa muualla Euroopassa paitsi omassa maassamme.² — Tündernin luota Weserin varrelta on löytynyt kaksi tammiruuha, joista toinen, teelmys on kookkaimpia Euroopan ruuhista: 15 m pitkä, tyvipäästä lähes 1,5 m leveä, 1 m korkea (latvapäästä vain 0,45 m); se lienee alkeellisesta muodostaan päättäen kivikautinen. Rautakaudelta on toinen, sirotekoinen ruuhi, kooltaan $5,5 \times n. 0,40 \times 0,30 - 0,40$ m. Se on tasapohjainen, päältäpäin suorakaiteenmuotoinen, mutta kokat alta loiviksi viistetyt. Sisällä on 2 samapuista tuhtoa, laitojen reunoissa 8 paria koloja, luultavasti meloja varten (vert. meillä, s. 48); sitäpaitsi on kummassakin kokkapäässä lähellä laitojen yläreunaa suorakaiteenmuotoinen reikä (11×8 cm), nähtävästi siipipuiden karoja varten.³ — Sleesiasta on tiedossamme ainakin 25 ruuhilöytöä (enimmäkseen Oderin varrelta), joiden ikää ei kuitenkaan voida tarkemmin määrätä. Nämä ruuhet ovat melkein poikkeuksetta tammea

¹ H. Obermeyer, *Der Mensch der Vorzeit*, I, s. 518. — K. Brunner, m.t., k. 39. — F. Behn, *Einbaum* (M. Ebertin *Reallexikon der Vorgeschichte*, III, ss. 52—4). — A. Müllner, *Einbäumler im Laibacher Moor*. Ein Schiff in L. M. (*Zeitschrift Argo, für Krainische Landeskunde*, I, 1892).

² O. Paret, m.t. ss. 76—116. — H. Reinerth, *Das Federseemoor als Siedlungsland des Vorzeitmenschen* (4:s p. 1929), taulut XXXIII ja XXXIV.

³ L. F. Zötz, *Zwei wichtige Einbäume von Tündern an der Weser* (*Manus*, 22, 1930, ss. 122—9).

(vain nuoriksi epäiltävät kappaleet pehmeää puuta, kuten popelia) sekä hyvin vaihtelevia kooltaan ja muodoltaan. Pienin eheinä tavatuista on 3,76 m pitkä, eräs toinen on mitoiltaan $4,9 \times 0,8 \times 0,3$ m, isoin taas $13,5 \times 1,1 \times 0,75$ m. Alkeellisin on aivan poikkipäinen, vallan muodostelematon runko, jonka sisus on koverrettu niin, että aukko on reunoistaan vain n. $\frac{1}{3}$ hirren koko leveydestä. Toinen tyyppi on sellainen, että hirsi on halkaistu ja ruuhi tehty täten saadusta puolikkaasta, jonka pohja on jätetty pyöreäksi tai myös tasoitettu. Ainakin toinen pää kaartuu ylöspäin loivemmin tai jyrkemmin. Vielä kehittyneempi on tyyppi, jossa molemmat päät ovat suipot ja loivanousuiset. Ja vihdoin on sellaisiakin ruuhia, joissa pohjan alla havaitaan köllin alkua (vrt. meillä, s. 41). Varsin monessa ruuhessa on 1—2 tuhtoa, samaa puuta kuin itse ruuhi. Mahdollisesti eräät näiden ruuhien kehitysasteet vastaavat määrättyjä aikakausia.¹ — Muualakin Saksassa on esiintullut tuhdollisia ruuhia. Tuhdottomissa ruuhissa voi olla vahvistekaaria jopa 11 kpl. Keulassa on usein kiinnitysköyden reikä meikäläisten purtiloiden tapaan.² Oberlausitzin Görlitzistä löytyneessä ruuhessa on pystysuora 4-kulmainen reikä. Pohjois-Saksasta (osittain entiseltä Puolan alueelta) on tiedossamme 56 muinaisruuha, jotka ovat muodoltaan verrattavissa Sleesian ruuhiin. Puuaines on tav. tammea, harvoin kuusta tai mäntyä; koko on hyvin vaihteleva: pituus 267—1400, leveys 59—130, korkeus 25—57 cm.³

Roomalaiselta ajalta on tietoja Gallian ja Germaanian ruuhista säilyneinä antiikin kirjallisuudessa. Niinpä Hannibalilla oli Rhônen poikki mennessään käytettävänään paljon ruuhia⁴, ja Elben suistossa asuvilla germaaneilla oli isoja, 30—40 miestä kantavia tammiruuhia.⁵

Iso-Britanniasta tunnetaan muinaisruuhia ainakin 88

¹ M. Hellmich, Einbäume in Schlesien. (Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift, neue Folge, VI [1912], ss. 17—32, VII [1916] ss. 127—8); M. Hellmich ja O.-F. Gandert, Oberlausitzische Einbäume (Jahreshefte der Ges. für Anthr., Urgesch. u. Volksk. der Preuss. Oberlausitz, III, ss. 325—30); H.-A. Schultz, Die vor- und frühgeschichtliche Besiedelung des Kreises Görlitz (Jahreshefte der Ges. etc. der Preuss. Oberlausitz, VI, ss. 61—2 ja taulu VII).

² F. Behn. mt.

³ E. Krause, Vorgeschichtliche Fischereigeräte (Zeitschrift f. Fischerei, XI, 1904, ss. 133—49 ja t. 3); O. Paret, mt., ss. 103—7.

⁴ Polybius, III, 42, n. — Livius, XXI, 26.

⁵ Plinius, Naturalis historia, XVI, 76, 2. — Tacitus, Historia, V, 23.

kpl., mutta vain muutamien ikä on voitu tarkemmin määritellä. Clyden suistosta löytyi tammiruuhi, jonka sisältä tavattiin kivi-kirves. Lincolnshirestä on tullut esiin niinkään tamminen ruuhi, kooltaan $14,60 \times 1,50 \times 0,82$ m, tasapohjainen, erillisellä perälaudalla verustettu, pohjalla keulapuolella 3 tuhtoa, samaa puuta kuin ruuhikin. Tämän aluksen arvellaan palautuvan roomalaisen valloituksen aikaan.¹ — Kooltaan ruuhet ovat hyvin erilaisia, vaihdellen 2,30—16,5 m pituudelleen; eräs uusimpia löytöjä on kooltaan $4,57 \times 0,62 \times 0,37$ m. Puuaines on tav. tammea. Muodot osoittautuvat hyvin moninaisiksi: on tasa- ja tylppäkokkaisia sekä edestä suippoja ja takaa tylppiä. Pohja on yleensä tasainen, joskus hieman harjava, mutta myöskin kuperapohjainen tyyppi esiintyy; näiden joukossa on muutamia kölillisiäkin (vrt. meillä s. 41). Joissakin on eri puusta tehty perälauta, jollainen on tavattu myös Sveitsistä. Eräitä ruuhia on vahvistettu kaarilla, joiden luku vaihtelee 3:sta 8:aan; niitä varten voi ruuhien seinämissä olla kohokepienat. (Vrt. Virossa nykyisin, s. 143). Kus ruuhien laidat kovertuvat reunastaan sisäänpäin.² — Irlannin muinaisista crannog-asutuksista (keinotekoisista saarista) on usein löytynyt ruuhia, mutta kun nämä asuinpaikat ovat olleet käytännössä rautakauden La Tène-ajalta keskiaikaan asti, ei ruuhien ikää voida tarkemmin määritellä.

Ruotsista ja Norjasta tunnetaan ruuhimuotoja paljon pronssikauden kalliopiiirroksista, vaikka itse esineitä ei olekaan meidän päiviimme säilynyt. Ne olivat kaksinkertaisilla vannalla varustetut, samaan tapaan kuin vielä eräät Afrikan ja Indoneesian ruuhet. (Vrt. meillä Vihannin ruuha, s. 51). Osaksi ne olivat luultavasti sivulaidoilla korotettuja³; onpa tahdottu selittää pronssikaudella käytetyn kylkiäis- l. siipipuitakin, samaan tapaan kuin nykyisin Etelämeren saarelaisten aluksissa.⁴ Vannaan kärki oli usein veistetty eläinpäänmuotoiseksi, piirre,

¹ G. H. Boehmer, Annual Report of the Smithsonian Institut 1891, s. 537 ja seur.

² C. Fox, A Dug-out Canoe from South Wales; with Notes on the Chronology, Typology and Distribution of Monoxyloous Craft in England and Wales (The Antiquaries Journal, VI, 1926, ss. 121—51).

³ A. Nordén, Brandskogaskeppet (Fornvännen, 1925, ss. 376—91). Sama, Neuere Ergebnisse der schwedischen Felsbildforschung (Ipek 1927).

⁴ O. Elgström, De bohusslänska hällristningarnas skeppsbilder (Fornvännen 1924). — G. Hallström, Utriggade kanoter i Sverige? (Fornvännen 1925).

joka tavataan myöhemmin viikinkiajan veneissä.¹ — Mahdollisesti kivikautinen on Ruotsin Itä-Göötanmaalla Krokekin pitäjässä Älsjönin luona n. v. 1900 löytynyt ruuhi, luultavasti tamminen, kooltaan n. $5 \times 0,6$ m. Sen luota nimittäin tavattiin kivikirves. Samoilta seuduilta on tullut esiin muitakin ruuhia, pituudeltaan 4—4,5, leveydeltään 0,4—0,7 m, kokat tylpät, mutta alta viistetyt.² Paitsi edellämainittuja, on Ruotsista löytynyt muinaisruuhia verraten runsaasti, mutta niiden ikää on yhtä vaikea määritellä kuin meilläkin. »Ruotsalainen ruuhi (eka, etja, mönnprom) on raskas, kömpelö allas, jossa on paksut, enimmäkseen pystyt laidat ja vielä jykevempi pohja. Poikkeileikkaus on siten melkein 4-kulmainen ja keula sekä perä ovat joko samalla tai eri lailla rakennetut. Puuaineksena on tammi ja mänty, enimmäkseen jälkimäinen, ja valmistaminen suoritettiin kovertamalla runko yksinkertaisesti telsolla, s.o. lyhytvarjisella poikkiteräisellä kourukirveellä (tväryxa l. texla), jota muutenkin käytetään kaukaloiden ja muiden onttojen puuesineiden valmistukseen. Kovertaminen tapahtui leveällä pinnalla, jonka tähden idempänä käytetyt pehmenys-, levitys-, laajennus- ja muut muotoilutavat olivat tarpeettomia. Airoina käytettiin lyhyitä 1- tai 2-lapaisia meloja.³» — Tämä kuvaus soveltuisi melkein joka kohdassaan Suomenkin muinaisruuhiin.

Poikkeuksellisen ohuttekoinen honkaruuhi on löytynyt Vestmanlannin Fiholmista. Sen toinen pää on pyöreähkö, loivanou-suinen, toinen on lahonnut pois, pohja kupera, 4 cm paksu, laidat vielä ohuemmat. Vahvisteena on ollut 3 kaarta, joita varten ruuhessa on kohopienoja, samaa puuta kuin itse ruuhi (meillä tätä menetelmää ei ole käytetty ruuhissa, mutta kyllä alkeellisissa veneissä, joita on löydetty soista). Pienoissa on reikä ja rei'issä jät-teitä vitsoista, joilla kaaret oli sidottu kiinni. Ruuhen koko lie-nee ollut n. $4 \times 0,7$ m.⁴ — Kuperapohjaiset ruuhet näyttävät Ruot-

¹ Keski-Euroopan muinaisruuhissa on keulojen koristeellinen käsittely hyvin harvinainen; F. Behn, Einbaum (Reallexikon der Vorgeschichte, III, ss. 52—4).

² T. Engström, Från stenålderns boplatstkultur vid Bråviken (Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar, del 37:6, 1935).

³ G. Schneider, Ormskeppet i Matzalviken och andra ekstockar (Terra, 41, 1929), s. 44; myös saksaksi: Das Schlangenschiff der Matzalwiek und andere Einbäume (Beiträge zur Kunde Estlands, XV, 1929).

⁴ S. Lindqvist, Båten från Fiholm, Västmanland (Fornvännen, 1924, ss. 224—5). Ph. Humblan mukaan Fiholmin ruuhi on ollut levitetty (»mycket utspänd»). (Galtabäcksbåten, s. 24).

sissa olevan harvinaisempia kuin tasapohjaiset. Kooltaan ovat ruotsalaiset suolöydöt meikäläisten kaltaisia. Fiholmin ruuhen lisäksi mainitaan erään toisen pituudeksi 2,65 m, kolmannen mitoksi $3,45 \times 0,58 \times 0,3$ m, neljännen $3,6 \times 0,38 \times 0,25$ m.¹ Kiintoisampaa on, että Ruotsissakin on käytetty ruuhen kupeilla siipiä, joko lautamaisia tai ranganmuotoisia. Norbottenista, Råneåsta, on löytynyt pari ruuhaa, joiden kummassakin laidassa oli tätä varten kaksi reikää; kolmas samanlainen on kaivettu esiin Jämtlannin Offerdalista, ja neljännessä (Länsi-Göötanmaan Björkäng'istä) tavattiin siivet vielä järeillä.² Siipien käyttö Ruotsin ruuhissa on, kuten meilläkin, säilynyt paikoin nykyaikaan asti, ainakin »metsäsuomalaisen» keskuudessa. Sellainen purtilo mainitaan Medelpadista ja toinen siipiruuhi on kuvattu Gunnarskogista.³ Ruotsissa on tavattu sellainenkin ruuhi, jossa oli vain yksi siipi⁴ (vrt. meillä, s. 42).

T a n s k a s s a on muinaisruuhia löytynyt vähänlaisesti; mainittakoon, että Tanskan Kansallismuseossa on 2 tasapohjoista tammiruuhaa, toinen 3, toinen 4 m pitkä, toisessa molemmat kokat suipot, toisessa keula suippo, perä pyöreähkö. Sisällä 1—2 »kaarta», samaa puuta kuin ruuhi itse (vrt. meillä s. 46, Porvoo; ks. myös s. 11, Kalanti, Hallu). Ikä määräämätön.⁵

Muinaisruuhissa ei meillä eikä muualla tavata määrättyjä, eri aikakausiin kuuluvia yleisiä tyyppejä. Teknillisesti korkealla tasolla olevia muotoja esiintyy vanhoissa niin kuin myöhemmissäkin löydöissä alkeellisten ja kömpelöiden muotojen ohella. Muinaisruuhiin nähden pitää paikkansa se B e h n i n lausuma, että ne ovat »ajattomia» (zeitlos), ellei ikämääräystä voida suorittaa mukana löydettyjen esineiden tai maakerrostumien avulla.⁶ Kuitenkin pitäneen paikkansa P a r e t 'in oletus, että tasapohjaiset ruuhet palautuvat kaikki kivikautta myöhempään aikaan,

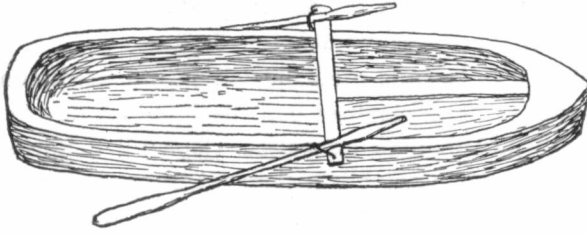
¹, ³ G. Hallström, m.t., ss. 61, 66, 67. — Segerstedt, Finnbefolkningen (käsik.).

² Ph. Humbla on kuvannut sellaisen ruuhen Smoolannista (Galtabäcksbåten, s. 14).

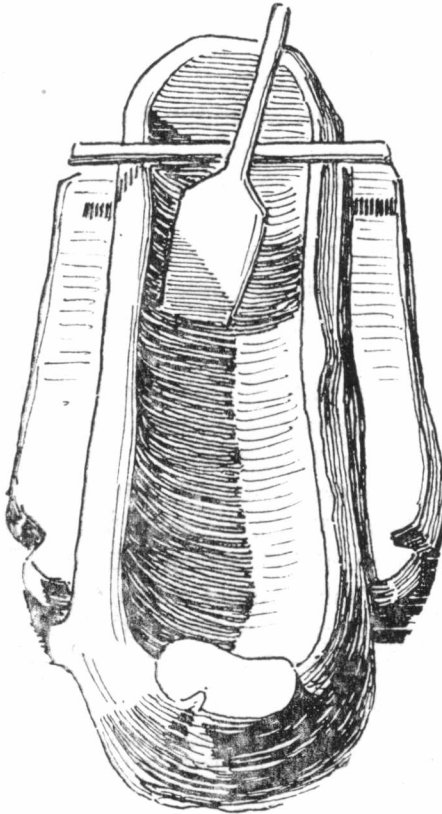
⁴ G. Schneider, ibid.

⁵ J. J. A. Worsaae, Nordiske Oldsdager i det Kongelige Museum i Kjøbenhavn (1859, ss. 65 ja seur.).

⁶ Vrt. myös H. S u d e r, Von Einbaum und Floss zum Schiff. Die primitiven Wasserfahrzeuge (Veröffent. d. Inst. f. Meereskunde a. d. Univ. Berlin, ss. 21—2).

Kuva 86. Ruuhi. Medelpad, Räsjön suomalaiskylä. (*Se-gerstedtin* käsikirj. »Finnbefolkningen». II. Bilder. Pl. XVIII A).

Kuva 87. Ruuhi. Aunus, Säämäjärvi, Tšalkki. U. Ullbergin piirros.

koska niiden veistäminen oli siksi työlästä, ettei se mitenkään korvannut sen kautta saavutettua hyötyä.

Oleellisin eroavaisuus meikäläisten ja eteläisempien ruuhien välillä on siinä, että jälkimäiset ovat useimmiten koverretut tamesta ja että niiden koko on paljoa (jopa yli 2 kertaa) isompi kuin edellisten. Isommat niistä lienevät olleet koko kyläkunnan yhteisiä, ja niihin mahtui paljon väkeä esim. muutto- ja sotaretkillä (vrt. myöhempiä, venäläisten Dnjeprillä käyttämiä ruuhia, s. 145). Sen sijaan pienehköt Suomen ruuhet lienevät olleet yksityisten perhekuntien omistamia.

Edellä esitetystä ilmenee, että purtiloruuhia on vanhempina tai uudempina aikoina käytetty suurimmassa osassa Eurooppaa; ne näyttävät olevan tuntemattomia vain Fennoskandian pohjoisosissa, Pyreneitten niemimaalla ja Kreikassa. On tarpeen luoda vielä silmäys nykyaikaisiin ruuhiin maamme rajojen ulkopuolella, sen lisäksi mitä juuri mainittiin Ruotsista.

Smoolannin Varendissä tehtiin 1800-luvun alkupuolella melkein tasapohjaisia ruuhia, jotka olivat niin kookkaita, että niissä oli 6—7 paria airoja ja että ne kantoivat kolmisenkymmentä henkeä. Oli myös pieniä, 1—2 hengen kantoisia, kooltaan 4,9 m × 0,6—0,55 (reunoista) × 0,5 m, pohja 7,5 cm paksu, mela 1,75—2,1 m pitkä. Varendin ruuhet olivat muuten sirotekoisia, ohutlaitaisia.¹

Segerstedt on käsikirjoituksessaan Finnbefolkningen II. Bilder, Pl. XVIII A kuvannut oheisen suomalaisruuhan Medelpadin Råsjön kylästä, p. 15, l. 3 jalkaa. Aivot ovat koivuvitsoilla kiinni kolantapaisessa (ks. ss. 93, 96) laitteessa. (Kuva 86).

Vienan-Karjalassa, Vuokkiniemellä, on vähissä määrin pidetty purtiloita, joissa ei kuitenkaan esiintynyt erikoista, yhtenäisempää mallia.² Yksinkertaiset ruuhet lienevät Kauko-Karjalassa tunnettuja monin paikoin (kuva 87). Aunuksen Tulemajärvellä ruuhan nimenä on *kuitti*.³ Aunuksen murteessa myös *hongo* merkitsee purtiloa.⁴

¹ G. O. Hyltén-Cavallius, Wärend och Wirdarne, I (1864), s. 24. — T. Norlind, Svenska Allmogens lif (1912), kuva s. 45. — G. Hallström, m. t., s. 59.

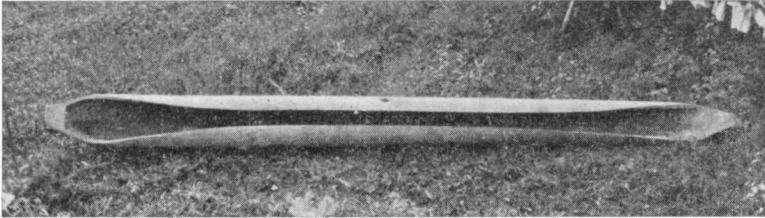
² I. Martinin käsik. (S. Kirj. Seuran Ark.).

³ E. Leskinen, Tulemajärven sanasto (ibid.).

⁴ J. Lukkarinen näki n. v. 1920 eräessä Aunuksen salokylässä tilapäisiä ruuhia, jotka oli tehty ontoksi lahonneista hongista siten, että sivu oli hakattu auki ja molempiin päihin lyöty laudoista pääty.

Inkerissa oli Palokkaan- (Glubokoje) ja Sairanjärvellä (Habolovo) vielä tuonnoin haaparuuhiä, jotka tehtiin siten, että keskelle avattiin rako ja siitä koverrettiin hirren sisus pois; pölkky oli 3—4 vaaksaa paksu tyveltä. Ruuhi levitettiin keskeltä 5 vaaksan levyiseksi. Siinä oli istuinlauta kuin veneessä ja 2 airoa. Ruuhi kantoi 1—2 henkeä ja »kuorman omenia». Jos ruuhipuu oli kapeahko, pantiin siihen laitalaudat korokkeiksi kahden puolen. — *Tsollu* (< ven. *tšoln*) l. *papintappaja* (nimi siitä, että eräs pappi oli sellaisella kulkiessaan hukkunut) on sekin haapainen, mutta allasmainen, yhdellä airolla melottava; kaksi henkeä jak-saa sen kantaa.¹

Virossakin tunnetaan purtilot. Ne tehdään haavasta, harvemmin lehmuksesta. *Haabjas*, *haabju*, *abju*, *haavalootsik* on

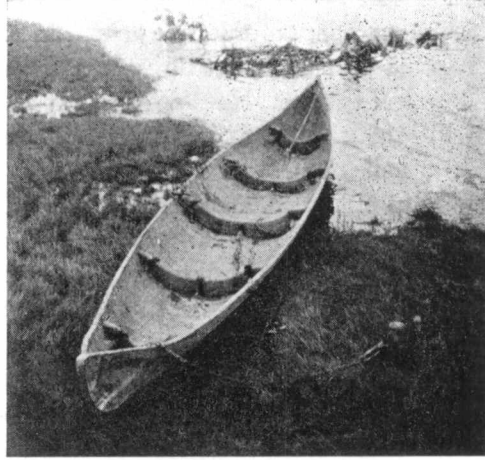

Kuva 88. Virolainen haaparuuhi, ontettuna, ennen levittämistä. (Manninen, ESA, I, s. 6).

esim. Läänemaalla käytetty, siro, suippokokkainen ruuhi, joka koverretaan kapeasta raosta, niinkuin inkeriläinen ruuhi; pohja tulee 1-, laita $\frac{3}{4}$ -tuumainen. Viron itäosissa saadaan koverrus tasaiseksi siten, että seinämiin naulataan sinne tänne yhdenpituisia vaarvoja, joiden sisäpäät rupeavat tuntumaan kovertamisen edistyessä. Ruuhi levitetään ja vahvistetaan kaarilla, jotka sidotaan tai naulataan seinämille jätettyihin kohopienoihin (ks. ed., s. 139). (Kuvat 88—9). Tarton seudulla (Vönnu) pantiin ulkosivuille lauta ruuhen reunaa myöten, ei kuitenkaan lappeelleen, vaan syrjälleen, estämään ruuhta kaatumasta. Kömpelömpi, kaukalomainen ruuhilaji on nimeltään (*h*)uup. Tavataan myös »haabjun» ja »huupin» välimuotoja², muita nimiä *vene*, *kiina*,

¹ S. Paulaharju, Käsik. »Inkerin rakennuksista» (1911, S. Kansallismuseon ark.).

² I. Manninen, Zur Ethnologie des Einbaumes (ESA, I, ss. 4—17). — G. Schneider, m. t.

Kuva 89. Virolainen haaparuuhi, jonka kaaret on sidottu ruuhesta kohoaviin kyhmyihin. Tori. (Manninen, ESA, I, s. 8).

ruuh, *ruup*. Virossa on käytetty myös siipiruuhia (siivet lautoja tai rankoja, joita joskus on jopa 3 kpl. kummallakin sivulla (kaakkois-Viro)).¹

Levitetty siromuotoinen haaparuuhi esiintyy myös vepsäläisillä; se kantaa 1—2 henkeä ja on melottava.² (Kuva 90).

Venäjällä käytetyistä ruuhista ovat vanhemmat tiedot peräisin keskiajalta. Retkillään Dnjepriä pitkin Konstantinopoliin varjaagit kulkivat ruuhilla (kreikkalaiset kirjoittajat käyttävät niistä nimitystä *monoksylon*, joka tarkalleen vastaa 1-puisen ruuhan saksalaista nimeä *Einbaum* ja venäläistä *odnoderevkaa*), joita ve-roamaksavat heimot heille valmistivat.³ Nykyään on isovenäläisillä sekä levitettyjä että levittämättömiä ruuhia⁴ (*dub* 'tammi', *dolbuška*, *koloda* 'pölkky', *komjaga*, *bat*, *bot*, *botnik*, *dušegubka* 'hengenhukka', *odnoderevka*, *tšoln*, *tšelnok*, *kuita* < karj. *kuitti*). Jälkimäisessä lajissa on Aunuksessa ja Vologdassa siivet molemmilla kupeilla. Kölillinen purtilo on nimeltään *kajuk*. Kapea-

¹ Eesti Rahva Museumi Küsimusleht, nr. 11. 1935.

² Ks. kuvaa, Suomen Suku, II, s. 107.

³ K. Dieterich, Byzantinische Quellen zur Länder-und Völkerkunde (5. bis 15. Jahrh.). (1912), ss. 101—3.

⁴ D. Zelenin, Russische (Ostslavische Volkskunde), s. 143.

pohjaisiin ruuhiin naulataan sivulauta korokkeeksi; sama menetelmä tunnetaan Valko-Venäjältä.¹ Ailio on piirtänyt ruuhen (Olhavanjoelta, vanhalta vepsäläisalueelta), jossa varpe ei ulotu kokkiin asti (kuva 91). Ruuhi on haapaa, varpeet petäjää. Hallström esittää kahdella laidalla korotetun ruuhen. Keulapäässä on lyhyt vannas, takana pitempi, ruuhenperän ulkosivulla, pohjan alle kiinninaulatussa kölissä. Hallström näki ruuhia Vienajoen suulla, Valkea- ja Ilmajärvellä sekä Novgorodissa.² Ruuha melotaan polvillaan tai seisoallaan. Iso- ja valkovenäläiset käyttävät pariruuhiakin (*komjaga*), joita kuljetetaan sauvoen; mies seisoo toinen jalka toisessa, toinen toisessa ruuhessa.³ (Vrt. meillä, s. 62).

Tšeremisseillä tavataan niinikään sekä yksinäis- että pari-ruuhia,⁴ syrjääneillä taas purtiloita, jotka tavallisesti ovat korotetut yhdellä sivulaudalla; kaaret sidotaan hihnoin ruuhen pohjaan ja sivuille jätettyihin kohopienoihin. Mela on 2-lapainen.⁵

Lätiläiset kovertavat purtiloita (*loziki, lozkas*) haavasta, harvemmin lehmuksesta ja kuusesta. Ruuhi voidaan korottaa 1—4 sivulaudalla; ellei matalaa ruuhaa levitetä, varustetaan se lautasiivillä (*pludi, spärni* 'siipi'). Syvässä vedessä melotaan, matalassa sauvotaan ja liejupohjalla pidetään sauvoimen päässä leveää nuppia.⁶ Ruuhi saattaa kantaa jopa 30 henkeä.⁷

Vähävenäläisillä Dnjeprin ja Pripetin varsilla oli tuonnoin mustapoppelista ja tammesta koverrettuja jättiläisruuhia (*duby*), jotka saattoivat kantaa parivaljakon ja vaunut.⁸ Nykyisin kun kookkaat puut ovat vähentyneet, ovat ruuhetkin pienentyneet. Vähä- ja Valko-Venäjällä käytetään tekoaineena myöskin haapaa, lisäksi Valko-Venäjällä koivua, leppää ja lehmusta, itäisellä Vähä-Venäjällä lehmusta. Dnjeprin kasakoilla oli 1700-luvulla ruuhissaan siivet.⁹

Puolassa ruuhet tehdään tammesta, pohjoisessa ja idässä myös männystä ja poppelista, Karpaateilla kuusesta (ruteenit).¹⁰

¹ K. Moszynski, *Kultura ludowa slowian*, s. 668.

² G. Hallström, *Utriggade kanoter i Sverige*, s. 68.

³ Zelenin, *ibid.*

⁴ Sirelius, *Suomen kansanom. kulttuuria*, I, s. 423.

⁵ M. t., ss. 424—5.

⁶ A. Bielenstein, *Die Holzbauten und Holzgeräte der Letten (1907—18)*, ss. 619—22.

^{7, 8} Moszynski, *mt.* 668.

^{9, 10} M. t. 669.

Ruuhet ovat jotenkin tylppäkokkaisia, pohjaltaan tav. tasaisia; niitä soudetaan joskus airoin, ja hankatapit ovat kiinni kaari-
maisissa pakoissa. Koillisessa, Vilnon tienoilla, tavataan siipi-
ruuhia.¹ Siivet ovat yleensä lautoja, harvemmin rankoja; Veik-
selin verrella asuvat »flisakit» panevat siiviksi kokonaisia puun-
runkoja. Kašubiassa ja Olszanyssa tavataan väliseinällisiä ruu-
hia; Kašubiassa ruuhen reunat saattavat kovertua sisäänpäin
(vrt. meillä s. 43). Täällä ruuhet koverrettiin joko teräaseella
tai polttamalla. Ennen valmistamista hirsi asetettiin veteen ja
tarkastettiin sen asentoa, sillä se puoli, joka oli veden alla, oli
joutuva pohjaksi. Täten oli ruuhi tuleva vakavaksi vedessä.

Kuva 90. Vepsäläinen ruuhi (levitetty, nirkot mol. päissä). Valok. Vilho Setälä.

Sitten hirsi vedettiin maalle ja sitä ontettiin jonkin verran kir-
veellä, jonka jälkeen syvennykseen viritettiin tuli. Jos tuli yltäi
liiaksi, vaimennettiin sitä heittämällä päälle hiekkaa.² Puolas-
sakin tunnetaan paikoin tapa lyödä puutappeja työnalaisen ruu-
hen seinämiin, jotta niiden paksuus tulisi tasaiseksi.

Romaniassa on vielä äskettäin käytetty ruuhia. Siebenbür-
genin Rothbachissa ruuhi oli pyöreäpäinen, kolmella väliseinällä
varustettu.³

Serbokroatit tekevät purtiloita tammesta, pyökistä ja pop-
pelista. Bosnialainen tammiruuhi (*korab*) on jopa 8—14 m

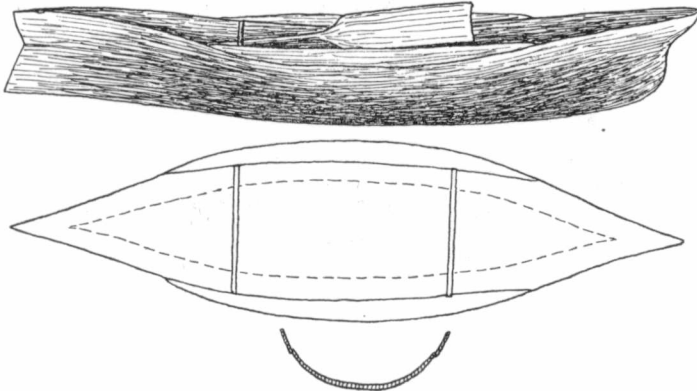
¹ M. Znamierowska-Prüfferowa, Rybolowstwo Jezior Trockich
(Die Fischerei auf den Troker Seen) (1930), taulut XXX—XXXI.

² Moszynski, m. t., s. 670.

³ Brunner, Zur Forschung über alte Schiffstypen (Corr.-Blatt d. deutsch.
Anthrop. Ges., Nr. 1 u. 2 (1903), k. 40.

pitkä ja kantaa 20 henkeä; se koverretaan kirveellä ja telsolla isosta tammesta, joka ensin halkaistaan. Purtilon joko keula tai peräkin ovat suippoja. Ruuhet ovat sisältä yhtenä onttona tai väliseinällisiä.¹ Save-joen purtilot (*korad*, *korab*, isompi *ladja*, *lasha*) ovat pyöreäpäiset ja -pohjaiset, reunoista joskus sisäänpäin kovertuvat.² Mainittakoon, että vanhoina aikoina alisella Tonavalla vaeltaneet usit käyttivät ruuhia.³

Albaniassa ruuhet ovat säilyttäneet useita vanhanaikaisia piirteitä. Ne koverretaan tav. pehmeistä puulajeista, kuten pyökistä, poppelista ja mulperipuusta; ovat jotenkin kömpelöteko-

Kuva 91. Ruuhi. Olhavanjoki (Vanha-Laatokka). J. Ailion piirros.

sia, vain hiukan keulasta ja perästä suippenevia; molemmissa päissä voi olla syvennetty istumapaikka. Pituus vaihtelee 4:stä 8:aan m:iin. Suuria mertakulkevia ruuhia mainitsee Giustiniano Batista v. 1553. Paikoin tunnetaan siivillä l. kylkiäisillä varustettu ruuhi; siivet ovat tukevia 4-kulmaisia tai puolipyöreitä palkkeja, jotka naulataan kiinni kupeisiin. Myöskin pariruuhia käytetään, eritoten lossipaikoissa virtojen ylikulkuun.⁴

Unkarilainen Balaton-järven ruuhi on suippo keulastaan,

¹ Moszynski, m. t., s. 670.

² Brunner, m.t., kuvat 36—7.

³ Dieterich, m. t., II, s. 54.

⁴ P. Traeger, Schiffsfahrzeuge in Albanien u. Macedonien (Corr.-Blatt. d. d. G. f. A., E. u. U., XXXV, 1904, ss. 24—38). — F. Nopsza, Albanien. Bauten, Trachten und Geräte Nordalbaniens (1925), s. 142—6.

väliin perästäänkin. Etupää nousee korkealle, laitojen reuna kovertuu sisäänpäin, pohja on tasainen.¹

Saksasta tunnetaan purtiloita mm. Tonavan vesistöstä. Ylä-Baijerissa tehtiin tammiruuhi tasapohjainen, suippokokkainen, melottava, kooltaan n. $7 \times 0,85 \times 0,70$ m; pohjan paksuus oli 7—10 cm, laitojen 3—4 cm.² Weitseen purtilo oli edestä suippo, takaa tylppä, laidat kovertuivat reunasta sisäänpäin. Pohja oli aluksen vakavuuden lisäämiseksi jopa 10—20 cm paksu. Ruuhessa oli 2 samapuista tuhtoa.³ Spreewaldin ruuhi on suorakaitteenmuotoinen, leveä, tasapohjainen, kokat alta viistetyt.⁴ — Itävallan Mondseen kuusiruuhissa pohja on tasainen, 7 cm paksu, laidat pystyt ja vähän sisäänpäin viistot, 3 cm paksut, koko 11—

Kuva 92. Venäläisiä ruuhia Pinegajoelta. Valok. U. T. Sirelius.

$12 \times 0,75—1$ m. Myös Atterseen kalastajilla oli ruuhia.⁵ Tonavalla, Wienin seuduilla, mainitaan 1-p. ruuhia n. v. 1200.⁶

Sveitsissä käytettiin purtiloita vielä viime vuosisadalla varsin yleisesti, esim. Zuger-, Ägeri-, Sempacher-, Vierwaldstätter-, Hallwyler-, Bieler- ja Bodenjävillä. Ägeri-järvellä ruuhi tehtiin hopeakuudesta. Kokat nousivat jotenkin pystysti, päät olivat katkaistut, hieman suipennetut; pohja oli alta enemmän tai vähemmän tasoitettu. Laitojen reuna kovertui sisäänpäin. Tehäessä lyötiin pohjaan puuvaarvoja tasapaksuuden aikaansaamiseksi (vrt. edellä virolaista ja puolalaista ruuha, ss. 143 ja 146).

¹ O. Herman, A Magyar halászat könyve, I (1884—6), ss. 175, 203—4. — A magyar nép művészete, IV, s. 42.

² Brunner, m. t., kuvat 1—2.

³ Seligo, Die Fanggeräte der deutschen Binnenseefischerei, s. 132.

⁴ W. Mitzka, Deutsche Bauern- und Fischerboote (Wörter und Sachen, Beiheft 6, 1933, ss. 7, 20).

⁵ F. K. Reinsch, Der Einbaum, das Fischerboot des Mondsees in Oberösterreich (Zeitschrift für Fischerei. Neudamm, 1927). — E. Krause, Vorgesichtliche Fischereigeräte und neuere Vergleichsstücke (Zeitschrift für Fischerei, 11 (1900), s. 1938).

⁶ Tomaschek, Rechte und Freiheiten der Stadt der Wien (1877), s. 5.

Kovertaminen suoritettiin telsolla. Valmiina ruuhi sai kuivaa ja sitkastua 2 vuotta, jonka jälkeen se kesti hyvin 10 vuotta ilman tervaa tai muuta kyllästämistä. Vasen laita oli suora, oikea taas perältä vähän sisäänpäin kaartuva, joten peränpito — vasemmalta puolen — ei ollut voimiin koskeva¹. Pienen ruuhen laita oli $\frac{4}{5}$ tuumaa, pohja $2\frac{1}{2}$ t. paksu. Erään mitatun ruuhen koko oli $6,75 \times 0,6 \times 0,5$ m. Isojen kirkkoruuhiin pituus oli n. 9 m ja ne kantoivat 8 henkeä. — Zugerjärveltä mainitaan erään ruuhen mittoina $6,5 \times 0,65 \times 0,6$ m. Aineksena oli myös tammi; Walchwylissä ruuhi tehtiin tammesta ja korotettiin kuusisella varppeella.²

Mielenkiintoinen on siipiruuhien leviäminen maanosaamme, se kun näyttää rajoittuvan etupäässä Pohjois- ja Itä-Eurooppaan. Niiden käyttöseutuja ovat olleet Suomi, Ruotsi (mm. Smoolanti), Iso-, Valko- ja Vähä-Venäjä, Viro, Latvia, Liettua, Puola³, Saksa (Weserin alueella, harvoin⁴) ja lisäksi Albania. Tulee mieleen kysymys, onko siipiruuhi saapunut Ruotsiin ehkä idästä, lähinnä Suomesta? Välittäjäksi voisi tällöin ajatella Ruotsiin 1500-luvun jälkipuoliskolla muuttaneita »metsäsuomalaisia». Vai tuleeko otaksua, että Ruotsin siipiruuhet polveutuvat suorassa linjassa pronssikauden oletetuista siipiruuhista? (Näitä ei esim. Humbla pidä täysin todistettuina.) Kysymys on ainakin toistaiseksi jätettävä avoimeksi.

Pääasiassa itäisiä ilmiöitä ovat edelleen pariruuhet (valko- ja isovenäläiset, suomalaiset, virolaiset, tšeremissit, obinugrilaiset; sitäpaitsi albaanit)⁵ ja levitetyt ruuhet (valko-

¹ Tähän verrattakoon sitä Turun saariston »nuottapaatin» ominaisuutta, että sekin tehdään hiukan kieroksi peränpidon helpottamiseksi.

² J. Messikomer (Corr.-Blatt d. d. G. f. A., E. u. U., XXXII, 1902, ss. 36—8). — L. Rüttimeyer, Ur-Ethnographie der Schweiz, ihre Relikte bis zur Gegenwart mit prähistorischen und ethnographischen Parallelen (1924), ss. 302—6. — F. Keller, Über den Einbaum (Anz. f. Schweiz. Altertumskunde, II, Nr. 2, 1869, ss. 33—5).

³ Moszynski, m. t., s. 672.

⁴ L. F. Zötz, Zwei wichtige Einbäume von Tündern an der Weser (Mannus, 22, 1930, ss. 122—9); siipiä kiinnipitäneiden karojen laitareiät ovat aivan samanlaiset kuin meillä, esim. kuvassa 11 alh.

⁵ Myös Saksassa on Main-joen varrelta löytynyt muinaisruuhia, joiden laidoissa olevat reiät on selitetty ruuhien parillisuudesta johtuneiksi (H. Suder, m. t., s. 74). Samoin Pohjois-Ruotsista on löytynyt pariruuhien puoliskoja (ks. s. 62, muist.).

ja isovenäläiset (kuva 92), lättiläiset, virolaiset (kuvat 88, 89), inkeriläiset, vepsäläiset (kuva 90), syrjäanit, obin-ugrilaiset (kuva 93) ja monet muut Siperian kansat; tähän tyyppiin voidaan lukea myös eräät vanhemmat ja nykyiset varsinaissuomalais-satakuntalaiset ruuhet (ks. ss. 47, 56—61). Seikka voi selittyä siitä, että Lounais-Suomeen on muuttanut rautakaudella asukkaita Virosta.

Sivulaudoilla korotettuja ruuhia ovat käyttäneet suomalaiset, inkerikot, vepsäläiset, syrjäanit, lättiläiset, isove-

Kuva 93. Ostjakkien ruuhia. Valok. U. T. Sirelius.

näläiset ja sveitsiläiset. Tämänkin tyyppin alueena on nykyisin pääasiallisesti Itä-Eurooppa. Mahdollista on kuitenkin, että myös Skandinaavian rautakautinen vene palautuu perimmältään tähän tyyppiin. Mutta on olemassa sekin vaihtoehto, että alkeellisen veneen emäpuun vastine saattoi olla leveä, lautamainen, kuten päälle 2000 vuotta vanhassa Alsin veneessä.¹ Tässä n. 10 m pitkässä, vaahteraisessa tasapohja-aluksessa on pohjaulaudan kumpaankin syrjään kiinnitetty nuoralla neuloen päälle 0,5 m leveä sivulauta 7—8 cm:n pistevälein ja reiät täytetty pihkalla. Laidan yläreunaan on veistetty vahvempi parras. Sisäpuolella on laidoissa reiällisiä kohopienoja 1 m:n välein. Kaarina toimivat ohuet pähkinäpuiset vempelit, joiden kärjet on pistetty tuhtojen l. istuinlautojen päissä oleviin reikiin; sitäpaitsi

¹ Oldtidsbaaden fra Als, Nordens ældste Fartøj. (Nationalmuseets Bog om sjældne Fund fra de seneste Aar, 1925), ss. 17—26.

on nuo vempelit sidottu kiinni laitapienojen reikiin. Ruuhen päitä ei valitettavasti saatu talteen, joten niiden tekotapa on tuntematon. — Tällä muinaisruuhella on tavallaan nykyaikainen vastineensa saksalaisessa Traunseen ruuhessa, jonka pohjana on sileä, 15—20 cm leveä lankku; tähän ovat kiinnitetyt laitalaudat, jotka kallistuvat sisäänpäin.¹

Purtilon kehittyminen lautaruuheksi lienee Skandinaviassa ja osittain Keski-Euroopassakin tapahtunut samoin kuin Suomessa, nim. siten, että 1-puisesta ruuhesta siirryttiin 2- ja useampipuiseen. Ruotsissa, Smoolannin Värendissä, on käytetty 2-puista tukkiruuhta (*kubb-båt*), joka oli poikkikokkainen, perältä leveämpi kuin keulasta; pohjalla oli 3 pienaa ja päitten läpi kävi kara. Tämä tyyppi on Ruotsissakin hyvin vanha, sillä jo Olaus Magnus († 1557) kertoo 2-puisia ruuhia löydetyn soista. Täällä tavataan myös ohuttekoisia 2-p. ruuhia, joiden pohjasauma on vahvistettu rautasinkilöillä (vrt. meillä s. 79).² — Myöskin 3-puinen ruuhi tunnetaan Ruotsissa, mainitaanpa Bohuslänistä 5-puinenkin ruuhi (kuten meillä Nivalan ruuhi, s. 84).³ — Saksalaisista 2-puisista ruuhista olen tavannut lyhyen maininnan Behnillä.⁴ Albanian Ostrovo-järvellä käytetään omituista 2-puista ruuha, jonka pohja on tasoittamaton. Tämän johdosta on sen läpileikkaus kuin kuvassa 39, a:n osoittama pilkkuviivojen muodostama kulma. Lisäksi on siinä varppeet.⁵

Varsinaisista lautaruuhista on tietoja paljonkin maamme rajojen ulkopuolelta. Ruotsalaista lautaruuhta kuvataan seuraavasti. »Meidän päivinäme tehdään tavallinen, alkeellinen järviruuhityyppi tasapohjaiseksi. Lähin perusmuoto on tällä useista lankuista kootulla veneellä lautoissa, joita Norrlannin joissa yleisesti käytetään tukinuittoon. — — — Tasapohjainen ruuhi (*eka, öka, äska, flatäska, fläta, träskabåt*) on aina tasaja leveäperäinen, tylppäkeulainen, ja sitä soudetaan kahdella airolla. Eräässä myöhemmässä järviruuhessa on leveä perä ja

¹ Seligo, m. t., s. 132.

² T. Norlind, m. t., s. 46. — Ph. Humblan (joka pitää 2-p. ruuha pohjoismaisena muotona) mukaan sitä on käytetty mm. Bohuslänin rannikolla (Galtabäcksbåten, ss. 17—9).

³ Ph. Humbla, m. t., ss. 18, 20.

⁴ M. Ebertin Reallexikon, m. p.

⁵ P. Traeger, Schiffsfahrzeuge in Albanien und Macedonien (ks. ed., s. 147).

korkea etuvannas, ja se on siromuotoisempi. Tyyppi muistuttaa vähän viikinkiveneitä. Yleensä sitä soudetaan 2—3 airo-parilla.¹»

Vienan-Karjalassa, Vuokkiniemellä ja Kivijärvellä on käytännössä laatikkoruuhi. Pohjana on kaksi painettua vahvaa lautaa, jotka on päistään veistetty nouseviksi. Laitoina ja päätyinä ovat ohuemmat laudat. Partaassa on reikä ja siinä hankatappi airoja varten.² Todennäköisesti tämä ruuhimuoto on kulkeutunut Suomesta rajan taakse laukkukauppioiden mukana.

Virossakin tavataan 2-puisia ruuhia. Tämän maan lautaruuhista on teräväkeulainen laji nimeltään *ruup*.³ — Latviassa tavataan sekä 1- että 2-vannaisia lautaruuhia.⁴ — Venäläiset jokialukset (*lodja*) ovat tavallisesti tasapohjaista lautaruuhityyppiä, yleensä suippokokkaisia; pienemmissäkin aluksissa voi olla kolme laitaa. — Samantapainen jokialus, kookas, mitoiltaan kokonaista $22,25 \times 4,4$ (reunoista)— $2,97$ (pohjasta) $\times 1,2$ m on kaivauksessa tullut esiin Länsi-Preussissa, Elbingin luona. Tämä 1500-luvulle palautuva laiva on rakennettu tukevista tammilankuista. Pohjana on neljä leveää rinnakkaista lautaa, jotka kaartuvat ylöspäin kokkia kohti. Etuvannas on loiva, takavannas pystytkö, keula suippo, perä samoin, mutta sen nokka poikki ja vannas leveä. Pohjan reunoihin, jotka ovat vähän ylöskääntyviä (vrt. meillä Finströmin ruuhta, s. 87), on kiinnitetty limisaumaisesti laidat kolmesta laudasta, tiivisteinä lehmänkarvoja. Vahvisteina 29 kaarikäpälää. Laivassa on ollut mastokin. Alus on välittänyt kauppaa Elbingin ja Puolan kanssa ja se on mahdollisesti rakennettukin jälkimmäisessä maassa.⁵

Tällaisten suurten alusten käyttö Euroopan sisäosissa on hyvin vanhaa perua. Laibacher Moorista on löytynyt esiroomalaiseen aikaan palautuva tasapohjainen lastialus, mitoiltaan $30 \times 4,5 \times 0,5$ m. Se on tehty 3,5 cm paksuista kuusilankuista, tasa-

¹ T. Norlind, m. t., s. 46.

² I. Marttini, käsikirj. (S. Kirj. Seuran Arkisto).

³ Eesti Rahva Muuseumi Küsimusleht, nr. 11, 1935. — I. Manninen, Zur Ethnologie des Einbaumes (ESA, I). — Vrt. myös *par'w* 'Fähre, Prahme' (Wiedemann).

⁴ A. Bielenstein, Die Holzbauten der Letten, s. 528 (nimi *schkibotes* ja liett. *waltis*).

⁵ B. Ehrlich ja E. Steegman, Der Fund eines alten Flussschiffes bei Elbing (Elbinger Jahrbuch, 1923, v. 3, ss. 152—63).

saumaisesti, tiivisteenä lehmuksen niintä. Aluksessa on 40 jala-vaista poikkiansasta ja kaaret ovat luonnonvääriä tammea.¹

Saksassa ovat tasapohjaiset lautaruuhet (*Kahn, Nachen*) joki- ja järvidesissä tavallisimmat alusmuodot. Ne ovat muodoltaan hyvin vaihtelevia; on miltei laatikkomaisia, myös sellaisia, joissa kokat suippenevat alta ja sivuilta sekä myös 1- ja 2-vannaisia ruuhia.²

Unkarissa käytetään sekä poikkipäisiä, loivanousuisia että 1- ja 2-vannaisia lautaruuhia.³ — Albanissa ja siihen rajoittuvassa osassa Makedoniaa valmistetaan useammanlaisia lautaruuhia. Tavallisin on 2-vannainen ruuhi, jonka pohja nousee molemmista päistä; vannaat ovat jotenkin jyrkät. Laidassa on enintään 3 lautaa päällekkäin; se nousee pystysti tai viistoon ulospäin, ja sitä vahvistavat kypälät, jotka yhtyvät keskellä pohjaa. Pari mittausta mainitaan: 1) $4,5 \times 0,63 \times 0,37$ m ja 2) 7×2 (reunoista)— $1,5$ (pohjasta) m. Skutarijärvellä pidetään isoja tasapohjaisia aluksia, kooltaan $15-20 \times 5$ m. Niissä on omituinen, hyvin pitkä, terävä keula, sekä purjekin.⁴

Sveitsissä on lautaruuhien käyttö yleistä. Zürichinjärvellä ruuhien päät ovat jonkinverran suipot, poikkinaiset, loivasti nousevat ja varustetut kypälillä, jotka eivät ulotu yli pohjan. Vierwaldstätterjärvellä on perä pysty, keula loiva, molemmat poikkipäisiä, pohjalaudat päihin asti kaartuvia, 8 kypälän vahvistamia. Neuenburgerjärvellä tavataan: 1) suippo- ja loivakeulainen, poikkiperäinen ruuhi, jossa on yksi loivasti ulokallistuva sivulauta, 2) 1-vannainen kalastusruuhi, jossa hangat ovat »reisien» päässä (vrt. meillä, ss. 85, 104) ja 3) isoja poikkiperäisiä tasapohja-aluksia.⁵ Myös Zugerjärvellä tavataan poikkiperäinen, suippokeulainen, pystylaitainen ruuhi; erään mitatun ruuhien koko oli $6,5 \times 0,85 \times 0,77$ m.

¹ F. Behn, artikkeli »Schiff» (M. Ebertin Reallexikon, XI, s. 248).

² W. Mitzka, Deutsche Bauern-und Fischerboote; A. Seligo, m. t., kuvat 147—7, 180—1. — K. Brunner, Die volkstümlichen deutschen Schiffsfahrzeuge (Festschrift Ed. Hahn, 1917).

³ O. Herman, m. t., ss. 138, 262—3, 297—8.

⁴ P. Traeger, Schiffsfahrzeuge in Albanien und Macedonien. — F. Nopca, Albanien, s. 145.

⁵ Messikomer, Wavre, Mielke (Corr.-Blatt d. d. G. f. A., E. u. U. XXXII, 1902, ss. 36—8), Rütimeyer, Ur-Ethnographie der Schweiz, s. 303.

Ranskassa tunnetaan 1) poikkipäisiä, 2) tylppäpäisiä, 3) ka-pea-, mutta poikkipäisiä, 4) poikkiperäisiä, matala- ja suippokeulaisia, vannaattomia ja 5) 1-vannaisia ruuhia. Tasapohjalukuksia vetävät joskus hevoset rannalta käsin.¹

Englannissa käytetään tiettävästi ainakin loiva- ja poikki-päisiä ruuhia (jotenkin samaa tyyppiä kuin meillä esim. Porin seuduilla, Korsnäsissä, Koivulahdella, Vähäkyrössä ja Vehka-lahdella).²

Monet ulkomaisista yksinkertaisemmista lautaruuhista muistuttavat suuresti erinäisiä meidän ruuhiamme. Suoranaisten vaikutteiden osoittaminen on kuitenkin vaikeasti suoritettavissa. Lähinnä voisivat tulla kyseeseen kosketukset Ruotsin kanssa; siellähän on käytännössä mm. samanlainen järvitasutyyppe kuin meilläkin Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Etelä-Hämeessä.³ Kuten Kustavin ruuhilöytö (s. 111, kuva 72) osoittaa, on meritasu nähtävästi kehittynyt yksinkertaisemmasta, leveäpohjaisesta muodosta, joka suuresti muistuttaa nykyistä järvitasua. Tasun kaukaisempi alkumuoto lienee taas veistolautainen ruuhi (ss. 85, 87, kuvat 47, 48, Sauvo, Finström), joka pysyi käytännössä Lounais-Suomen saaristossa kehittyneempien muotojen ohella ainakin 1800-luvun keskipaikkeille asti. On ajateltavissa, että tasu kehittyi sekä Suomessa että Ruotsissa rinnakkaisesti, sillä molemminpuoliset vaikutukset olivat hyvin mahdolliset meritse. Suomalaiset vannasruuhet ovat yleensä myöhimmän ajan tuotteita, joihin ovat aiheen antaneet ehkä kaukanakin vierailuilla mailla nähdyt esikuvat;⁴ niinpä Pyhämaassa kerrotaan, että sikäläinen »kanootin» malli on omaksuttu Astoriasta, Yhdysvaltojen länsirannikolta; myös Merimaskun »kensun» arvellaan olevan amerikkalaista alkuperää.

¹ Daubrée ja Bouville, Pêche fluviale en France (Exposition univ. intern. de 1900 à Paris), taulut 37, 47, 54, 60, 72, 74, 92, 98, 117, 123—6, 137.

² Maailman maita ja kansoja, III, s. 102.

³ Prof. L. Kettusen tiedonannon mukaan Vermlannin suomalaiset nimitivät tasua *prumaksi*. — Veneitä he eivät käytäkään. — Dalälvenillä käytettävän tasun (eka) kuvan esittää Humbla, m. t., s. 21. Se on hyvin samanlainen kuin meikäläinen järvitasu. — Mitzka, Deutsche Bauern- und Fischerboote (s. 23, k. 25 ja s. 35, k. 32) esittää tähän kuuluvan ruuhen Weikselin suistosta.

⁴ Vannasruuhi tavataan myös Saksassa (Mitzka, m. t., s. 23 ja seur).

VI. KANSANOMAINEN RUUHISANASTO.

Ahteri 77, 101
ahterpeili 103, 121
airo 78, 92, 100, 110, 112
aironklamppu 112
aironkramppu 112
aironlapa 112
airuruuhi 118
ala-airot 112
alasin 89
alin konki 103
alin laitakerta 103
alus 94
autura 89, 109
antur(a)napakaira 107
astia 94
auskari 110
avata 57

Eestokka 94, 97
eistokka 94, 97, 132
emäpuu 87
etukaaveli 103
etukaavelikaari 103
etukaavelipiena 103
etukekka 57
etukeula 103
etukuru 124
etulauta 107
etunokka 103
etupeili 92, 103
etupeilikaari 103
etupeilipiena 103
etupiitta 107, 124
etupää 99
etutukki 91

etutulla 108
etuvannas 123

Fiskooli 112, 122
fläkki 123
fläkätä 123
fööri 54, 77, 101
föörpeili 103

Haapainen ruuhi l. pursi 53
haaparuuhi 53, 56
haapatassu 54
haapio 53, 95
haarukka 123
hahtuva 104
hakku 54
hammas 106
hangas 93, 100, 108
hangastolppa 93
hanka 78
hankain 56, 78, 108
hankatappi 93
hankatolppa 56
hankavitsa 93
hepo 102
honkapölkky 76
honkio 53, 57
huop(p)paustulla 108
höylä 104

Istuin 93, 100, 110
istuinlauta 56, 110
istuinpenkki 58, 110
istuttaa 103, 123

Jalkakaari 58
 jalkaruuhi 95
 jolla 118, 132
 jorri 118
 julla 118, 132
 juohea 54, 77
 jussi 118
 jusu 118
 juottaa 106

Kaarenhammas 107
 kaarenluoma 106
 kaarensilmä 107
 kaarenvaarna 107
 kaaretus 106
 kaareva 77, 105
 kaari 77, 100, 106, 132
 kaarivaarna 107
 kaarne 89
 kaaveli 92, 103
 kaavelikaari 103
 kahleet 103
 kaks(i)hankainen 108
 kaksitullainen 112
 kalaruuhe 94, 95
 kalaruuhi 95
 kano(o)tti 125, 132
 kanta 105
 kantti 105
 kantäkki 108
 karvakuutti 53
 kantrinki 109
 kara 123
 karjaproomu 125
 karneri 109
 karvata 123
 karvi 124
 karvipala 124
 kaukaloruuhi 53
 kaventaa 99
 keihikkäinen, ks. kiehikkäinen.
 kekka 57
 kela 104, 112
 kelaruuhi 118

kelleke 76
 keno 90
 kensu 124, 125, 126
 kere 105
 keskipiitta 107
 keskitulla 108
 keskupohja 87
 keskusauma 76
 kettinkikahle 116
 keula 54, 90, 101
 keulakaaveli 92
 keulalauta 103
 keulapeili 92, 103
 kiehikkäinen 121
 kiila 99, 105
 kiilata 101
 kikkerä 55
 kimmetä, kimpeän 87
 kinu 87
 kinupuu 91
 kiperä 77
 kirkkohevonen 118
 kirkkokuiuru 118
 kirkkopaatti 114, 118
 kirkkopaattilohko 114
 kirkkoruuhi 118
 klamppu 76, 93, 94, 101, 112
 klamppuairo 112
 klaveri 124
 klinkkiruuhi 118
 klinkkisauma 104
 klossi 87, 93, 107
 knääks 121
 kokka 54
 kola 93, 109
 konki 103, 105
 kontti 102
 korvastin 78
 kotkata 89
 kotti 53, 132
 koukku 88
 kouru 53
 kouruhöylä 104
 kramppi 106
 kramppu 106, 107

kramppuairo 112
 kravata 54
 kruuvipihdit 104
 kuiri 118, 126, 132
 kuiru 118, 123, 126, 132
 kulma 90
 kulmakäpäälä 88, 108
 kupu 105
 kuru 124
 kurukaari 124
 kuutti 53, 57, 95, 132
 kuutto 95, 105, 118, 132
 kylkiluu 106
 kylkipuu 89
 kylmä pontti 86
 kädensija 94, 112, 115
 käpäälä 88, 107, 108
 käpäälävaarna 107
 kärsä 78
 köli 109
 kölirima 109
 kölisauma 109
 köyryselkäinen 57
 köölätä 105

Laakko 57
 laita 76, 88, 100
 laitakerta 103
 laitakonki 105
 laitalauta 89, 100
 lantti 104, 105, 106, 109
 lanttikaira 104
 lanttinapakaira 104
 lanttiruuhi 118
 lanttivaarna 105
 lapa 78, 94, 112
 larri 104
 laudoitus 105
 lauta 89, 100
 lautaruuhi 95
 lautasiipi 55
 leuka 124
 lieruttaa 104
 lisälaita 58
 lorja 95, 126, 132

lossi 76
 lovi 100, 108
 luuppi 53, 57, 118, 126, 132
 luutinki 75
 lyödä 100
 läpi 105, 108
 läpirivi 105.

Mallata 105
 mela 58, 78, 92, 112
 melapari 56
 melaruuhi 95
 meloa 78, 92
 metsäruuhi 53
 määrly 116

Napa 76, 77
 napakaira 107
 naula 89, 105
 naulata 87
 navata, napaan 77
 nenä 77, 89, 101
 nenälauta 103
 nenällossi 77
 nenänpuoli 89, 101
 niistää 90
 nirikko 54
 nokka 54, 57, 103
 nokkarauta 58
 nostaa 99
 nuottaruuhe 95
 nuottaruuhi 118
 nuotti 106
 nyttä 57

Oksakoukku 104
 onntaa 54
 otsalauta 91.

Paasi 101
 paasloota 107
 paatinnaula 101, 105
 paatti 53, 95, 118, 126, 132
 paattihuone 116
 paattimestari 104

- pakka 78, 93, 108
 paklootapaatti 126
 panttu 95
 parilo 107
 parilonkramppu 107
 parras 90, 108
 parraslauta 105
 parraspuu 90, 108
 parrasvitsa 108
 parrasvyö 108
 peili 92, 103, 123
 peililauta 100
 penkki 108
 perä 54, 57, 77, 89, 90, 101
 peräkekka 57
 perälauta 91, 103, 110
 perälossi 77
 perämela 78
 peränpitäjä 115
 peräpaatti 118
 peräsin 115
 pesti 116, 124
 pestirengas 124
 petipukki 101
 petäjäpölkky 76
 peukalo 78, 108
 peukalopakka 78
 piena 76, 87, 89, 101, 103
 pienata 76, 99
 piitankäpä 107
 piitta 107, 124
 piittaklossi 107
 pintalauta 100
 pirunkenkä 118
 pistellä 78
 pitää perää 112
 piuri 123
 pohja 86, 89, 100
 pohjaklamppu 100
 pohjalauta 86, 99, 100, 123
 pohjapiena 87, 101
 pohjasauma 109
 pohjasaumalista 109
 poikkiapiena 76, 103
 poikkipuu 114
 pontata 99, 120
 pontti 86
 porkka 78, 92
 porkkaruuhi 96
 porkkia 78
 potkotuspuu 100
 prompssi, ks. rompssi
 proomi 96, 112, 118, 125, 132
 proomu 118
 pryki 116
 puka 103
 pukki 93, 99, 101, 102
 pulkka 57, 102
 puolikas 76
 puolipontti 86
 puolisko 76
 purha 124
 purra 96
 purri 96, 132
 purtilo 53, 96, 119, 132
 purtiloin 53
 purtilovene 53
 purtio 53
 puurdi 108
 puutulla 108
 pystysyrjäinen 86
 pätkki 110
 pätkkitelkeet l. -telkitys 110
 pää 100
 päälauta 91
 pääpuu 77
 pölkkyruuhi 53
 pönkkä 57.
- Rais(ka)telkeet 110**
 rautakahva 55
 rautatulla 108
 reisi 93
 reisuruuhi 119
 rekipuu 89
 rengas 116
 riivata 76
 ristikarvi 123
 ristisauma 104
 rompssi 78

rompssilenkki 78
rouki 119
ruha 119
ruokoporkka 78
ruokoproomi 112, 119
ruokoruuhi 112, 119
rutistaa 124
ruuhe 94, 96
ruuhenjuuri 86
ruuhenlattia 100
ruuhennaula 89, 100
ruuhi 53, 76, 96, 119, 126
ruuhiproomi 112, 119
ruuhisumppu 112, 119
ruuhka 96, 119
rysäpaatti 119
rysäruuhi 96, 119.

Sauma 76, 99, 104, 109
saumata 99, 101
sauvin 112
sauvoa 92
seiväs 92
siia 104
siiavaro 104
siipi 55
siipilauta 55
siipipuu 55
singel 103
sinkeli 108
sinkiloin 76, 120
sinkilöitä 90
sivakas 54
sivu 100
sivulauta 89, 99, 105, 110
soutaa 92
soutajan tuhto 78
soutimet 108
soutokuiru 126
soutovärkit 110
soutuistuin 100
soutukuiru 126
souturuuhi 119
styyri 94
suipistaa 54

suistaa 54
sumppu 112
surmankaukalo 119
sute (=suude) 105
sydänlauta 100
syrjä 114
syrjälaita 105
syrjälauta 89
syrjälista 108
säränärauta 115
sääri 112.

Takaistuin 100
takakaaveli 103
takalauta 108
takaloota 108
takaloodan kansi 108
takanokka 103
takapeili 92, 103
takapenkki 108
takapiitta 107
takapää 99, 101
takatukki 91
takatulla 108
takku 104
takkularri 104
takkuvaro 104
talla 109
talrekpuurdi 108
talttaruuhi 53
tammikra(j)i 124
tanko 92
tapinläpi 78
tappi 78, 93, 115
tappura 89
tasakarvi 124
tasanenäinen 86
tasaperäinen 86
tasapohja 126
tasapohjainen 55
tasapäinen 54
tasapäärüuhi 96, 98, 119
tasata 90
tasu 96, 98, 119
tehdas 110

teko 99
 teljo 56, 93
 telkeet 109, 110
 telkilauta 110
 telkitys 109, 110
 tellinki 116
 telso 54
 telsous 57
 tervatriivi 56
 tolla 93, 108
 tolppa 56
 traaspiikki 102
 triivata 89, 90, 105, 109
 triivi 56, 89, 104, 105
 truusa 97
 tuhto 56, 78, 110, 115
 tukki 91
 tukkiruuhi 53, 76, 97
 tulkki 105
 tulla 93, 100, 108, 109
 tullahanka 108
 tullahangan lovi 108
 tullaklamppu 108
 tullaklampun lovi 108
 tullalovi l. -läpi 108
 tullapuuri 108
 tull(a)puurdin käpälä 108
 tullukoukku 56
 tuuppia 78, 92
 tyrkkiä 92
 tyvi 112
 tämmirauta 108
 täävi 120.

Ulkolantti 109
 umpitelkeet l. -telkitys 110

Vaappuva 55
 vaarna 76, 87, 105, 107
 vaarnan kiila 105
 vaarnan sute 105

vaarnata 87, 101
 valmistus 106
 valtakaari 58
 vannaan leuka 124
 vannas 123
 vannaspäinen 123, 126
 vara 106
 varata 106
 varho 101
 varo 104, 124
 varsi 78, 94
 vastus 104
 vene 132
 venuttaa 57
 vesiaastia 57
 vesihöylä 119
 vesiluukku 110
 vesiläpi 107
 veto 112
 viilokki (=voilokki) 104
 viinto 123
 vinkkelikaari 76
 vipuseivas 102
 vitsalenkki 78
 vitsapanta 54, 78
 vitsaperus 57
 vitsavaulo 58
 vääristöä 102.

Yks(i)hankainen 108
 yks(i)mittainen 124
 yks(i)puinen vene 53
 yksitullainen 112
 yläairot 112
 yläreuna 105
 yntävääri 103, 105

Äyskäri 110.

Öykki 97, 126, 132
 öökki 76, 97.

Abju (vir.) 143
Boarre (lap.) 132
Fånås (lap.) 132
Haabjas (vir.) 143
 haabju (vir.) 143
 haavalootsik (vir.) 143
 hongo (aun.) 142
 huup (vir.) 143
Kuitti (aun.) 132, 142
 kuongar (lap.) 132
 küna (vir.) 143
Papintappaja (ink.) 143
 par'w (vir.) 152
 pora, por(a) (vog.) 132
 prumma (Verml. suom.
 < prom) 154
 puarrev (lap.) 132
 pur (syrj., votj.) 132
Ruuh (vir.) 144
 ruup (vir.) 144, 152
Tsollu (ink.) 143
Uup (vir.) 143
Vånås (lap.) 132
 vene (vir.) 143
 veneš (mordv.) 132
 venš » 132

Bejlisträ 123, 126
 båtöka 123, 126
Darrling 126
Eka (myös Ruotsi) 119, 127,
 139, 151
 ekstock 119
 etja (R. murt. = eka) 139
Fjälabåt 127
 fladasmack 92
 flatäska (R.) 151
 fläta (R.) 151
 fäljulla 127
Gavelöka 119
Keksin 79
 kubb-båt (R.) 151
 kyrkekstock 114, 119

Långåra 123
Mynda 79
 myndskovel 79
 mönnprom (R.) 139
Paråra 123
 pråm 114
 prässjärn 127
Roddskede 114
Skiffen 127
 snipöka 123, 127
 spant 106
 stävekstock 127
 sumpökstock 112, 119
Träskabåt (R.) 151
 tvåmeidarin 129
Vrang 106
Ålderman 114
 åra 123
Äitjo (murt. = eka)
 äska (R.) 151
Öitjo (murt. = öka) 119
 öka (myös R.) 119, 151
 ökstock 119, 127

Bat (ven.) 144
 bot (ven.) 144
 botnik (ven.) 144
Dolbuška (ven.) 144
 dub (ven.) 144, 145
 dušegubka (ven.) 144
Einbaum (saks.) 144
Kahn (saks.) 153
 kajuk (ven.) 144
 koloda (ven.) 144
 komjaga (ven.) 144, 145
 korab (serb., kroat.) 146,
 147
 korad (kroat.) 146
 kuita (ven.) 144
Ladja (kroat.) 147
 lascha (kroat.) 147
 lodja (ven.) 152
 loziki (latv.) 145

lozkas (latv.) 145
Monoksylon (kreik.) 144
Nachen (saks.) 153
Odnoderevka (ven.) 144
Pludi (latv.) 145

Schkibotes (latv.) 154
spârni (latv.) 145
Tšoln (ven.) 143, 144
Waltis (liett.) 154

LÄHTEET.

Kotimaista ruuhikirjallisuutta.

Otto Andersson: Kyrkekstocken i Sund. (Budkavlen, III, 1924, ss. 79—80).

U. Havumäki: Tammelan kirkkoveneistä. (Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja, V, ss. 5—14).

T. I. Itkonen: Suomen tasapohjaiset ruuhimuodot. (Suomen Museo, XXXI, 1924, ss. 46—59).

Sam a: Suomen Muinaisruuhet. (Suomi V: 10, 1930, ss. 188—93).

Sam a: Kuopion museon muinaisruuhet. (Aarni, VI, 1934).

Lauri Kauppila: Urjalan kalastuksesta. (Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja, XII, ss. 5, 6).

J. Lukkarinen: Ruuhilöytö. (Suomen Museo — Finskt Museum, XVI, 1909, ss. 129—30).

Sam a: Perniön ruuhilöytö. (Kotiseutu 1911, ss. 234—5).

Ilmari Manninen: Zur Ethnologie des Einbaumes. (Eurasia Septentrionalis Antiqua, I, ss. 4—17).

Eino Nikkilä: Satakuntalaisen palko- l. haaparuuhen valmistus. (Satakunta. Kotiseutututkimuksia, X, 1936, ss. 134—55).

E. Salminen: Merenrannikkokalastuksesta Satakunnassa. (Vanhaa Satakuntaa, 1934, ss. 159—61).

M. Sa r a m o: Luvian muinaisruuhi. (Satakunta, XI, 1939).

U. T. Sirelius: Suomen kansanomaista kulttuuria, I, 1919, ss. 421—5).

Sam a: Primitive Konstruktionsteile an prähistorischen Schiffen. (Finnisch-ugrische Forschungen, XIII, 1912—3, ss. 1—6).

G. Schneider: Ormskeppet i Matzalviken och andra ekstockar. (Terra, 41, 1929).

U. Tuomola: Vanhoja pohjalaisia venetyyppejä. (Jouko, III, 1937).

Huomattavia käsikirjoituksia ovat:

P. A. Angervo: Kulkuneuvoista. Turun saaristo (etupäässä Naantalin Luonnonmaa). (Suom. Kirj. Seuran arkisto, v. 1895).

Sävele Angervo: Kuvia veneistä ja lautoista ym. Turun saaristo (Kustavi, Merimasku, Mietoinen, Naantalin mlk., Taivassalo, Vehmaa). (Suom. Kirj. Seuran arkisto, v. 1895).

Annikki Airola: Merimaskun kansanomaiset vesikulku-neuvot. (Turun Yliopiston kirjasto, käsikirj. n:o 149).

Muihin käsikirjoitettuihin selontekoihin, joita tähän tutkimukseen on käytetty, kuuluvat lukuisat Suom. Kirj. Seuran hallussa olevat vesikulkuunevoja koskevat kertomukset, Sanakirjasäätiön venetiedusteluun tulleet runsaat vastaukset sekä S. Kansallismuseon kansatieteellisen osaston omistamat laajat tiedonannot ja tutkimuskertomukset etenkin muinaisruuhista.

Kymmenistä, jopa sadoistakin tiedonantajista, jotka tavalla tai toisella ovat hyödyttäneet tutkimustani, mainittakoot: rehtori Viljo Alanen, maanvilj. Juho V. Alhainen, tohtori Aarne Anttila, museonhoitaja K. E. Appelberg, maisteri Arne Appelgren, herra Fjalar Backlund, kalastusneuvoja P. Brofeldt, seppämestari F. J. Bärling, metsänhoitaja J. Carpelan, maisteri Nils Cleve, maakunta-ärkeologi M. Dreijer, keräilijä Alfred Eklund, taiteilija G. Engberg, maisteri W. V. Forsblom, professori Alfred Hackman, rautatievirkamies I. Heinonen, maisteri A. Hirsjärvi (lukuisia ruuhkankaivauksia ja -piirroksia), tohtori Esa Hyypä, nimeuvos K. Hämäläinen, sotakamreeri H. Häyrynen, maanvilj. Hugo Hörtsänä, herra Reino Immonen, maisteri Arvo T. Inkilä, varatuomari L. I. Itkonen, seppä Johannes Jokinen, lehtori Niilo Kallio, toimittaja F. M. Karrakoski, lehtori Väinö Karvinen, johtaja Akseli Kaskela, maisteri Toini Kaukonen, apteekkari Kalervo Killinen, maisteri Olli Koistinen, maisteri Lauri Korhonen, kunnallisneuvos Antto Laiho, tohtori Martti Lapola, opettaja Eevi Linni, maanvilj. Aate Lumiaho, neiti Selma Mattila, herra K. G. Mäkelä, herra Kustaa Mäkirinne, maisteri Eino Nikkilä (lukuisia ruuhkankaivauksia ja -piirroksia), apulaisamannuenssi Annikki Nisula, maanvilj. Vilho Nurmi, maisteri Aulis Oja, lehtori Toivo Ojala, herra Seppo Oulasmaa, maanvilj. Yrjö Paananen, kirjailija S. Paulaharju, rakennusmestari Matti Piipari, tohtori Sakari Pälsi, tohtori Eino Railo, maisteri Vilho Rikonen, herra Aug. Riuttanen, arkistonhoitaja R. Rosén, everstiluutnantti E. Ruotsalo, lehtori Arvid Rydman, lehtori Ahti Rytönen, maisteri Antti Salminen, ylioppilas Esko Sarasmo, professori M. Sauramo, opettaja Lilja Saukko, maanvilj. L. Sepponen, lehtori F. Seppälä, professori A. M. Tallgren, maisteri T. Thess-

lund, maisteri Annikki Tervo, päätoimittaja A. Tienheimo, vahtimestari A. Valkjärvi, tohtori Kustaa Vilkuna, pankinjohtaja Emil Winkvist ja professori Aarne Äyräpää.

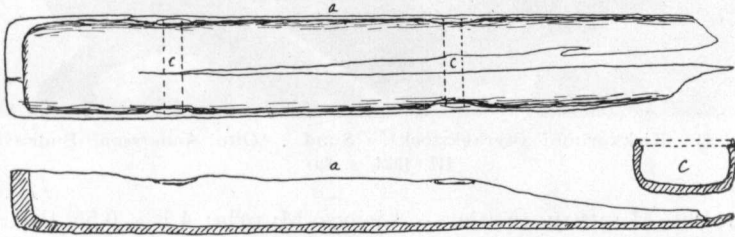
Tekijän omien tutkimusten kohteina ovat olleet seuraavat paikkakunnat: Hailuoto, Oulu (museo), Vihanti, Raippaluoto, Siipyy, Merikarvia, Pori (museo), Porin mlk., Luvia, Kauvatsa, Uusikaupunki (museo), Pyhäranta, Pyhämaa, Rauma (museo), Lokalahti, Turku (hist. museo), Kiikala, Somerniemi, Korppoo, Hiittinen, Maarianhamina, Eckerö, Köökari, Hanko, Inkoo, Espoo, Helsinki (Kansallismuseon esinekokoelmat), Porvoo (museo), Porvoon mlk., Suursaari, Sippola, Vihti, Tammela, Kalvola, Hämeenlinna (museo), Hauho, Luopioinen, Lammi, Lahti (museo), Vierumäki, Hollola, Kuhmoinen, Itä-Teisko, Ähtäri, Kuorevesi, Korpilahti, Pertunmaa, Mikkeli (museo), Mikkelin mlk., Kuopio (museo), Nilsjä, Joensuu (museo), Savonlinna (museo), Lappeenranta (museo), Viipuri (museo), Seiskari, Rautu, Sortavala (museo), Ruskeala ja Salmi.

LISÄYKSIÄ JA OIKAISUJA.

- Sivu 7, rivi 16 ylh. on: II:n, on oleva: II:n ja III:n.
- » 12, » 1 alh.: sanan 'Kansallismuseon' edelle lisättävä 5).
 - » 15, » 7 ylh.: I siirrettävä sanan 'toinen' edelle.
 - » 17, » 19 » on: 60, on oleva: s. 60.
 - » 34, » 12 » : sanan 'Kangasjoesta', jälkeen lisättävä »hukkupuiden nostossa maapenkaan sisästä»; keula oli vedessä, perä maassa. '1933':n jälkeen: 3) tasapohj., 4) p. n. 0,3 m.
 - » » , rivi 13 alh. on: pystysuora reikä, on oleva: lahonnut kolo.
 - » 38, kartta 1: Kuhmon kohdalle lisättävä merkki 2. — Ähtärin kohdalla merkki 6 muutettava 5:ksi. — Parkanon kohdalla on merkki 6. Rehtori V. Alasen ilmoituksen mukaan ovat 1-puisten ruuhien löydöt täällä epävarmoja; sensijaan löytyi kyllä 2-puisia (vert. s. 69 ja s. 73, kartta 3), niistä muutamat sellaisia, että pohja ja toinen laita oli yhdestä puusta ja toinen laita toisesta puusta; tällainen tyyppi on tosin muualla tuntematon. — Saltvikin kohdalla oleva merkki 2 on siirrettävä Finströmin kohdalle. — Korsnäsin kohdalle on lisättävä merkki 7.
 - » 41, rivien 9 ja 10 alh. johdosta muistutus: Ruuhenmallisissa lannanvetokaukaloissa, n.s. sontakoteissa, on myös 2 reikäparia, joihin kiinnitetään poikittain vitsaside vetämistä varten. Sontakotit on kuitenkin helppo erottaa varsinaisista ruuhista niiden suhteellisen kapeuden ja mataluuden vuoksi.
 - » 45, rivien 18 ja 19 ylh. johdosta, joissa mainitaan, että Padasjoen (Suomenjoen, ks. s. 25) ruuhessa on laidanreunoissa 2 paria syvennyskoloja istuinlautojen päitä varten, liitetään tähän puheenaolevan, todennäköisesti sangen vanhan ruuhen piirros. (Ks. seur. sivua).
 - » 47, rivi 1 ylh. on: lukun, on oleva: luku.

Sivu 48, rivi 8 ylh. Lisäys: Sirotekoinen, nähtävästi esihistoriallinen mela on löytynyt myös Kemin maalaiskunnasta, syvältä suosta.

- » 53, rivi 17 ylh. Lisäys: *Tukkiruuhi* (= 1-puinen ruuhi) on ollut tunnettu myös Nurmijärvellä (esiintyy Aleksis Kivellä, ks. Virittäjä, 1916, s. 78). — *Kaana* (murt. *kuana*) = 1-p. ruuhi, Kitee (Vir., 1919, s. 104); vrt. saksan *Kahn*, tämä kirja, s. 153. — Muita 1-p. ruuhen nimityksiä: *lapinvene* (s. 52), *sika* (s. 41) ja *vesiastia* (s. 57).
- » 62, rivi 19 ylh. Ahlainen. Lisättävä: tav. pituus 9 kyynärää.

Kuva 94. 1-p. muinaisruuhi, c:n kohdalla reunoissa syvennyskolot istuinlautojen päitä varten. Padasjoki, Suomenjoki.

Sivut 62—4: Pariruuhet. — Lisäys: Kärkölen Hongiston (s. 18) ruuhi on myös tähän kuuluva, sillä lähellä sen peräpäätä on laidanreunoissa lovipari (3 × 9 cm) ja keulapäässä reikäpari (toinen reikä lohjennut pois). Sekä lovet että reiät ovat niin korkealla, ettei voi olettaa niitä tehdyiksi siipipuuta, vaan pariruuhta yhdistäviä poikkipuuta varten.

Sivu 63, rivi 9 ylh. on: uurta, on oleva: uurto.

- » 64, » 1 ylh. on 'varppeella' sanan jälkeen lisättävä: ja sisäpartaalla (jossa tullin ja hankavitsan lävet).
- » », » » alh. on 'Pieksämäki' sana siirrettävä 'Surnuimäki' sanan eteen.
- » 69, » 2 ylh. on: k. 27 cm, on oleva: s. 27 cm.
- » 89, » 4 alh. on: Lappeen, on oleva: Lappee.
- » 90, » 8 ylh.: 'että' sanan jälkeen on lisättävä 'se'.
- » », » 9 » on: ulkopuolelta, on oleva: yläpuolelta.
- » 94, » 12 ylh. on: Kuva 47; on lisättävä: ja Laitila, kuva 57.
- » 112, » 8 ylh. Sulkumerkki poistettava.
- » 114, Sundin kirkkoruuhesta esitettäköön tässä painatuksen lopulla käytettäväksi saatu valokuva v:lta 1912. (Ks. seur. sivua).
- » 117, rivi 2 alh. on: pohjatelojen, on oleva: pohjatelojen.

Kuva 95. Kirkkoruuhi (kyrkekstock). Sund. . (Otto Andersson, Budkavlen, III, 1924, s. 80).

Sivu 120. Mitattuja tasuja. — Lisäys: Muurla: $4,1 \times 0,55$ (keula) — $0,63$ (perä) — $1,07$ (kesk.) — $0,64$ (pohja, kesk.) $\times 0,33$ m. Pohja 3 laudasta, laita 2:sta, 4 kaarta. Yksi hankapari pystyn kapulan l. klossin päässä. Airo $1,8 \times 0,11$ m, määrlyn ja kädensijan pään väli $0,57$ m. (Mitannut V. J. Kallio 1915).

» 138, rivi 18 ylh. on: kus, on oleva: Joskus.

» 140, » 17 » on: tasapohjoista, on oleva: tasapohjaista.

KUVIEN JA KARTTOJEN LUETTELO.

	S.
Kuva 1. Muinaisruuhen kaivaus. Espoo	4
» 2. Muinaisruuhi. Eurajoki	8
» 3. Saman keula. »	9
» 4. Muinaisruuhi. Hinnerjoki	10
» 5. » . Kalanti	11
» 6. » . »	12
» 7. » . Karjala (T.I.)	15
» 8. » . Karjalohja	16
» 9. » . Kitee	19
» 10. » . Kontiolahti	21
» 11. Muinaisruuhia. Kuopion p. ja Juuka	24
» 12. Muinaisruuhen keula. Laitila	26
» 13. Muinaisruuhi. Lohja	29
» 14. » . Myrskylä	31
» 15. » . Perniö	33
» 16. » . Tammela	35
» 17. » . »	36
» 18. Muinaisruuhen meloja. Valtimo. Uudempi mela- tyyppi	44
» 19. Muinaisruuhen kaivaus. Tammela	46
» 20. » » . Vihanti	50
» 21. » » kaivauksessa löytynyttä, tuohella käärityä puuliistaa. Vihanti	52
» 22. Nykyinen ruuhi. Jääski	54
» 23. » » . Suistamo	55
» 24. » » . »	56
» 25. » » . Merikarvia	57
» 26. Nykyisen haaparuuhen koverrus. Ahlainen	58
» 27. » » hautominen. »	59
» 28. » » levittäminen. »	59
» 29. » » pohjanmuodon korjaami- nen. Ahlainen	60
» 30. » » kaaret asetettuina paikoil- leen. Ahlainen	61
» 31. Haaparuuhi, varustettu varppeella. Ahlainen	63
» 32. Haaparuuha melotaan. »	63

» 33.	Uudehko postiruuhi. Ahlainen?	64
» 34.	Muinainen pariruuhi. Pieksämäki	64
» 35.	» 2-puinen ruuhi. Porvoon p.	65
» 36.	» » » . Jyväskylän mlk. ...	67
» 37.	» » » . Porin » ...	70
» 38.	» » » . Pielavesi	71
» 39.	Kaavakuva 2-p. ruuhen teosta. Poikkileikkaus ..	76
» 40.	2-p. ruuhen poikkileikkauksia	77
» 41.	Nykyinen 2-p. ruuhi. Kuorevesi	79
» 42.	Muinainen 3-p. » . Lemu	80
» 43.	Nykyinen » » . Turun rantamaa	81
» 44.	» » » . Askainen	82
» 45.	» » » . Virolahti	83
» 46.	Muinainen 5-p. » . Nivala	83
» 47.	Veistolaudoista tehty uudehko ruuhi. Sauvo	85
» 48.	» » muinainen » . Finström .	87
» 49.	Nykyinen laatikkoruuhi. Urjala	89
» 50.	» » . Paimionjoki	90
» 51.	» » . Kauvatsa	91
» 52.	» » . »	92
» 53.	» » . Virolahti	93
» 54.	» » . Koivulahti	93
» 55.	» » . Tammela	94
» 56.	» » . Alavus	95
» 57.	» » . Laitila	95
» 58.	» » . Salmi	96
» 59.	Ruuhen kola. Pyhäranta	96
» 60.	» kolia ja pukki. Merimasku, Säkylä	96
» 61.	Nuotanvetoa 3 laatikkoruuhun avulla. Eurajoki ..	97
» 62.	Laatikkoruuhun ja tasun välimuoto. Itä-Teisko ..	99
» 63.	Ruuvipihdit, vara ja katajainen vaarna. Meri- masku	100
» 64.	Tasu l. päätykokkainen veneruuhi. Punkalaidun ..	101
» 65.	Tasu (kuiiri l. kuutto). Kalvola	102
» 66.	» » » »	103
» 67.	» (ruuhi). Somerniemi	104
» 68.	» » »	105
» 69.	» » . Kymijoki (Sippola)	106
» 70.	» (tukkiemien ruuhi). Lohja	109
» 71.	Kalastusta tasuilla (ruuhilla). Sammatti	110
» 72.	Muinainen tasu (ruuhi). Kustavi	111
» 73.	Tasu (meriruuhi). Sauvo	113
» 74.	» » . Naantalın Luonnonmaa	115
» 75.	» » . Uudenmaan rannikko	116
» 76.	» (meriruuhi, karjaproomu). Korppoo	117

» 77.	Hylkeenpyytäjain tasu (meriruuhi). Suomenlahti	119
» 78.	2 tasua (meriruuhta) ja vannasruuhi. Pyhämaa ..	121
» 79.	Vannasruuhi. Pyhämaa	122
» 80.	» (karjaproomu). Pyhämaa	124
» 81.	Sama. »	125
» 82.	Kaksivannainen ruuhi. Kuortane	126
» 83.	Soikioruuhi (fäljulla). Raippaluoto	128
» 84.	» » »	128
» 85.	» » »	131
» 86.	1-puinen ruuhi. Medelpadin suomalaiset	141
» 87.	» » . Aunus, Säämäjärvi	141
» 88.	» » , ontettuna, ennen levittämistä. Viro	143
» 89.	» » , valmiina, »	144
» 90.	» » . Vepsäläiset	146
» 91.	» » , varppeellinen. Olhavanjoki, venäläiset	147
» 92.	1-puisia ruuhia. Pinegajoki, »	148
» 93.	» » . Ostjakit	150
» 94.	1-puinen muinaisruuhi. Suomi, Padasjoki	167
» 95.	Tasua (kirkko-meriruuhi). » , Sund	168
Kartta 1.	Yksipuisten ruuhien löytöpaikat ja -määrät	38
» 2.	Tasapohjaisten ja siipipuullisten 1-p. ruuhien levinneisyys	42
» 3.	2-, 3- ja monipuisten ruuhien levinneisyys	73
» 4.	Lautaruuhien levinneisyys	88

SISÄLLYS.

	S.
I. Purtilot eli yksipuiset ruuhet	3
1. Muinaispurtilot	3
Löytöpaikat	3
Levinneisyys ja muodot	38
2. Nykyiset purtilot	53
3. Muinaiset pariruuhet	62
II. Kaksipuiset ruuhet	65
1. Muinaiset 2-p. ruuhet	65
Löytöpaikat	65
Synty, levinneisyys, muodot	73
2. Nykyiset 2-p. ruuhet	76
III. 3—5-puiset ruuhet	80
1. Muinaiset 3—5-p. ruuhet	80
Löytöpaikat	80
Levinneisyys ja muodot	82
IV. Lautaruuhet	85
1. Purri I. laatikkoruuhi	86
Erikoislajeja	97
2. Veneruuhet	98
a. Tasu I. päätykokkainen veneruuhi	98
b. Vannasruuhet	120
c. Soikioruuhi	127
Tasapohjaruuhien eri tyyppien levenemisaalueet	129
V. Ruuhet muualla Euroopassa ja niiden suhde Suomen ruuhiin	134
VI. Kansanomaiset ruuhisanasto	155
Lähteet	163
Lisäyksiä ja oikaisuja	166
Kuvien ja karttojen luettelo	169

REFERAT.

*Die Einbäume, die aus 2—5 ausgehöhlten Stämmen gebauten
Kähne und die Bretterkähne in Finland, von der Steinzeit
bis zur Gegenwart.*

Finnland mit seinen langen Küsten, zahlreichen Flüssen und zehntausend Seen hat einen günstigen Boden für die Entstehung und Entwicklung der verschiedenartigen Wassertransportmittel gebildet. So kann unser Land von eigentlichen mit Kiel versehenen Meerbooten 9—10 Arten mit verschiedener lokaler Verbreitung und von Booten der Binnengewässer 10 verschiedene Haupttypen mit einer grossen Anzahl Untertypen aufweisen (vgl. Verf., SM 1926, S. 34—57). In der hier vorliegenden Untersuchung werden diese Boote überhaupt nicht berücksichtigt und nur die primitiven Fahrzeugtypen behandelt: nämlich die Einbäume, die aus 2—5 ausgehöhlten Stämmen gebauten Kähne sowie die späteren Bretterkähne, von denen es sehr viele Arten gibt.

I. Einbäume. 1. Die hierher gehörenden alten Exemplare sind auf S. 3—38 nach ihren Fundorten geordnet verzeichnet und durch Zeichnungen und Photos veranschaulicht. Die Zahl der bekannten Funde beträgt ungf. 600 Stück, deren Verteilung über die Landschaften aus der Tabelle auf S. 39 hervorgeht (Ahvenanmaa = Åland, Varsinais-Suomi = Landschaft Finland, Uusimaa = Nyland, Häme = Tavastland, Karjala = Karelrien, Pohjanmaa = Ostbottnien). Bei einer Musterung ihrer Verbreitung (Karte 1, S. 38) fällt es auf, dass unseres Wissens keine alten oder neueren Einbäume nördlich von Oulu (Uleåborg) angetroffen worden sind. Dieser Umstand findet vielleicht seine Erklärung darin, dass in Nordfinland, dem Gebiet der grossen Ströme, Boote und — auf den Waldseen — wahrscheinlich kleine aus 2—4 Stämmen gefertigte Flösse als Transportmittel benutzt wurden. Karte 1. Die Fundorte der Einbäume nach den Kirchspielen und ihrer Anzahl. 1—6 alte Einbäume: 1. unsichere Exemplare, 2. 1 Exemplar, 3. 2 Ex., 4. 3—5 Ex., 5. 6—10 Ex., 6. 11 oder mehr Ex.. 7. Orte, wo in diesem oder dem vorigen Jahrhundert Einbäume benutzt wurden. — Die Länge der alten Einbäume war in 270 Fällen bekannt (Tabelle auf S. 39 unten), die Breite in 266 Fällen

(Tabelle auf S. 40 oben) und die Tiefe in 161 Fällen (Tabelle auf S. 40 unten). Die Länge wechselt zwischen 2—7 m, die Breite zwischen 30—100 cm, die Tiefe zwischen 15—60 cm; der Einbaum ist demnach hier beträchtlich kleiner als z. B. in Mitteleuropa. Die Form der unteren Fläche des Bodens ist in 210 Fällen bekannt (Tabelle auf S. 41). Konkav (=kuperapohj.) sind 138, mehr oder weniger flach (=tasapohj.) 72 Exemplare. In ein paar Fällen (Åland, die Gegend um Viipuri) war am Boden ein Ansatz zu einem Kiel zu bemerken; die Idee hierzu wurde offenbar von einem Meerboot entlehnt. Die flache Form des Bodens sollte die Sicherheit des Bootes auf dem Wasser erhöhen. Aus demselben Grunde liess man beim Aushöhlen des Einbaumes für den Boden mehr Holz übrig als für die Seiten. Die Dicke der Seiten beträgt 2 ½—6, die des Bodens 3—10 cm, in einigen Fällen sogar 20 cm. In den ältesten Zeiten liess man den Boden und die Seiten des Einbaumes die natürliche Oberfläche des Baumes behalten, aus welchem Grunde der konvexe Boden theoretisch betrachtet älter als der flache ist, obgleich auch der erstere sich zäh bis auf unsere Zeit im Gebrauch behauptet hat. Bemerkenswert ist es, dass von den wenigen Einbäumen, die mit Sicherheit als vorgeschichtlich haben nachgewiesen werden können, soweit bekannt, kein einziger einen flachen Boden gehabt hat. Eine grössere Sicherheit ist zuweilen dadurch gewonnen worden, dass der obere Rand der Seite etwas nach innen zu geneigt gestaltet worden ist (Abb. 2. S. 8 und Abb. 9, S. 19).

Die beste Art die Unstetigkeit des Einbaumes zu beheben bestand jedoch darin, dass längs den beiden Seiten ein flacher oder rundlicher Ausleger befestigt wurde, für dessen Querstäbe zwei Paar runde oder viereckige Löcher in die Seiten gebohrt wurden (Abb. 10, S. 21 u. Abb. 11, S. 24). Von Ausleger-Einbäumen kommen in den Funden 33 Exemplare vor, grösstenteils aus den inneren und östlichen Teilen des Landes; von ihnen haben nur 2 Exemplare einen flachen Boden. Die Ausleger-Einbäume sind offenbar alle verhältnismässig spät; vorgeschichtlich ist kaum ein einziges Exemplar. Die Karte 2 (S. 42) zeigt die Verbreitung der Einbäume mit flachem Boden und die der Ausleger-Einbäume. 1. Fundort eines Einbaumes mit flachem Boden (1. Ex.), 2. Fundort eines Ausleger-Einbaumes (1 Ex.), 3. dito (unsicheres Ex.), 4. Gegenden, wo in diesem oder dem vorigen Jahrhundert Ausleger-Einbäume benutzt wurden.

Das Wurzelende eines Baumstammes bildet das Heck eines Einbaumes, der Wipfelteil den Bug. Zuweilen beträgt der Breitenunterschied von Heck und Bug eines Einbaumes 9—15 cm. Die Form der Einbäume wechselt stark. Bei den primitivsten Exemplaren ist das Hinterteil beinahe gerade abgehackt und auch

der Bug nur wenig umgeformt. Ein gerades Heck kommt in 45 Fällen vor, davon die meisten in der Landschaft Savo. Bei dieser Form des Hecks kann der Bug zuweilen mehr oder weniger zugespitzt sein. Zumeist ist das Heck indessen rundlich, sogar spitzig wie der Bug. Beide Enden sind in 31 Fällen stumpf geformt, in 21 Fällen mehr oder weniger spitz. Besonders schlanke Formen kommen vor allem in Südwestfinnland vor (Abb. 4, S. 10 und Abb. 12, S. 26: der Bug eines Einbaumes). Oft hatte der Bug eines Einbaumes, auch wenn er verhältnismässig stumpf war, einen hervorspringenden Zipfel oder Schnabel (49 Ex., zumeist in Ostfinnland), an welchem er leichter ans Land gezogen werden konnte. 4 Einbäume haben einen solchen Schnabel sowohl am Heck wie am Bug (Abb. 5, S. 11). Eine von vorn gesehen dreikantige Form des Bugs wie Abb. 5 c und 6 e (S. 12) kommt an mehreren Einbäumen der Gegend von Uusikaupunki (Nystad) vor. Im Bugschnabel kann auch ein Loch zur Befestigung eines Strickes oder einer Birkengerte angebracht sein, das in 14 Einbäumen wagerecht, in 4 senkrecht war. Anstatt des Loches haben 2 Exemplare an beiden Seiten des Schnabels eine Kerbe (Abb. 13, S. 29). Ausnahmsweise konnte ein Loch auch an einem schnabellosen Bug angebracht sein. Zuweilen befand sich am Bug und sogar am Heck ein schief eingeschlagener Zapfen wie eine Art Horn, an welchem der Einbaum bequem gezogen werden konnte.

Zwei Einbäume haben an der Oberfläche des Buges bsw. des Hecks 4—6 Löcher unbekannter Bestimmung (Abb. 14, S. 31). Vielleicht waren in ihnen beim Aushöhlen des Baumstammes Stützstangen befestigt gewesen. Ein Zapfenloch zum Ablassen von Wasser befindet sich im Boden von 10 Einbäumen im Heckteil, offenbar dem Muster eines Bootes entlehnt. Ein aus demselben Stamm wie der Einbaum ausgesparter Sitz kommt in 5 Fällen im Süden des Landes vor; zuweilen befindet sich ein solcher Sitz an beiden Enden (Abb. 13, S. 29). Für die Enden eines losen Sitzbrettes sind bisweilen 1—2 Paare vertiefte Einschnitte in die Innenseite des Seitenrandes gemacht worden (Abb. 94, S. 167).

Entweder an beiden Enden oder nur an dem einen ist in zwei Fällen an der Oberfläche eine querlaufende Kerbe für eine Leiste angebracht, deren Bestimmung es gewesen zu sein scheint, ein Bersten des Einbaumes zu verhindern.

Das Innere des Einbaumes ist zumeist gänzlich ausgehöhlt worden, aber in 12 Fällen hat man 1—2 Zwischenwände ausgespart — sie erreichen nicht die Höhe der Seitenränder —, die als Sitze benutzt worden sein dürften; sie verstärkten gleichzeitig den Einbaum (Abb. 7, S. 15 und Abb. 9, S. 19). In ein paar Einbäumen befindet sich im Bugteil eine an ein Spant

erinnernde Erhöhung. Zu diesen beiden Gruppen gehörende Einbäume sind nur in Finnlands ältesten Siedlungsgegenden, im Südwesten und Südosten des Landes angetroffen worden und scheinen im allgemeinen sehr alt zu sein; in diesem Jahrhundert benutzte Einbäume entbehren solcher Züge. — Die Aushöhlung des Einbaumes ist im Bug- und im Heckteil bald gerundet, schalenförmig (Abb. 5, 6, 12), bald mehr oder weniger spitz (Abb. 4, 7, 16); bestimmte geographische Gebiete oder verschiedene Zeitabschnitte lassen sich auf dieser Grundlage nicht feststellen. Eine rechteckige Aushöhlung des Hecks scheint ein verhältnismässig später Zug zu sein, allgemeiner im Osten als im Westen.

Die Holzart der Einbäume ist nur in seltenen Fällen bestimmt worden; wo sie vermerkt worden ist, handelt es sich beinahe ausnahmslos um Nadelholz. Die Anzahl der Einbäume aus Kiefernholz beträgt 64, die der aus Tannenholz 17, aus Espenholz sind nur drei. Die seltene Benutzung von Espenholz wirkt befremdend, wenn man in Betracht zieht, dass in Nordwest-Satakunta die Einbäume im vorigen und in diesem Jahrhundert ausschliesslich aus Espenholz gefertigt wurden; vielleicht hängt die Seltenheit der espenen Einbäume zum Teil damit zusammen, dass das leichte Laubholz sich schlecht in der Erde erhält. Über die Aushöhlungstechnik bei der Verfertigung der Einbäume erhalten wir nur in seltenen Fällen deutliche Hinweise, weil die Oberfläche der meisten Einbäume im Torf und im Wasser mehr oder weniger vermodert und beschädigt worden ist. Spuren von Metalläxten sind gleichwohl dann und wann bemerkbar, zuweilen auch von Bohrern und Hohleisen. In acht Fällen ist man so zu Wege gegangen, dass man in das Innere des Stammes in Abständen von 30—50 cm querlaufende, zuweilen schräge tiefe Furchen einhackte und dann die Zwischenwände zwischen diesen Furchen wegschnitt (Abb. 6, S. 12). In vielen Einbäumen haben die Finder verkohlte Flächen wahrgenommen, die den Beweis dafür liefern, dass man zum Aushöhlen des Stammes Feuer benutzt hat (in 62 Fällen, am wenigsten in der Landschaft Finnland, Uusimaa und Satakunta). Zuweilen ist die Breite des Einbaumes bemerkenswert gross, 70—90 cm; in diesen Fällen ist anzunehmen, dass der Einbaum durch Rosten künstlich erweitert worden ist, obgleich hierfür keine sicheren Zeugnisse vorliegen; gegenwärtig wird dieses Verfahren in Nordwest-Satakunta angewendet.

Bisweilen ist im Einbaum oder neben ihm eine Paddel gefunden worden. Funde von Paddeln verschiedener Art liegen aus mehreren Orten vor, u. a. 2 zierliche Exemplare aus Nord-Karelien — das eine 170 cm tief in einem Sumpfe gefunden —, die aus der Bronze- oder der Steinzeit stammen können und an die Paddeln der Ostjaken und Wogulen erinnern (Abb. 18, a-b, S. 44; c zeigt

die später gewöhnliche Paddelform). Da die Paddeln aber recht zierlich sind, ist es immerhin möglich, dass sie nicht zu Einbäumen, sondern zu leichten Ledernachen, von deren Gebrauch sich bei den schwedischen Lappen Überlieferungen erhalten haben, oder zu Kanus aus Birkenrinde gehört haben, wie sie noch von Samojeden, Jakuten und Tungusen benutzt werden. In diesem Zusammenhang sei erwähnt, dass in Lapua (Südostbottnien) seinerzeit in einer Lehmgrube ein Ledernachen gefunden worden ist, in welchem sich »Rippen« und »Pechdraht« befanden, und dass in Juva (Savo) ein Einbaum zum Vorschein gekommen ist, der »mit Birkenrinde überzogen war«.

In einem Einbaum (Keitele) sollen beim Auffinden Ruder gelegen haben. Einbäume aus Eurajoki, Rymättylä und Valtimo hatten an den Seiten Einschnitte, die als für Ruder bestimmt erklärt worden sind. In einem Einbaum wurde eine Schöpfkelle gefunden, in ein paar anderen mit Birkenrinde umwickelte Netzsenksteine. Unter Einbäumen lagen in drei Fällen 2 oder mehrere Knüppel. Zu einem Einbaum führte über das sumpfige Ufer eine Art kurzer aus nebeneinander gelegten Stämmen gebildeter Knüppeldamm. Ein Einbaum lag beim Finden unter zwei anderen. Die Fundstellen der Einbäume sind der Boden von Seen, Weihern und Gräben, versumpfte Ufer und Moore, die früher Gewässer gewesen sind. Zuweilen liegen die Einbäume dicht unter der Oberfläche des Torfes; andere sind wieder unter einer bis 2 m dicken Torf- oder Humusschicht oder auch an der Grenze zwischen Lehm und Torf gefunden worden (Abb. 1, 19, 20). Aus dem Boden eines Gewässers ohne bemerkenswerte Schlammschicht sind 90 Einbäume gehoben worden, aus Schlammboden 21, unter einer Torfschicht 51, aus einer Schlammablagerung ohne darüber stehendes Wasser 25, aus Sandboden 2, aus Lehm 3 Exemplare. Zehn Einbäume nahmen eine solche Lage ein, dass das eine Ende im tiefen Wasser lag, während das andere sich unter einem verlandeten, zuweilen sogar recht mächtigen Strandwall befand. Zuweilen beruht die tiefere Lage des einen Endes auf der Form des Uferbodens, auf welchen der Einbaum seinerzeit gezogen worden ist.

Einbäume sind bei sehr verschiedenartigen Arbeiten gefunden worden. Infolge Senkung der Oberfläche von Seen oder Weihern sind 135 Exemplare zum Vorschein gekommen, bei Fluss- oder Bachbegradigungs- oder Vertiefungsarbeiten 19 Ex., beim Anlegen von Gräben 43 Ex., beim Schlammgraben 6, beim Pflügen von Mooräckern 5, bei niedrigem Wasserstand infolge von Dürre 8 Ex. Das Auffindungsjahr ist von 406 Einbäumen bekannt (Tabelle S. 49); der zuerst verzeichnete Fund ist vom J. 1830. Von diesem Zeitpunkt an wächst die Zahl der Angaben, von Jahr zu Jahr, was

mit der Zunahme der Bodenmeliorationsarbeiten und der Vertiefung der Volksbildung zusammenhängt.

Das Alter der Einbäume ist im allgemeinen schwer zu berechnen, da beinahe dieselbe primitive Form sich von den ältesten bis zu den jüngsten Exemplaren beibehalten zu haben scheint. Der Einbaum ist, wie ein deutscher Forscher sagt, in dieser Beziehung zeitlos. Es hat den Anschein, als ob die ältesten Einbäume nicht am schlechtesten gearbeitet sind, und das beruht darauf, dass der vorgeschichtliche Einbaum das wichtigste Wassertransportmittel war, während er bei der zunehmenden Benutzung von Booten (in Finnland waren Meerboote schon in der älteren Eisenzeit im Gebrauch) immer mehr auf eine sekundäre Stufe herabsank. Es lässt sich aus guten Gründen annehmen, dass die Mehrzahl der Einbäume aus geschichtlicher Zeit stammt (die in Finnland ungefähr 1150 n. Chr. Geb. beginnt), wenn sie unter einer dünnen Torfschicht oder einer nur ganz geringen Schlammsschicht gefunden werden. Wir kennen indessen 6 Einbäume, deren hohes Alter auf geologischer Grundlage bewiesen worden ist. Ein Einbaum, der in der Bucht Tempastelahti im Kirchspiel Hartola (Ost-Tawastland) unter einer Akkumulationssandschicht gefunden und vermodert war, ehe ein Forscher zur Stelle kam, ist von Dr. A. Hellaakoski der Steinzeit, und möglicherweise schon der Litorinazeit zugewiesen worden. Prof. M. Sauramo hat das Alter von fünf Einbäumen pollenanalytisch bestimmt. Ein Einbaum (ungef. 4 m lang und 0,6 m breit) wurde im Kirchspiel Evijärvi (Süd-Ostbottnien) an einem Flussufer unter einer 2 m mächtigen Schlammsschicht auf der Lehmschicht gefunden. Er war stark vermodert und zerbröckelte kurze Zeit nach der Ausgrabung. Eine Abbildung existiert nicht von ihm. Auf Grund von Erdproben wird sein Alter auf 3100 Jahre geschätzt, so dass er wie ein 2900 Jahre alter Einbaum aus Liesjärvi im Kirchspiel Tammela (Häme) aus der Bronzezeit stammt.¹ Der letztere Einbaum (Abb. 16, 19) wurde bei der Entwässerung eines Sumpfes in einer Tiefe von reichlich 50 cm gefunden und dabei in zwei Stücke gebrochen: der Bugteil wurde sofort gehoben, der grössere Heckteil erst bei der nachträglichen Ausgrabung. Die Grösse des Einbaums beträgt $5 \times 0,55 \times 0,30$ m; von Metalläxten verursachte Spuren wurden festgestellt. Ein Einbaum aus Vihanti (Mittel-Ostbottnien) ist 2500 J. alt. Er wurde zur Winterzeit auf dem Boden eines früher entwässerten Sees unter einer 113 cm dicken Torfschicht gefunden. Da er aus Laubholz, wahrscheinlich Espenholz war, war

¹ Der Evijärvi-Fund kann aus dem Ende der Steinzeit sein, welche hier im Norden länger dauerte.

er ganz weich vermodert und hatte die Farbe des Torfes angenommen, so dass er anfangs nicht bemerkt wurde und das Heck und der mittlere Teil zerstört wurden. Im darauf folgenden Sommer wurde bei fortgesetzter Grabung der Bugteil freigelegt, zerfiel aber später gänzlich (Abb. 20). Dieser Einbaum schien mit erhöhten Seitenborden versehen gewesen zu sein. In der Richtung des Bodens ragte unter dem Bug der ungef. 10 cm lange Rest eines Schnabels aus demselben Holz wie der Boden hervor; er erinnert an die Darstellung von Schiffen mit 2 Doppelstegen auf bronzezeitlichen skandinavischen Felsenzeichnungen. Ausserdem fanden sich hier Bruchstücke eines gut erhaltenen schmalen und platten Streifens aus Nadelholz vor, die dicht mit dünner Birkenrinde umwickelt waren (Abb. 21). Mit dem Streifen kann die Fuge zwischen dem Einbaum und dem erhöhten Seitenbord gedichtet gewesen sein. — Im Kirchspiel Luvia (Süd-Satakunta) kam ein 1400—1500 Jahre alter (jüngere Eisenzeit), verhältnismässig gut erhaltener Einbaum aus 80 cm Tiefe zum Vorschein (Grösse 5×1 m), wurde aber dann zerstört; nicht abgebildet. Ein Einbaum aus dem See Hämejärvi, Kirchspiel Eurajoki (Süd-Satakunta) ist ebenso alt (Abb. 2—3); er wurde unter einer 1 m dicken Sphagnum- und Carexschicht gefunden und wies Spuren von Metalläxten auf (Grösse ungef. $5 \times 0,45$ m).

Die Dicke der Bodenschicht über einem Einbaum ist nicht immer für dessen Alter massgebend, denn unter verschiedenen Bedingungen wächst der Torf mit verschiedener Schnelligkeit. Gleichwohl lässt sich in grossen Zügen annehmen, dass ein Einbaum sehr alt und selbst vorgeschichtlich ist, wenn die Dicke der über ihm liegenden Torfschicht 50 cm und darüber beträgt. Unter einer Ablagerungsschicht von 50—200 cm sind in Finland wenigstens 56 Exemplare gefunden worden (Tabelle S. 52).

Über die Nationalität der Einbaumverfertiger ist es schwer eine bestimmte Aussage zu machen. Ihre Mehrzahl dürften Finnen gewesen sein, ein kleiner Teil Schweden (in gewissen Küstengegenden und auf Åland), einige auch Lappen, von denen die Volksüberlieferung berichtet, dass sie auf gewissen Seen in Mittel- und Süd-Ostbottnien in Einbäumen gerudert seien. Indessen ist der Einbaum nicht für die Lappen kennzeichnend, wenigstens ist er gegenwärtig nirgends bei ihnen in Gebrauch. Auf seine ehemalige Anwendung bei ihnen weist möglicherweise das skoltlappische Wort *suves*, Genit. *so'ppaz* hin, das den »Kiel eines Bootes« bedeutet; es ist aus dem Wort *su'ppe* (Espe), Genit. *suve*, Lativ *so'ppa* hergeleitet; vgl. finnisch *haapio*, ursprüngliche Bedeutung »ein espener Einbaum« < *haapa* »Espe«; schwed. *eping*, eine gewisse Bootform, ursprünglich vielleicht ein espener Einbaum < *asp*.

2. Moderne in diesem und dem vorigen Jahrhundert benutzte Einbäume werden S. 53—62 (Bezeichnungen S. 53, Ausmasse S. 62) behandelt. Sie sind hauptsächlich auf Waldseen hier und da in den inneren Gegenden der Südhälfte unseres Landes in Gebrauch gewesen. Noch im J. 1940 konnte man sie in einigen Kirchspielen nördlich vom Ladogasee (Salmi, Suistamo, Suojärvi, Ilomantsi) antreffen und noch jetzt kommen sie, seltsam genug, so weit westlich wie nördlich und nordöstlich von Pori-Björneborg (Ahlainen, Siikainen, Noormarkku, Pomarkku) vor. Östliche Einbaumtypen sind in Abb. 22—24 dargestellt. Der Ausleger-Einbaum war hier sehr gewöhnlich. Abb. 23 zeigt einen solchen Einbaum in voller Ausrüstung, zu welcher ein Sitzbrett, eine Paddel, eine Schöpfkelle und ein am unteren Ende mit einem Knoten aus Birkenrinde versehener Stab, der nicht zu tief in den Schlamm einsinkt, gehören. Der westliche Einbaum ist zierlich gebaut, bootähnlich und wird aus Espenholz hergestellt (Abb. 25—33). E. Nikkilä hat in seiner Schrift »Satakuntalaisen palko- l. haaparuuhen valmistus» (Die Herstellung des schotenförmigen oder espenen Einbaumes in Satakunta) (Satakunta X, 1936) eine interessante Schilderung des Baues eines solchen Einbaumes gegeben. Der Espenstamm wird von einer einigermaßen schmalen in den oberen Teil eingehackten Vertiefung aus mit dem Hohldechsel ausgehöhlt (Abb. 26), so dass er die in Abb. 27 dargestellte Form erhält. Dann wird er innen geteert; auf der einen Seite werden längs der Länge des Einbaumes Feuer entzündet und der Kahn wird mit in das Innere gezwängten Stecken und Steingewichten ausgebuchtet (Abb. 28, 29). Jetzt werden krumm gewachsene Hölzer als Spanten angebracht (Abb. 30), und wenn der Einbaum noch nicht breit genug ist, wird an beiden Seiten ein Ergänzungsbrett festgenagelt (Abb. 31). Der Einbaum wird aussen und innen 2—3 mal geteert und mit einer zweiblättrigen Paddel gerudert (Abb. 32). Infolge seiner Leichtigkeit und Dauerhaftigkeit ist der espene Einbaum im Gebrauch sogar vorteilhafter als ein Boot. Seine Benutzung ist gleichwohl im Abnehmen begriffen, da hinreichend grobe Espenstämmen nicht mehr zu Gebote stehen. Der espene Einbaum wurde u.a. im Frühling bei der Eisschmelze auf der Seehundsjagd auf dem Meere benutzt, wobei man ihn, um ihn auf dem Eise vorwärts zu ziehen, mit zwei Kufen versah (Abb. 25, 33; ein Einbaum auf Kufen wurde noch am Ende des vorigen Jahrhunderts zur Beförderung der Post zwischen Åland und dem Festland benutzt). — Der ausgebuchete espene Einbaum ist auch weit ausserhalb Finnlands bekannt. Er ist bei den Esten, Wepsen, Letten, Polen, Russen, Wotjaken, Syrjänen, den ob-ugrischen und vielen anderen sibirischen Völkern in Gebrauch.

Es lässt sich annehmen, dass die Kenntnis seiner Herstellung schon in der Eisenzeit nach Finnland gelangt ist, als die Vorfahren des Satakuntavolkes, wie aus verschiedenen Gründen angenommen wird, aus Estland direkt über den Finnischen Meerbusen in ihre jetzigen Wohnplätze übersiedelten.

3. Alte Doppeleinbäume oder Teile von solchen sind an drei verschiedenen Orten (Kiikala — Landschaft Finnland, Kirkkonummi (Kyrkslätt) — Uusimaa und Pieksämäki — Savo) gefunden worden. Der in seiner Form am weitesten entwickelte war der zuletzt erwähnte (Abb. 34, S. 65), wo zwei Einbäume von dem einen Ende zum andern in des Wortes eigentlicher Bedeutung zu einem Einbaumpaar umgewandelt waren. Sie waren, seltsam genug, ausserdem mit Auslegern versehen. Wenn im Bug und zuweilen auch im Heck einiger alten Einbäume ein grosses viereckiges wagerechtes Loch vorkommt (Abb. 10, S. 21), fragt es sich, ob dieses nicht für eine Querstange bestimmt war, mit welcher zwei Einbäume bei Bedarf vereinigt werden konnten. Es liegen auch einige Berichte über die Anwendung von Doppeleinbäumen in Finnland im 19. Jahrhundert vor.

II. Alte und neuere 'Einbäume' aus zwei Baumstämmen (S. 65—79). Wenn man die Sicherheit eines Einbaumes erhöhen wollte ohne Anwendung von Auslegern und ohne ihn mittels Bordbretter zu verbreitern, musste man die untere Fläche des Bodens zu ziemlicher Breite flach schnitzen, welches Verfahren ein sehr grobes Holzmaterial voraussetzte. Da ein genügend dicker Baustamm nicht immer gefunden wurde, begann man den Einbaum derart zusammensetzen, dass man einen Baumstamm spaltete und die eine Bordwand und den zu ihr gehörenden Teil des Bodens aus der einen Hälfte und die andere Bordwand mit ihrem Bodenteil aus der anderen Hälfte baute; auch konnten die beiden Hälften aus zwei verschiedenen Stämmen gefertigt werden (Abb. 39, schematischer Querschnitt eines solchen Einbaumes). Den Anlass zur Benutzung zweier Baubestandteile konnte ein Doppeleinbaum oder ein aus zwei Balken zusammengesetztes Floss, das sicher schon früher als der Einbaum bekannt war, geben. Von aus zwei Baumstämmen gebauten 'Einbäumen' (bzw. Teilen von solchen) sind in Finnland 121 Stück gefunden worden (Tabelle S. 74; Karte 3, S. 73: 1. alte Exemplare (1 Stück), 2. 2 St., 3. 3—7 St., 4. aus 3—5 Stämmen gebaute Einbäume (1 St.), 5. Gegenden, wo solche Einbäume in diesem und dem vorigen Jahrhundert benutzt wurden. Im Bau alter (Abb. 35—38) und jetziger (Abb. 39, Querschnitte: 40) aus zwei Stämmen gebauter Einbäume sind keine konstruktiven Unterschiede bemerkbar. Die beiden Hälften des Einbaumes sind mit Querhölzern, die mit Holznägeln befestigt sind, miteinander verbunden, und in der

Fuge befindet sich ein Falz, der mit irgendeinem geteernten Faserstoff gedichtet ist (Abb. 40 a, II b). Zuweilen sind in der Fuge Holzpflocke zur Verstärkung angebracht (Abb. 40 c). Diese Einbäume sind offenbar alle jung und stammen aus geschichtlicher Zeit. Aus Tenala (Tenhola, West-Nyland) stammt ein solcher Einbaum, neben welchem ein Bleuel mit einer Jahreszahl aus dem 16. Jahrhundert gefunden wurde. Abb. 41 zeigt einen modernen dünnen aus zwei Stämmen ausgehöhlten Einbaum, dessen Fuge mit eisernen Krampen anstatt mit Querhölzern verstärkt war. Auf S. 79 sind Ausmasse diesbezüglicher moderner Einbäume angegeben.

III. Aus 3—5 Stämmen ausgehöhlte Kähne (S. 80—84). Aus Moorfunden (S. 80—82) liegen 21 Exemplare hauptsächlich aus dem Westen und Süden des Landes vor. Noch im vorigen Jahrhundert sind sie in wenigstens 18 Kirchspielen benutzt worden. Ein dreistämmiger Kahn entstand aus einem zweistämmigen derart, dass zwischen die beiden Hälften ein dritter Stamm eingeschoben wurde. Moorfunde sind auf den Abb. 42, 46 dargestellt, moderne Kähne auf Abb. 43—45. Abb. 46 besteht aus 5 Stämmen.

IV. Die Bretterkähne. (S. 85—133). Die folgende Entwicklungsstufe bestand darin, dass als Baumaterial ausschliesslich geschnittene Bretter benutzt wurden, deren Seitenborden aus anderen Stücken als der Boden gefertigt wurden. In den westfinnischen Schären wurden noch vor 50—60 Jahren Kähne angetroffen, deren Boden aus zwei nach den Enden zu aufwärts gebogenen Brettern und jede Bordwand aus einem Brett bestand; die Enden bestanden aus Klötzen (Paimio, Sauvo, Abb. 47). Ein sehr eigenartiger, aus dem Typus, der aus 3 Stämmen ausgehöhlt war, entwickelter Bretterkahn ist in Finström (Åland) zum Vorschein gekommen. Die äussersten Bordwände des Bodens waren so geschnitzt, dass sie zugleich den unteren Teil der Seite bildeten; in allen Fugen befanden sich als Verstärkungen geheime Pflöcke (Abb. 48). Diese aus Balken geschnitzten Kähne erforderten viele Arbeit und grobes Baumaterial, von welchem ein grosser Teil als Späne verloren ging. Aus diesem Grund ging man schliesslich dazu über die Kähne aus dünn gesägten Brettern, wie die Boote herzustellen. Die Bretterkähne sind gegenwärtig unvergleichlich zahlreicher als die aus Stämmen gefertigten Einbäume und unter ihnen kommen viele Varianten vor.

1. Der kastenförmige Kahn ist in seiner ursprünglichen Form sowohl von oben wie von der Seite gesehen rechteckig, der Boden aus 3—5 Brettern und jede der beiden Seiten aus einem Brett gefertigt (Abb. 49, 50, 58). Etwas weiter entwickelt

ist die Form, in welcher der Bug von unten emporsteigt (Abb. 51, 52); bei einigen erhebt sich sowohl der Bug wie das Heck, wobei recht gefällige Typen entstehen (Abb. 53, 54). Die Bordwände werden zuweilen etwas höher, aus 2—3 Brettern gebaut (Abb. 55, 57). Die kastenförmigen Kähne werden entweder mit Stangen weitgestakt oder mit Paddeln oder Rudern vorwärts bewegt. Eine sehr einfache Rudereinrichtung zeigt Abb. 47. Auf dem südwestlichen Festland ist an vielen Stellen ein transportierbares Rudergerüst im Gebrauch (Abb. 59, 60). Der kastenförmige Kahn wird im allgemeinen bei Überschreitung von Flüssen und beim Fischfang in kleinem Massstab benutzt, zuweilen aber auch auf grösseren Fischzügen (Abb. 61, Fang mit dem Schleppnetz und drei Bretterkähnen). Zuweilen sind in Ostfinnland auch am Kastenkahn Ausleger angebracht, Abb. 58. S. 95—97 Benennungen der Kastenkähne in verschiedenen Gegenden, S. 97 Ausmasse.

Abb. 62 zeigt einen Kahn vom See Näsijärvi, der in seinem Bau von einem bootförmigen Kahn beeinflusst worden ist.

2. Eigentliche bootförmige Kähne kommen in drei Arten vor (S. 98—133).

a. Mit zwei Spiegelgiebeln (Hecken) versehene Kähne. Ihre primitivste Art (Abb. 64) steht dem kastenförmigen Nachen noch sehr nahe, so dass die Umrisslinie sich dem Rechteck nähert. Gewöhnlich verschmälert sich der Kahn nach den Enden zu und die aus einem oder mehreren Brettern bestehenden Bordwände verbreitern sich nach oben und sind wie die Boote mit Spanten versehen. Die See- und Flusskähne haben im allgemeinen einen breiten Boden, sind schmal und haben ein breites Heck (Abb. 64—71; 64 ein Kahn, ausgerüstet zu nächtlichem Fischfang mit Fischgabel bei Fackelbeleuchtung, 70 ein Kahn der Stockflösser mit einer Winde, 71 Aufstellen eines Fischerzaunes), während die Meerkähne (Abb. 73—78) einen schmalen Boden und ein schmales Heck haben, breit sind und ihre Bordwände aus 4—6 Brettern bestehen. Die Herstellungsart ist im allgemeinen sehr sorgfältig, meistens wurden zur Befestigung der Fugen und Spanten aus Wachholder geschnitzte Pflöcke benutzt (Abb. 63 rechts, in der Mitte ein Werkzeug, mit welchem die Fugen und die Ausbuchtung der Spanten vorgeritzt wurden, links die Zwingstöcke zum Aneinanderpressen der Bordwandbretter zwecks des Festnagelns). Diese Kähne konnten sehr gross sein. Die südtavastländischen Kirchboote, die mit 5—7 Ruderpaaren gerudert wurden, hatten Platz für 70 Personen und in den südwestfinnischen Fähren, in welchen grosse Haustiere nach den Weideplätzen in den Schären gebracht wurden, konnte ein halbes Duzend Kühe transportiert werden (Abb. 76). Gegen Ende des Winters wurden bootförmige Meerkähne auch zur Seehundsjagd

benutzt, wobei um sie über das Eis zu ziehen unter ihrem Boden als Stütze eine Kufe befestigt wurde, Abb. 77. Die lokalen Benennungen dieser Kähne S. 118, 119, ihre Ausmasse S. 120. Abb. 72 Ein Moosfund: ein Meerkahn (ungf. 200 Jahre alt) von einfacherem Typus (Südwestfinnland).

b. Mit Steven versehene Kähne (S. 120—127). Diese unterscheiden sich von den letztgenannten dadurch, dass entweder ihr eines oder ihre beiden Enden spitz, also stevenartig sind. Sie haben einen sehr breiten nach dem Ende zu aufsteigenden Boden, der entweder aus längs- oder aus quergerichteten Brettern gebaut ist. Es sind späte Typen, die hauptsächlich an der Küste von Südwestfinnland und Ostbottnien vorkommen. Abb. 78 (in der Mitte), 79, 80, 81 (grosser Viehprahm mit Platz für ein halbes Dutzend Kühe), 82 Kahn mit zwei Steven. S. 125—127 Benennungen dieser Kähne, S. 127 ihre Ausmasse.

c. Der ellipsenförmige Kahn (S. 127—129, Abb. 83—85) unterscheidet sich von dem mit zwei Steven durch seine gerundeten Enden und dadurch, dass er keine echten Steven hat. Dieser Typus kommt auf einem sehr beschränkten Gebiet vor, nämlich an der Quarkenstrasse, wo er als Jolle eines grossen von 6—8 Mann bemannten Seehundsjagdbootes benutzt wird. Der Bug ist stark abfallend, löffelförmig, so dass der Einbaum bei Bedarf auf das Eis und auch in ein Boot derselben Form aber mit schmalem Kiel gezogen werden kann. Die Seehundsjolle ist in ihrer jetzigen Form späten Ursprungs und (nach W. F. Forsblom) erst in den 1850-er Jahren nach einer sonst gleichen aber mit einem schmalen Kiel versehenen Küstenjolle konstruiert, die noch jetzt, obgleich zu anderen Zwecken als auf der Seehundsjagd, benutzt wird. Die Seehundsjolle hat sich ihrer praktischen Anwendbarkeit halber von der finnischen Seite auch nach dem gegenüberliegenden Teil der schwedischen Küste verbreitet. Ausmasse S. 129.

Karte 4. (S. 88). Die Verbreitung der Bretterkähne 1. Bootähnliche See- und Flusskähne (mit 2 Hecken), 2. Meerkähne (mit 2 Hecken), 3. ellipsenförmige Kähne, 4. andere Bretterkähne (kastenförmige und mit Steven versehene Kähne). Die Kähne mit flachem Boden, die jetzt im Gebrauch sind, dürften schon alle aus Brettern gebaut sein und ihr Verbreitungsgebiet ist die sehr tiefliegende Küstenzone, die bei Tornio und Hailuoto (die Gegend um Oulu [Uleoborg]) beginnend sich bis zum Winkel des Finnischen Meerbusens und dem Ladogasee erstreckt. Bis zum eigentlichen binnenfinnischen Seegebiet haben sie sich stellenweise in Satakunta, Häme und Nord-Ostbottnien ausgebreitet. Verhältnismässig selten werden Einbäume in Mittel- und Nord-Ostbottnien, wo die Flussboote allgemein sind, und in Nordwest-Satakunta angetroffen, wo der bootförmige Einbaum sie bis in die jüngste Zeit

ersetzt hat. Es ist erwähnenswert, dass die Einbäume mit flachem Boden in grossen Zügen auf demselben Gebiet mit Ausnahme von Südkarelien wie gewisse andere Erscheinungen der stofflichen westlichen Kultur auftreten.

Von den verschiedenen Kahntypen hat der kastenförmige die grösste Ausbreitung. Sein Gebiet schneidet sich mit dem einer anderen grossen Gruppe, nämlich der bootähnlichen Kähne der Binnengewässer in Uusimaa (Nyland), Süd- und Mittel-Häme und den angrenzenden Kirchspielen der Landschaft Finnland und Satakuntas. Meerkähne mit 2 Hecken kommen an der Küste und in den Schären von der Gegend südlich von Vasa bis nach Kotka und den grossen Inseln des Finnischen Meerbusens vor. Das Fahrwasser, an welchem entlang dieser Kahntypus von seinem Ursprungs- oder erstem Gebrauchsgebiet, zunächst der Küste von der Gegend um Turku (Åbo) oder West-Uusimaa, in der Richtung nach Häme gewandert ist, dürften der Svarta- oder Mustiofluss und die Seenplatte von Karja-Lohja-Vihti gewesen sein, die seit Urzeiten als Verkehrswege zwischen der Küste und Hämeenlinna benutzt worden sind. Wenn wir annehmen, dass dieser Einbaumtypus in unserem Lande zuerst an der Küste der Landschaft Finnland und Nylands benutzt worden ist, wird sein schwedischer Ursprung wahrscheinlich. In den Benennungen der Kähne treten mehrere Lehnwörter auf, z.B. *eistokka* < schwed. *ekstock*, *jolla* oder *julla* < *julle*, *kanootti* < *kanot*, *kuutti* < *skuta*, *luuppi* < *slup*, *paatti* < *bátr*, *båt*, *proomi* < *pråm* und *öykki* < *eka öka*, die ihrerseits die schwedische Beeinflussung in der Entwicklung unserer Kähne bezeugen. Möglicherweise ist der finnische Hauptname des Einbaums *ruuhi* ein altes germanisches Lehnwort, obgleich seine Beteutungsentwicklung, Trog, Mulde > Fahrzeug, erst nach der Entlehnung geschehen ist. Die älteste finnische Benennung des Einbaumes ist vielleicht *purri*, dessen Entsprechungen im Lappischen, Syrjänischen, Wotjakischen, Ostjakischen und Wogulischen vorkommen (S. 132) oder die Benennung des Bootes *vene* (Entsprechungen im Lappischen und Mordwinischen), die ursprünglich wohl den Einbaum (später den mit Seitenborden und Spanten versehenen Kahn bezeichnete, der erst im Küstenland der Ostsee zum eigentlichen Kielboot sich entwickelte). Auch zu den Wörtern *kotti*, *kuiri*, *kuiru* und *purtilo* finden sich in einigen finnisch-ugrischen Sprachen Entsprechungen; sie sind jedoch nicht Benennungen von Fahrzeugen, sondern von Gefässen.

V. Einbäume und Kähne im übrigen Europa und ihr Verhältnis zu den finnischen Einbäumen. Aus vorgeschichtlicher Zeit stammende Einbäume sind in vielen europäischen Ländern gefunden worden. Auf die Steinzeit datierbare Einbäume kennt man aus Russland (aus der

Gegend um den Ladogakanal), Deutschland, Frankreich, England, der Schweiz und Norditalien, aus dem bronzezeitlichen Deutschland, Frankreich, England, Norditalien und der Schweiz, ausserdem auf den Fahrzeuge darstellenden skandinavischen Felsenzeichnungen, aus dem eisenzeitlichen Deutschland, England und Jugoslawien (Bosnien).

Aus einem Stamm ausgehöhlte Einbäume sind in älteren oder jüngeren Zeiten im grössten Teil Europas benutzt worden; unbekannt scheinen sie nur in den nördlichen Teilen von Fennoskandia, auf der pyrenäischen Halbinsel und in Griechenland zu sein.

Primitive Einbäume mit geradem Heck sind (neben weiter entwickelten) in Deutschland (Württemberg und Schlesien) der Schweiz und England gefunden worden. Die Ränder sind zuweilen nach innen ausgehöhlt. Stellenweise — auch in Finnland — zeigt sich am Bug, anderwärts sowohl am Bug wie am Heck eine Spitze (Württemberg; vgl. Abb. S. 11). Am Bug befindet sich ein Loch für den Strick (Schlesien), zuweilen in senkrechter Lage (Oberlausitz). Einbäume mit ebenem Boden sind in Italien, Deutschland (Württemberg, Wesergebiet), England (allgemein) und Schweden (allgemein) gefunden worden. Nach P a r e t tritt der ebene Boden erst nach der Steinzeit auf. In Finnland kommt der flache Boden in keinen datierten vorgeschichtlichen Einbäumen vor. Kiele sind in Schlesien und England angetroffen worden (in Finnland bei Viipuri und auf Åland). Aus ein und demselben Stamm ausgesparte Zwischenwände kennt man aus Russland (Ladogakanal) und Deutschland (Schlesien): sie werden noch jetzt in Polen, Siebenbürgen und Serbien benutzt (Vgl. Abb. S. 15, 19). An Stelle von Zwischenwänden kommen spantenförmige Erhöhungen in Württemberg (in Finnland 2 Ex.: bei Porvoo [Borgå] und in Kalanti), Schweden (Fiholm), Schlesien, der Schweiz (in der Bronzezeit) und England vor, hier an den Leisten der Erhöhungen befestigt, wie noch jetzt an einigen estnischen und syrjänischen Einbäumen.

Interessant ist die Verbreitung der Einbäume mit Ausiegern auf unserem Erdteil, die sich hauptsächlich auf Nord- und Osteuropa zu beschränken scheint. Ihre Gebrauchsgebiete sind Finnland, Schweden (die nördlichen und mittleren Teile des Landes), Gross-, Weiss- und Kleinrussland, Estland, Lettland, Litauen, Polen (selten) und Albanien; in der Bronzezeit das Wesergebiet.

Vorzugsweise östliche Erscheinungen sind ferner die Doppel ein b ä u m e (Finnen, Esten, Tscheremissen, Weiss- und Grossrussen, Albanen, ferner die ob-ugrischen und viele andere sibirische Völker; auch im schwedischen Nordbottnien sind Doppel ein b ä u m e gefunden worden, was vielleicht hier auf »wald-

finnischen» Einfluss vom 16. und 17 Jahrhundert deutet) und die ausgebuchteten Einbäume, Satakunta in Finnland, Esten, Letten, Ingermanländer, Wepsen, Syrjänen, Weiss- und Grossrussen; ferner ob-ugrische und viele andere sibirische Völker; aber auch aus Schweden kennt man einen ausgebuchteten Einbaum (Fiholm).

Mit Seitenbrettern erhöhte Einbäume sind von den Finnen, Ingermanländern, Wepsen, Syrjänen, Letten, Grossrussen, Albanen und Schweizern benutzt worden. Auch das Gebiet dieses Typus ist gegenwärtig hauptsächlich Osteuropa. Es besteht jedoch die Möglichkeit, dass das Boot der skandinavischen Eisenzeit in seinen ersten Anfängen auf diesen Typus zurückgeht. Auch mit der Möglichkeit ist zu rechnen, dass die Kielplanke des primitiven Urbootes breit und brettartig, wie das aus der vorrömischen Eisenzeit stammende dänische Boot aus Als in Südjütland war.

Die Entwicklung des aus einem Baumstamm bestehenden Einbaumes zu einem Bretterkahn dürfte in Skandinavien auf dieselbe Weise wie in Finnland vorgegangen sein, nämlich so, dass man von einem einstämmigen Einbaum zu einem aus zwei oder mehreren Stämmen zusammengesetzten Kahn überging. In Albanien ist ein eigentümlicher aus zwei Stämmen bestehender Einbaum in Gebrauch, dessen Boden uneben ist. Bretterkähne mit ebenem Boden werden jetzt beinahe in ganz Europa benutzt und auf vielen mitteleuropäischen grossen Flüssen waren vor nicht langer Zeit Boote mit Kiel noch unbekannt. Finnlands weiter entwickelte Bretterkähne sind in ihrem Bau von dem eigentlichen Boot beeinflusst worden (Abb. 64—78). Sie dürften ursprünglich einen schwedischen Einfluss bezeugen, obgleich es möglich ist, dass die Entwicklung dieser Fahrzeuge in Finnland und Schweden parallel verlief, denn gegenseitige Beeinflussung war über das Meer leicht möglich. Die finnischen mit Steven versehenen Kähne (Abb. 79—82) sind im allgemeinen Erzeugnisse der jüngsten Zeit, zu denen auch in fernen Ländern wie z. B. den Vereinigten Staaten gesehene Vorbilder die Veranlassung gegeben haben.

Abbildungen: 86 »waldfinnischer» Einbaum aus Schweden, Medelpad, 87 karelischer Einbaum, Olonetz, 88 estnischer Einbaum vor der Ausbuchtung, 89 estnischer Einbaum, im fertigen Zustand, 90 wepsischer Einbaum, ausgebuchtet, 91 russischer mit Seitenbrettern erhöhter Einbaum, Volchovfluss, 92 russischer ausgebuchteter Einbaum, Pinegastrom, 93 ostjakischer ausgebuchteter Einbaum.

KANSATIETEELLINEN ARKISTO V: 2.

Luuvariihi, sen levinneisyys ja
eri tyypit Suomessa

HILKKA VILPPULA

FORSSA 1942

I.

Suomalainen riihi on pitkäaikaisen kehityksen tulos. Jo sangen varhaisella maanviljelyksen asteella suomensukuiset kansat tunsivat viljan kuivaamisen ja käyttivät lyhdekuivausta. Ne kuivaavat viljansa riihissä, joissa voimme erottaa keilariihen, kiukkuririihen ja viimeksi yksiosastaisen riihen.

Sana *riihi* tavataan esim. virossa muodossa *rehi*, liivinkielessä *rii*. Sama sana esiintyy syrjäänissä saakka muodossa *rynyš*, *rymyš*. Tämä yhtäläisyys todistaa, että suomalaisen riihen historia ulottuu n. 3000 vuoden takaiseen suomalais-permalaiseen aikaan. Silloin vilja varmaankin kuivattiin kotamaisissa »keilariihissä», joista tšeremissien riihet ovat vielä muistona ja jollaisia vielä ainakin 1700-luvun lopulla oli mordvalaisillakin. Puinti tapahtui taivasalla. Keilariihessä elot ladotaan riu'uista muodostetun kartion ulkopuolelle, tyvet ulospäin. Tulisija oli aluksi kodan sisällä maan pinnalla, mutta tulenvaaran takia siirryttiin kuopalliseen riiheen, jolloin lämmityskuoppaan päästiin kartion vieressä olevasta aukosta. Kartion alaosassa on lautakansi, joka estää kipinäin singahtelun eloihin, mutta päästää kuitenkin lämmön kohoamaan kuivausosastoon.

Kiukkuririihi on hirsirakennus. Se on ominainen, paitsi venäläisille, myös mordvalaisille, tšeremisseille, votjakeille ja syrjääneille. Tässäkin riihityypissä vilja vain kuivataan sisällä, puinti tapahtuu riihen edessä olevalla puintitantereella. Kiukkuririihi, kuten keilariihikin, on kaksikerroksinen. Lämmityssuoja, joka on erotettu kuivaussuojasta välilattialla tai -seinällä, oli aluksi maanalainen, mutta kohosi myöhemmin maanpäälliseksi. Keilariihen pystyriukuja vastaavat nyt matalalla olevat vaakasuorat parret.

Kolmannessa riihityypissä parret ovat kohonneet jo niin korkealle, että puintikin voi tapahtua riihen sisällä. Yksiosastoinen

riihi on suomalais-virolainen keksintö. Sen todistavat meiltä muihin kieliin lainatut tätä rakennusta merkitsevät sanat. Ruotsin *ria* on laina suomesta, samoin sanan ovat lainanneet sekä venäläiset (*riga*) että lättiläiset (*rije*). Baltian saksalaisilla sana tavataan myös muodossa *riege*.

Suomalainen riihi oli vielä keskiajalla todennäköisesti koko maassa neliseinäinen rakennus, jossa vilja sekä puitiin että kuivattiin. Karjalassa, Savossa sekä Pohjois-Hämeessä, -Satakunnassa ja -Pohjanmaalla se on enimmäkseen vieläkin sellainen. Nykyiseen savokarjalaiseen riiheen kuuluu useimmiten lisärakennuksena viistokattoinen kylkiäinen eli ruumenhuone, joka jo 1700-luvulla alkoi olla yleinen virkamiesten riihissä.

Keski- ja uudenajan vaihteessa tulee maamme läntisimmissä osissa tunnetuksi erikoinen puimahuone, *luuva*, *luva* eli *luha*. Sana on ruotsalainen laina (< muin. ruots. *loghe*, *loogha*, *area*). Ruotsalaiset puivat viljansa näissä luuvissa. He eivät kuitenkaan tunteneet suomalaista lyhdekuivausta. Uudenajan alussa kumminkin jo tunnustettiin suomalaisen riihikuivan viljan paremmuus. Kustaa Vaasa mm. koetti aikanaan istuttaa omaan maahansa suomalaista riihitsemistä »Liivinmaan tavan mukaan». ¹ Liivinmaan oloista kirjoitetaan jo v. 1578, että siellä 'kaikenlaatuinen vilja ensin kuivatetaan savulla sitä varten rakennetussa sangen kuumassa majassa ja sitten puidaan majan eteen rakennetussa puimahuoneessa aivan niinkuin Liettuassa.» ² Suomeen muuttaneet ruotsalaiset rakensivat ennen tuntemansa puimahuoneen viereen riihen viljan kuivaamista varten. Rannikkolaisemme vuorostaan oppivat luuvan rakentamisen heiltä. Ja vuosisatain kuluessa luuvariihi on vallannut alueekseen koko Länsi-Suomen, toisin paikoin nopeasti, paikoitellen taas hitaammin, siirtäen yksinäisriihen yhä idemmäksi, alituisesti muuttaen näiden kahden riihityypin välistä rajaa. Muutamats yksinäisriihet luuvariihialueella osoittavat vain jonkinlaista tapoihin piintymistä tai johtuvat luuvan tarpeettomuudesta pientä vilja-

¹ Oma Maa I, s. 232.

² ALEXANDER GWAGNINUS, *Sarmatiae europeae descriptio*. Livoniae pars.

VÄINÖ WALLIN, Liiviläisten rakennukset s. 22. (Suom. Kirj. Seura, Vähäisiä kirjelmää XVIII.)

määrää puitaessa, eivätkä estä puhumasta länsisuomalaisesta luuvariihestä vastakohtana itäsuomalaiselle yksinäisriihelle.

II.

Varmuudella ei voida sanoa, milloin ensimmäiset luuvat suomalaisella alueella rakennettiin. Kirjallisten tietojen nojalla luuvaa voidaan seurata 1500-luvun alkupuolelta asti. Melkoisella varmuudella voi kuitenkin olettaa, että se jo edellisenkin vuosisadan lopulla jossain määrin tunnettiin. Tähän viittaa jo sekin seikka, että kuten kartasta n:o 1 selviää, ovat siihen merkityt 1500-luvulla mainitut luuvariihet toisistaan hajallaan, itäisin lähellä nykyistä luuvariiehen itärajaa. Varhaisin tieto kartalle merkityistä luuvariihistä on Hauholta. Pitäjän pappilaa koskeva vanhin merkintä kirkonarkistossa on vuodelta 1536. Silloin pidettyjen piispankäräjään pöytäkirjoissa luetellaan rakennusten joukossa mm. »kolme riihtä, joista kahdessa on luuva»³. »Vanhan Pietari kirjuriin» muistiinpainoissa 1500-luvun alkupuolelta (hän esiintyy usein Teitin valitusluetteloissa) mainitaan Pietarsaaren Pinnonäsin kartano ja rakennuksia lueteltaessa selviää, että kartanossa oli »rijer och loer»⁴.

Espoon pitäjään on myös merkitty luuva 1500-luvun puolella. Espoon kartanon vaiheista 1500-luvulla käy ilmi, että rakennuksiin kuului myös »3 nya fähus samt en ria med loge».⁵ Neljäs pitäjä, josta on tietoja luuvasta 1500-luvulta, on Sysmä. Pappilan lain vaatimia talousrakennuksia lisättiin 1500-luvulla mm. »kahdella riihellä luuvineen», jotka vahvistettiin Juhana III:n aikana kuuluviksi pappilan ulkorakennuksiin.⁶

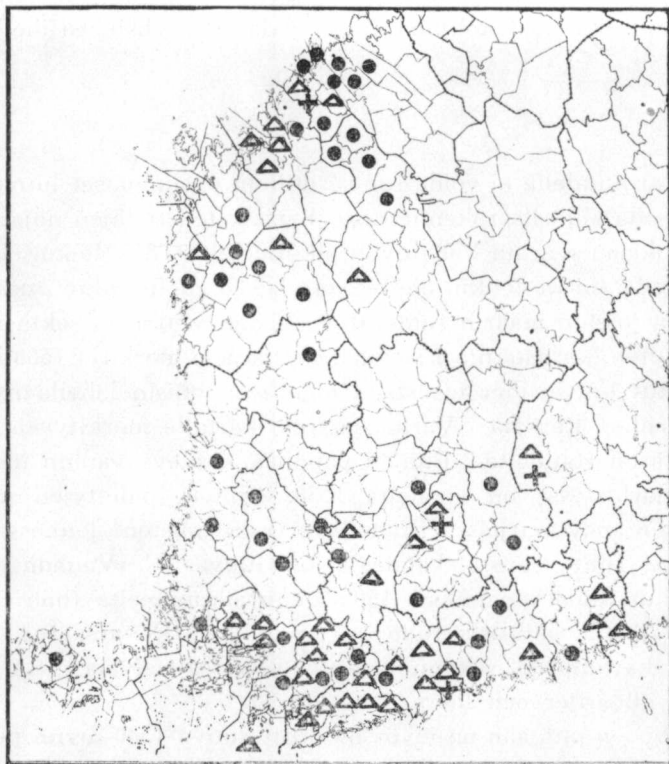
Luuva levisikin alkuaikoina ennen kaikkea pappilarakennusten välityksellä. Sitähän todistavat myöskin edellä mainitut Hauhon ja Sysmän pappilain luuvariihet. Seurakunnan oli huolehditava, paitsi papin palkkauksesta, myös lain mukaan pappiloihin kuuluvista rakennuksista, ja rakentaessaan papeille seurakuntalaiset oppivat tekemään itselleen samanlaisia. Luuva

³ W. PALMROTH, Hauhon seurakunta, s. 66.

⁴ Historiallinen Arkisto XXI, I, s. 11.

⁵ AUGUST RAMSAY, Esbo, s. 289.

⁶ E. W. JUVELIUS, Sysmän pitäjän historia, s. 325.

Kartta 1.

Ristimerkki: 1500-l. kirjallisuudessa mainitut luuvat.

Kolmio: 1600-l.

Pyörylä: 1700-l.

huomattiin hyödylliseksi, ja niinpä Turun arkkihiippakunnassa määrättiin jo 1500-luvun lopulla pappilan laillisiin rakennuksiin kuuluviksi myös »två Rior medh loar och lador och agnhus medh itt Taak». ⁷

Niinpä luuva siis saapui maahamme 1500-luvun puolella; samalla vuosisadalla se alkoi sijoittua ensiksi pappiloitten riikikartanoihin ja vähän myöhemmin tai jo samanaikaisesti suurtilain ja virkamiesten talousrakennuksiin. Mutta 1600-luvulla alkavat talonpojat myös rakentaa itselleen puimahuoneita pap-

⁷ TENGSTROM. Afhandling om Prästerlige tjänstgöringen och aflöningen i Åbo Erkestift, II, s. 664.

pien ja virkamiesten tavoin. Vielä ovat yksinäisriihet kuitenkin vallalla, mutta 1600-luku on myös luuvariihen leviämisen ja etenemisaikaa, niin että se siten esim. Varsinais-Suomen, Lounais-Hämeen sekä myös Uudenmaan talonpojilla oli tämän sataluvun loppupuolella melko yleinen. Tunnettiinpa se Etelä-Pohjanmaan rannikkopitäjissäkin jo silloin (kartta 1). Selvän kuvan luuvan leviämisestä antavat v. 1616 valitusluettelot. Esim. Varsinais-Suomen alueella luetteloissa mainitaan paloavun pyytäjään joukossa 28 riihen omistajaa, joista viidellä näyttää olleen luuvallinen riihi. Vastaavat luvut Uudeltamaalta olivat 14 ja 5.

Varsinais-Suomi. V. 1616 valitusluetteloissa mainitaan Simon Tuomaanpojalta Muurlan pitäjältä palaneen v. 1615 riihen luuvineen. Samoin palaa Jöns Berttelinpojalta Kiikalan Reki-joelta riihi ja »loufva full medh sädh och halm». Samoihin aikoihin menettää Suomusjärvellä Laidiken kylässä Mikko Tuomaanpoika tulipalossa riihensä luuvineen.⁸ Liedon pitäjässä Henrik Tuomaanpojalta palaa v. 1614 riihi luuvineen ja latoineen, samoin samana vuonna »Erich Jonsson i Kariais mist genom vâdheld Michlimesse tijdh rija medh lwa».⁹

Luuvan esiintymisestä 1600-luvulla Varsinais-Suomessa on muitakin kirjallisia tietoja. Ruskon pitäjän ensimmäisten kunnallisten paloavun pyyntöjen joukossa on esim. seuraava tiedonanto: »Syyskuussa v. 1689 paloi Märattelässä Heikki Tuomaanpojan ohria täynnä oleva riihi, luva ja lato.» Samoissa lähteissä on 1600-luvulta toinenkin tieto luuvasta. Erästä autiotilaa, joka v. 1651 oli annettu rälsiksi amiraali Hannu Klärkille, tutkittaessa lautakunta todisti voudin rakennuttaneen mm. »suuren tuvan, ————, kellarin, riihen luuvineen ja latoineen.»¹⁰

Halikon pappilan mies- ja karjapihan ulkopuolella olevien rakennusten joukossa mainitaan ainakin jo v. 1658 kaksi riiehtä, sekä riiheen kuuluvina »aina riihi-luuva ja lato». Talonpoikain rakennuksista tiedot ovat niukat. Vuodelta 1629 on tieto »riihirivistä», mikä todennäköisesti tarkoittaa rakennuksen sisältäneen myös luuvan.¹¹

⁸ Suomen historian lähteitä, I, s. 85.

⁹ Main. teos, ss. 54—55.

¹⁰ VÄINÖ PAALASMAA, Piirteitä Ruskon pitäjän menneisyydestä, ss. 56—57, 103.

¹¹ V. J. KALLIO, Halikon historia, s. 98.

Uskela kuuluu myös luuva-alueeseen 1600-luvulla. Pappilan rakennusluettelo, joka on päiväämätön, mutta kuten V. J. Kallio sanoo, »myöhäisintään 1600-luvulta», sisältää mm. seuraavaa: »riihi Veitakkalaan päin sisältäen luuvan ja akanahuoneen», edelleen luetellaan »keskiriihi ja luuva», »riihi, olkisuoja ja akanahuone». ¹²

Pyhärannan Ylikylän pappilaan rakennettiin v. 1643 vaiheilla kartanon lähelle uusi riihi, puimahuone ja olkilato», jotka kaikki on sijoitettu saman katon alle». ¹³

Kuusjokelaisten velvollisuus Uskelaa kohtaan ilmeni paitsi papinmaksuissa myös osallistumisessa emäkirkon ja pappilan rakennuksiin. Siksi olikin kuusjokelaisten huolehdittava 1600-luvulla ja mahdollisesti jo edellisellä vuosisadalla Uskelan pappilan »keskimmäisestä riihestä ja toisesta puolesta luuvaa». ¹⁴

Kiikalan pappilan $8\frac{1}{2} \times 8\frac{1}{2}$ kyynärän suuruinen riihi oli varustettu »permannolla, puusaranoilla», mutta oli ilman lukkoja, ja v:n 1725 jälkeen peitetty tuohikatolla. Rakennukseen liittyvät myös luuva ja lato, mutta nämä olivat jo rappeutuneet. ¹⁵ Tämä seikka ilmaisee, että rakennus oli peräisin jo edelliseltä sataluvulta.

Gunnar Suolahden antamat tiedot pappilain rakennuksista täydentävät luuvan historiaa sen esiintymisen alkuaikoina. Hänen mukaansa luuvariihi oli jo 1600-luvulla melkein joka pappilassa. Sellainen tunnetaan v. 1652 Piikkiöstä, v. 1661 Uudelta kirkolta, v. 1688 Vehmaalta ja v. 1682 Naantalista. Säskylän pappilan luuvariihi mainitaan v. 1705, Kemiön v. 1706, mutta melko varmasti ne ovat olleet olemassa jo edellisellä vuosisadalla. Paimion pappilan luuvasta on tieto v. 1742 sekä Sauvon vuodelta 1759. ¹⁶

Valtionarkistosta Kansallismuseoon kopioituja pesäluetteloja seuraamalla selviää, että paitsi Varsinais-Suomen pappiloissa, oli myös talonpoikaistaloissa luuva 1600-luvulla yleinen. Useimmat tiedot ovat kylläkin 1700-luvun alulta, mutta rakennuksia

¹² V. J. KALLIO, Uskelan kirkollisia vaiheita, ss. 23—24.

¹³ Y. HORMIA, Pyhämaan—Pyhärannan 300-vuotisivaiheita, s. 317.

¹⁴ AULIS OJA, Piirteitä Kuusjoen menneisyydestä, s. 14.

¹⁵ V. J. KALLIO, Kiikalan vaiheita, s. 27.

¹⁶ GUNNAR SUOLAHTI, Suomen pappilat, s. 73.

lueteltaessa esiintyy riihirakennuksien edessä usein sana »vanha», joskus »ikivanha», »ikäloppu» (utgammal), mikä siirtää rakennuksen alkuperän edelliselle vuosisadalle. Niinpä esim. Kiskon Keltulan Sullossa on v. 1709 »rija med loa, taaket på den senare förfallet» (N/10 1709 209/125).

Kemiön, Engelsbyn Östergårdin olkikattoinen riihi-, luuva- ja latorakennus mainitaan v. 1711 kokonaan kelvottomaksi (25/10 1711 209/243).

Taivassalon Ulfsbyn Gammalgårdissa on v:n 1737 vaiheilla useita riihirakennuksia luuvineen, niiden joukossa esim. »1 rija-rad bestående af rija loga och lada, under brukeligt tak, logan är något förfallen (2/6 1737 Ve 128).¹⁷

Perniön Saaren rustitilalla kuuluu v. 1711 riihirakennukseen »rija med loga och liten lada, taket förfallet på rijan och logan.» Hiittisten Väinöön rakennusten joukossa luetellaan jo v. 1701 (× 1692) »1 gl. rija, loga och lada, rijan under brukelt—näfver taak men logan och ladan behöfva nytt taak» (21/8 1701 (× 1692) 209/399).¹⁸

U s i m a a. Edelläolevasta käynee selville, että Varsinais-Suomessa luuva jo 1600-luvulla sai paikkansa tarpeellisena lisänä riihen vierestä. Jos seuraamme rannikkoa itäänpäin, on Uudellamaallakin luuva jo mainitulla vuosisadalla ehtinyt aina Ruotsinpyhtäälle asti. Espoon kartanon 1500-luvulta peräisin oleva luuvariihi on jo edellä mainittu. 1600-luvulla alkavat talonpojatkin rakentaa luuvariihiiä. Ennenmainituista v. 1616 valitusluetteloista selviää esim., että Inkoon pitäjän Ingvallesbyssä Matti Erikinpoika menetti tulipalossa edellisenä syksynä (v. 1615) riihen »medh 2 rijes sädh vthi lua».¹⁹

Inkoon kesäkäräjien pöytäkirjoista 18. 6. 1672 selviää, että Inkoon Varsissa paloi tällöin riihi ja luuva (een ria och loge).²⁰

Pohjan pitäjässä joutui Jöns Markussonin riihi tulen omaksi syksyllä 1616, ja vahinko laskettiin 16 taalariksi ottaen huomioon myös luuvan ja ladon.²¹ Pohjan Sigsbackassa niinikään paloi

¹⁷ Pesäluettelot, kop. K. M.

¹⁸ Edellä main. pesäluettelot.

¹⁹ Suomen historian lähteitä I, s. 235.

²⁰ VA. R. Tuomiok. 115.

²¹ Suomen historian lähteitä I, s. 240.

riihi, luuva, olkilato ja sauna v. 1695, edelleen samana vuonna Pohjan Persbölessä paloi talo asuinrakennuksineen sekä kauempana olleet riihi ja luuva latoineen.²²

V. 1616 valitusluetteloiden mukaan paloi Tenholassa, Hölkölön kylässä Heikki Matinpojalta riihi täynnä rukiita, luuva ja olkilato.²³ Samojen valitusluetteloiden nojalla voimme seurata 1600-luvun luuvariihitä idemmäksiin Uudellemaalle. Porvoon pitäjässä Matti Matinpoika pyytää verovapautta menetettyään v. 1613 kaksi riihettä, luuvan sekä oljet.²⁴ Samasta pitäjästä on merkitty 1600-luvun lopulta muistiin tieto Kialan kartanon kahdesta riihirivistä, käsittäen kumpikin luuvan ja kaksi riihettä. Toinen rakennus oli lisäksi jo silloin rappiolla ja kokonaan arvoton. Talojen rakennuksiin sanotaan v:n 1685 tienoilla yleisesti kuuluvan riihen, luuvan ja ladon »under samma tak».²⁵

Ruotsinpyhtäällä, Vähä-Ahvenkosken kylässä paloi Mattz Bengdsonilta v. 1616 riihi latoineen ja luuvineen.²⁶

Pernajan Pänalsbyssä tavataan v. 1723 »en ria, loga och halmlada».²⁷

Myös Vihdissä on luuva tunnettu varhain melko yleisenä. Vihdin syyskäräjien pöytäkirjoista 23—24. 9. 1693 selviää esim., että Nummenpäässä tuhoutui tulipalossa riihirakennus, jossa oli kaksi riihettä ja luuva.²⁸ Ulkomaisten sotaretkien aikana syntyneitten autiutilojen vaiheita seurattaessa esiintyy rakennusten yhteydessä silloin tällöin luuvakin. Erik Simonpoika Suontaasta ottaa asuakseen erään autiutilan, mutta rakennukset ovat niin rappiolla, ettei muita voida käyttää kuin »vanhaa tupaa, kahta pientä ruoka-aittaa, sauna, riihettä luuvineen ja latoineen».

V. 1709 Vääkilän puustellin »pakaritupa, riihi luuvineen ja latoineen, navetta ja rehulato olivat rakennettavat uudelleen». Pääkslahden Heroi oli jäänyt v:sta 1696 autioksi. Uuden omistajan ottaessa talon haltuunsa v. 1722 oli mm. »riihi mahdollinen korjattavaksi, mutta luuva oli rakennettava uudestaan». Härkölän Paakkalan rustitilalliselta Per Jaakobinpojalta vihollinen

²² VA. Tuomiok. II, 12.

²³⁻²⁴ Suomen historian lähteitä I, ss. 246—7, 181.

²⁵ ANDERS ALLARDT, Borgå sockens historia, I, ss. 179, 195.

²⁶ Suomen historian lähteitä I, s. 264.

²⁷ VA 8/54.

²⁸ VA. R. Tuomiok. II, 10.

poltti elokuussa v. 1721 »yhden riihen luuvineen ja kolme rehu-latoa». Kourlan Mälkkälän (Mölkin) rustitilan tarkastuksessa v. 1724 ilmeni seuraavaa: »riihi oli ilman luuvaa, aivan rappiolla ja käyttämätön, niinikään olkilato. Toinen riihi oli uudelleen rakennettu luuvineen, mutta siellä välttämättä tarvittaisiin 2 riihtä, kuten aina ennenkin oli ollut». ²⁹

V. 1723 vihtiläiset rakensivat papilleen palaneitten rakennusten sijaan muiden muassa riihen luuvineen sekä pienemmän riihen luuvineen ja latoineen. ³⁰

Karjalohjalla, Härjänvatsassa paloi syksyllä 1695 kaksi uutta riihtä luuvineen, ja samojen lähteitten mukaan oli Lohjan Vaanilassa v. 1699 autio talo, jonka rakennuksiin kuului mm. riihi, luuva, pieni lato ja rehulato. ³¹

Lopputuloksena voikin sanoa, että riihi lienee 200 viime vuoden ajan ollut läntisellä Uudellamaalla nykyisessä muodossaan. 1500-luvulla luuva tiettävästi esiintyy yhdessä kartanossa, seuraavalla vuosisadalla se on jo yleinen vaurailta tiloilla ja alkaa ilmestyä talonpojillekin, jäljitellen kartanoiden riihirakennuksia, joissa luuva on jo varsin yleinen. Esim. Elimäellä oli v. 1684 Peippolan kartanossa »4 kpl. riihiä luvat välissä» sekä Mustilan kartanossa »3 kpl. riihiä luvat välissä». ³²

S a t a k u n t a. Kartasta n:o 1 selviää, että Satakunnasta ei ole ainakaan kirjallisia tietoja luuvan käytöstä 1600-luvulla. Seuraavallakin vuosisadalla sen esiintyminen jää melko vähäiseksi.

Lapin pitäjässä on kertoman mukaan riihien seinissä vuosilukuja, jotka viittaavat 200 vuotta taaksepäin (SS).

Oripäästä on Kansallismuseon kokoelmissa piirros v. 1723 rakennetusta luuvariihestä. Säkylästä on myös yksi tieto luuvalisesta riihestä 1700-luvulta (KM). Pomarkusta sen sijaan ilmoitetaan, että »luuva on ollut ylimuistoista ajoista saakka» (SS). 1700-luvun pesäluetteloista selviää kuitenkin, että esim. Kokemäellä, Sonnilan kylän, Isoperän talossa oli vuonna 1734 »1 rija med loga och lada gl. och mästädels förruttnad» (26—28/11 1734, Ve 128). Punkalaitumelta on samoissa lähteissä tieto, jonka

²⁹ K. SOIKKELI, Vihti, II, s. 46, 49, 78, 73, 74.

³⁰ A. J. HIPPIG, Beskrifning öfwer Wichtis Socken, s. 134.

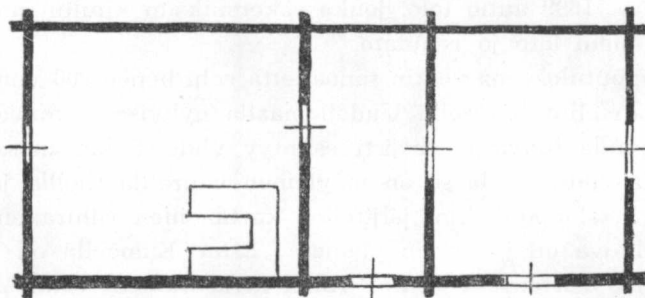
³¹ VA. R. Tuomiok. II, 16.

³² HEIKKI KOKKONEN, Elimäen pitäjän historia, s. 172.

mukaan Orniemen kylän Säppälässä oli v. 1739 vanha riihi latoineen sekä pieni, näiden väliin salvettu luuva (5/4 1739 138/201 a).

Yleensä Satakunta, varsinkin Ylä-Satakunta on aluetta; jonne luuva on kotiutunut varsin hitaasti. Vielä 1800-luvun puolivälissä esim. Tyrväässä oli vain uudenaikaisissa riihirakennuksissa »luva, jossa puidaan ja survotaan, mutta näitä ei ole vielä paljoa».³³

G a d d kuvaa 1700-luvun satakuntalaista riihtä näin: »Rjorne, äro på samma sätt och nästan som Pörten Bygde».³⁴ Yksinäiselä »tontturiihi» oli vielä 1800-luvulla Satakunnassa yleinen, eikä se ole harvinainen sikäläisissä pikkutaloissa nytkään.

Kuva 1. Riihi vuodelta 1621. Ähtävä.

Pohjanmaa. Pohjanmaalla luuva kotiutui ensin ruotsalaispitäjiin, joista se jo 1600-luvulla levisi suomalaisseuduillekin. Ainoana 1500-luvulta tunnettuna luuvariiehenä on Pietarsaaren Pinnonäsin kartanon riihi jo mainittu.

Maalahden pappilan rakennuksista on v:lta 1649 luettelo, jossa nimetään mm. »kötiriihi luuvaneen ja olkilatoneen».³⁵

Vähän pohjoisempaa rannikolta Ähtävän pitäjältä on 1600-luvun alkupuolelta eräs tarkka kuvaus luuvariihestä, jollaisia Ähtävän riihirakennukset ovat Forsblomin mukaan aina olleet.³⁶ Hänen esittämänsä riihirakennus on peräisin vuodelta 1621 (Kuva 1).

³³ ANTERO VARELIUS, Kertomus Tyrvään pitäjältä 1853, s. 88.

³⁴ PEHR ADRIAN GADD, Försök till en oconomisk Beskrifning öfver Satacunda Häraders Norra Del, s. 102.

³⁵ J. R. ASPFLIN, Kertomus Maalahden pitäjältä, s. 222.

³⁶ WALTER V. FORSBLOM, Allmogebyggnader i Esse, s. 28.

Vöyrin pitäjässä mainitaan tulipalojen syksyisin hyvin usein aiheutuvan huolimattomasta riihen lämmittämisestä. Tästä on käräjäpöytäkirjoissa useitakin todisteita. Jo 1600-luvun alussa sekä yleensä samalla sataluvulla näyttää luuva aina kuuluneen palaneeseen rakennukseen. Esim. eräillä syyskäräjillä v. 1663 valittaa Ander Mattsson (Kullas) Luotolahdesta, että hän oli menettänyt edellisenä vuonna »sin ria med loa och lada». V. 1674 palaa kestikievarin omistaja Carl Carlssonilta Oravaisista »nya ria och loge full med korn». Samoin palaa Morten Bertilssonilta riihi sekä luuva ja v. 1643 Henrich Olssonilta Bertbyssä »ria, loge och lada».³⁷

Ilmajoen pitäjän historiassa, sen pappilan vaiheita kuvattaessa, kerrotaan, että pari ilmajokista oli urakalla rakentanut alavutelaisten ja parin seinäjokisen talon puolesta pappilaan riihen, josta he vaativat »4 vaskitaalaria kultakin 15 savulta». (22. 2. 1682). Isonvihan aikana pappilan rakennukset rappeutuivat niin, että v. 1722 »molempain riihten ja luuvan katot olivat niin kurjassa kunnossa, ettei niitä tarpeellisia rakennuksia enää juuri voinut käyttää».³⁸

Koska ilmajokiset isännät osasivat papilleen rakentaa luuvan jo 1600-luvulla, kykenivät he sellaisen tekemään omaankin riiheensä. Nykyään vanhin käytännössä oleva ilmajokinen riihi on sekin rakennettu jo v. 1752 (Kuva 2).

Laihian kirkkoherran virkatalon inventaariosta löydämme riihen yhteydestä myös luuvan v. 1734 (S.S.). 1750-luvulta olevassa Stierwaldin teoksessa »Beskrifning öfver Laihela Socken 1752» on asemapiirros Vilppulan talosta. Rakennusten joukossa on kolme riihiriviä, joissa kussakin on riihi, luuva ja lato.³⁹

Jalasjärviset talonisännät lupaavat v. 1730 rakentaa »tulevaiselle kappalaisellensa» muiden rakennusten ohessa myös »riihen luuvalla ja olkiladolla».⁴⁰

³⁷ BROR K. ÅKERBLOM, Vörå Sockens Historia, I, s. 120—123.

³⁸ NILLO LIAKKA, Ilmajoen pitäjä, ss. 332, 471.

³⁹ U. T. SIRELIUS, Suomen kansanomaista kulttuuria, II, s. 291.

⁴⁰ Kertomus Jalasjärven kappelista n. v. 1851, s. 8.

Kuva 2. Kalajaisten riihi v:ltä 1752. Ilmajoki. KM. Kok.

Kuortaneella eli 1600-luvulla Hyttis-niminen mies, jolta v. 1667 »palaa riihi luuvineen sekä siinä ollut vilja ja oljet».⁴¹

Näin ollen Etelä-Pohjanmaa kuuluu alueeseen, jossa luuva on ylimuistoinen. 1700-luvulla riihirakennukseen kuului säännöllisesti luuva. Mitä tulee yksinäisiin, luuvattomiin riihiin, lie ne niitä sentään vielä silloin pikkutaloissa ollut, koskapa sellaisen tapaa joskus vieläkin siellä täällä takamailla

Luuvariihialue ulottui 1700-luvulla jo melko laajana myös eteläiselle Keski-Pohjanmaalle. Ähtävä ja Pietarsaari on jo mainittukin aloitteentekevinä ruotsalaisina rantapitäjinä.

Kokkolan seuduilta tiedämme, että v. 1754 »Mästadelen Bönder hafva flere Ri-Byggnader af hwilka hwar och en bestå af en loga, en lada och en Rija».⁴² Edelleen Kokkolan pitäjän sotilasvirkatalossa oli v. 1772 riihirakennus, joka oli 9 kyynärää pitkä, luuvan ollessa 4 ½ kyyn. pitkä, 8 leveä ja 3 ½ korkea.⁴³ Yli-Purmossa kuului 1700-luvun puolivälissä erään talon ulkorakennuksiin mm. riihi-luuva sekä riihi, luuva ja lato.⁴⁴ Kruunukylässä v. 1755 »utröskningen och ränsningen förrättas med

⁴¹ HEIKKI KLEMETTI, Kuortaneen vaiheita, s. 115.

⁴² SAMUEL FABRELL, Om Gamle Garleby (Turku 1754, Vk. s. 28).

⁴³⁻⁴⁴ Kyrönmaa, III, s. 120.

samma wärktyg, som annorstädes i Österbottn Uti Rija och loga». ⁴⁵

Tiedetään, että eräällä kruunukyläläisellä oli v. 1760 »riihi, luuva, lato, huonohko riihirakennus, vanha riihirakennus ja puolet eräästä riihirakennuksesta». Samana vuonna oli Kälviällä tehty luettelo erään talon rakennuksista, joihin mm. kuului »kaksi patsasaittaa, viisi riihti (riihi, luuva lato)». ⁴⁷

1700-luvun pesäluettelot täydentävät kuvaa, jonka mukaan luuva näyttää tämän vuosisadan alussa olevan Uudenkaarlepyyn—Pietarsaaren ympäristöpitäjissä aivan yleinen. Usein lisäksi riihirakennus on vanha, jopa sellainen, ettei sitä voi enää edes arvioida. Tämä seikka taas puolestaan tukee olettamusta, että mainitut riihet ovat peräisin jo edelliseltä vuosisadalta. Niinpä Esim. Pietarsaaren pitäjän Lööösön talossa v. 1728 oli »1 gl. rija odugligt taak och döör, loa med odugligt taak utan golf och lada» (14/8 1728 72/1).

Munsalassa Månon kylässä omisti talollinen Johan Andersson v. 1736 vanhan riihen luuvineen ja latoineen sekä toisen luuvariihen, joka vanhuuden takia jätettiin mainittuna vuonna arvioimatta (20—21/5 1736 69). Jepualla kuului v. 1738 talollisen Hans Henderssonin rakennuksiin mm. kaksi vanhaa riihiriviä, joista toinen ainakin sisälsi luuvan ja ladon (25—26/5 1738 69). ⁴⁸

Ylipurmossa Johan Johansson Rak omisti v. 1755 kolme riihiriviä luuvineen ja latoineen (2/1 1755 72/475).

Luodon pitäjässä Styrmanin tilalla oli samoihin aikoihin neljä riihirakennusta, joihin kaikkiin kuului luuva ja lato riihen lisänä (4/12 1754 72/427).

Kortesjärvellä, vanhan Erik Jakobssonin riihi, luuva ja lato jätettiin arvioimatta v. 1756 (23/1 1756 42/490).

Evijärven pitäjän, Kivijärven kylässä, Pietilän talossa oli v. 1755 »1 rija med loga» (30/7 1755 72/550).

Alajärvellä. Stohenkin tilalla luetellaan rakennusten jou-

⁴⁵ ERIC CAJANUS. Historisk och oeconomisk Beskrifning öfver Cronoby Sockn Uti Österbotn, s. 22.

⁴⁷ Kyrönmaa, III, s. 120.

⁴⁸ Pesäluettelot. KM. kop.

kossa v. 1737 mm. »gl. rija med loga och lada» (16—17/12 1737 72/29).⁴⁹

Kartan n:o 2 mukaan kulkee raja, joka nykyään erottaa itä- ja länsisuomalaisen riihen toisistaan, Pohjanmaalla mereen Siikajoen pohjoispuolella. Useihin Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan pitäjiin luuva on ilmestynyt vasta viime vuosisadan lopulla ja tämän vuosisadan alussa. Paulaharju kertoo Perhon—Hal-suan tienoilla elävän korpikansan riihestä: »Puimahuone oli vanhastaan vain kanttinen riihi, yksinäinen rakennus. Saattoi riihen sivulla olla leveä katos, toisella kyljellä kapea ruumensuoja sekä takana vielä olkilato. Mutta moni on Pohjanmaan mallia seuraten nostanut riihensä yhteyteen luuvan, jossa elojen puiminen toimitetaan».⁵⁰

Luuvariialueen pohjoisosassa, esim. Alavieskassa, luuva on ollut 50—60 vuotta. Sitä ennen on ollut »mökkiriihiä» (SS).

Kalajoelta kirjoittaa V. H. Kivioja v. 1914 mm.: »Riihissä, mikäli niissä enää puidaan, tehdään se joko partten alla lattialla tai viereisessä huoneessa, luuvassa, joka on, jos sitä on, sitä varten, ettei tarvitse kuumassa puida».⁵¹

Nilalassa mainitaan ensimmäinen luuva tehdyn 1870-luvulla, jolloin yksinäiset vainioriihet alkoivat hävitä (samoin yksinäiset ruumenmökkit) ja syntyi rakennusryhmä riihi—luva—riihi, luuvan alla ruumennos (SS).

Nilalan naapurissa, Haapavedellä on *luuvvia* ruvettu käyttämään 1886—1887, samaan aikaan kuin puimakoneitakin. Toisen tiedon mukaan ensimmäinen »luuvariihi tehtiin Karsikkaalla v. 1880 seuduilla» (SS).

Merijärvellä luuva on nuori, noin vuodelta 1900 (SS). Samoihin aikoihin luuva on sijoittunut Siikajoellekin, sillä erään tiedon mukaan ensimmäinen luuva on rakennettu 38 vuotta sitten (v. 1900).

Pulkkilan pitäjä on myös nuorta luuva-aluetta, samoin sanotaan luuvan ilmestyneen Rantsilaan, sitten kun hevoskierto on tullut käytäntöön (KM).

⁴⁹ Edellä main. pesäluettelot.

⁵⁰ SAMULI PAULAHARJU, Suomenselän vieriltä, s. 36.

⁵¹ Etelä-Pohjal. osak. arkisto.

Vihannissa on viime vuosisadan lopulla alettu rakentaa luuvia, joissa on sekä ylä- että alaluuva (SS).

Pyhäjärveltäkin (OL.) on pari tietoa luuvasta. Toisen mukaan luuva tunnetaan ja se on korkeammalla kuin riihi (SS). Vuonna 1910 toimitettuun tiedusteluun on vastattu, että pyhäjärveläinen luuva on kaksikerroksinen ja molemmissa kerroksissa puidaan (KM).

H ä m e. Etelä-Hämeessä, etenkin sen lounaisosassa, luuva on vanha. Edellä on jo mainittu Hauhon ja Sysmän pappilain 1500-luvulta tunnetut luuvat. Myös talonpojilla on Varsinais-Suomeen rajoittuvissa Lounais-Hämeen pitäjissä luuva jo 1600-luvulla melko yleinen. Tämä selviää mm. Tammelan kihlakunnan käräjäpöytäkirjoista vuodelta 1724. Niissä kerrotaan talollisenpoika Gabriel Hätästä, joka pyytää verovapautta. Rakennuksia tarkastettaessa mainitaan mm. »vanha riihi, luha ja lato, toinen samanlainen niin lahonnut, että sen seinät ja katto ovat korjattavat». Koska rakennuksen seinätkin olivat pilalle lahonneet oli se varmaankin peräisin edelliseltä vuosisadalta. Markkulan perintörusthollin riihen seiiniä ja lattiaa tosin voitiin vielä käyttää, mutta »luha» oli sielläkin aivan laho. Samassa talossa oli toinenkin samanlainen riihirakennus, jonka sekä luha että lato olivat kelvottomat.⁵² Talollinen Henrik Pietarinp. pyytää tarkastusta uutisasutustorpassaan, johon hän on v. 1722 saanut kiinnityskirjan, ja joka oli v. 1715 jäänyt autioksi. Tutkittaessa selviää, että tupa oli »rutivanha», aittaa voitiin vielä käyttää, »akanavaja» oli katoton, riihi vanha, samoin luha ja lato, kaikkien katot kaipasivat korjaamista.⁵³

Tammelasta itään on Lopella »luuva-aate ollut selvä jo 1700-luvun lopulla».⁵⁴

Urjalassa Nuutajärven tilalla luetellaan rakennuksien joukossa v. 1744 mm. »en ny ria med loge och halmlada samt en gammal rielänge, bestående af 2 rior med loge och på litet afstånd därifrån en halmlada».⁵⁵

⁵² Loun.-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen vk., I, s. 57, 58—59.

⁵³ Main. teos, s. 44.

⁵⁴ J. E. AX, Ulkokuonerakennuksista Lopella, s. 52.

⁵⁵ H. NEOVIUS, Notsjö Gård, s. 80.

Muualla Hämeessä on 1700- ja 1800-luvun vaihde luuvan varsinainen syntymisaika. Vaikka Hauhon, samoin kuin Sysmänkin, pappiloissa tavattiin luuva jo 1500-luvulla, oli se esim. Hauholla talonpojilla vielä 1700-luvulla harvinainen. Sellaisissakin taloissa, joissa oli jonkin verran varallisuutta, oli »v. 1761 useita riihiä ja riihilatoja ja akanahuone»,⁵⁶ mutta »luuvaa käyttävät täällä vain harvat». Tavataanpa Hauholla vieläkin yksinäisriihiä kylkiäisineen. Luuvariihiä on yleisesti ruvettu rakentamaan nykyisen isäntäpolven lapsuudessa.⁵⁷

Hämeessäkin siis papit ja säätyläiset rakennuttivat luuvan ennen talonpoikia. Niinpä esim. Padasjoella oli luuvariihi 1700-luvulla yleinen säätyläisillä.⁵⁸

Hollolan rovastin pappilassa oli v. 1731 rakennusten joukossa »riihirivi, kaksi riistä ja niiden välillä luuva, joiden viereen rovasti oli rakennuttanut olkiladon». Kappalaisen pappila oli vaatimattomampi. Oli sielläkin riihi, »mutta ei luuvaa eikä latoa sen yhteydessä».⁵⁹

Sääksmäellä oli 1700-luvulla yleensä talossa useampia riihiä, koska vallitseva tyyppi oli yksinäisriihi. »Raja kulki kuitenkin läheltä siten, että Tammelaan oli luuva-riihimuoto levinnyt. Tämä tyyppi levisi viranomaistenkin toimesta. Sääksmäen pappilassa oli v. 1793 kaksi yksinäisriistä, mutta katselmuksessa määrättiin, että toisen rappeuduttua oli toisen viereen rakennettava uusi, joka yhdistettäisiin siihen luuvalla.⁶⁰ Siirtyminen luuvalliseen riiheen kävi vähitellen. Esim. v. 1803 oli Sääksmäen Heinussa (Kalvolan ja Sääksmäen rajalla) kaksi yksinäisriistä ja kolmannen viereen rakennettu luuva, joka ei vielä liittynyt täysin oleellisesti riiheen. Tarttilan Kiutalla mainitaan v. 1801 yksi riihi, myöhemmin niitä oli kaksi, ja ne yhdistettiin luuvalla.

Sysmän pappilassa tosin tavataan luuvallinen riihi jo 1500-luvulla, mutta siitä huolimatta kirjoitetaan riihestä vielä 1700-luvulla seuraavaa: »Endast en ordentligt riebnygd med loge är

⁵⁶ U. T. SIRELIUS, Suomen kansanom. kulttuuria, II, s. 293.

⁵⁷ Vanhaa Hauhoa, s. 103.

⁵⁸ U. T. SIRELIUS, Suomen kansanom. kulttuuria, II, s. 233.

⁵⁹ SAKARI KUUSI, Hollolan pitäjän historia, II, ss. 343—344.

⁶⁰ E. RINNE, Sääksmäen pitäjän viljelyshistoria, s. 78.

i denna socken på Rapala Gård upförd af Majoren Vålborne Herr Gabriel Tandefeldt». ⁶¹ Asikkalasta on vielä vuodelta 1807 tieto, jonka mukaan »logar brukas icke, hvarföre säden, som icke kan kastas på längre afstånd, är dammig». ⁶²

Vielä 1860-luvulla Hämeen läänin oloja kuvattaessa sanotaan, että »luhat oli vain parhaissa taloissa». ⁶³ Nykyään kuitenkin voi laskea miltei koko Hämeen luuva-alueeseen kuuluvaksi, kuten kartta 2 osoittaakin.

III.

On vaikeata määritellä aivan täsmällisesti luuvariihen nykyistä itärajaa. Joittenkin pitäjien toinen puoli voidaan laskea luuvariihi-, toinen yksinäisriihialueeseen kuuluvaksi. Myöskin esiintyy muutama yksityinen luuvariihi kartan 2 osoittaman rajan itäpuolella.

Itäisin Suomenlahden rannikkopitäjä, jossa luuva tavataan, on Vehkalahti. Sieltä raja kulkee Sippolan, Valkealan, Jaalan, Heinolan ja Hartolan itäpuolitse Kangasniemelle, josta se lohkaisee länsiosan luuva-alueeseen, itä-puolen jäädessä yksinäisriihen puolelle. Kangasniemeltä raja kaartaa koskettaen Rautalammin pitäjää Jyväskylän, Laukaan ja Saarijärven itäpuolitse Viitasaarelle, jossa se Keitelettä seuraten erottaa pitäjistä länsipuolen luuva-alueeksi. Viitasaarelta raja piirtyy Pyhäjärvelle (Ol.) ja täältä Piippolan kautta Rantsilan ja Paavolan pohjoispuolitse Siikajoelle.

Vehkalahdella luuva tuli tunnetuksi n. 65 v. sitten. Aluksi rakennettiin vain »pieniä luvia, vain kaksi latausta sopi puitavaksi. Myöhemmin suurempia, vieläpä välikatolla, kun alettiin hevostieroa käyttää» (SS). Sippolassa rakennettiin erään tiedonannon mukaan Hirvelän Turpaalla »v. 1890 tienoilla riihen sivuun luva tai luuva» (KM). Sanakirjasäätiön tiedusteluun, tunnetaanko luuva ja minkä nimisenä, on Sippolasta tullut vas-

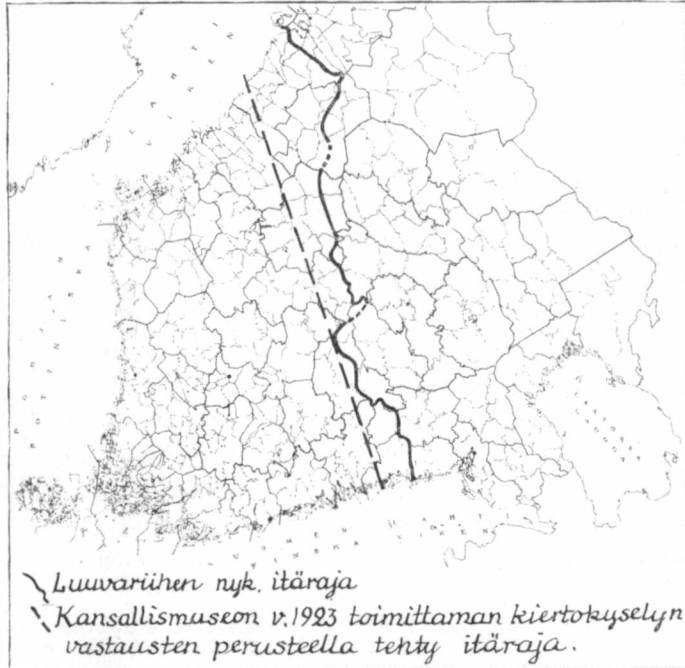
⁶¹ PEHR ADR. GADD—MICHAEL TICCANDER, Afhandling Geographisk och historisk om Sysmä Socken, s. 20.

⁶² Kongl. Finska Hushållnings Sällskapets Handlingar, s. 287.

⁶³ K. V. KAUKOVALTA, Hämeen läänin historia, s. 423.

taus, että *luva* tunnetaan, selitetäänpä edelleen, että jos *luva* rakennettiin tasaiselle maalle, oli se maanrajassa, mutta »vierupaikassa jätettiin alle varastosuoja» (SS).

Valkealan kuuluminen luuva-alueen puolelle lienee sekin ilmeistä. Kansallismuseon toimittaman kiertokyselyn vastausten mukaan riihirakennukset tässä pitäjässä ovat paljon muut-

Kartta 2

tuneet. Vanhassa riihirakennuksessa oli kylkiäinen, mutta nykyään tunnetaan yleisesti jo »luva», joka on »riihen sivuseinälle rakennettu riihen pituinen puimahuone. Ei ole ollut kovin kauan käytännössä eikä vielääkään yksistään» (SS). Seuraava rajapiitäjistä, joka kuuluu alueeseen, on Jaala, jossa *luva* on rakennettu ensimmäisenä 60 v. sitten Herransaaren kartanoon ja nykyään tunnetaan yleisesti koko pitäjässä (SS). Kansallismuseon kokoelmissa olevat jaalalaiset kuvat kuitenkin osoittavat, että yksinäisriihiäkin vielä on olemassa.

Mäntyharju jää alueen itäpuolelle, sillä vallitsevana tyyppinä on savo-karjalainen kylkiäisriihi. Mäntyharjulla sekä Hirvensalmella tapaa joitakin luuvantapaisia välikköjä, mutta ne ovat koneellisen uuden ajan tuotteita. Näin ollen jäävät tällä kohden Hartola ja Korpilahti olemaan rajapitäjinä luuvariihen puolella. Mitä tulee Joutsan ja Leivonmäen pitäjiin, voidaan ne sijoittaa itäiselle alueelle. Leivonmäeltä on eräs tieto, jonka mukaan riiheen viime aikoihin asti on kuulunut ainoastaan »luuva», mutta ei latoa. Vastajaan piirroksesta kuitenkin selviää, että kyseessä oleva »luuva» on vain viistokattoinen, matala lisärakennus riihen sivulla eri katon alla (KM).

Sen sijaan Hartolasta on eräs tieto, jonka mukaan puintia varten rakennettuja luuvia on n. 100 v. sitten jo alkanut ilmestyä rakennusten joukkoon (SS). Tämä johtunee siitä, että pitäjässä on useita herraskartanoita.

Korpilahdella on vuodesta 1850 alkaen ruvettu yleisesti rakentamaan luuvia. Tällöin tuotettiin myös ensimmäinen »viskuumylly» Jämsästä (KM).

Jyväskylän pitäjässä on riihiä enää »hyvin vähän vanhassa muodossaan». Näin ollen kuuluu pitäjä rajan länsipuolelle (KM). Laukaalla on nykyisessä riihessä jo usein »luha riihen itäpäässä» ja luhan vieressä on vielä ruumennos (KM). Onpa luuva saanut jonkinlaisen jalansijan Rautalammillakin.

Myös Konginkankaalla luuva on viime aikoina jo paikka paikoin alkanut voittaa alaa. Kivijärveltä ilmoitetaan jopa yksinäisriihi unohdetuksi ja nykyiseen riiheen kuuluvaksi luuva ja lato. Viitasaaresta voidaan länsiosa lohkaista luuvariihen puolelle. Täällä on, kuten s. 19 on mainittu, Keitele jonkinlaisena rajana. Sen itäpuolella ei luuvaa tavata, länsipuolella se sen sijaan on jossain määrin tunnettu.⁶⁴

Keski-Suomessa, samoin kuin Pohjois-Pohjanmaalla, on luuva vasta viime vuosikymmenien tuotetta. Parantuneet viljelystavat ovat sen tuoneet mukanaan. Niinpä Karstulassa esim. »oli vielä 50—60 v. sitten yksinäisriihi, mutta sitten ruvettiin rakentamaan riihilatoja, samalla kun luuvariihet tulivat käyttöön» (KM). Ja on huomattava, että niillä seuduin, mihin luuva

⁶⁴ ALBERT HÄMÄLÄINEN, Keski-Suomen kansanrakennukset, s. 183.

on ilmestynyt vasta viime vuosikymmeninä, se ei liity yhtä oleellisesti riiheen eikä muodosta näin ollen samaa periytynyttä rakennusryhmää kuin sellaisilla seuduilla, missä se on ollut vuosisadat jo tunnettu.

IV.

Sireliuksen mukaan rannikkoruotsalaistemme ensimmäiset luuvalliset riihet olivat tyyppiä luuva-riihi, jollaisia vieläkin tavataan Ahvenanmaalla.¹ Luuvan levitessä suomalaisille seuduille sai rakennus muodon riihi-luuva-lato.

Mutta on kuitenkin huomattava, että suomalaisellakin luuvariihialueella siellä täällä esiintyy luuva-riihi ilman jatkona olevaa toista riihtä tai latoa (kartta 3). Lammilla erään riihen pohjapiirros käsittää vain riihen, luuvan sekä ruumenkopin. Samasta pitäjästä on toinenkin tieto, jonka mukaan »riihi koetettiin saada peltojen yhteyteen muista huoneista erilleen. Toisinaan se oli yksin, toisiss taas luvan kanssa' yhdessä, 20—30 aast. on ruumenkoppia luvan takana ruukattu» (KM).

Vihdistä on T. I. Itkonen piirtänyt useita riihiä ja melkein kaikki ovat tyyppiä riihi-luuva, vain joissakin on toinen riihi luuvan jatkona. 1700-luvun alussa on Vihdissä yleensä riihiluuva, suuremmissa taloissa riihi-luuva-riihi. Olkilato on lähellä riihtä. Vanhat piirteet ovat vieläkin vallalla.³

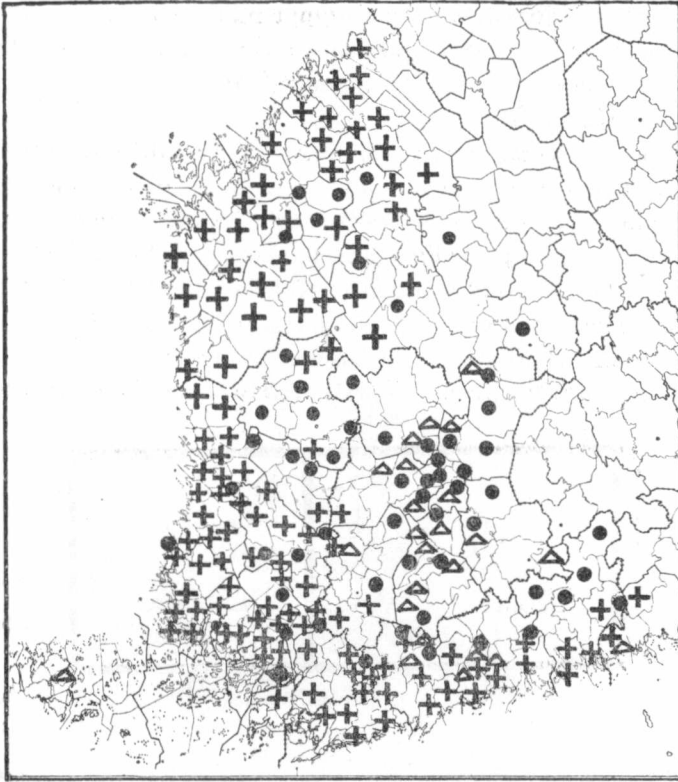
Myöskin Suomenselällä oli aikaisemmin riihi-luuva vallitsevana muotona, mutta nykyään se on suurimmaksi osaksi saanut väistyä kolmiosastaisen riihirakennuksen tieltä niin, että »vain kaikkein vanhimmissa ja köyhimpien riihissä voi enää nähdä ainoastaan kaksi osaa» (SS).

Vanhaan tuusulaiseen riiheen kuului joko kaksi riihtä ja luuva tai yksi riihi ja luuva. Lato sijaitsi erillään (KM). Samoin ilmoitetaan Lopelta ja Rengosta vanhaan riiheen kuuluneeksi luuva, mutta ei latoa (KM). Edelleen Vanajalta vastataan, että yleensä tunnetaan paririihet, mutta myös riihi—luha ja luhan

¹ U. T. SIRELIUS, Suomen kansanomaista kulttuuria, II, s. 232.

² Pesäluettelot Kop. KM.

³ K. SOIKKELI, Vihti, II, s. 307.

Kartta 3.

Ristimerkintä: riihi—luuva—lato tyypillisin.

Pyörylä: riihi—luuva—riihi.

Kolmio: riihi—luuva pikkutiloilla.

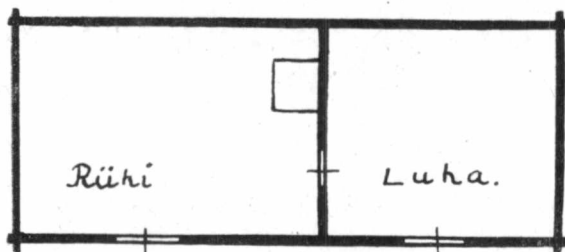
päässä pieni ruumenkoppeli (KM). Hauholta on tieto, että paitsi paririihiä, tavataan myös tyyppiä riihi-luuva. Olkiladot ovat riihen lähellä eri rakennuksessa (KM).

Kaksiosastoinen riihirakennus ei ole harvinaisuus myöskään Pälkäneellä eikä Kangasalla (KM). Myöskin Tyrvännöllä saattaa lato olla erillään muusta rakennuksesta, mutta ruumenkoppi on vakinaisena rakennuksen osana.

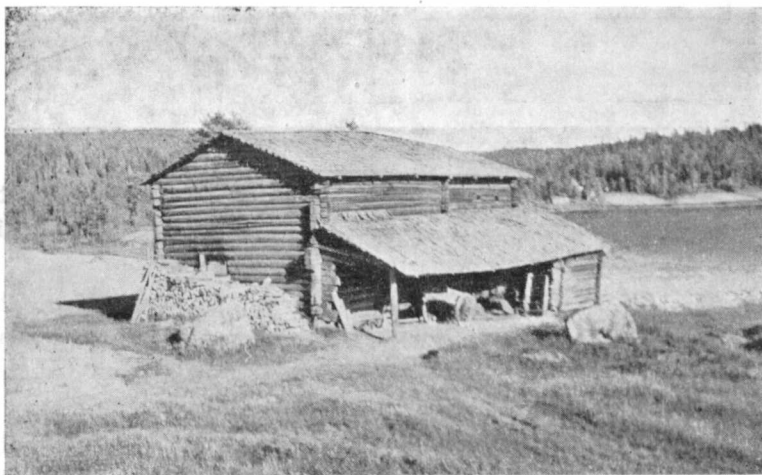
Että Orivedelläkin tunnetaan kaksiosastoinen riihi, sen todistaa kuva 3, jonka osoittama rakennus on tehty niin myöhään kuin v. 1900 (KM).

Vanha kaksiosastoinen riihityyppi näyttää kartan 3 mukaan säilyneen alueella, jossa nykyään on vallitsevana riihi-luuvარი. Se lienee erikoisesti torpparien ja pienviljelijäin suosima riihimuoto (Kuva 4).

Kartta 3 osoittaa kaksoisriihen ja riihi-luuvారి-tyyppin levinneisyyden sen mukaan, mikä muoto on vallitsevana kullakin seudulla. Suurimmassa osassa Länsi-Suomea vallitsee riihi-luuvారి-lato, kun taas paririihi on pääasiassa pesiytynyt hämäläis-alueelle ja Pohjois-Satakuntaan. Kaksoisriihijärjestelmää tapaa paikoin muuallakin, mutta se on tilapäinen ja vaurauden merkki suurissa taloissa rinnan tyyppillisemmän riihi-luuvారి-lato järjestelmän kera. Mutta Keski- ja Etelä-Häme ovat melkein poik-

Kuva 3. Orivesi, Hirsilä.

Kuva 4. Kaksiosastoinen riihirakennus.
Längelmäki, Ristijärvi, Taipale. KM. Kok.

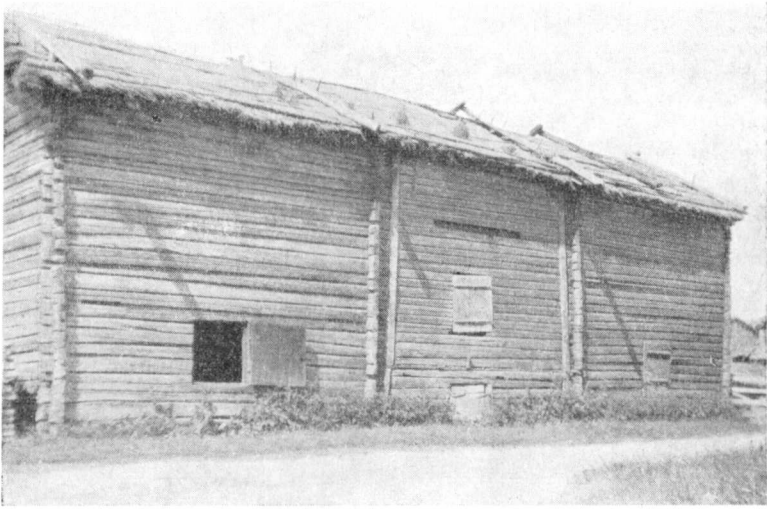

Kuva 5. »Riihirati». Vimpeli, Sannila. KM. Kok.

keuksetta yksinomaan paririihialueita. Tämä tyyppi kotiutui tänne jo luuvan leviämisen alkuaikoina. Gunnar Suolahti kirjoittaa asiasta: »Seuraavina satalukuina (1600, 1700-l.) oli riihi-luua-riihi käytännössä useimmissa Satakunnan ja Länsi-Hämeen pappiloissa, jotavastoin Varsinais-Suomen pappiloissa riihi-luua-lato oli vallalla. Raja kahden viimeksimainitun muodon levenemisalueitten välillä näkyy kulkeneen täsmälleen pitkän Varsinais-Suomen lounaismurteiden vanhaa kielirajaa.» — »Ja lopuksi, oli Etelä-Pohjanmaan rannikon pappiloissa riihiluua-lato käytännössä, kun taas muualla Pohjanmaalla yksinäisriihi-muoto näyttää vallinneen.»⁴ Tämä pitää nykyistenkin tietojen mukaan paikkansa, mutta riihiluua-lato-alueeseen kuuluu lisäksi Uusimaa ja läntinen Satakunta sekä Keski- ja Etelä-Pohjanmaa.

Kummassakin kolmijärjestelmässä on kuitenkin selviä eroavaisuuksia, jotka ilmenevät lähinnä rakennukseen liittyvien lisäkeiden sijoituksessa ja luuvan lattian asemassa verrattuna riihen lattiaan. Mitä näihin eroavaisuuksiin tulee, ovat nekin ryhmittyneet leimaa-antaviksi piirteiksi jollakin tietyllä alueella.

⁴ GUNNAR SUOLAHTI, Suomen pappilat 1700-luvulla, s. 72.

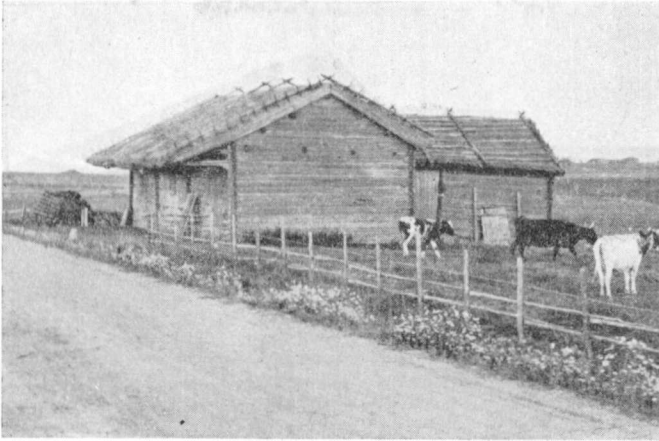

Kuva 6. Vähäkyrö, Hiiripelto. KM. Kok.

Etelä-Pohjanmaa. Eteläpohjalainen »riihirati» sisältää useimmiten riihen, luuvan ja ladon, nykyään myös vauriassa rintapitäjissä paririihen (kuva 5). Kummassakin tapauksessa on luuvan lattia niin paljon riihen lattiaa korkeammalla, että alle muodostuu umpinainen ruumenten säilytyspaikka, johon vie ovi luuvan tikkaitten alta tai vierestä (kuva 6). Jalasjärvellä luuvan alla on *ruumennos*, samoin sitä nimitetään Ilmajoella, Kurikassa ja Seinäjoella. Kauhajoella sama huone on nimeltään *luuvanaluunen*, Laihialla luuvan alustaa sanotaan *ruumenkoppiksi*. Isossakyrössä luuvan alla on *ruumennoinen*, samoin Ylistarossa, Lapualla ja Kauhavalla, Härmässä *luuvanaluusta*.

Kaksiriihijärjestelmässä sijoitetaan olkilato Etelä-Pohjanmaalla muun rakennuksen taakse. Se voi olla joko erillisenä, tai myös muun rakennuksen kanssa elimellisessä yhteydessä. Lato rakennetaan tavallisesti laudoista, ja se on joko muun rakennuksen mittainen ja saman suuntainen, tai joskus sijoitettu suorakulmaisesti muuhun riidirakennukseen nähden (kuva 7).

Ennen, kun kaikki silput hakattiin syksyllä riihikauden aikana, sai survinpaikan sijoitus aikaan eroavaisuuksia eri talojen riihissä. Jotkut ratkaisivat silppujen survomisen siten, että hakkasivat ne riihen lattialla kiukaan ja peräseinän välisellä

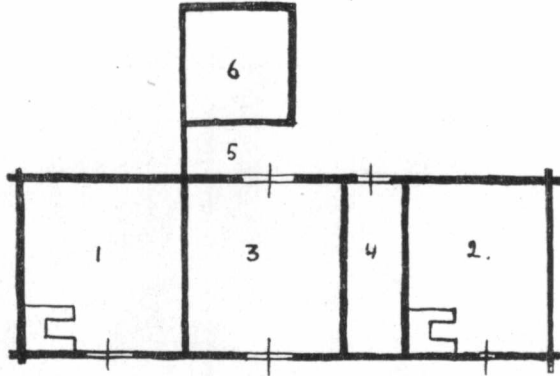
Kuva 7. Riihi—luuva—riihi, takana lato.
Kurikka, Rinta-Antila. KM. Kok.

osalla. Mutta usein liitettiin riihirakennukseen erikoinen huone tätä tarkoitusta varten. Tyypillisen järjestelyn näemme kuvassa 8. Luuvan takaseinustalla on viistokattoinen, kapea komero, jossa survotaan silput. Tästä n.s. *survinkoijasta* pudotetaan hakatut silput riihen kohdalla olevaan *syrpyskoppioon*, jonka lattia on survinkojun lattiaa alempana. Syrpyskoppioon vie ovi riihen päätyoven vierestä.

Tällainen survinhuoneen sijoitus on ollut myös Jalasjärvellä sekä Ilmajoella tunnettu. Laihialla on ainakin paikoin silput

Kuva 8. Riihi—luuva—lato, takana »survinkoija» ja »syrpyskoppio».
Kauhajoki, Hietaharju. KM. Kok.

Kuva 9. Paririihi. Isojoki. KM. Kok.

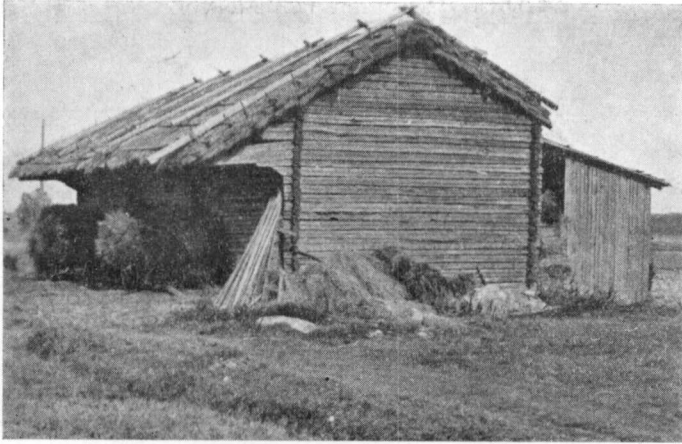
survottu luuvan ja ladon välisellä kapealla lattialla, jota on nimetty *väliluuva*ksi. Samanlainen tunnetaan esim. Närpiöstä, jossa ennen on riihissä ollut luuvan ja ladon välissä n.s. *agnbänk* (KM).

Alavudella on riihen yhteydessä *silppulato*, jossa on korotettu permannon osa *survinlaari*. Sen päällä survotaan silput. Isollajoella tavataan kuvan 9 mukainen rakennusryhmitys. Lato (6) on sijoitettu luuvan (3) taakse, sen ja luuvan välissä on survinhuone (5), luuvan alla on ruumennos (KM). Vielä on luuvan ja toisen riihen väliin tehty ruumen- l. silppuväikkö.

Siipyyssä on luuvan ja ladon välillä lattia tai oikeammin

Kuva 10. Pylväitten varassa oleva »röytä». Vähäkyrö, Hiiripe'lo. KM. kok.

Kuva 11. Katto jatkuu keulaksi riihen eteen.
Jurva, Koskimäki Mäkelä. KM. Kok.

sanoen silta, jota myöten oljet viedään latoon. Samalla sillalla survotaan myös silput ja nämä pudotetaan alas ruumenhuoneeseen (KM).

Useimpiin eteläpohjalaisiin riihiin on myöhemmin rakennettu katos. Täällä tapaamme samat »keulamuodot» kuin muualakin luuvariihialueella. Yleisesti tapaa pylväitten kannattamaa pärekattoista »röytää» (kuva 10).

Yleinen keulamuoto niin pohjalaisessa riihessä kuin muitenkin luuva-alueitten riihissä on sellainen, jossa katto jatkuu leveänä räystäänä pitkälle jätettyjen seinähirsien varassa (kuva 11).

Etelä-Pohjanmaan itäiset rajapitäjätkin, joihin luuva on tullut myöhemmin kuin muuhun maakuntaan, ovat omaksuneet kolmihuoneisen riihen. Esim. Perhon Kellokosken vanhaan riihirakennukseen kuuluu kaksi riihtä, keskellä luuva ja luuvan alla ruumenhuone sekä rakennuksen takana olkilato.⁵ Lappajärveläiseen riihirakennukseen kuuluu joko riihi—luuva—lato tai riihi—luuva—riihi, luuvan lattia 2—2 ½ kyynärää riihen lattiaa ylempänä (SS).

⁵ S. PAULAHARJU, Suomenselän vieriltä, s. 36.

Satakunta. Satakunnan riihistä voi erottaa kolme eri luuvariihityyppiä. Yksinäisriihiäkin tapaa vielä useissa pitäjissä. Karvialla on tällaisia riisiä luuvallisten ohella, samoin on laita Ikaalisissa. Edelleen Hämeenkyrössä puidaan usein vielä yksinäisriihissä. *Tontturiihi* tunnetaan myös Jämijärvellä sekä Kankaanpäässä.

Hämeeseen rajoittuvissa pitäjissä sekä maakunnan keski-osissa on vallalla hämäläinen paririihi matalalla olevine luuvineen.

Osa eteläistä Satakuntaa kuuluu n.s. kiukkuririihialueeseen (vert. s. 47).

Kolmanneksi maakunnan länsiosissa on vallitsevana riihityyppinä sellainen, jossa luuva sijaiten kahden riihen tai riihen ja ladon välissä on riistä korkeammalla.

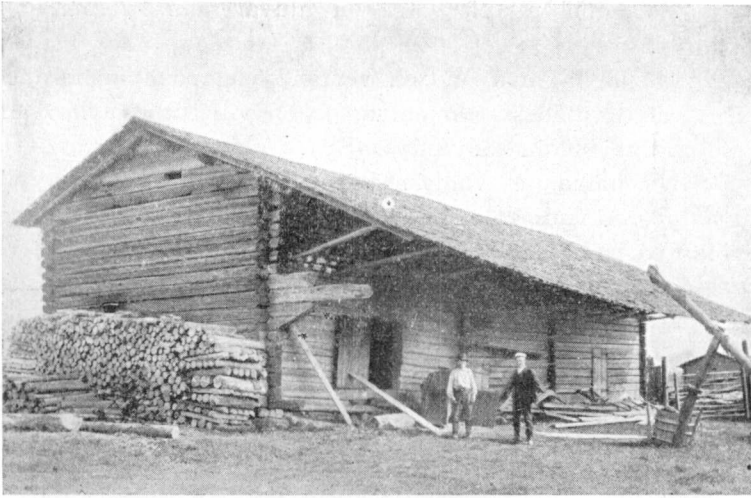
Paririihi on tavallinen Orivedellä, lato on luuvan takana (KM). Tampereen tienoilla »luha on kahden riihen välissä, permanto samalla tasalla» (SS). Sahalahdella ei luuvaa vielä kovin kauan pikkutaloissa ole ollutkaan, »mutta isoissa on ollut paririihet» (Km). Teiskon »vanhin riihimuoto on yksinäisriihi, jossa on yksi ainoa huone, olkilato ja pelukoppeli olivat eri rakennuksia. Sitten riihen kylkeen alettiin laittaa luha ja lopuksi yhdistyi kaksi riistä ja väliin luha, ns. paririihet, joka nyt on tavallisin.»⁶ Kurussa on luha aina kahden riihen välissä. Lato voidaan joskus erottaa käytävällä muusta rakennuksesta, jolloin käytävän päälle rakennetaan katos (KM).

Viljakkalasta on tieto, jonka mukaan vuodesta 1885 alkaen »ruvettiin sijoittamaan kaksi riistä saman katon alle ja välille luuva» (SS). Hämeenkyrö alkaa jo lähestyä läntistä tyyppiä. Paitsi yksinäisriihiä, tavataan täällä paririihiä, jolloin luuvan takana on usein ruumenkoppi, sekä tyyppiä riihi—luuva—lato (KM). Mouhijärvi on niinikään kaksoisriihialuetta. Täällä riilien suuruus ja lukumäärä riippuu »viljelysalan suuruudesta». On yksinäisriihiä sekä paririihiä, jolloin olkilato on joko riihen päässä tai sivussa.⁷

Etelä-Pohjanmaahan rajoittuvissa Satakunnan pitäjissä sekä

⁶ VALMA HANKALA, Teiskon riihistä (SS).

⁷ Vanhaa Satakuntaa, s. 420.

Kuva 12. Riihi Parkanosta. KM. Kok.

maakunnan länsi- ja eteläosissa on tyypillinen riihimuoto riihi—luuva—lato. Vauriassa taloissa tapaa täälläkin paririihiä. Mutta luuva on korkeammalla riistä sekä paririihissä että myös tyypissä riihi—luuva—lato. Pohjoisempana alle muodostuu umpinainen ruumenhuone eteläpohjalaiseen tapaan, etelämpänä alusta on avoin joko vain etupuolelta tai myös takaa, jolloin sitä käytetään ajo- ja työkalujen säilytyspaikkana. Ruumenhuone on tällöin erillisenä osana luuvan tai riihen kyljessä.

Karvialla on paririihi tyypillinen. Rakennuksen takana on olkilato ja luuvan alla ruumenkoppi.

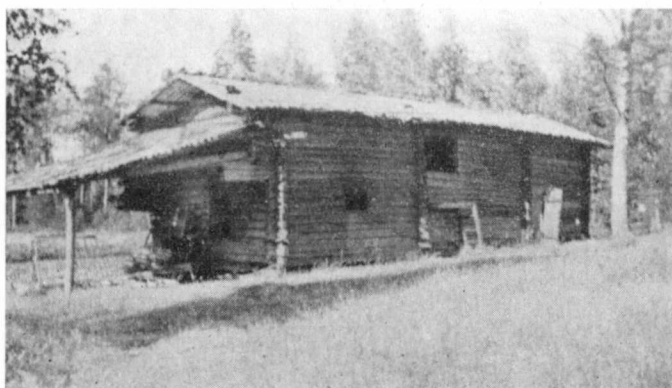
Virtailla tavataan tyypillinen läntinen riihimuoto korkealla olevine luuvineen. Rakennus käsittää riihen, luuvan ja ladon. Luuvan alla on akanakoppi. Myös parkanolaisessa riihirakennuksessa, johon kuuluu riihi—luuva—lato, on ruumenkoppi luuvan alla. (Kuva 12).

Kuten edellä on jo mainittu, on riihityyppi, jossa luuva on korkeammalla, Satakunnassa, paitsi Etelä-Pohjanmaan rajapitäjissä, vallitsevana varsinaisesti läntisellä rannikkoalueella. Esim. Siikaisissa ja Ahlaisissa on luuvan alla umpinainen ruumenkoppi. Samoin Pomarkussa, jossa luuva on ylimuistoinen, se on korkeammalla ja alla on ruumenten säilytyspaikka (SS). Kankaan-

pää on itäisimpiä pitäjiä, jossa on luuvan alla ruumenkoppio (kuva 13).

Honkilahdella luva on sen verran »ylempänä maanrajasta, että se vähän puidessa kajahtaa, ja on viileämpi ja keveämpi puida, alla kai jotain säilytetty» (SS).

Porin tienoilla on tavallisin läntinen riihi—luuva—lato-tyyppi. Luuvan alla on ruumenten säilytyspaikka. Isoissa taloissa on käytännössä paririihi, jolloin pahnalato sijaitsee riihen takana joko suorassa kulmassa muun rakennuksen kanssa tai sen suuntaisena.⁸ Ulvilassa ryhmitys on samanlainen. Kun luuvan molem-

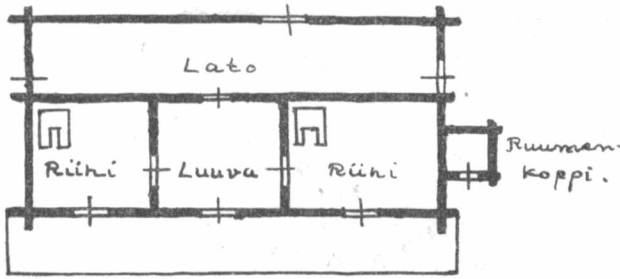
Kuva 13. Ruumenkoppi luuvan alla.
Kankaanpää, Venesjärvi. KM. Kok.

min puolin on riihi, on »pitkä lato takana» (KM). Nakkilassa tapaamme niinkään riihi—luuva—lato-tyypissä korkeammalla olevan luuvan. Alustaa käytetään toisinaan työkalujen suoja-
paikkana, jolloin se nähtävästi on avoin, toisin paikoin silppu-
säiliönä.⁹

Itäänpäin siirryttäessä on Kokemäen viljelyspitäjä vielä osittain riihi—luuva—lato-aluetta korkeammalla olevine luuvineen. Luuvan alla on silppuhuone, *vasu* eli *klepsu*. Mutta täällä näkee myös hämäläisiä paririihiä, joissa luuva on melkein maan rajassa. Tällöin ilmestyy toisen riihen päähän ruumenkoppi ja »taakse koko rakennuksen pituinen olkisuoja (KM) (Kuva 14).

⁸ Vanhaa Satakuntaa. s. 397.

⁹ Main. teos, s. 367.

Kuva 14. Paririihi Kokemäen Pirkkinäisissä. KM. Kok.

Myöskin Huittisissa tunnetaan sekä riihi—luuva—lato että riihi—luuva—riihi. Luuvan lattia on kummassakin tapauksessa n. 1 ½ m. maasta ja alle muodostuu *sakaksia* varten huone.¹⁰

Kauvatsalta sekä Kiikasta on tietoja, joiden mukaan tunnetaan molemmat kolmihuoneiset tyypit. Ruumenkoppi l. vasu on sijoitettu riihirakennuksen takaseinälle, luuvan lattia on riihen parsien korkeudella (KM).

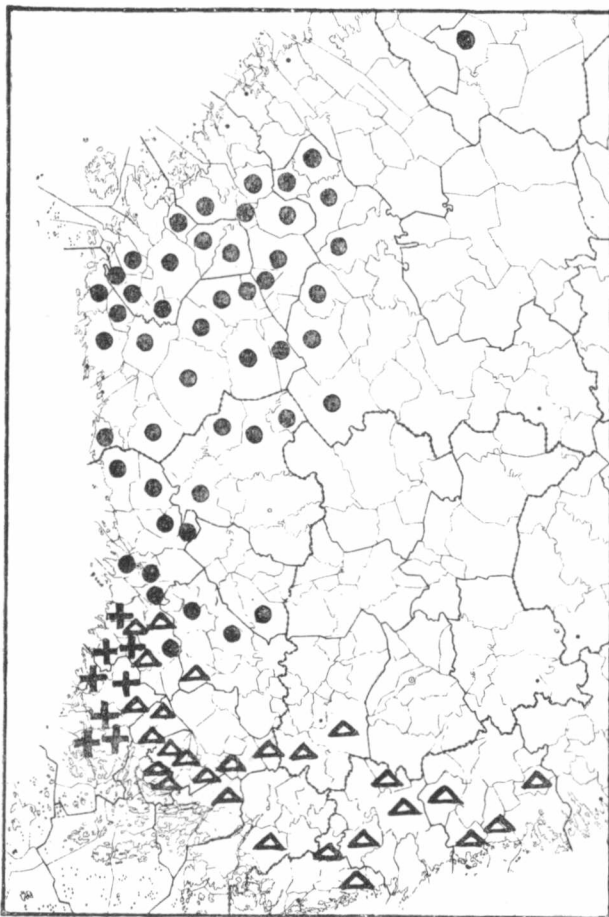
Tyrvää on itäisin niistä Satakunnan pitäjistä, joissa luuvan lattian alla on sijoitettuna ruumenten säilytyspaikka tai työkalusuoja. Alustaa nimitetään täälläkin vasuksi.

Punkalaitumelle luuva on saapunut vasta n. 50 v. sitten. Se lienee tullut Hämeestä käsin, koska siitä käytetään täällä hämääläistä nimitystä *luha*. Tosin kolmantena huoneena on satakuntalaisen tapaan lato, mutta luuvan lattia on samalla tasolla riihen lattian kanssa, kuten Hämeessä. *Silpuskopin* paikka on luuvan kohdalla rakennuksen takaseinällä. Myöhemmin on tullut myös paririihi käytäntöön (KM).

Kaakkoissatakuntalaisesta riihityypistä tulee puhe kiukkuri-riihen yhteydessä. Tavallisin järjestely täällä on paririihi ja samalla tasolla oleva luuva.

Edelläolevasta ilmenee, että läntisessä Satakunnassa luuvan alustaa yleensä käytetään joko ruumensuojana, jolloin se on umpinainen, salvottu huone, tai työkalujen säilytyspaikkana, jolloin alusta voi olla avoinkin. Muutamissa rannikkopitäjissä tätä alustaa on luuvan lattiaa nostamalla korotettu niin, että luuvan alle voi ajaa hevosella.

¹⁰ Vanhaa Satakuntaa, s. 384.

Kartta 4.
 Pyörylällä merkityissä pitäjissä luuvan alla ruumenus.
 Kolmio: alla avoin varasto. Risti: Luuvan alus läpiajettava.

Eurajoki jo kuulune tähän alueeseen, ainakin luuvan lattia on huomattavan korkealla alustan ollessa avoinna (KM).

Kiukaisissa voi tämän tyyppinen riihi olla myös ainakin paikoin tunnettu. Sitä todistaa eräs piirros Kansallismuseossa. Rakennukseen kuuluu riihi, luuva ja lato, ja luuvan alusta on avoin (KM).

Rauman seudulla tämä riihimuoto esiintyy jo selvästi. Ruumalaisen riiheen kuuluu yleisesti riihi—luuva—lato. Luuvan

lattia on niin korkealla, että mies voi kävellä suorana luuvan alla. Usein se on rakennettu sellaiseksi, että siellä on voitu kulkea hevosilla elokuorman kanssa. Poikkeuksena mainitaan sellaisia riihiä, joissa luuva on noin 90 sm korkealla. Kumpi tyyppi on vanhempi, ei ole varma. Luuvan lattiassa on luukku, josta ruumenet lasketaan alle tuotuun koppaan. Viskurin tultua käytäntöön ruvettiin sitä varten rakentamaan erikoinen pieni lisärakennus luuvan taakse tolppien varaan, sillä viskuri oli puitaessa luuvassa tiellä. Tällainen »viskurihuone» oli Voiluodon Koiviston riihessä, ja monessa muussa kylässä näkyy sama tapa olleen käytännössä. Viskurihuoneita tapaa vieläkin siellä täällä.¹¹ Luuvan lattia on nostettu korkealle, jotta sen alle voitaisiin ajaa elokuormat etukäteen sateen varalta.¹²

Rauman naapurista Lapista on myös tietoja läpiajettavasta luuvanalustasta (KM). Rakennukseen kuuluu riihi—luuva—rehulato. Aina ei luuvan lattia ole näin korkealla, matalampia alustoja käytetään viskurin, rekien, aurojen y.m. säilytyspaikkana (SS).

Varsinais-Suomi. Seuratessamme läpiajettavaa luuvanalustaa pitkin rannikkoa joudumme Varsinais-Suomen alueelle. (Vrt. karttaa 4). T. I. I t k o n e n kuvaa mainittua luuvanaluomuotoa pyhämaalaisissa riihissä seuraavasti: »Pyhämaalainen *luva* on siitä merkillinen, että sen alusta (*luva-alust*) on useimmiten sangen korkea, n. 8 hirsikertaa käsittävä; lattian niskat sijoitetaan miltei riihen parsien tasalle, ja luvan alle saattaa monasti ajaa hevosella». Sama alustamuoto esiintyy Itkosen mukaan Pyhärannassa ja Uudenkirkon rantaosissa.¹³ Uudenkaupungin maalaiskunnasta saadun tiedon mukaan »luvan samaten kuin lakan alla säilytetään puintiaikana tavallisesti pari kuormaa eloja (KM) (Kuva 15).

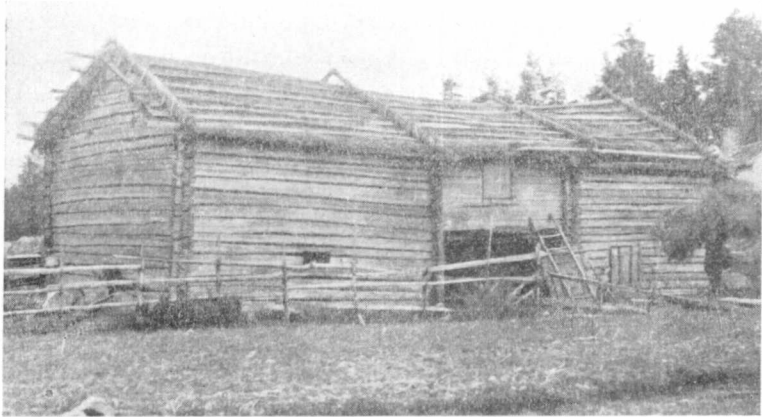
Edellä kuvattu läpiajettava luuvan alusta esiintyy mahdollisesti laajemmallakin alueella, esim. Vehmaalla (KM).

Laitilasta tiedämme, että kolmijärjestelmässä voi olla joko lato—luuva—riihi tai riihet korkealla olevan luuvan molemmin puolin (KM).

¹¹ Vanhaa Satakuntaa, s. 357.

¹² Main. teos, s. 355.

¹³ T. I. I T K O N E N, Pyhämaan vanhoja rakennuksia, s. 56, 57.

Kuva 15. Luuvan alusta läpi ajettava.
Rikstenin palstatila, Pyhämaa. KM. Kok.

Kodisjokelaisessa riihessä ladon kohdalla voi olla myös toinen riihi, jolloin lato sijaitsee takana. Koska lisäksi mainitaan, että luuvan alustasta vie ovi riiheen, ei liene aivan väärin päätellä, että rakennus kuuluu samaan tyyppiin edellisten kanssa (KM).

Edelläolevasta jo pääpiirteittäin selviää varsinaissuomalaisen riihen rakennusjärjestys. Alueen »riihiriipiin» kuuluvat tyyppilisimpinä riihi—luuva—lato, usein myös ruumenhuone. Räys-täs jatkuu katokseksi rakennuksen eteen pääty- tai sivuseinä-hirsien varassa. Harvemmin katos on erikoisten pylväitten varassa. Luuvan lattia on riihen lattiaa korkeammalla. Alle jäänyttä tilaa käytetään ennen kaikkea maanviljelyskalujen säilytys-suojana. Myöhemmin on luuvan lattiaa ruvettu täälläkin korot-tamaan enemmän, jolloin alle muodostuu salvottu ruumenhuone eteläpohjalaiseen tapaan. Sellaisissa taloissa, joissa peltoviljelys on laajempaa, tavataan myös paririihet.

Ruumenhuoneen tai akanakopin paikka on epäjohdonmukai-nen. Kaikissa riihissä sitä ei olekaan, muutamissa tapauksissa akanakoppi on *lakan* alla ladon tai luuvan edessä, joskus se saat-taa sijaita luuvan takana. Eräissä tapauksissa »ol luva al aka-nuttem plassi».¹⁴ Toinen vaihteleva huone on silppujen survin-huone. Se on nykyään jo harvinainen, mutta ennen tärkeä paikka.

¹⁴ Sanakirjasäätiön toimituksia, II, s. 3.

Kuva 16. Mynämäki, Keijainen. KM. Kok.

Mynämäkeläiseen riihiviiniin kuuluu riihi, luuva ja lato, usein myös »ruumenhuone». Luvan lattian alustaa käytetään työkalujen suojapaikkana (kuva 16). Myöhemmissä riihissä luuvan alle on rakennettu umpinainen puulattiallinen ruumenhuone ja »alinen luva».¹⁵

Nousiaisissa tapaamme riihirakennuksessa riihen, luan ja lualadon. Ruumenkoppia ei ole, ruumenet pannaan latoon (KM).

Sivulla 35 mainittuun pyhämaalaiseen korkea-alustaiseen riihirakennukseen kuuluu »taloissa ja muutamissa torpissa» »riih, luva ja lato». Kahdessa Kettelin kylän talossa, joissa peltoviljelys on tavallista laajempaa, tavataan »paririihet, välissä luva». Pyhämaassa on myös survinhuone ns. *salkkari* muutamissa riihissä. »Se on seinän läpi salvottu parveke ladon sisäseinällä, luuvaan johtavan oven alapuolella.» Parissa riihessä tavataan myös *salkkar-osanen*, »lakkakattoinen, permannollinen huone, johon vie ovi salkkarista. Siellä säilytetään hakatut silput.» Harvinaisia riihirakennuksen osia ovat: »vähäluva» (kapea suoja luvan ja ladon välissä), (vrt. närpiöläiseen vastaavaan osaan s. 28), sekä »ruumenhuone» vähänluvan alla tai luvan alla.¹⁶

¹⁵ K. VILKUNA, Mynämäen seudun kansanom. rak., s. 99.

¹⁶ T. I. ITKONEN, Pyhämaan vanhoja rakennuksia, s. 51, 57, 58.

Vanhassa pyhärantalaisessa riihessä, jonka muodostaa rihi—luuva—lato, on ollut myös ns. *survinluuva* joko luuvan takana tai alla. Rakennukseen kuuluu joskus myös ruumenlato, »mutta luuvan alusta hoitaa usein sen viran» (KM).

Rymättyläistä saaristolaisriihtä hallitsee samoin kolmiluku: »riihi, luva eli lua ja lato». Koko rakennuksen edessä on lakka. Akanakopin paikka on vaihteleva, kaikissa riihissä sitä ei olekaan. »Näyttää siltä, että mainittu osa on melko myöhäinen, mahdollisesti mantereelta tullut lisä.»¹⁷

Laitilassa, samoin kuin Lemulla tavataan rihi—luuva—lato. Ruumenkoppi sijoitetaan usein luuvan taakse. Luuvan lattia on n. 1½ m korkealla, alla on *luvanalusta*. Katto jatkuu n. 2 m leveänä *lakkana* (KM). Karjalan riihirivin muodostavat myös rihi—luuva—lato. Luuvan lattia on metrin verran karkeamalla, ja alle muodostuu avoin maanviljelystyökalujen säilytyspaikka.

Paimiossa on järjestys sama. Sauvossa on myös paririihiä, samoin Halikossa. Ruumenkoppi sijaitsee paririihissä luuvan takana, sen paikka voi olla myös lakan alla luuvan ja ladon kohdalla (KM). Maskussa tavataan rihi—luuva—lato-tyypin ohella myös paririihet, jolloin lato on rakennuksen takana. Luvan lattia on vain ¾ m maasta (KM). Ruskossa on sama järjestys valitsevana.

Liedossa on kolmiluku rihi—luuva—lato tyyppillisin, akanakoppi on monissa riihissä ladon etupuolella. Paattisistakin tiedämme, että korkealla oleva luuva on riihen ja *rehuhuoneen* välissä. Myöskin Kaarinassa *luvan* permanto on pari kyynärää maasta. Luuvan alustaa käytetään varsinaissuomalaiseen tapaan peltokalujen säilytyspaikkana.¹⁸

Tarvasjoella taas tavataan sekä muoto rihi—luuva—lato että vanhempana tyyppinä paririihet. Luuvan lattia on täälläkin korkealla ja alusta aina avoin. Karinaisten riihiriviin kuuluu rihi, luuva ja lato. Pöytyällä on isommissa taloissa kaksi rihtä ja luuva. Lato on silloin eri kattoon rakennettuna noin metrin päässä luuvan takaseinästä. »Nähtävästi eri katossa siksi, ettei osattu laittaa kattoa pitäväksi kulmauksessa» (KM).

¹⁷ Sanakirjasäätiön toimituksia, II, s. 3.

¹⁸ Sanakirjasäätiön kokoelmat.

Edelleen Koskella luuva on riihen ja ladon välissä, luuvan lattia on n. metrin korkeudella maasta. Muurlan pitäjässä tunnetaan kaikkialla riihi—luuva—lato-tyyppi. Luuva on korkealla, alustassa on toisinaan akanahuone tai se on avoin. »On ollut myös sellaisia, joissa riihi oli molemmissa päissä, luuva keskellä ja lato takana» (KM).

Suomusjärveltä vanha hämäläisperäinen paririihityyppi, joka ennen on ollut yleinen suurissa taloissa, alkaa hävitä. Sijaan on tullut läntinen riihi—luuva—lato. Rakennukseen kuuluu myös akanakoppi. Se on rakennettu tavallisimmin laudoista riidirakennuksen taakse, joskus sen paikka on etupuolella. Poikkeustapauksia ovat ne, joissa akanakoppi on sijoitettu luuvan alle. Eräissä tapauksissa se sijaitsee luuvan ja ladon välissä. Joskus tavataan myös ns. *sulppuhuone*, jonne hakatut silput heitetään.¹⁹

U s i m a a. Uudenmaan länsiosassa, jossa luuva on vanha, on rakennusjärjestyksen vakiintunut, mutta itä- ja pohjoisosissa se vaihtelee. Läntisimmissä pitäjissä esiintyy tyypillisenä rihi-
muotona riihi—luuva—lato. Luuvan lattia on usein, vaikkakaan ei aina, korkeammalla. Luuvan alus voi olla joko ruumenkop-
pina tai ajokaluksen säilytyspaikkana. Idemmäksi mentäessä ilmestyy monin paikoin luuvan toiseenkin päähän riihi ja lato, jotka rakennetaan erikseen. Luuvan lattia alkaa painua maan rajaan. Luuvaa ei enää varsinaisesti rakenneta korkeammalle, mutta jos luuvan kohdalla on »vierupaikka», muodostuu alle varastosuoja. Esim. Hyvinkään Sykärissä »on luuvan alusta tilava, kun on vierun syrjään rakennettu».²⁰

Tenholan riihirakennuksista antaa O s c a r N i k u l a selvän kuvan. Rakennukseen kuuluu saman katon alla riihi, luuva ja lato. Näin on ollut esim. Alaspään talossa jo v. 1646. Sattalassa rakennettiin n. v. 1760 olkikattoinen riihirivi, riihi 13 kyyn. pitkä, luuva 7 ja lato 11 kyynärää. Östergårdin riihirivi käsittää paitsi riihtä, luuvan, ladon ja akanahuoneen »kallad agnsaton». Henrik Mattssonin, Hölklötissä v. 1615 palaneessa riihirakennuksessa oli riihi, luuva ja akanahuone. 1700-luvun puolivälissä alkaa akanahuoneen käsittävä riihirakennus tulla yleisemmäksi, mutta yhtä yleiseksi kuin kolmihuoneinen rakennus, se ei ole tullut.

¹⁹ Sanakirjasäätiön toimituksia, II, s. 41.

²⁰ Sanakirjasäätiön kokoelmat.

Kesubölen riihirivissä oli (1811) ladon takana akanakoppi ja samoihin aikoihin on tietoja kahdesta samanlaisesta riihirakennuksesta Finbystä. Yksi ja toinen varusti riihirakennuksensa kahdella riihellä, mutta usein ne jätettiin yhdistämättä saman katon alle ja sijoitettiin erikseen suurten viljelyspalstojen liepeille.²¹

Inkoon, Fagervikin ja Degerbyn riihistä tiedämme mm. seuraavaa: »Nykyiset riihet rakennetaan vanhan mallin mukaan. Kun esim. Sanasundin riihirakennus 1840 paloi, rakennettiin uusi riihi, luuva ja lato sekä survinhuone samanlaisiksi».²² Lato ja akanakoppi laskettiin kuitenkin useimmiten eri rakennukseksi. Suurissa taloissa saattoi jo 1700-luvulla olla useampiakin riihiä ja näissä kahdella yhteinen luuva. Degerbyläiseen riiheen kuuluu useimmiten riihi, luuva ja lato, riihi tavallisimmin oikeassa päässä. Luuvan ja ladon välissä on edellisestä 2 m korkean seinän erottama ns. survinlava. Luuvasta nostetaan survottavat oljet matalan seinän yli lavalle. Survinlavan toisessa päässä on luukku, josta akanat pudotetaan luuvan alle akanakoppiin, jonka etusivulla on aukko. Samaista akanakoppia käytetään myös työkalujen säilytyspaikkana. Tavallisimmin luuvan ja ladon välillä on kattoon asti ulottuva seinä, jolloin lyhteet ja oljet työnnetään suuren oven läpi (KM).

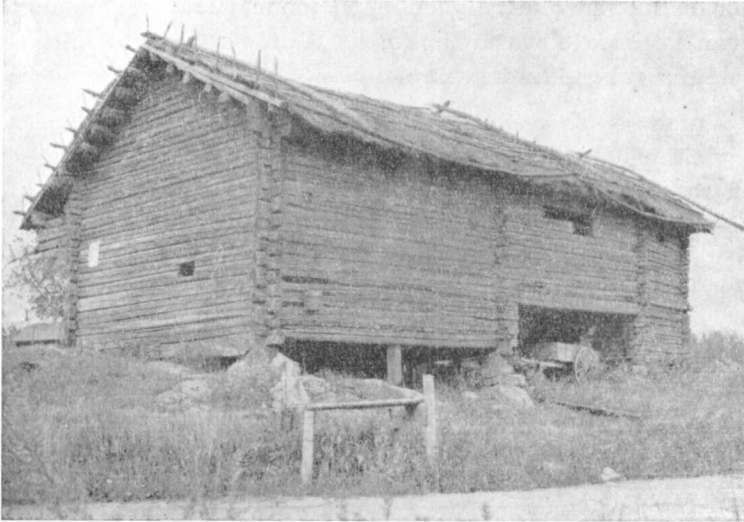
Samalainen survinlavo tunnetaan myös Karjalohjalta. Sen paikka on luuvan vieressä, »plankkupermannol varustettu huone», jonka alla on akanakoppi, luuvan alla on varastosuoja. Samoin on vanhassa siuntiolaisessa riihessä ladon erottanut luuvasta survinhuone (KM).

Lohjalla riihirakennukseen kuuluu säännöllisesti riihi, luuva, akanalato ja olkilato. Kolme ensimmäistä muodostavat yhtenäisen rakennuksen. Olkilato liittyy erillisenä rakennuksena akanalatoon. Luuvan lattia on korkeammalla kuin riihen ja akanakopin. Luuvan alustassa säilytetään ajo- ja työkaluja. Akanakopin eli sulppuhuoneen päällä on survinhuone, jonka lattia on tehty leveistä lankuista (kuva 17).²³

²¹ OSCAR NIKULA, Tenala och Bromarf Socknars Historia, II, siv. 165—7.

²² ALF BRENNER, Ingå, Fagervik, Degerby, s. 364.

²³ Väinö Maaajoen muistiinpanot.

Kuva 17. Paavolan riihi, Lohja. KM. Kok.

Snappertunan riihissä on myös selvä läntinen leima. Rakennukseen kuuluu riihi, luuva ja lato, ja luuvan alla säilytetään työkaluja (KM).

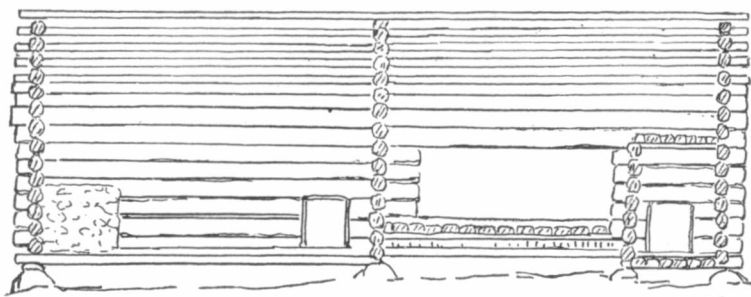
Sammatin riihirakennukseen kuuluu riihen puoleisesta päästä lähtien: riihi, luuva, sulppuhuone, jonka yläosan muodostaa survinlava ja olkilato. Etuseinää reunustaa lakka, joka, kuten yleensä vanhemmissa riihissä, on vain tavallista pitempi räystääs, mutta uudemmissa erikoisten pylväitten kannattama lakka. Akanakoppi voi olla silppuhuoneen ja olkiladon välissä tai joskus luuvan alla. Uudemmissa riihissä on Sammatissa riihi luuvan molemmin puolin. Luuvan permonto on aina korkeammalla. Sen alustaa käytetään moneen tarkoitukseen. Siellä säilytetään akanoita, useimmiten rattaita, työkaluja ym. ja kesällä siellä oleskelevat lampaat öisin.²⁴

Pyhäjärveläiseen riihirakennukseen kuuluu nykyään riihi, luuva ja lato ennen yleisemmän paririihen sijaan. Luuva on riihtä ja latoa korkeammalla, mutta alusta on avoin, joten siellä säilytetään työkaluja. Nurmijärvellä kolmiluku on sama, mutta

²⁴ Kotiseutu, 1932, s. 67—72.

siellä on luuvan alla ruumenkoppi, jonne ruumenet pudotetaan luuvan lattiassa olevasta luukusta. Katto jatkuu yhtämittaisena katoksena rakennuksen eteen.

Kuten jo aikaisemmin on mainittu tavataan Vihdissä varsin yleisenä riihimuotona riihi—luuva. Lato on tällöin erillisenä rakennuksena. Edellistä tavallisempi on kuitenkin tyyppi riihi—luuva—riihi. Luuvan lattia on vain yhtä hirttä riihen lattiaa ylempänä. Vain siinä tapauksessa, että riihi on rakennettu viettävälle paikalle, voidaan luuvan alustan toiseen päähän sijoittaa pieni »akanaketta». Joissakin tapauksissa on akanakoppi

Kuva 18. Kaharlan Killin riihi, Vihti. KM. Kok.

sijoitettu luuvan sisään. Tällöin on luuvan päässä pieni 6—8 hirsikertaa korkea koppi, jonka lattia on riihen lattian tasalla. Akanakopin ja luuvan väliseinä ei ulotukaan kattoon asti, vaan on tämän kopin korkuinen (kuva 18). Kopin kattoa nimitetään *surviksi* ja sen päälle heitetään silpuiksi survottavat oljet. Survin lattia on tehty pitkittäisistä palkeista, jotka lepäävät kahden poikittaisen niskan varassa. Huonejärjestys riihi + luuva + akanakoppi ja survi on Vihdissä vanha siitä päättäen, että esim. Kiviniemen v. 1793 rakennettu riihi sisältää juuri nämä huoneet (KM).

Helsingin pitäjän vanhaan riihiriviin kuuluu tavallisimmin riihi, luuva ja lato. Lato voi olla erilläänkin, joten saman katon alle jää vain riihi ja luuva. Tunnetaanpa tyyppi riihi—luuva—riihikin. Rakennuksen etusivulla on katos. Luuvan lattia on täälläkin jonkun verran riihen lattiaa korkeammalla, alla on

joskus akanaketta, mutta useimmiten käytetään matalaa alustaa kaikenlaisten työkalujen suojapaikkana.²⁵

Tuusulassa tunnetaan riihi, varsin matalalla oleva luuva ja lato. Askolassa tavataan kaksi riihimallia. »Jos oli yksi riihi, jolloin oli luuva, jonka lattia oli paljon korkeammalla, luuvan toisella puolella oli lato.» (KM) Suurimmissa taloissa on kaksi riihtä, luuva välissä, lato luuvan sivulla. Luuvan lattiassa on reikä, josta ruumenet päästetään alla olevaan ruumenkoppiin (KM).

Pernajassa on tyypillinen riihi—luuva—lato, samoin on laita Porvoon pitäjässäkin, suuremmilla taloilla saattoi olla kuitenkin paririihet.²⁶ Pyhtäällä erään tiedon mukaan »vanhaan riihimalliin kuuluu riihi, luuva ja tavallisesti 2—3 latoa. Luuva ja riihi ovat keskellä, ladot päissä. Rakennuksen edessä on katos (KM).» Toisen vastauksen mukaan tunnetaan vielä yksinäisriihikin, sen ohella tavataan yhdistelmää riihi—luuva (vrt. kartta 3) (SS). Myös paririihet alkavat nykyään olla yhä yleisempiä (SS) Elimäkeläiseen riihirakennukseen lasketaan kuuluviksi riihi, luuva, ruumenkoppi ja lato (KM). Anjalassa taas paririihi on tunnetumpi. Artjärvellä tavataan myös useimmiten riihi—luuva—riihi, jolloin ruumenkoppi on luuvan takana. Liljendalissa riihirakennuksen muodostaa riihi, luuva ja lato, kahta viimemainittua yhdistää akanahuone.²⁷

Ruotsinpyhtäällä muistetaan hyvin vielä aika, jolloin puiminen suoritettiin riihissä. Sittemmin rakennettiin lisäksi luuva ja suuremmille tiloille usein paririihet. Ensimmäinen luuvallinen riihirakennus on kertoman mukaan ollut Näsbyn Attas-nimisellä tilalla.²⁸

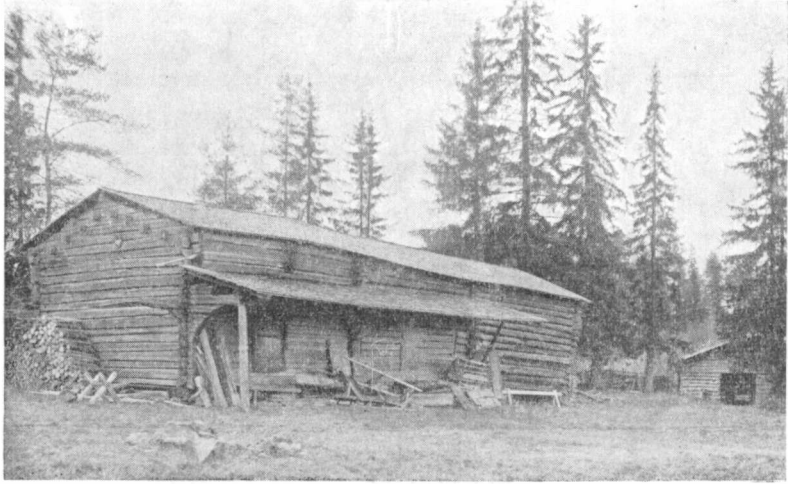
H ä m e. Lounais-Hämeessä on vallitsevana riihimuotona läntinen riihi—luuva—lato, muun Hämeen ollessa tyypillistä paririihialuetta. Lounaishämäläinen riihi eroaa kuitenkin tavallisesta länsisuomalaisesta tyypistä siinä, että luuvan lattia on usein samalla tasalla kuin riihen ja ladon lattiat (kuva 19).

²⁵ GABRIEL NIKANDER, Byar och gårdar i Helsinges från 1750 till 1865, ss. 85—87.

²⁶ ANDERS ALLARDT, Borgå sockens historia, s. 514.

²⁷ ANDERS ALLARDT, Liljendal sockens historia, s. 276.

²⁸ ANDERS ALLARDT, Strömfors socken, s. 151.

Kuva 19. Paavolan riihi, Forssa. KM. Kok.

Mutta alueella tavataan myöskin paririihiä, jolloin olkiladot sijaitsevat tämän ryhmän ulkopuolella. Ypäjä sekä Tammela esim. ovat tyypillistä riihi—luuva—lato-alueetta.

Tämä tyyppi on Tammelassa peräisin jo 1700-luvulta, mahdollisesti jo varhaisemmaltakin ajalta. Mutta paririihiäkään ei ole harvinainen.

Lopelta tunnetaan kolme eri riihityyppiä. Ennen on jo mainittu riihi—luha, jossa kolmantena saattaa olla luhan päässä ruumenkoppi. »Erikoista pahnalatoa riihirakennuksen päässä ei tavata usein, pahnat säilytetään tavallisesti luhan parvessa.»²⁹ Edelleen on kaksi riiehtä liitetty yhteen luhan avulla. Rakennusryhmään voi myös kuulua tavalliset länsisuomalaiset riihi, luuva ja lato, voipa luuvan alla olla ruumenkoppikin, mikä kuitenkin on myöhäinen piirre. Luuvan vieressä sijaitsee joskus »survinhuone». Tällöin luuvan permanto on tavallista korkeammalla. Survinhuoneen lattia on vielä luuvankin lattiaa ylempänä. Sen alla on ruumenkoppi, johon vie luukku luuvasta sekä survinhuoneesta (vrt. vihtiläiseen »surviin» s. 42).

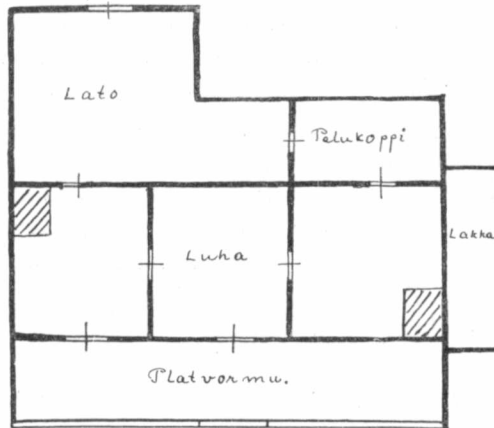
Uudenmaan lääniin rajoittuvassa Hausjärven pitäjässä on yksinäisriihiä tavattu hyvin myöhään. Sitten on »luuva tehty

²⁹ J. E. Ax: Ulkokuonerakennuksista Lopella, s. 57.

yksinäisriihen päähän jälkeenpäin, lato vasta sen jälkeen. Räystäs ulottuu katokseksi» (KM). Samoin Kärkölässä on luuva—riihi vielä nuori. Orimattilassa sensijaan on vakiintunut tyyppi riihi—luuva—riihi. Lato on erillään muusta rakennuksesta, ruumenkopin paikka on luuvan takana (KM).

Urjalassa olivat luhat vielä 60 v. sitten varsinkin syrjäkulmilla harvinaisia. Myöhemmin alettiin rakentaa kaksoisriihiä, joitten välissä oli avara luha. Kun toista riittä tapettiin, lämpisi ahdos toisessa.³⁰ (Kuva 20.)

Varsinaiselle paririihialueelle saavumme jo Vanajalla. Täällä tunnetaan paitsi sivulla 22 mainittu riihi—luha, myös yleisesti

Kuva 20. Riitajan riihi, Urjala.

riihi, jossa on »riihi kummassakin päässä, keskellä luha ja edessä katos» (KM). Lammilta on aivan samanlaisia tietoja. Täällä »ruukataan rihiä jo jommoisessakin taloss' 2 ja niitten väliss' luva, suppukoppi peräss'» (KM). Asikkalassa luva on samalla korkeudella kuin riihi tai riihet. Rakennukseen kuuluu tavallisesti itse riihi ja sen jatkona oleva luva sekä näiden takana oleva ruumenkoppeli, joka useinkin on vasta myöhemmin lisätty muuhun rakennukseen. Isommista taloista on usein kaksi riittä ja näiden välissä luva sekä takana koppeli. Nämä kaikki saattavat olla eri-ikäisiä. Vielä nykyäänkin huomaa vanhoista pari-

³⁰ Hämäläisen Osakunnan arkisto.

riihistä, että ne ovat rakennetut eri aikoina erivahvaisista hir-sistä.³¹

Hollolassa on järjestys riihi—luuva—riihi peräisin jo 1700-luvulta.³²

Hauholla on jo 1500-luvulla paririihet pappilassa Sama tyyppi on täällä vieläkin vallalla. Muutama vuosikymmen taka-perin on luuvaan liitetty vihnekoppeli (KM). Pälkäneen vanha riihi on myös paririihi. Teiskossa on »tavallisissa taloissa riihi—luuva—riihi, johon liittyy erillinen kaksipäinen olkilato, pelukoppeli ja luuvan takana vihnekoppeli» (SS).

Hämeen sydämessä Padasjoen, Sysmän, Kuhmoisten ja Längelmäen seuduilla on paririihi vakinainen rakennusmuoto. Tosin tapaa pikkutiloilla yksinäisriihiäkin. Esim. Padasjoella yksinäisriihet palvelivat vielä 1800-luvun lopulla monin paikoin saunana sekä uutismailla asuntona (KM). Samoin Längelmäellä on nykyäänkin »pienissä paikoissa luhattomia riihiä jotka samalla ovat saunana (KM). Huolimatta tästä on luuva kulkeutunut näillekin seuduille melko varhain. Längelmäellä luha, jonka lattia on hämäläiseen tapaan samalla korkeudella riihten lattiatin kanssa, on ollut käytännössä kauemmin kuin nykypolvi muistaa.

Jämsässä on T. I. Itkonen tavannut paririihityypin, jossa lato on erotettu käytävällä muusta rakennuksesta ja sen päälle on rakennettu katos.

Jyväskylään asti on paririihi ehtinyt jo tämän vuosisadan alussa pesiä. Tämä selviää esim. eräästä Jyväskylän Nyrölän seudulta saadusta puintikuvauksesta; »Rukiita puitaessa on kaksi miestä rapaamassa, yksi kummassakin riihessä, sillä riihirakennuksessa on tavallisesti kaksi riihtä ja luha välissä» (KM).

Keski-Suomen alueella on luuva nuori. Se on tullut käytäntöön etupäässä vain vauraimmissa ja kehittyneimmissä maanviljelystaloissa, joissa talouden edistys on kehoittanut tällaiseen riihikartanon uudistukseen ryhtymään. Luuvan myöhäisperäisyydestä puhuu vielä se, ettei se tällä alueella ole yleensä päässyt kehittymään tyypilliseksi luuvariiheksi.³³

³¹ Hämeenmaa 6, PAAVO PAAVOLA, Asikkalan kyliä 1800-luvun lopulla, siv. 29—30.

³² SAKARI KUUSI, Hollolan pitäjän historia, II, s. 313.

³³ ALBERT HÄMÄLÄINEN, Keski-Suomen kansanrakennukset, s. 186.

Kartta 5.
Lounais-suomalainen kiukkuririihialue.

V.

Alue, jossa riihen kiuas on erikoisessa kiuas- eli pesähuoneessa, alkaa Etelä-Satakunnasta ulottuen Varsinais-Suomen ja Lounais-Hämeen kautta läntiselle Uudellemaalle. Alueeseen kuuluvat seuraavat pitäjät: Luvia, Porin maaseurakunta, Nakkila, Ulvila, Kullaa, Kauvatsa, Kokemäki, Eura, Säskylä, Vampula, Huitinen, Vammala, Suoniemi, Punkalaidun, Alastaro, Oripää, Yläne, Paattinen, Pöytyä, Tarvasjoki, Marttila, Koski, Loimaa, Metsämaa, Sääksmäki, Akaa, Kylmäkoski, Urjala, Humppila, Ypäjä, Somero, Tammela, Janakkala, Pusula, Vihti, Nummi, Karjalohja, Muurla, Suomusjärvi (kartta 5).

Suurimmalla osalla aluetta tunnetaan kiuashuoneelle nimi *kiukkuri*. Alueen länsiosissa sitä ei kuitenkaan käytetä.

Lähtiessämme lännestä käsin seuraamaan kiukkuririihialuetta, on T. I. ITKONEN maininnut Vihdissä Leppärlän kylästä riihen, jossa on kiuas eri huoneessa, kiuashuoneessa.¹

Pusulassa, Vihdin naapuripitäjässä, on ollut »varhaisempi riihimuoto se, että kiuas oli riihen päässä eri huoneessa». Tämä on ns. kiuashuone eli kiukkuri. Kiuashuoneen ja riihen väliseinä oli harva, joten lämpö pääsi riiheen kuivattamaan elot. Tällaisia riihiä on Pusulassa ollut vielä 1924 esim. Ikkalan kylässä Kalliolan, Korpimäen, Eskun sekä Sointulan torpissa (KM).

¹ Suomen Museo, 1931—1932, s. 23.

Sammatissa on kiukkuririihiä yleisesti. Riihen uunin sanotaan olevan joko riihessä tai »pesähuoneessa». Pesähuoneellisia riihiä tavataan esim. Karstun Joenpellon ja Kaukolan Kirman riihissä. Pesähuone on pieni »pulpettikattoinen», permannoton kylkiäisrakennus riihen päädyssä. Pesähuoneen ja riihen väliseinä on täällä kuten Vihdissäkin harva. Toisenlainen kiukkuri on saman pitäjän Kaukolan Lassilan uudenaikaisessa paririihessä. Kummankin riihen päädyssä on pesähuone, mutta ne eivät ole lisäkkeitä, »vaan ikäänkuin riihestä väliseinällä erotettuja huoneita». ² Karjalohjalta on eräs tieto, jonka mukaan Karjalohjan Nummijärvellä »kuuluu olevan sellainen pesähuone, jossa kiuas täyttää sen kokonaan ja riihtä lämmitetään ulkoapäin (KM).

Kiukkuririihialue ulottuu osittain Hämeeseenkin. Somerolla on ollut muutamissa riihissä »kiuvas väliseinällä erotetussa riihen osassa, kiukkurissa» (KM). Samasta pitäjistä on Jalmar Hämeenoja kertonut itse n. 25 v. sitten lämmittäneensä kiukkuririihiä Pitkäjärvellä (SS). Tammelassa on viime aikoihin saakka säilynyt neljä tai viisi kiukkuririihtä. Aikaisemmin niitä on ollut useampia käytännössä. Kiukkurihuone voi olla joko erillinen viistokattoinen huone, tai saman katon alla oleva, riihestä väliseinällä erotettu huone. Lämpö pääsee kiuashuoneesta riiheen väliseinässä olevista aukoista. Joskus aikaisemmin on eräissä riihissä kiukkuri ollut puolittain maan sisässä. ³ Onpa Janakkalastakin tieto yksinäisestä kuivaushuoneellisesta riihestä Lopen rajalla olevasta Poussun torpasta, jonka omistaja oli nähnyt sellaisen muualla ja rakentanut mallin mukaan itselleen (SS). Ypäjällä on kiukkuririihiä jo enemmänkin. Täällä on riihirakennukseen ennen kuulunut melkein säännöllisesti riihi, luva, kiukkuri ja lato (KM). Humppilassa on myös »ennen aikaan ollut kiukkuririihi». Kiukkurihuoneen ja riihen väliseinästä on ollut pari hirttä ylhäältä pois, että lämpö ja savu pääsivät riiheen (KM). Urjalla on ainakin Kauniston tilalla ollut kiukkuririihi, kiukkuri paririihen kummassakin päässä (SS). Kylmäkoskella on kiukkuririihiä ollut suuremmissa taloissa esim. Hautaalla, tavallisesti paririihissä. Kiuashuone tehtiin riihirakennuksen levyiseksi, samaan hirsimittaan. Saman lähteen mukaan myös Sääksmäen

² Kotiseutu, 1932, s. 69.

³ E. AALTONEN, Vanhaa Tammelaa, s. 6.

Jutikkalassa on ollut kiuashuoneellinen riihirakennus, jollainen on joskus tunnettu Akaan pitäjässäkin (SS).

Varsinais-Suomen puolella, Suomensjärvellä on Sammatin rajakylissä Salitussa ja Laidekkeella kiuas- eli pesähuoneellisia riisiä. Pesähuone on erillisenä, riihen päädyssä olevana osatona. Sen lattia on kuten yleensä muuallakin, savesta. Tulenvaaran takia on kiukaan ja seinän välissä oleva rako täytetty hiekalla. Kiuashuoneen ja riihen väliseinästä on jätetty parista kohdasta hirsiä pois. Näin syntyneistä aukoista lämpö kulkeutuu riiheen.⁴

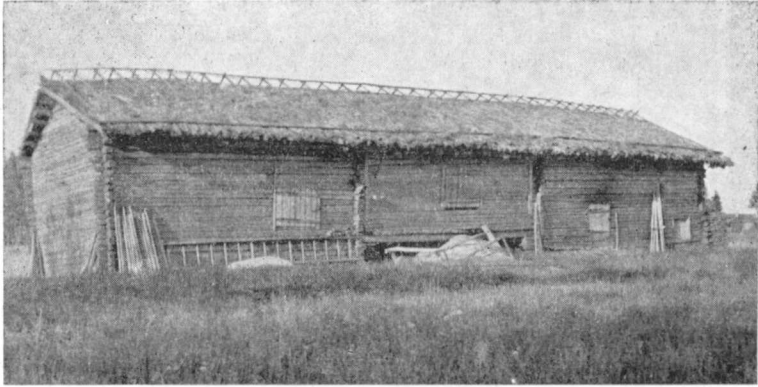
Pöytyällä on kiuaskopin ja riihen välisessä seinässä kahden hirren levyinen, koko seinän pituinen aukko. Erään toisen kiukkuriin kiuashuoneen ja riihen väliseinästä on kaksi, puolen seinän pituista päällekkäin olevaa aukkoa.⁵ Koskella kiukkuriin on kertoman mukaan ollut melko yleinen. Talon kahdesta riihestä oli toinen tavallisesti kiuashuoneellinen. Riittä sanottiin myös kiuasriiheksi (SS). Marttilasta on tieto, jonka mukaan kiukkuriin on ollut käytännössä kertojan lapsuudessa (O. Lehtonen v. 1927). Kiukkuri oli riihen päässä saman levyisenä, mutta niin kapea, että kiuas sinne juuri mahtui (SS). Samanlainen tieto on myös Tarvasjoelta (SS). Paattisista mainitsee K. Pajula (v. 1927), että kiukkuriin tunnetaan ja sellainen on aikoinaan ollut mm. Viikkalan kylän Ali-Tuomolassa (SS). Yläneellä on kiukkuriin hahmollaan vielä ainakin Tourulassa Vihtori Kankareella sekä Keihäskosken Majasella. Ensinmaintun riihirakennuksen muodostavat kiukkuri, riisi ja luuva, viimeksi mainittu tehty myöhemmin kuin muut. Riiheen vie kiukkuriin kaksi luukua, joista ylempi sijaitsee kiukkuriin olevan lavan yläpuolella. Kiuashuonetta on nim. n. 20 vuotta sitten käytetty saunana.⁶ Keihäskosken kylässä oleva kiukkuriin kuuluu Prusilan taloon. Kiukkuriin ja riihen väliseinästä on partten alapuolelta yksi hirsi pois, ja parsista ylöspäin on seinä harva. Riiehellä ja kiukkuriin on yhteinen välikatto. Kuten edellistä riittä on myös tätä tai nimenomaan kiukkuriä käytetty saunana.⁷

⁴ Sanakirjasäätiön toimituksia, II, s. 41.

⁵ Suomen Museo, 1931—1932, s. 23.

⁶ HILKKA VILPPULA, Muistiinpanot (stipendimatkalta).

Satakunnan puolella saavumme kiukkuririihialueen sydämeen. Loimaassa samoin kuin Mellilässäkin vanhaan riiheen »kuului kiukkuri (huone, missä kiuas on), riihi, luuva ja lato, kiukkurissa maalattia.» Näin on useissa riihissä vieläkin. Joskus luuva on myöhemmin rakennettu kuin muu osa rakennusta. Loimaan, Kuninkaisten kylän Kolkkalan tilalla on käytännössä kiukkuririihi. Kiukkurista vie riiheen aukko, joka on kiukaan puoleisesta päästä yhden, toisesta päästä kahden hirren levyinen. Väliseinä on muuten harva ja tasakerran yläpuolelta ovat hirret kokonaan poissa. Kiukkurihuoneellinen riihi tavataan myös saman pitäjän Kiukaisten kylän Lehtimäen talossa.⁸

Kuva 21. Pappilan kiukkuririihi, Oripää. KM. Kok.

Oripäästä on Kansallismuseon kokoelmissa vuodelta 1723 peräisin olevan kiukkuririihen kuva. Tässä pitäjässä tapaa tänäkin päivänä kiukkuririihen melkein joka talossa, joissa vain riihi on säilytetty. Käytännössä ne tuskin ovat monessakaan paikassa, mutta muuten ennallaan. Oripään Latvaan Tuomolassa esim. on kiukkuririihi vanhallaan. Samoin kirkonkylässä Pappilassa sekä Kössin talossa. Rakennukseen kuuluu kiukkuri, riihi, luuva ja lato (kuva 21). Ensin on tavallisesti rakennettu kiukkuri ja riihi, siihen myöhemmin liitetty laudoista tai hirsistä tehty luuva ja lato. Luuvan lattia on matalalla, vain hiukan korkeammalla riihen lattiaa. Alusta on avoin (kartta 4). Kiuk-

⁷⁻⁸ HILKKA VILPPULA, Muistiinpanot.

kurin ovi on etusivulla kuten riihenkin. Lämmityshuoneen ja riihen väliseinä on harva.⁹

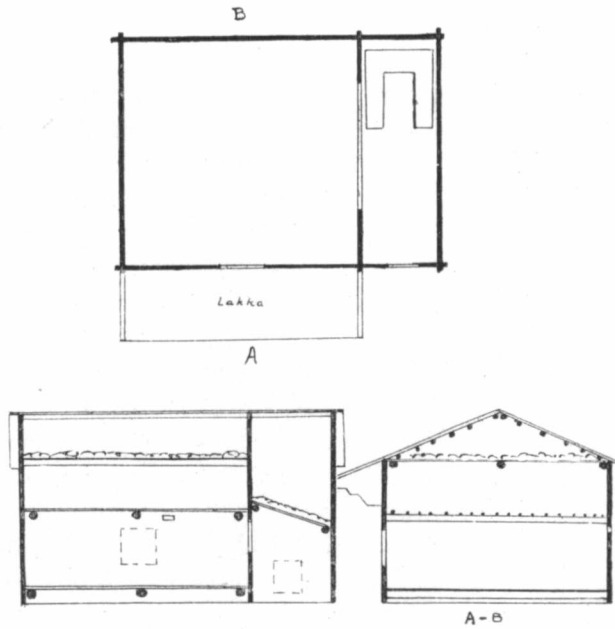
Metsämaalla kerrotaan kiukkurin olevan peräisin jo 1600-luvulta. Se on ollut ennen hyvin tavallinen, vaikka se nykyään onkin hävitetty useimmista taloista. Kalliolan kylän Mäki-Sorrin vanha kiukkuririihi, joka oli purettu kesällä 1938, oli suullisen tiedon mukaan yli 300 vuotta vanha. Hajoitetussa rakennuksessa on ollut kiukkuri päässä, sen vieressä riihi. Myöhemmin on uudemman kiukkuririihen ja vanhan riihen välille rakennettu luuva, jonka lattia on ollut vähän riihen lattiaa korkeammalla. Kiukkurin ja riihen väliseinässä on ollut kahden hirren levyinen aukko, muuten seinä on ollut eheä. Uudemmassa rakennuksessa on väliseinässä hirren levyinen aukko ja ylhäältä ovat hirret kokonaan poissa. Kiuas täyttää koko peräosan kiukkuria. Siinä kohdassa, mistä hirret ovat poissa, on kiukaan kohdalla ylhäällä riihtä vasten lautasuoja. Kalliolan kylän Klemilässä on muuten samanlainen kiukkuririihi, paitsi että kiukkuriin vievä ovi on rakennuksen päässä, eikä kuten edellisessä, sivulla.¹⁰

Alastarossa kiukkuririihi on ollut tavallista riihtä yleisempikin. Täällä tavataan tyyppi riihi—luuva—lato, riihen vieressä kiukkuri, sitten riihi—luuva—riihi kiukkurin ollessa joko toisessa päässä tai vain toisen riihen yhteydessä. Edelleen kiukkuri voi liittyä yksinäisriiheen. Rakennuksen takana on näille seuduille tyyppillinen vasu luuvan kohdalla. Alastaron Iolan kylässä on kunnalliskodille kuuluva, vielä käytännössä oleva kiukkuririihi. Saman kylän Kallion omistamassa riihirakennuksessa on kiukkuri paririihen kummassakin päässä.¹¹

Säkylässä on kiuashuoneellisia riihiä kauimmin säilynyt Pyhäjoen kylässä. Yleisin on ollut malli, jossa toisessa päässä rakennusta on tavallinen riihi, toisessa päässä kiuashuoneellinen riihi. Keskellä oleva luuva on sen verran koholla maasta, että alle jää tilaa työkaluille. Pyhäjoen kylään vievän tien varressa on Säkylän kylässä aivan tien vieressä kuivausriiheksi muutettu riihirakennus, joka aikaisemmin on ollut kiukkuririihi. Riihen vieressä, siitä väliseinällä erotettuna, on ollut kiukkuri, päättäen seinässä näkyvistä väliseinähirsien koloista. Kiukkurin ja riihen

⁹ HILKKA VILPPULA, Muistiinpanot.

¹⁰⁻¹¹ Samoin.

Kuva 22. Pyhäjoen Toolan kiukkuriihi, Sätkylä. KM. Kok.

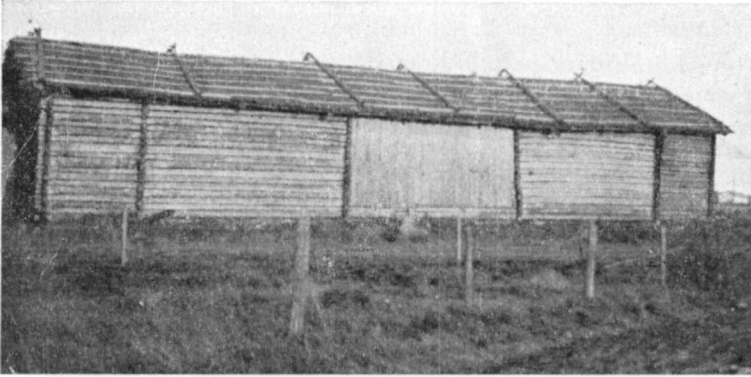
väliseinä on ilmeisesti ulottunut vain puoliväliin saakka. Pyhäjoen kylän Mäki-Toolan talossa on kiukkuriihi hahmollaan, todennäköisesti viimeisiä koko pitäjässä. Muu osa tästäkin rakennuksesta on uutta, mutta kiuashuone ja riihi ovat vanhat. Kum-

Kuva 23. Kiukkuriihi Vampulasta. KM. Kok.

paankin vie ovi etusivulta. Lämpö riiheen pääsee väliseinässä olevasta aukosta, joka kapenee päihin päin. Pyhäjoen kylän Mäkitalon riihi on myös ollut kiuashuoneellinen. Nykyään ei riihen ja kiukkurin väliseinää eikä myös kiuasta ole, mutta rakennuksen ulkopuolelta huomaa, että väliseinästä on ollut muutama hirsi pois.¹² Mäki-Toolan riihesstä on kuva 22.

Vampulassa tavataan kiukkuri erilaisissa ryhmityksissä. Ensinnäkin kiukkuri voi olla viistokattoinen kylkiäinen riihen päädystä (kuva 23). Kiukkuri voi olla myös saman katon olla muun rakennuksen kanssa tyypissä kiukkuri—riihi—luuva—lato tai myös paririihen kummassakin päässä (kuva 24).

Kuva 24. Kiukkuririihi, Vampula. KM. Kok.

Punkalaitumelta on eräs tieto, jonka mukaan siellä myöhemmin, kun paririihiä on ruvettu rakentamaan, on tehty usein vielä riihiin päihin *kiuvaskopit* (KM). Paririihissä saattoi kiukkuri olla myös vain toisen riihen päässä, ja ovi vei kiukkuriin rakennuksen päästä. Nytemmin ovat kiukkuririihet hävinneet melko tyystin. Punkalaitumen, Oriniemen kylässä on Vernerin Juhon omistama, nykyään kuivausriiheksi tehty riihirakennus ollut aikaisemmin kiuashuoneellinen, ja lämpö on päässyt riiheen yhden hirren levyisestä aukosta.¹³

Tyrvää lasketaan myös kiukkuririihialueeseen. Tosin täältä tuskin enää löydetään kiuashuoneellista riihtä, mutta kertoman

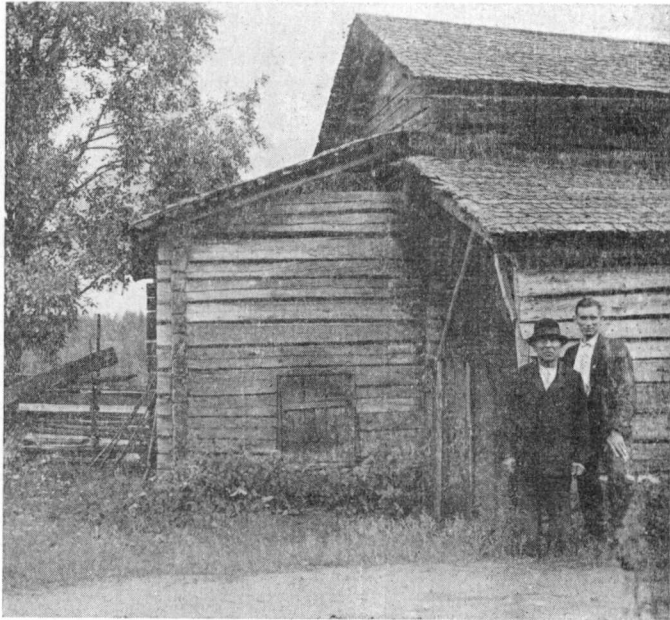
¹² HILKKA VILPPULA, Muistiinpanot.

¹³ Omat muistiinpanot.

mukaan niitä on ollut ennen, vaikkakaan ei kovin yleisesti. — Huittisten Pöyriälästä ilmoitetaan, että »toisinaan oli kiuvas tehty, kuten usein Länsi-Suomessa on ollut tapana, riihen kyljessä olevaan eri huoneeseen».¹⁴

Kokemäellä on kiukkuri ollut tavallinen. Sitä on tavattu sekä paririihissä että ryhmyksessä riihi—luuva—lato. Vitikkalan rustitilan riihirakennukseen kuuluu esim. kiuaskoppi, pieni huone riihen päässä. Kiukaan kohdalla on väliseinässä suuri aukko, josta lämpö pääsee riiheen. Riihi on kertoman mukaan 150 vuotta vanha.¹⁵ Tulkkilan Krootilan kylän Erkkilässä on kiuvasriiheksi muutettu vanha riihirakennus, jonka rakenteesta käy selville, että riihen päässä on ennen ollut kiuashuone.¹⁶

Kauvatsalla »tehtiin riihen yhteyteen pieni huone kiuasta varten, kiukkuri».¹⁷ Kiukkuri on ollut tunnettu myös Kullaan

Kuva 25. Hutkon kiukkuri. Suoniemi, Sarkola.

¹⁴ Vanhaa Satakuntaa, s. 386.

¹⁵ M. t., s. 366.

¹⁶ Omat muistiinpanot.

¹⁷ Vanhaa Satakuntaa, s. 407.

pitäjässä.¹⁸ Ulvilasta on Kansallismuseon kokoelmissa pohjapiirros riihirakennuksesta, jossa riihen vieressä on kuivaushuone ja piirroksen selityksenä mainitaan mm., että lämmityshuone on usein tällainen. — Suoniemen pitäjässäkin on kiuashuoneellisia riihiä rakennettu päätellen kuvasta 25.

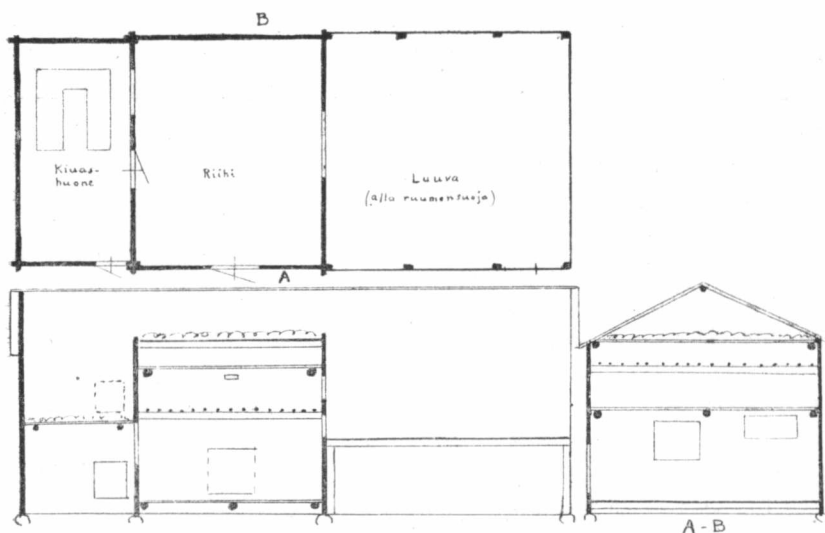
Läntisimmät kiukkuriiihipitäjät ovat Luvia ja Porin maaseurakunta. Luvialta riihimuoto on hävinnyt, mutta sen sijaan Porin maaseurakunnassa niitä on useampiakin vielä pystyssä Kyläsaaren kylässä. Ojalan talossa on riihirakennus, johon kuuluu kiukkuri, riihi ja laudoista tehty puintisuoja. Kiuashuoneen päälle vievät ulkoa portaat, siellä on tavattu kuivata pellavia. Kiuashuoneen ja riihen ovet ovat rakennuksen etusivulla. Kiuas on jo purettu, mutta sen paikka on ollut kiukkurin peräseinällä, mikä onkin sen tavallinen paikka. Kyläsaaren kylän, Sandelinin omistaman Viita-nimisen talon rakennuksiin kuuluu myös kiuashuoneellinen riihi. Luuvaa ei ole. Kiuashuonetta käytetään myös saunana. Saman kylän Kuuri-Riutan riihirakennus sisältää myös kiukkurin. Kiuashuoneeseen vie ovi rakennuksen etusivulta ja oven yläpuolelta luukku kiuashuoneen päälle. Riiheen pääsee lämpö väliseinässä olevasta ovesta sekä kiukaan kohdalla sijaitsevasta luukusta (kuva 26).¹⁹

Sivulla 3 on mainittu itäisten sukukansojemme kiukkuri-riihi eli *ovin*, joka esiintyy myös venäläisillä. Venäläistyyppinen kuoppariihi, jossa lämmitysosasto on kuivaussuojan alla, on ollut Kannaksella tunnettu, mutta tämä on ilmeisesti myöhäistä venäläistä vaikutusta. Mutta miten on selitettävissä lounaissuomalainen maanpäällinen kiukkuri-riihi? Voi olla mahdollista, että suomalaiset maahan muuttaessaan jo tunsivat tämän riihityypin ja lounaissuomalainen kiukkuri olisi myöhäisjäännös noilta ajoilta.²⁰ Mutta toisaalta on mahdollista, että lounaissuomalainen kiukkuri-riihi on omaperäisen kehityksen tulos. Tätä käsitystä puolustaa ennenkaikkea se, että kiukkuri täällä useimmiten kuuluu kehityneeseen luuvariihityyppiin. Toinen tätä kantaa puolustava seikka on alueen yhtenäisyys, kun ottaa vielä huomioon, ettei missään muualla luuvariihialueella tällaista tyyppiä tavata.

¹⁸ Suomen Museo, 1931—1932, s. 23.

¹⁹ Omat muistiinpanot.

²⁰ Suomen Suku, III, s. 293.

Kuva 26. Kuuri-Riutan kiukkuri Porin msk., Kyläsaari.

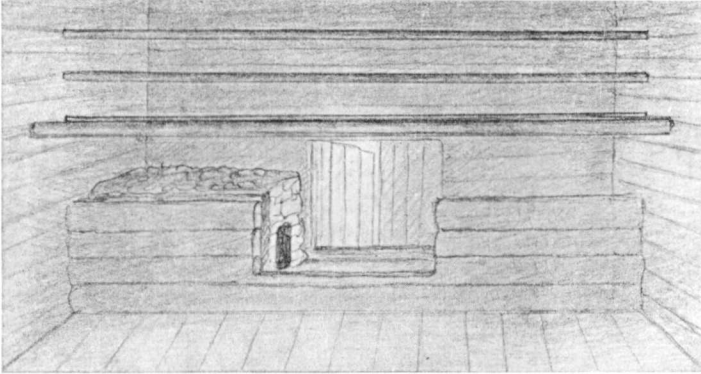
Syynä erikoisen suojan rakentamiseen kiuasta varten on yksinkertaisesti tulenvaaran torjuminen. Tällaisiin varovaisuustoimenpiteisiin on useimmissa tapauksissa riihissä ryhdytty. Ensiksikin kiuas on aina erillään seinästä. Usein on kiukaan edessä kuoppa, jossa on maa pohjana, tai on tulipesä muuten lattianpinnan alapuolella. Joskus kiuas on niin matalalla, että ainoastaan päällimmäiset kivet kohoavat lattian yläpuolelle.²¹ Vielä pitemmälle on tulenvaaran torjumisessa menty mynämäkeläisessä riihessä, jossa kiuas on kokonaan lattian alla ja lämmityskuopan ovi on kivijalassa. Kiukkuririihialueella on tulenvaarakysymys ratkaistu erikoisen kiuaskopin avulla.

Kiukkuririihen iästä alueen eri osissa voimme varmasti sanoa, että se on nuorin idässä, läntisellä Uudellamaalla ja vanhenee siirryttäessä varsinaiselle sydänalueelle Satakuntaan päin. Esim. Sammatista on tieto, että pesähuoneellisia riihiä on paikkakunnalla ruvettu rakentamaan n. 40 v. sitten, mutta koska vilja ei kuivu tasaisesti tällaisissa riihissä, ovat ne vähentyneet viime aikoina.²²

²¹ Sanakirjasäätiön toimituksia, II, s. 4.

²² Kotiseutu, 1932, s. 69.

Mutta Satakunnassa tapasi Rudenschöld jo 1700-luvun alkupuolella kiuashuoneellisia riihiä Loimaan ja Huittisten tienoilla. Hän kertoo, että seudun tyypilliset riihet olivat tulenvaaran suhteen paremmin varustettuja kuin muualla Suomessa. Rakennuksen molemmissa päissä oli »tulihuoneet» (*eldrummen*) ja keskellä *loga*, joka ei kuitenkaan voinut olla luuva tavallisessa merkityksessä, vaan lienee siellä myös kuivattu vilja.²³ Tulihuoneitten leveys oli 3 ½ kyynärää (= 2 m). Uuni oli tulihuoneen levyinen.

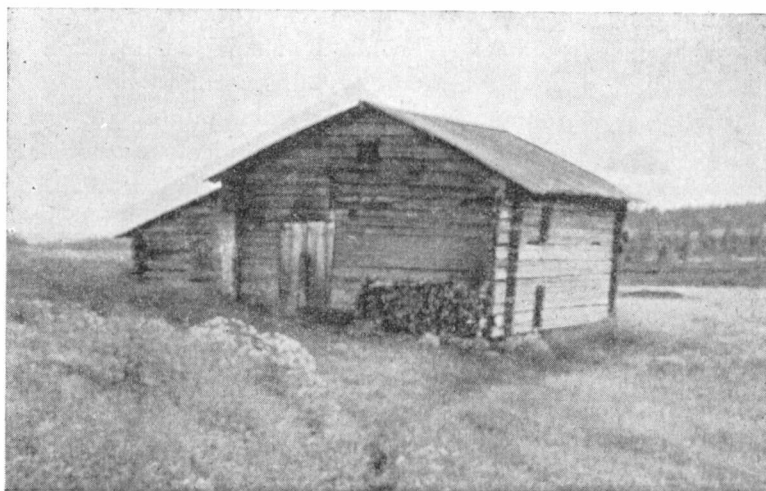

Kuva 27. Riihen ovipuoli. Ylitornio. (Suomen Museo 1931–32, s. 22.)

Vielä on otettava huomioon eräs seikka. T. I. Itkonen on tavannut Tornionjokilaaksossa Ylitornion Kallijärvellä riihen, joka »poikkesi yleisestä pohjois-suomalaisesta riihityypistä siinä, että kiuasta varten oli ovipuoleen erotettu oma karsina matalalla hirsisellä väliseinällä, joka ulottui riihen sivuseinästä toiseen. Neljä hirttä korkean väliseinän keskellä oli leveä kulkuaukko ja siinä verraten korkea kynnyks (kuva 27). Väliseinän tarkoituksena ilmotettiin olevan eristää parsilla kuivattava vilja lämpivästä kiukaasta; ahdos rajoittuu näet kiukaan puolella kolmeen pitkittäiseen riukuun, jotka sijaitsevat sivuseinien välissä toinen toistaan ylempänä väliseinän kohdalla ja saman suuntaisina.» Kiuaskarsinan lattia on kiveä riihen lattian ollessa puuta.²⁴

²³ ULRİK RUDENSCHÖLD, Kertom. taloudell. ym. oloista Suomessa 1738–1741, ss. 107–108.

²⁴ Suomen Museo, 1931–1932 ss. 22.

Kuva 28. Kiuasporstuallinen riihi. Länsipohja, Muoslompolo, Merasjärvi. KM. Kok.

Ilmari Manninen on v. 1929 tavannut Turtolassa samanlaisen kiuasporstuallisen riihen. E. Tamelanderin mukaan tyyppi on yleinen Ylitorniassa, jossa nimi on *kiuasporstua*.²⁵

Kiuasporstuallinen riihi tunnetaan laajemmallakin alueella, nim. Länsi-Pohjan suomalaisilla (kuva 28). Tällaista riiehtä kuvaa S. P a u l a h a r j u seuraavasti: »Alamaiden ison isännän riihi oli iso, korkea ja laajakattoinen, vielä olkiladot vierillä, mutta yli-perien pienen ukkokäpsän nokinaama oli vain matala ja turvekattoinen, sekä pikkuinen koppero sen kyljessä. Mutta sama pohja oli kaikilla; permanto jaettu matalalla väliseinällä, niin että ovipuolella oli porstua kiukaineen, peräosa oli varsinaisena riiehenä, jossa puiminen toimitettiin. Isoissa alamaissa oli oma riihi joka isännällä, mutta köyhillä ylikylillä sen jaksoivat vain parhaat ukot rakentaa Nähtiin joku riihi aina Sopperossa asti, jopa Kurravaarassa ja Killimässä» (kuva 28).²⁶

Kun nyt otetaan huomioon, että kiukkurin ja kiuasporstuan kaltaisia laitteita ei tunneta muualta Suomesta, ei liene mahdollista se, mitä I t k o n e n on lausunut Länsi- Pohjan kiuasporstuan synnystä. Hänen oletuksensa mukaan kiukkuri olisi kul-

²⁵ Suomen Museo, 1931—1932, s. 22.

²⁶ S. PAULAHARJU: Kiveliöitten kansaa, s. 135.

keutunut tänne muinoin satakuntalaisten siirtolaisten mukana ja »että nuo satakuntalaiset siirtolaiset olivat syntymäseudullaan käyttäneet sellaista kiukkurin alkumuotoa, joka sitten halki vuosisatojen on säilynyt jotenkin samanlaisena peltoviljelystä niukasti harjoittavassa Peräpohjassa, mutta kehittynyt suureen täydellisyyteensä viljavassa Lounais-Suomessa.»²⁷

²⁷ Suomen Museo, 1931—1932, s. 25.

PAINETUT LÄHTEET.

- E. AALTONEN, Vanha Tammela (Häme kuvina, II). Porvoo 1930.
- ANDERS ALLARDT, Borgå Sockens Historia. Helsinki 1928.
- » » Liljendal Sockens Historia. Helsinki 1935.
- » » Strömfors Socken. Helsinki 1923.
- J. R. ASPELIN, Kertomus Maalahden pitäjistä (Suomi VI).
- J. E. AX, Ulkokuonerakennuksista Lopella (Kansat. kertom. IV). Helsinki 1896.
- ALF BRENNER, Ingå, Fagervik, Degerby. Tammisaari 1936.
- ERIK CAJANUS, Historisk och oekonomisk Beskrifning öfwer Cronoby Socken Uti österbotn. Turku 1756.
- SAMUEL FABREL, Om Gamle Carleby. Turku 1754.
- W. FORSBLOM, Allmogebygnader i Esse. Helsinki 1928.
- PEHR ADRIAN GADD, Beskrifning öfwer Satacunda Häraders Norra Del. Tukholma 1751.
- PEHR ADRIAN GADD—MICHAEL TICCANDER, Afhandling Geographisk och historisk om Sysmä Socken. Turku 1792. (Historiallinen arkisto XXI). Helsinki 1909.
- JOHN HEINRICIUS, Beskrifning öfwer Stor Lojo Sockn i Nyland. Helsinki 1895.
- A. J. HIPPIG, Beskrifning öfwer Wichtis Socken.
- Y. HORMIA, Pyhämaan—Pyhärannan 300-vuotisivaiheita. Rauma 1939.
- PAAVO PAAVOLA, (Hämeenmaa 6). Asikkalan kylä 1800—1. lopulla. Hämeenlinna 1939.
- ALBERT HÄMÄLÄINEN, Keski-suomen kansanrakennukset. Helsinki 1930.
- T. I. ITKONEN, Pyhämaan vanhoja rakennuksia. (Kansat. arkisto II). Forssa 1937.
- » Pari lisää riihen ja aitan historiaan. (Suomen Museo 1931—1932).
- E. W. JUVELIUS, Sysmän pitäjän historia. Lahti 1925—27.
- V. J. KALLIO, Halikon historia. Forssa 1930.
- » Kiikalan vaiheita. Helsinki 1932.
- » Uskelan kirkollisia vaiheita. Salo 1932.
- K. V. KAUKOVALTA, Hämeen läänin historia. Hämeenlinna 1931.
- H. KLEMETTI, Kuortaneen vaiheita. Porvoo 1932.
- HEIKKI KOKKONEN, Elimäen pitäjän historia. Kouvola 1927. Helsinki 1931.
- SAKARI KUUSI, Hollolan pitäjän historia, II. Porvoo 1937.
- Kongl. Finka Hushällnings Sällskapets Handlingar. Turku 1897.
- Kotiseutu 1932.
- Kyrönmaa, III. Helsinki 1933.
- NILO LIAKKA, Ilmajoen pitäjä. Vaasa 1934.
- Lounais-Hämeen Kotiseutu ja Museoyhdistyksen vuosikirja, I. Forssa 1927.
- Notsjögård och des ägare. Helsinki 1915.
- G. NIKANDER, Byar och gårdar i Helsinge 1750—1765. Porvoo 1916.
- OSKAR NIKULA, Tenala och Bromarf Socknars Historia, II. Helsinki 1938.
- AULIS OJA, Piirteitä Kuusjoen menneisyydestä. Salo 1933.
- W. PAALASMAA, Piirteitä Ruskon pitäjän menneisyydestä. Turku 1932.
- W. PALMROTH, Hauhon seurakunnan vaiheista. Hämeenlinna 1929.

- SAMULI PAULAHARJU, Kiveliöitten kansaa. Porvoo 1937.
 » » Suomenselän vieriltä. Porvoo 1930.
 A. RAMSAY, Esbo socken och Esbogård på 1500-talet I—II. Helsinki 1924—1936.
 E. RINNE, Sääksmäen pitäjän viljelyshistoria. Porvoo 1929.
 ULRIK RUDENSCHÖLD, Kertomus taloudellisista ym. oloista Suomessa 1738—1741.
 Helsinki 1899.
 Sanakirjasäätiön toimituksia, II. Helsinki 1931.
 U. T. SIRELIUS, Suomen kansanomaista kulttuuria, II. Helsinki 1921.
 K. SOIKKELI, Vihti. Helsinki 1929—1932.
 GUNNAR SUOLAHTI, Suomen pappilat 1700—1. Porvoo 1912.
 STIERNWALD, Beskrifning öfwer Laihela Sockn 1752.
 Suomen historian lähteitä, I. Helsinki 1936.
 Suomen Museo 1931—1932. Helsinki.
 Suomen Suku, III. Helsinki 1934.
 TENGSTROM, Afhandling om Prästerliga tjänstgöringen och aflöningen i Abo Erkestift, III.
 WÄINÖ WALLIN, Liiviläisten rakennukset. (Suom. Kirj. Seura: Vähäisiä kirjelmiä XVIII).
 Vanhaa Hauhoa. Kansat. Arkisto I. Vammala 1934.
 Vanhaa Satakuntaa. Vammala 1934.
 A. VARELIUS, Kertomus Tyrvään pitäjästä 1853. Helsinki 1855.
 K. VILKUNA, Mynämäen seudun kansanomaiset rakennukset. (Varsinais-Suomen maakuntakirja 3). Turku 1929.
 BROR K. ÅKERBLOM, Vörå Sockens Historia, I. Turku 1937.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET:

Kansallismuseon arkisto (KM):

Rakennuskertomukset Kansatieteellisen Osaston arkistossa.
 Kotimaiset kuvakokelmat Kansatieteellisen Osaston arkistossa.
 Kiertokyselyihin saapuneet vastaukset.

Sanakirjasäätiön kokelmat (SS):

Vastaukset riihitiedusteluun Sanastajan numerossa 4.
 Luha, luuva, luva kysely, Sanalippaan numero 521, Sanastaja 29.
 Kiukkuririihikysely. Sanastaja numero 2.

Etelä-Pohjalaisen Osakunnan arkisto.

Hämäläisen Osakunnan arkisto.

Ilmajoen museon arkisto.

Pesäluetteloita, Valtionarkistosta kopioituja.

Valtionarkisto, Raaseporin kihlakunnan tuomiokirja (VA R. Tuomiok.) Kopioinut Väinö Maajoki.

Tekijän omat muistiinpanot.

SISÄLLYS.

I	Lyhyt katsaus suomensukuisten kansain riihirakennuksiin	3
II	Luuvan saapuminen ja luuvariihen leviäminen alkaen 1500-luvulta. Katsaus maakunnittain	5
III	Luuvariihen nykyinen itäraja	19
IV	Eri luuvariihityypit maassamme	22
V	Kiukkuririihialue	47
	Painetut lähteet	60
	Painamattomat lähteet	61

REFERAT.

Die finnische rihi — Darre mit der Tenne.

Die finnische Darre *rihi* ist das Ergebnis einer zeitlich weit zurückgreifenden Entwicklung. Die entsprechenden Wörter im Estnischen *rehi*, im Liwischen *rü* und im Syrjänischen *rynyš*, *rymyš* beweisen, dass die Geschichte der finnischen Darre bis in die finnisch-permische Zeit vor etwa 3000 Jahren zurückreicht, in ein Zeitalter, wo das Getreide in kegelförmigen Darren gedörnt wurde. Sowohl bei diesen, wie auch bei den für die Russen, Mordwinen und Tscheremissen kennzeichnenden Darren mit Ofenhütte (*kiukuririhi*) ist der Heizraum vom eigentlichen Darren durch eine Zwischendiele oder -wand getrennt.

Die aus einem Raum bestehende Darre ist eine finnisch-estnische Erfindung. Dies beweisen die aus dem Finnischen in andere Sprachen aufgenommenen Lehnwörter wie schwed. *ria*, russ. *riga* und der entsprechende baltischdeutsche Ausdruck *riege*.

Die finnische Darre war noch im Mittelalter im ganzen Lande ein viereckiges Gebäude, in dem das Getreide sowohl gedroschen wie auch gedörnt wurde. In Karelien, Sawo, ferner im nördlichen Häme (Tawastland), nördlichen Ostbottnien und Satakunta ist sie noch heute meistens so beschaffen. Der heutigen sawo-karelischen Darre schliesst sich aus Ergänzung das Nebengebäude mit dem schrägen Dach für die Spreu *kylkiäinen* od. *ruumenhuone* an.

Um die Wende des Mittelalters und der Neuzeit wird in den westlichsten Teilen des Landes ein besonderes Dreschgebäude namens *luuva*, *luva* od. *luha* bekannt. Das Wort ist aus dem Schwedischen entlehnt (altschwed. *loghe*, *loogha*). In solchen Tennen haben die Schweden ihr Getreide gedroschen. Das Dörren der Garben nach finnischer Art war ihnen jedoch völlig unbekannt. Die nach Finnland übersiedelten Schweden bauten ihr Dreschgebäude neben die Darre. So erlernten unsere Küstenbewohner die Bauart der Tenne von diesen. Im Verlauf der Jahrhunderte hat dann die Tennendarre allmählich ganz West-

finnland in ihr Verbreitungsgebiet einbezogen. Dadurch wurde die einräumige Darre immer mehr gegen Osten zurückgedrängt, so dass man heute die Ostgrenze der Tennendarre vom Finnischen Meerbusen ausgehend östlich von Vehkalahti nördlich über den Fluss Siikajoki bis zum Bottnischen Meerbusen ziehen kann (Karte 2).

Auf Grund von schriftlichen Quellen kann man die Verbreitung der Tenne seit dem Anfang des 16. Jahrhunderts verfolgen. (Karte 1). Aus dem 16. Jahrhundert stammen die Belege für die Tenne vom Pfarrhof Hauho, von den Landsgütern Pinnonäs in Pietarsaari und Espoo und vom Pfarrhof von Sysmä. (Mit Kreuz angemerkt auf der Karte). Die Tenne verbreitete sich anfangs durch Vermittlung der Pfarrhöfe und der Wirtschaftsgebäuden der Grossbesitzer und der Beamter, aber schon in 17. Jahrhundert beginnt auch der Bauerstand ähnliche Darrengebäuden zu errichten, und am Ende des Jahrhunderts sowie am Anfang des darauffolgenden ist die Tenne so gut wie allgemein verbreitet unter den Bauern im Eigentlichen-Finnland, in Südwesten von Häme, in Nyland und im südlichen Ostbottnien. (Karte 1. Mit Dreieck die in den Quellen des 17. Jhs., mit Kreis in denen des 18. Jhs. erwähnten Angaben). Die ersten Tennendarren der Küstenschweden gehören dem Darren-Tenne Typ an. (Dreieck auf Karte 3). Solche werden noch heute auf der Insel Åland und auch auf dem finnischen Tennendarrengebiet als Typ der Darre unter den Torpbesitzer angetroffen. (Bilder 3, 4). Auf Karte 3 sehen wir die Verbreitung der Darren-Tenne-Darre und der Darren-Tenne-Heuscheune Typen, je nach dem wie diese Typen in den einzelnen Gegenden überwiegend auftreten. Im grössten Teil Westfinnlands ist die Form Darren-Tenne-Heuscheune (mit Kreuz angemerkt) vorherrschend, wogegen sich die Doppelform der Darre vorwiegend in Häme und im nördlichen Satakunta stark beheimatet hat. (Bild 14. Mit Kreis angezeichnet auf Karte 3). Ein Gebiet für sich stellt dann noch die für Südwestfinnland kennzeichnende Darre mit Ofenhütte dar. Hier befindet sich der Ofen in einem besonderen kleinen Raum, so dass die Wärme durch die Öffnungen der Zwischenwand von diesem Raum in die eigentliche Darre, zu dem Getreide gelangt. (Bilder 22 und 23, Karte 5).

ERKLÄRUNG DER ABBILDUNGEN.

1. Darre vom J. 1621. Ähtävä (Ostbottnien).
2. Darre vom J. 1752. Ilmajoki (Ostbottnien).
5. Darrengebäude von südlichem Ostbottnien.

7. Darren-Tenne Darren, hinten die Heuscheune. Kurikka (Ostbottnien).
8. Darren-Tenne-Heuscheune. Kauhajoki (Osthottnien).
9. Doppelräumige Darre. Isojoki (Ostbottnien).
10. Ein Dach auf Säulen ruhend. Vähäkyrö (Ostbottnien).
11. Nach vorne ragendes Darrendach. Jurva (Ostbottnien).
12. Darre. Parkano (Satakunta).
13. Spreuhütte unter der Tenne. Kankaanpää (Satakunta).
15. Tenne, der Unterteil mit Durchfahrt. Pyhämaa (Eigentliches Finnland).
16. Darre aus dem Eig. Finnland. Mynämäki.
17. Darre aus Nyland. Lohja.
18. » » » Vihti.
19. Darre aus Häme (Tawastland). Forssa.
20. Darrengebäude aus Häme. Urjala.
21. Darre mit Ofenhütte. Oripää (Satakunta).
24. » » » Vampula (Satakunta).
25. Ofenhütte. Suoniemi (Satakunta).
26. Darre mit Ofenhütte. Pori (Satakunta).
27. Ofenflur. Ylitornio (Ostbottnien).
28. Darre mit Ofenflur. Die Finnen von Nordschweden, Muos-lompolo, Merasjärvi.

Karte 4. In den mit Kreis bezeichneten Kirchspielen befindet sich unter der Tenne eine Spreuhütte. Dreieck: unten ein offener Schuppen. Kreuz: Tenne, der Unterteil mit Durchfahrt.

